Serie nouă, anul XXVIII
Nr. 331-332-333
iulie-august-septembrie, 2025

REVISTĂ DE CULTURĂ
Editată de Consiliul Județean Alba
Biblioteca Județeană „Lucian Blaga" Alba
Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

DISCOBOLUL

DIRECTOR DE ONOARE: ION POP

Din acest număr:

· Gala Poeziei Române Contemporane: Gabriel Chifu, Vasile Dan, Nichita Danilov, Gellu Dorian, Horia Gârbea, Gabriela Gheorghișor, Markó Béla, Ion Mureșan, Marta Petreu, Adrian Popescu, Liviu Ioan Stoiciu, Robert Șerban, Varujan Vosganian
· Poeme de Călin Vlasie
· Jurnal de Gheorghe Grigurcu
· Post-factum de Al. Cistelecan
· Note (im)personale de Aurel Pantea
· Comentarii critice: Ion Pop, Nicolae Oprea, Iulian Boldea, Constantin Cubleșan, Mircea Popa, Ovidiu Pecican, Ion Buzași, Mircea Bârsilă, Dumitru Aug. Doman, Monica Grosu, Sonia Elvireanu, Lucian Scurtu, Rodica Gabriela Chira, Rodica-Mariana Pioariu
· Proză de Cornel Nistea, Kocsis Francisko
· Piața cărților de Mircea Stâncel
· Scriere creativă de Mihai Barbu

D I S C O B O L U L

REVISTĂ DE CULTURĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Înființată în anul 1990
Alba Iulia

Serie nouă, anul XXVIII
Nr. 331-332-333
iulie, august, septembrie
2025

Redacția:
Redactor-șef: Aurel PANTEA,
Secretar de redacție: Mircea STÂNCEL
Redactori: Ion BUZAȘI, Ioana CISTELECAN,
Georgeta ORIAN, Cornel NISTEA,
Adriana TEODORESCU
Culegere computerizată: Petronela PAȘCA

Adresa redacției:
Str. București, Nr. 2A
Alba Iulia
Telefon: 0258-813803
www.usr-alba.ro
E-mail:
revistadiscobolul@gmail.com
aurelpantea2000@yahoo.fr
cornelnistea@yahoo.com
stancelmircea@yahoo.fr

REDACTORI FONDATORI:
Aurel PANTEA
Eugen CURTA
Cornel NISTEA
Mircea STÂNCEL
Nicolae DRĂGAN
Emil SCRIECIU
Iacob MÂRZA

Administrația:
Biblioteca Județeană „Lucian Blaga" Alba
Str. Trandafirilor nr. 22, Alba Iulia

Responsabil de număr: Georgeta ORIAN
Coperta: Ana PANTEA

ISSN: 1453-8881
Notă: Întreaga răspundere revine autorilor, în cazul nerespectării legislației drepturilor de autor, precum și în exprimarea opiniilor, ideilor și atitudinilor lor, publicate în paginile acestui număr.

CUPRINS

POEZIA
Călin Vlasie /7

JURNAL
Gheorghe Grigurcu, *„Libertatea sumbră…”* /10

GALA POEZIEI ROMÂNE CONTEMPORANE
Gabriel Chifu/20
Vasile Dan/25
Nichita Danilov/28
Gellu Dorian/35
Horia Gârbea/40
Gabriela Gheorghișor/45
Markó Béla/48
Ion Mureșan/52
Aurel Pantea/57
Marta Petreu/60
Adrian Popescu/70
Mircea Stâncel/74
Liviu Ioan Stoiciu/81
Robert Șerban/85
Varujan Vosganian/87

CĂRȚI, CRONICI, AUTORI
Ion Pop, *Tudor Arghezi în „Anii Împotrivirii"*/91
Iulian Boldea, *Critica – o formă de dialog*/96
Nicolae Oprea, *Rememorări istorico-literare*/108
Ovidiu Pecican, *Istoricul Pavel Chihaia… (II)*/114

POST-FACTUM

Al. Cistelecan, *Stolul 2025. Un triptic de anxioase*/122

CRONICI DE ÎNTÂMPINARE

Mircea Bârsilă, *Însemnări despre romanul* Gerda/125
Constantin Cubleșan, *În mitologia nordului*/131
Ion Buzași, *Alte „Efulgurații" poetice*/134
Lucian Scurtu, *„și-mi fac/ iluzii că moartea e departe"*/138
Monica Grosu, *Sub priviri de* fulguriator.../142
Menuț Maximinian – un cronicar fidel.../145
Sonia Elvireanu, *Rodica Gabriela Chira, Despre lumi*.../148
Zenovie Cârlugea, *Fascinația castelului*/151
Rodica Gabriela Chira, *Popasuri printre cuvinte*/155
Elisabeta Bogățan, *Cornel Nistea – Călătorii prin lume*../158
Iulian Cătălui, *Gib I. Mihăescu, un scriitor*.../166
Gela Enea, *Ziua când începe poezia*/172

POEME

Gheorghe Jurcă/175
Virgil Todeasă/176
Sonia Elvireanu/178
Mioara Băluță/181
Costel Stancu/183

PIAȚA CĂRȚILOR

Mircea Stâncel/186

TEME LA ALEGERE

Mircea Popa, *Presa umoristico-satirică*/194
Rodica-Mariana Pioariu, *Bucureștiul primilor ani*.../211
Dumitru Augustin Doman, *Mircea Stâncel*.../220
Ion Popescu Brădiceni, *Dinu Flămând*.../224
Ion Neagoș, *Poemele transcenderii (2)*/232

PROZA
Cornel Nistea, *Arhanghelul*/245

NOTE (IM)PERSONALE
Aurel Pantea, *Fragmente despre indeterminat*/260

PROZA OPTZECISTĂ
Kocsis Francisko, *Contesa florărească*/270

TRADUTTORE/TRADITORE
Marta López Vilar/284

SCRIERE CREATIVĂ
Mihai Barbu/289

ARCHAEOLOGICA
Vasile Moga, *Aquila – însemnul Legiunii XIII Gemina*/294

VARIA/296

CASETA CU PARODII
Lucian Perța, *Călin Vlasie...*/299

Poeme de Călin VLASIE

REZIDUU
(fragment)

*

Umbra nu spunea nimic. Dar stătea acolo.
Ca o mărturie.
Ca o prezență.
Ca o fotografie încă nedevelopată.

*

scrisul meu
sau poate scrisul altcuiva
curge azi în sens invers
cuvintele se trag unul pe altul
ca niște pești în rețea
și își mușcă coada, coaja, codul
nu mai știu dacă azi chiar am existat
am visat că-mi țineam inima
într-o eprubetă cu lumină lichidă
și că îmi vorbeam de pe partea cealaltă
a hârtiei.
vocea era a ta. sau a ei. sau a Umbrei.
„te-am văzut din nou scriind cu mâna mea
și mâna ta era a altcuiva”

în camera albă, aceea care nu are uși
dar prin care se intră mereu,
mereu așezai pe masă câte o amintire
și o lăsai să se evapore
te-am întrebat:
— cine ești?
mi-ai răspuns cu un cuvânt care nu există
și atunci am înțeles că nimeni

nu mai semnează aceste pagini
ci ele se scriu singure
„ultima imagine este întotdeauna falsă.
prima este deja uitată.
Între ele scriem.”

*

astă-noapte
mi-am visat umbra.
nu mergea în urma mea
ci mă trăgea înainte, de mânecă,
ca un copil nerăbdător să ajungă la capătul poveștii
pe care n-a înțeles-o niciodată.

*

toate ușile pe care le închid
se deschid pe dinăuntru.
toți pereții au câte o frază scrisă
care nu se repetă niciodată.

fraza de azi:
„ce ai scris nu-ți mai aparține.”

*

am recitit un paragraf din jurnal
dar părea scris într-o limbă
pe care n-am învățat-o niciodată
și în care totuși încep să gândesc.
limba aceasta are cuvinte care nu se spun
ci se visează.
azi, cuvântul a fost:
exzilienţă
(exil și reziliență – numele dat golului
dintre două identități care se resping
dar nu se pot despărți;
starea de a supraviețui și a continua să existi
între două identități aflate într-o relație tensionată;
spațiul interior, psihologic, emoțional și identitar

dintre ceea ce ai fost și ceea ce ești pe cale să devii)

*

m-a vizitat brianna.
sau imaginea briannei
sau visul briannei
sau o voce care mi-a spus:
„eu am fost sufletul pe care îl credeai al tău.”
și mi-a pus în palmă o fotografie
cu marginile arse
în care apăream eu
ținând în brațe un copil
pe care nu-l cunosc
dar care
zâmbea exact
ca mine.

Gheorghe GRIGURCU

„Libertatea sumbră a slăbiciunilor”

Absurdul, o senzualitate a intelectului?

***

Seară. Întunericul revărsându-se dintr-o pictură de pe perete.

***

A.E.: „A încerca să convingi o înfrângere să pozeze drept victorie, e ca și cum ai mitui un nevoiaș pentru a comite un lucru care-ți convine”.

***

„Platon insistă la nesfârșit asupra caracterului incomunicabil al adevărului; maestrul nu aduce nimic discipolului, el îl face să devină conștient de comoara pe care o poartă în sine. Sarcina sa constă în a împrăștia aparențele pentru a dezgoli adevărul pe care ele îl ascund. Arhitectul sufletului este Dumnezeu; nu-i refacem opera, dar putem, în maniera celui care restaurează o biserică veche, să răzuim piatra pentru a o reda nudității sale prime” (Gustave Thibon).

***

Luciditatea fantastă a poeziei.

***

Un vis melancolic pentru că e vis.

***

Primii și ultimii ani ai existenței noastre dau frecvent senzația unei decurgeri lente, deoarece cuprind preparativele

celor două confruntări capitale ale ființei, cu viața și cu moartea. Aidoma unor acumulatoare de energie.

***

Gest atât de sigur pe sine, încât încremenește.

***

„Dacă aș fi o pasăre aș zbura de-a lungul întregului pământ, în căutarea a noi și noi toamne" (George Eliot).

***

Doza de fericire dramatică a căinței.

***

„Fiecare om se află mereu într-un proces de creștere, de aceea nu-l putem respinge. Dar există unii atât de străini, de distanți în starea în care se găsesc, încât nu le poți vorbi altfel decât copiilor, iubindu-i, respectându-i, protejându-i, dar fără să te pui pe picior de egalitate cu ei, fără să le ceri să înțeleagă ce nu pot înțelege. Un singur lucru ne îngreunează comunicarea cu ei, faptul că în locul dorinței de cunoaștere, a sincerității pe care o au copiii, acești altfel de copii sunt indiferenți, neagă ce nu înțeleg și mai ales sunt foarte încrezuți" (Tolstoi).

***

Scriptor. Are nevoie de expresie cum de hrana zilnică.

***

Criteriul istoriei, o variantă culturală a bunului simț.

***

Gafă. Nu uită ce trebuie să spună, dar uită ce nu trebuie să spună.

***

„De intransigență ne-am fi săturat – pretinde Elena Ștefoi – deoarece a domnit de-a lungul comunismului. Fals. Statul totalitar nu și-a tratat subiecții cu intransigență, le oferea de

ales între lichidare și supunere. În societatea românească, printre supuși, caracteristic a fost, în tot acest timp, tocmai compromisul cu o putere în ideologia căreia rari sunt cei care au crezut («puțini am fost, mulți am rămas» – spunea nu doar cu umor, dar și cu tâlc, «ilegalistul» Ștefan Roll), majoritatea compromițându-se spre a putea supraviețui" (Virgil Ierunca).

***

Evidențele nu o dată discrete până la tendința de a se disimula, dubiile ieșind cu voluptate la suprafață.

***

X dispus nu atât a imita un autor, deși merge evident pe urmele lui, cât a se compara cu acesta. A-i jindui locul.

***

„Arta, care rectifică Practica, nu Acțiunea, se ține așadar în afara liniei umane, ea are o finalitate, reguli, valori care nu sunt cele ale omului, ci cele ale operei care urmează a fi realizată. Această operă este totul pentru Artă, nu există pentru ea decât o lege, – exigențele și binele operei. (...) Acest lucru este valabil pentru orice artă, plictiseala de a trăi și de a voi se oprește la ușa oricărui atelier" (Jacques Maritain).

***

Libertatea sumbră a slăbiciunilor, neîmplinirilor, erorilor noastre.

***

Prietenia, o concrescență morală, amiciția, o tatonare morală.

***

A.E.: „Te poți simți inspirat citind un autor substanțial, te poți simți limitat citind un autor mediocru. Dar de ce nu și invers?"

***

„Cum în ultima perioadă am răscolit cataloagele bibliotecilor din România și Franța, am descoperit abia acum că în catalogul online al Bibliotecii Naționale există o secțiune a bibliografiei naționale intitulată «Românica», nu altfel. Ne pare rău, atâta s-a putut. Românica" (*Dilema*, 2024).

***

A.E.: „Rutina? O epuizare ce se îngăduie pe sine."

***

„Geniul Parisului nu-și încetează activitatea febrilă, opere și idei se nasc întruna în acest cel mai îndrăzneț dintre orașe care gonește în frunte astăzi ca și cu secole în urmă. Cu toate astea, aș spune că s-a creat un fel de comunicare dureroasă între oraș și locuitorii săi, acest geniu li s-a preschimbat într-un antigeniu, ai zice că propria lor îndrăzneală îi intimidează, iar spiritul de frondă i-a făcut docili, caracterul deosebit i-a împins spre mediocritate... și dau târcoale propriului lor Spirit asemenea unor argați în jurul vacii pe care o îngrijesc, o mulg și vând laptele. Parisul, da, e un palat, dar ei mi-au făcut impresia de slujitori ai palatului..." (Witold Gombrowicz).

***

A.E.: „În scrisul nelipsit de niscaiva intuiții demne de atenție al lui X, noduli de vulgaritate care-ți dau senzația unui prosop aspru ce-ți zgârie fața."

***

Cine a spus „teama de geometrie a visului"?

***

„La o sută de ani de rugăciuni, o singură vorbă e adevărată" (proverb iranian).

***

„Mulțimea este extraordinar de influențabilă și de credulă, fiind lipsită de simț critic și neverosimilul neexistând pentru

ea. Masa gândește în imagini ce se cheamă unele pe altele prin asociație așa cum se întâmplă atunci când individul fantazează liber fără să intervină vreo instanță rațională pentru a aprecia acordul acestor fantasme cu realitatea. Sentimentele mulțimii sunt întotdeauna foarte simple și foarte exaltate. Astfel mulțimea nu cunoaște nici îndoiala, nici certitudinea" (Freud).

***

Scriptor. A trăi în recluziune, a te bucura de tine însuți suferind.

***

Cine-a spus că sinceritatea e cea mai onorabilă impudoare?

***

Lucruri care par economice pentru că se fac încet. Cele care se fac în grabă pot da impresia risipei.

***

Spontaneitatea: „metoda" inspirației.

***

„Mușchii fesieri, mai ales *Gluteus maximus,* sunt cei care ne permit să ne ridicăm în picioare și să ne menținem ortostatismul (poziția dreaptă, erectă). Altfel spus, fundul nu e atât pentru statul în fund, cât pentru ridicat și stat în picioare și pentru mers. De aceea patrupedele, animalele care nu se pot ridica pe două picioare, au de obicei fundul plat. Cât despre *Homo erectus*, care își datorează numele și existența tocmai acestor mușchi (în limbaj popular, «buci»), i s-ar putea spune la fel de bine și *Homo buccifer*" (*Dilema*, 2024).

***

Vis adormit aidoma unei ființe, visând un alt vis.

***

Surâde ca și cum ar spune ceva, surâde ca și cum n-ar spune nimic.

***

„Orice poet adevărat este în mod necesar un critic de prim ordin” (Cioran).

***

A.E.: „X are darul de a indispune prin scrisul său pe autorii cu funcții. Ghinion.”

***

„Amintirea este bună pentru că mărește sfera recognoscibilului. Trebuie însă avut grijă ca ea să nu excludă niciodată teribilul, cumplitul. N-are decât să rețină teribilul altfel decât a apărut el în prezența lui înspăimântătoare, altfel, dar nu mai puțin crud, nu mai suportabil, nu mai puțin lipsit de noimă, ci tăios, amar și fără senzația de mulțumire că a trecut – nimic nu a trecut vreodată. Adevărata valoare a amintirii constă în înțelegerea că nimic n-a trecut vreodată” (Elias Canetti).

***

Activitatea scriptică în exces, aidoma unor zile caniculare.

***

A.E.: „Diferența dintre un om al cuvântului vorbit și unul al cuvântului scris, precum dintre un acrobat și un scafandru.”

***

„Adevărata poezie e cea care îți sună obsedant în urechi, cea care îți rămâne în memorie și pe care simți nevoia s-o repeți” (E. Lovinescu).

***

Am uneori senzația unui vis nocturn în rularea căruia realul e atras de ireal în așa măsură încât, consumându-l, dobândește, în analogie cu o veche legendă, chipul acestuia.

***

Mă confesez. Pot ierta pe cel care mi-a făcut un rău, dar nu l-aș putea ierta pe cel care a dovedit o voluptate a cruzimii față de un animal.

***

„Scolastica a păcătuit căutând să facă din creștin un știe-tot. Creștinul e un sceptic ce se încrede în Dumnezeu" (Nicolás Gómez Dávila).

***

Senectute. Viața a trecut ca o vacanță, ca un concediu la mare, cum obișnuia să spună un confrate (vorba ți-a rămas în minte de multă vreme). Astfel e la o scurtă privire aruncată asupră-i. Dar viața lăuntrică oscilează între extreme. Pe de o parte apăsător reductibilă la cele mai mici unități de timp, pe de alta deschizându-se imprudent spre infinit. Resignare și inadaptare alternativ.

***

„Logica noastră, morala noastră, bunul nostru simț nu fac cât o ceapă degerată în prezența suveranei și neașteptatei atotputernicii divine, care adeseori ne uimește de nu ne și scandalizează. Pentru că nu o putem înțelege. Lucrul acesta se cuvine a fi înțeles: că nu o putem înțelege. Și cu adevărul acesta trebuie să ne obișnuim: că trebuie să ne învățăm a ne supune. Un singur lucru *nu poate* Dumnezeu: să ne mântuiască fără de consimțământul nostru" (Nicolae Steinhardt).

***

Senectute. Timpul se toarnă punitiv în spațiu. Locuri pe care nu le vei mai putea revedea niciodată.

***

Un antidot cinic al nostalgiei? La ce bun?

***

Reproșul pe care ți-l pot adresa uneori amintirile: nu ești la înălțimea lor.

***

„Se vor găsi puțini oameni care s-ar încumeta să spună pe față ceea ce-L roagă în ascuns pe Dumnezeu" (Montaigne).

***

„Am constatat aproape întotdeauna că, atunci când au de rezolvat ceva important, oamenii foarte înțelepți fac o analiză a posibilităților, reflectând la două sau la trei cazuri care e de crezut că se pot întâmpla și, în baza acelora, iau o hotărâre, ca și când măcar unul dintre ele ar trebui neapărat să se întâmple. Aveți grijă că acest procedeu este periculos, deoarece adesea, dacă nu de cele mai multe ori, se întâmplă un al treilea sau al patrulea lucru la care nu se gândise nimeni și care nu se potrivește cu lucrurile la care te-ai gândit" (Francesco Guicciardini).

***

Senectute. Lucrurile dragi din jur ni se alătură aidoma ființelor dragi în fața abisului. Confraternitatea regnurilor.

***

Atitudinea sceptică, un refuz dichisit.

***

Lucruri atât de simple încât par a cădea în mister de la sine.

***

Un poet mare face cât o generație, însă o generație mediocră nu face cât un poet mare.

***

„Într-adevăr îmi pare rău că l-am cunoscut pe Paul Goma. (...) Îndrăznesc să spun că nu de Paul mi-e azi milă, ci de mi-

ne. Milă, că-mi aleg atât de prost prietenii cei mai apropiați, că sufăr de o atare miopie psihologică. După ce le termină și V. (am impresia că le citește mai pașnic decât mine, deși cu aceeași concluzie), voi restitui cele trei caiete și mă voi strădui să scot din gând și din casă până și umbra unei amintiri ce-ar veni să-mi contrazică unica iluzie ce mă poate liniști: eu nu l-am cunoscut pe Paul Goma." (Monica Lovinescu). Rânduri ce-mi aduc presant în memorie imaginea fostului meu coleg de facultate clujeană, cu doi ani mai vârstnic, V.L. Omul înzestrat pe care am făcut destulă vreme eroarea de a-l fi socotit cel mai bun prieten al vieții mele, urmată de o durere pe viață.

***

Un culoar între virtute și viciu, unde se înghesuie din ambele direcții persoane pe care le socotim de treabă.

***

Vidul: o nuditate cosmică.

***

Autenticele profunzimi nu se concurează între ele. Există și atât.

Dosarul

Galei Poeziei Române Contemporane, Alba Iulia, 2025

Sâmbătă, 14 iunie 2025, la Alba Iulia, în „Atrium Centurionum", la Sediul Administrativ al Județului Alba, a avut loc ediția a XV-a a Galei Poeziei Române Contemporane. În prezența unui numeros public iubitor de poezie, au citit din creațiile lor: Gabriel Chifu, Vasile Dan, Nichita Danilov, Gellu Dorian, Horia Gârbea, Gabriela Gheorghișor, Markó Béla, Ion Mureșan, Aurel Pantea, Marta Petreu, Adrian Popescu, Andreea Iulia Scridon, Mircea Stâncel, Liviu Ioan Stoiciu, Robert Șerban, Varujan Vosganian.

Regalul de poezie s-a bucurat de comentariile criticilor literari Angelo Mitchievici și Vasile Spiridon.

Această manifestare culturală de excepție face parte din proiectul susținut de Uniunea Scriitorilor din România cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Alba, Biblioteca Județeană „Lucian Blaga" Alba și Ministerul Culturii.

Parteneri ai acestei manifestări au fost, ca de fiecare dată: Primăria Municipiului Alba Iulia, Universitatea „1 Decembrie 1918" Alba Iulia și Inspectoratul Școlar Județean Alba.

Momentele muzicale, de înaltă calitate, au fost susținute de Ionuț Bogdan Ștefănescu (flaut), solist al Filarmonicii „George Enescu" din București.

Reproducem, mai jos, poeme de la această întâlnire literară.

*(**G.O**.)*

Poeme de Gabriel CHIFU

Cartea veche cu înțeles ceresc

Scoasă din acel sipet uitat
într-un ungher de lume friguros și scăpătat,
cartea veche, cu înțeles ceresc
azi o deschid și dau s-o citesc.

Dar literele ei se-adeveresc a fi de gheață
și la căldura pământeană se topesc,
iară privirea îmi rămâne-n ceață.

Topită, scrierea ce fusese în file ferecată
ca râul începe să curgă deodată
și, necitită, pururi se pierde, dispare.

Mă-ntreb: cartea asta cu litere de gheață
ce-ntr-o poveste se adună ca mărgelele pe ață
a fost vreodată aievea oare?
Sau e doar un vis de-al meu, părelnică boare?

Altul

Mă tot agit, mă tot tângui
c-aș vrea să te aduc înapoi,
c-aș vrea să te ridic într-o nacelă
unde timpul n-are nicio putere,
n-ajunge, nu rănește, iar tu
rămâi pururi tânără,
înmiresmată ca primăvara
proaspătă ca roua.

Dar pierd din vedere esențialul:
că eu sunt cel care te-a părăsit.
Pierd din vedere că la despărțire,

sub ochii mei, de deznădejde te-ai făcut țăndări.
Din mulțimea de cioburi
cum, cum să repari vasul
care ține apa?!

Nimic din ce e omenesc nu durează. Ah,
să nu mă mai amăgesc ieftin:
eu sunt altul decât îmi propun să fiu.
Altul decât mă cred. Altul decât mă descriu.
Altul decât mă văd în oglindă.

Iepure încercuit de vânători

Noaptea târziu, aud cum se deschide ușa încăperii mele.
Nu zăresc pe nimeni intrând.
(Voci ale mele din trecut sau poate din viitor
îmi strigă ceva ce nu pricep:
parcă ar vorbi în limba vântului, tânguitor-acuzator.)
Stau ghemuit în mine însumi,
pironit de spaimă
ca un iepure încercuit de vânători.

Totuși, sunt sigur, n-am cum să mă înșel:
cineva nevăzut s-a strecurat aici, înăuntru,
împarte aerul încăperii cu mine.
Iar curând, va fi și mai și,
își va face loc chiar în trupul meu,
va ajunge până în inimă și în minte,
va fi ca acasă.
O să-mi ia locul, pe nesimțite
o să-mi ia locul, n-am cum să mă împotrivesc.

Elefant greoi

Încerc cu disperare
să opresc petrecerea de sine, ruinarea.
Îmi născocesc mai multe brațe, mai multe picioare
în lupta asta,

și neapărat două-trei inimi, una e prea puțin.
Îmi făuresc armuri: apărat de ele
trag nădejde c-am să străbat coșmarurile.
Sunt naufragiatul care,
pierdut în largul mării învolburate,
se-agață și de-un pai.

Dar totu-i în van, n-am scăpare.
Erorile, bolile, neputințele mele,
vinovăția, eșuarea sunt clare, se văd
ca înălțimile de la Meteora în câmpia Tesaliei.

Da, cu disperare caut
să opresc petrecerea de sine, ruinarea.
Și, da, am înțeles că n-am nicio șansă:
cum n-are elefantul greoi care se chinuie
să se strecoare într-o încăpere
prin gaura cheii.

Nici măcar un haiku, ci doar câteva versuri haihui

Și eu, acesta: uitat într-un ungher,
cireș la întâmplare crescut stingher,
fără pământ sub el și-n ger

sau un pârâu ce-ar vrea să suie către cer,
dar e aici, în țara nimănui,
unde rege nebun și crud plânsu-i
și moartea e regină veșnică, haihui.

Doar când am spus uitare

Am spus dimineață și mi-ai răspuns noapte.
Am spus primăvară și mi-ai răspuns toamnă.
Am spus cer și mi-ai răspuns pământ.
Am spus lumină și mi-ai răspuns beznă.
Doar când am spus uitare
mi-ai răspuns uitare.

Ah, pârâul acela curat care izvorăște din tine
astăzi nu mai ajunge până la mine,
se pierde pe drum.
Mi-a scăpătat, mi-a sărăcit de tot sufletul.
E un plop fără frunze,
e o muzică tăcută,
e un drum între două absențe,
e o iarnă veșnică.

Ah, cad din mine însumi și căderea
durează la nesfârșit.

Foaie complet albă

Nu pot să scap de senzația asta:
iarăși mă simt ca și cum n-aș fi un ins aievea,
ci aș fi cineva desenat cu creionul, pe o coală de hârtie;
iar autorul desenului, neșovăielnic și ludic,
s-a apucat să mă șteargă cu guma,
pe mine și tot ce mă-nconjoară.

Așa se face că alerg și în timpul alergării mă pomenesc
că rămân fără picioare și chiar
fără pământul pe care alerg.

Așa se face că vorbesc și în timpul vorbirii mă pomenesc
că rămân fără cuvinte și chiar
fără gura care le rostește.

Pe rând, pierd totul,
chiar și bradul de la fereastră dispare,
chiar și ochii cu care-l privesc,
chiar și cerul înnourat, de toamnă,
chiar și soarele care strălucește undeva, nezărit,
dincolo de nori,
chiar și inima aceasta a mea încrezătoare,
ea, cu bătăile ei care păreau de neoprit.

Nemaipomenit de glumeț, autorul desenului
mă șterge nepăsător cu guma
până când foaia rămâne complet albă.

Schimbări meteorologice, fizice și metafizice

Locuim pe malul unui râu unde
în loc de apă
curge întuneric.
Iar deasupra orașului
s-a oprit un nor care acoperă cerul întreg.
Din el nu cad stropi de ploaie,
ci tot întuneric.
Și în preajmă răsună doar
cuvinte nedeslușite
rostite în limbi babilonice.

Schimbări meteorologice, fizice și metafizice.
Înfiorați ne-ntrebăm:
Ce se va întâmpla cu noi?

Un condor se apropie,
ia în gheare tărâmul acesta al nostru,
îl ridică, îl duce departe
și-i dă drumul în gol.

Poeme de Vasile DAN

Am scris pînă mi s-a uscat cerneala

Am scris pînă mi s-a uscat cerneala în peniță.
Am scris pînă mi s-a uscat mîna dreaptă.
Am scris numai cu gura închisă.
Am scris pînă s-au întunecat rînd pe rînd toate literele
din alfabet.
Am scris în picioare am scris în genunchi am scris
pe coate tîrîș ca un șarpe fără cap
căci soarele pentru mine nici n-ajunge să apună.
Am scris încet pripit apăsat înghițeam repede
fără să mă înec cuvinte după cuvinte.
Am scris cum se naște orice cuvînt
viu țipă ca un copil
înainte de a adormi.

S-a făcut ziuă

Dis-de-dimineață s-a întîmplat și minunea asta.
Au înviat brusc toate cărțile altfel claie peste grămadă
din biblioteca mea
de sub care greu tot mai greu mă trezesc.
Praful de pe ele din ele invizibil
s-a transformat brusc în cel mai proaspăt polen
de început de lună mai.
Povestea din *Muntele vrăjit,* insinuant erotică
și discuția de acolo fatală
mi-au ajuns repede iarăși în inimă.
Citeam ca la început *Annabel Lee*
iar Blaga melancolic plutea solitar pe *Luntrea lui Caron.*
Dintr-o dată fereastra închisă s-a spart brusc fără zgomot
de o lumină nouă.

S-a făcut ziuă.

Fișă biobibliografică

Mai întîi am învățat să umblu.
Abia apoi să vorbesc.
Apoi să tac.
Mă ridicam greu în genunchi
în patru picioare cum s-ar zice
ca orice înger trezit brusc din somn
apoi hai sus – primul pas.
Cădeam întotdeauna în brațele mamei.
Aceasta se-ndepărta însă de mine
tot cu un pas
pe măsură ce deveneam și eu
o ființă pe propriile-i picioare.
Nu-mi dădeam însă seama
că pe măsură ce mă înălțam
ea se îndepărta tot așa
pas cu pas.
Acum că știu să merg
ea mă așteaptă cu brațele larg deschise
de la răsărit la apus.

Cu vorbitul a fost cel mai greu.
Bîlbîiam mereu și mereu aceleași silabe
ce nu se lipeau parcă niciînd
în cerul gurii
într-un singur cuvînt.
Acum le înghit sec
fără sunet, cu ușurință.

Vorbirea mea a devenit tot mai ascunsă
și mai timid iscoditoare
de parcă se varsă într-o tăcere
fără cusur.

Post-scriptum

Acum cînd m-am apucat și eu de scris
au dispărut toți cititorii.
Poeziile multe recunosc păreau de o frumusețe ciudată
cioplite direct în marmura
de abur a propriei mele respirații
(nimic nu cutremură mai mult niciodată decît ea
această frumusețe neașteptată)
în timp ce afară e întotdeauna iarnă cînd scriu
chiar și în mijlocul verii
e singurul anotimp bun pentru scris
o rimă a lui vers alb cum s-ar zice cînd
chipul tău de acum șterge toate toate celelalte chipuri
purtate rînd pe rînd de la nașterea ta încoace
căci orice naștere asta am învățat-o
destul de tîrziu
e o nouă lectură a lumii
în care ai căzut și tu așa
ca alții
sărac anemic tot mai tăcut
cu degetul arătător
direct înfipt
în nisipul alb
greu vizibil
al unei coli de hîrtie.

Poeme de Nichita DANILOV

Apariție

Pășesc pe străzile acestui oraș
tapetat cu tablouri. Mergând,
încerc să ocolesc pomii,
stâlpii de telegraf, coșurile de gunoi,
păsările, norii, și tot ce mă înconjoară,
încerc să ocolesc peisajul,
din care fac și eu parte,
dar la fiecare pas,
la fiecare trecere de pietoni
dau peste câte un tablou pictat de Picasso,
de Chagall sau de Dali,
dau și peste peisajele pictate de Van Gogh.
Mergând prin oraș încerc să ocolesc
intersecțiile în care stau suspendate în aer
o mulțime de oameni
și o mulțime de mașini,
încerc – schimbând semnele de circulație –
să mișc trecătorii din loc,
încerc să mișc și mașinile,
și tramvaiele înțepenite în stații;
înaintând prin oraș mă călăuzesc
după urmele lăsate de mașini pe asfalt,
dar și după urmele carului mare,
ascuns undeva pe cer și după urmele
carului cu boi al lui Grigorescu,
pus pe șenile, în urma căruia
ieșind din gramofon, mărșăluiește un batalion
de soldați la pas de paradă, cântând la balalaică...

Arta elocinței

Ca să-și dezvolte arta elocinței,
tânărul Demostene a ascultat de sfatul unui actor

care l-a povățuit să asculte cu cea mai mare atenție
și să imite pe cât e posibil natura din jur,
și atunci tânărul Demostene
a părăsit pentru o vreme cetatea Atenei,
ieșind dincolo de zidurile ei,
mai întâi și întâi și-a lipit urechea de undele răcoroase
ale apei unui izvor care susura peste pietre,
imitând în gând sunetul lor,
apoi a luat în gura sa însetată
și un pumn de pietricele
închipuindu-și că sunt mai mari decât pietrele de moară
le-a mișcat pe cerul gurii lui
până când pietrele s-au transformat în nisip
și până când nisipul i-a vorbit pe limba lui
amintindu-i că tot ce curge și e viu
se transformă în deșert unde
vântul macină pietrele și le vălurește în dune;
a ascultat și zgomotul pe care-l fac
peștii strecurându-se printre undele apei,
a luat aminte în gând la tăcerea lor,
și-a lipit apoi urechea de trunchiurile copacilor,
ascultând cum tremură frunzele și cum ciripesc
păsările ascunse printre crengi,
a ascultat și cum crește iarba
și cum picură roua,
a ascultat cum fojgăie melcii
și cum brotăceii orăcăie la lumina lunii;
a ascultat cum păsările
cârpind în crânguri vestesc răsăritul;
apoi s-a întors din nou în cetatea Atenei
și lipindu-și tălpile de caldarâm
a încercat să înțeleagă tăcerea
pe care pașii trecătorilor rătăciți
și copitele cailor le împrăștie în noapte;
ascultând tăcerea, a luat pietrele de caldarâm
și le-a băgat în gură amestecându-le mult timp cu migală
pe cerul gurii lui, până când pietrele
s-au făcut totuna cu pașii;

atunci a înaintat pe străzi spre zidurile Partenonului,
până când a văzut niște genunchi
și niște mâini așezate pe trepte
din care se rostogoleau zaruri spre
alți genunchi și alte mâini,
a luat mâinile și zarurile în gură
mestecându-le pe cerul gurii lui
până când a înțeles că hazardul e totuna cu soartă.
Lăsând zarurile în voia sorții,
urmărit îndeaproape de haitele de câini,
care mârâind se repezeau să-i sfâșie veșmintele
și carnea fumegândă,
tânărul Demostene s-a lăsat în voia lor,
și în gând a mârâit și a urlat și el,
până când urletele lui și urletele câinilor
s-au transformat
în undele tăcute ale unui izvor;
ascultându-i susurul tainic ce se rostogolea peste pietre,
înainte de-a învăța cum se cuvine arta elocinței
tânărul Demostene a învățat arta tăcerii,
și atunci când s-a înfățișat în agora
în locul lui au vorbit pietrele de pe caldarâm
și pietrele din care sunt clădite atât tăcerea,
cât și înțelepciunea.

Nevăzutul

Atunci când mergi pe stradă
și strada te urmează îndeaproape,
iar copacii, și și trecătorii și pietrele ce curg
asemenea undelor unui râu,
se opresc în loc să te salute,
nu te mira: ești pe cale să ajungi să vezi nevăzutul.
Atunci când mergi pe stradă
și cerul merge deasupra ta
iar vântul ridică mari nori de praf
învăluind clădirile din jur într-o tăcere absolută,
nu te mira, ești pe cale să ajungi să vezi nevăzutul.

Pelerinaj

Merg pe strada care îmi poartă numele,
toate celelalte străzi mă urmează.
Văd strada Marta, văd strada Rufeni,
văd strada Fulger, văd strada Vântu,
și toate celelalte străzi ce izvorăsc din Târgu Cucu
și se varsă în Podul de Fier,
înainte de-a urca spre Eternitate.
Mă urmează și mașinile staționate pe străzi,
mă urmează și intersecțiile,
trecerile de pietoni și stațiile de tramvaie și cele de autobuze.
Mă urmează și casele, mă urmează și copacii
prăfuiți de pe marginea trotuarului,
mă urmează și oamenii pe care i-am cunoscut,
dar și cei pe care nu i-am cunoscut
și nu-i voi cunoaște niciodată.
Mă urmează și carele cu boi,
și carele de luptă ieșite din tablouri,
mă urmează și Carul Mic, și Carul Mare,
mă urmează și Calea lactee,
și toate zodiile ce se perindă pe cer.
E un întreg alai în urma mea,
dar și o liniște deplină.
Nu se aude nici un hârșâit de pași,
nici o șoaptă, nici un foșnet, nici o tuse.
Înaintăm într-o liniște deplină,
călcând cu precauție prin praful
pe care vântul îl ridică ușor de la marginea orașului
și ne așterne la picioare. Călcăm ușor,
pe vârfuri, încercând să nu trezim
mulțimea și iarba adormită care ne urmează îndeaproape.
Pășim cu picioarele goale prin praf,
cufundându-ne în el odată cu somnul care ne îngreunează
pleoapele. Praful ne acoperă călcâiele,
ne acoperă gleznele, ne acoperă șoldurile și umerii,
chiar și ochii, chiar și creștetul.

Mergem prin praf ca și cum am levita pe deasupra lui,
nu-i simțim în nici un fel greutatea, nici atingerea moale.
Mergem tăcuți prin praf, dar nu simțim
în nici un fel greutatea noastră, mergem ca și cum
n-am călca pe pământ, ci pe o planetă străină,
coborâtă din vis...
Deodată un vuiet de aripi ne spulberă somnul,
și ne trezim goi în mijlocul străzii,
ca și cum ne-am trezi în mijlocul unui râu selenar
ce ar curge susurând liniștit
peste umbra trupurilor
și peste umbra sufletelor noastre.
Încercăm să-i prindem undele
în căușul palmelor noastre
și să ne spălăm pe față, dar undele lui
nu sunt altceva decât cenușă.
Pe măsură ce mergem, încercăm să strigăm,
ca să ne trezim din somn, dar strigătele noastre
ne cufundă și mai adânc în liniștea absolută.

În numele cenușii

Întotdeauna ne-am situat
de partea bună a lucrurilor,
veghind cu grijă rugurile
aprinse sub binele suprem.
Dar lucrurile au proliferat atât de mult,
încât suntem striviți de povara lor.
Acum luptăm noi cu noi înșine,
și în numele adevărului
și al binelui suprem,
înarmați până-n dinți,
noi singuri luptăm
împotriva noastră și a tuturor.
Chiar dacă luptând lumea
se va preface în praf și pulbere,
în numele acelorași principii
vom lupta cu praful,

cu cenușa și pulberea din noi.

Din nou despre meșterul Mihailo

Învârtindu-se prin potcovăria lui,
cu fața și mâinile mânjite de funingine,
umflându-și obrajii și suflând în foale,
meșterul Mihailo
confecționa din barele de fier înroșit,
nu numai lacăte și potcoave
pentru zimbri și cerbi,
ci bătând fierul înroșit pe nicovală,
făurea o mulțime de monede
în formă de stea,
în formă de cruce și de semilună,
dar și monede rotunde
și de forma unor globi oculari
ce semănau cu niște bobițe de rouă
sau de mărgele agățate în tufișuri.
Visul lui era să
confecționeze bani
din plumb topit,
sau monede din mercur,
de formă perfect sferică
împodobite cu steme,
pe care nimeni să le poată ține în palmă,
monede care să-ți scape mereu printre degete,
căzând și spărgându-se adunându-se în grămăjoare
din ce în ce mai mărunte
umblându-ți de bucure ochii și sufletul.

Când vrei să definești nedefinitul

Când vrei să definești nedefinitul
trebuie să-ți lași corpul să respire prin toți porii,
tocmai ca bezna dinăuntru să iasă în afară
și bezna de afară să pătrundă înăuntru.
Când vrei să definești nedefinitul

trebuie să te lepezi de tot ce e al tău
și să levitezi deasupra ta deposedat de toate lucrurile,
de tot ce te tulbură și te animă.
Când vrei să definești nedefinitul
trebuie să înveți să te lepezi
de lanțurile nevăzute ce te leagă de țărână
și să te ridici deasupra ta
plutind undeva departe în gol
unde nu există nici urmă de sentiment sau rațiune.
Când vrei să definești nedefinitul
trebuie să înveți să devii eter,
și să aștepți ca eterul tău să se umple
de lotuși negri de lumină.
Când vrei să definești nedefinitul,
fii eter și lasă-te în voia hazardului și-a sorții.

Poeme de Gellu DORIAN

Sonetele lui Miha

11.

Cînd sunt la zaruri trase de bărbați,
femeile sunt doar ca niște pete
pe care le poți șterge doar cu sete
prin roua ochilor de cîini turbați,

iar cînd sunt cîștigate pe-ndelete
la balul regilor ne-ncoronați,
fac din iubiții lor pierduți amanți
uitați prin crîșme slute să se-mbete.

Numai cînd vin aduse de iubire,
femeile pot fi ca niște sfinți
uitați prin calendar și cimitire,

canonizați în lacrimi reci fierbinți
și duși la cer de-o dulce nemurire
șoptită demiurgic printre dinți.

12.

Stau ca pe un stîlp într-un oraș pierdut
de zeci de ani, uitat ca Simion,
să-l bată vîntul, ploile-n canon,
de parcă-n altă parte loc nu am avut,

deși n-am dat cu pietre, scîrnă în Sion,
pe pielea mea simt semnele de cnut
de parcă în războaie m-am bătut
cu umbrele de lăncieri din Albion.

Nu că m-ar jefui la orice colț
țiganii, cerșetorii și aleșii,
dar simt în palme cuie reci, de bolț,

bătute zilnic de ochi cruzi, perverși,
încît, să uit de toate, mă fac holț,
și-s pus la zid de pleavă, de diverși...

13.
De multe ori femeilor le-am dat
toată ființa mea slujindu-și trupul
din care-au rupt ca dintr-o oaie lupul
pînă la oase ros – și-apoi l-au aruncat,

să-i recunoască după vremuri chipul
sluțit de ani pe șaua unui pat
în care mort de singur l-au lăsat,
să mai trăiască, doar să-și vîndă nimbul.

N-am socotit c-aș fi rămas dator
femeilor ce m-au ținut în draci,
de ultimul leuț lor le-a fost dor

să-și pună fuste scurte peste craci,
de pofta regăsirii lor să mor
ca frunza de fasole pe araci.

14.
Ca un tăciune aruncat pe gene,
tristețea ei a fost ca un blestem
de care-aș vrea nicicînd să mă mai tem
să nu s-așeze-n mine ca pe anateme

sigiliul unui timp ca-ntr-un totem
în care de singurătate omul geme
pînă ce viața nu mai are gheme
de înșirat în lut ca în golem.

De la un timp nici nu mai știi
dacă sub ochii ei mai locuiește ea,
ființa căreia acum îi scrii

cu mîna ta în mîna altuia,
ușoară ca un puf de păpădii
peste eternitatea asta grea.

15.
Stau să-ți privească trupul însetați
ca niște guri căscate-n gări de țară,
l-ar devora-ntr-o clipă ca pe-o pară,
de i-ai lăsa să-l rupă-nfometați

de cerceluși, urechi, de sîni, turbați,
cîini hămesiți prin noaptea tutelară,
lăsați să-și ducă viața lor amară
în patru zări de-ai lor stăpîni uitați.

Frumoasă ca un înger, nici n-aveai
cum să nu-i faci turbați pe toți bărbații
care visează să ajungă-n rai

cu sînii tăi în mîini, destrăbălații,
dar numai mie, și nu lor, îmi dai
trupul tău cald și bun pentru libații.

16.
Cînd foamea-ți dă tîrcoale, te întrebi
de cine e trimisă, ce îți datorează
de-n fața ta, amenințînd, veghează
ca pițipoancele în minte de imberbi.

Nu i-ai cerut vreodată-n vreme de amiază
să te răsfețe cu fripturi de cerbi
vînați prin munți cînd pășunau prin ierbi
fără-a lăsa în urmă căcărează.

La ceas cînd vine cu sătulu-n față
să-i dai obol ce nici nu poți avea,
fă-i nod la gît, cu poticniri de viață,

să-și amintească iute că e grea

clipa în care crede-n dimineaţă
ca-n asfinţitul tău de-a pururea.

17.
Te-am învelit în plapumi de mătase,
cînd iarna te-aducea de prin străini
să te sleieşti în focuri de la rădăcini
în braţe, ruguri curse peste case.

Gemeai ca pruncul ţîţa cînd luase
în gura însetată, tremurînd în mîini,
de parcă au trecut noian de săptămîni
de cînd nu ne-am sorbit cu buze pătimaşe.

Dar minte n-am avut cît să adune
un rest din dragostea acelor ani,
stinşi cum cenuşa albă de cărbune

sub plapumi reci de lînă, ca-n castani
ciorchini înfipţi în cer ca o minune
din care cad turbane de sultani.

18.
Am fost trimis pe lume să iubesc
femeia căreia să-i scriu pe coapse versuri,
dar m-am trezit tîrziu şi în eresuri
m-am tot pierdut şi nu mai regăsesc

nimic din ce era dumnezeiesc sub dresuri,
sînii ei dulci pe care să-i zdrobesc
şi pubisul pe care să plutesc
ca-n grîne vîntul de pe şesuri.

Femeia s-a pierdut ca o nălucă-n noapte
şi noaptea e din ce în ce mai grea,
cînd ceru-i plin numai de căi de lapte

prin care e pierdută steaua sa,
gaură neagră, hău ce ne desprate,
să nu mai stea în carne carnea mea.

19.
Sînii tăi ca merele în pîrg,
gata de cules în nopți de toamnă,
de sub bluză-n ochii mei își toarnă
sfîrcurile roz din care sug

degete de prunci, țipînd a goarnă,
disperați de dulci, că nu mai plîng,
și se-nghesuiesc în ei cu sîrg,
că te fac mult mai frumoasă, doamnă!

Lasă-mă să-ncerc și eu să-i prind
între buzele de secetă lovite,
să simt mierea lor, să mă aprind,

pînă uit că gustul lor mă minte
și de mijloc foamea să-ți cuprind
pînă dincolo de șoapte și cuvinte.

20.
Socot că mi-am făcut hatîrul cînd
în pat de flori te-am învelit cu mine
și somnul ne-a fost plin doar de suspine,
iar dimineața ne-am trezit plîngînd.

De-atunci ne-a mers întruna bine
și zilele au curs, încet, alunecînd
cum haina de mătase lin foșnind
ca sîngele ce se aprinde-n vine.

Acum privesc spre mine toți năucii
cu ochi de foc aprins și de venin,
că-mi cîntă-n patul gol doar cucii

a moarte, a mormînt și a suspin,
dar n-au habar nerozii, zăbăucii,
că beau cu tine cupele cu vin.

Poeme de Horia GÂRBEA

cartea trebuia scrisă

Un bărbat curajos
i-a spus iubitei sale
că ar vrea s-o știe
prizonieră într-o cetate
și să lupte cu o armată
ca s-o elibereze

un bărbat blînd
i-a spus iubitei sale
că ar vrea să fie bolnavă
ca să o poată veghea
în fiecare zi
iar în cele din urmă
s-o vindece

un poet inspirat
i-a spus aceleiași iubite
că ar vrea s-o închidă
într-o carte
pe care fiecare om
să o citească și să afle astfel
despre frumusețea ei

ăștia toți
îmi vor răul
a spus femeia
și s-a măritat
cu un agent de bursă
prea ocupat ca s-o vindece
ori s-o salveze

morala acestei povești

este că poetul
și-a scris cartea oricum

messembria

din aceste lingouri
de argint
să batem atîtea monede
încît să cumpărăm pacea
de la orice
oaste barbară

din aceste lingouri
să facem
zalele unui lanț
cu care
să ferecăm porțile cetății
în nasul oricărui invadator

din aceste lingouri
să facem atîtea
vîrfuri de săgeți
încît fiecare dușman
să fie străpuns

comandantul cetății
i-a ascultat pe
sfetnicii săi
apoi a zis

din aceste lingouri
de argint
o să facem o placă
imensă
pe care să scrie
„avem monede cu care
putem cumpăra

orice pace
avem zale
pentru cele mai
puternice lanțuri
și vîrfuri de săgeți
cîte să vă
străpungem pe toți
plecați
messembria
nu poate fi cucerită”

omisiune

se spune
că maestrul oyama
a ucis 47 de tauri
înfruntîndu-i cu
mîinile goale

se spune
că oyama putea
să rupă o scîndură
oricît de groasă
cu mîinile goale

maestrul oyama
a fost însurat
cu frumoasa chiyako

ceea ce istoria
nu menționează
este ce simțea
frumoasa chiyako
atunci cînd soțul ei
îi cuprindea trupul
cu mîinile goale

convingere

după ce m-am născut
am fost botezat
după legea creștină

cînd o să mor
vreau să fiu prohodit
după legea creștină
pentru că
de n-ar exista dumnezeu
lumea n-ar avea
nicio îndreptățire

după convingeri
sînt taoist
pentru că lumea
e plină de întrebări
la care dumnezeu
nu ne cere
niciun răspuns

femeia cu perii

de cîte ori
recit poezie
apare o femeie
care împinge
un tomberon uriaș
plin cu mături și perii
și care scîrțîie îngrozitor

de cîte ori
recit poezie
femeia cenușie
și fără simțire
vine în sală
cu tomberonul ei uriaș

și îmi scîrțîie în urechi
ca o prevestire rea

mi-am închipuit
că femeia
e cenușie și pe dinăuntru
aspră și lipsită de dragoste

dar ea
are acasă
un soț iubitor
și patru copii
unul dintre ei
își iubește mama
dar iubește și poezia
încît pentru amîndouă
și-ar da chiar viața

de cîte ori
intră nesimțitoare
în mijlocul recitalului meu
tîrînd uriașul ei tomberon
femeia cu perii
se gîndește cu duioșie
la fiul ei
pe care ar vrea
să-l știe într-o zi
un ilustru poet

Poeme de Gabriela GHEORGHIȘOR

Vara în Sud

Vara toridă este o năclăială dulce,
parcă înotăm în ciocolată topită.

Până-n toamnă suntem deja obosiți,
noi, oamenii de bumbac ai Sudului.

Lumina îmi linge pielea încă tânără,
un palimpsest al sărutărilor tale.

În garsoniera mea, nopțile sunt sufocante
ca între mâinile încleștate ale unui mort.

Duminică dimineața, sunetul liturghiei,
amplificat de microfon, intră pe fereastră.

Vocile popilor îmi par țipete de pescărușI.
În pieptul meu aud clopotele Romei.

Chipul

Toamna lumina se răsucește în funii,
se îngreunează și se lasă ca niște fâșii de cocă spre pământ,
se târăște printre noi și ne împotmolește.

Creștem în ea ca într-un cozonac,
în care tot scobim după aer.
Fiecare sapă în galeria lui,
ca pușcăriașii din alte vremuri.

Lumea pare acum o rețea de tuneluri,
ca apeductele de sub vechea Romă,
care se întindeau pe zeci de kilometri, până în munți.

Simt că am obosit, ochii mă dor,
mă apuc să sculptez în materia asta vâscoasă
un chip de lumină, dar am uitat chipul.

Drumul mătăsii

La școală creșteau viermi de mătase
în sala de sport,
pe noi ne puneau să aducem frunze de dud.

Cu mâinile înverzite de la cules,
intram în sanctuarul fojgăitor.
Mi-era scârbă și începeam să visez,
citisem într-o carte de istorie
despre drumul mătăsii,
din Imperiul Chinez veniseră și viermii ăștia
într-un baston de bambus,
și ciuma bubonică,
dar nu la viermi mă gândeam,
ci la săculeții cu mirodenii,
la anason și cardamon,
coriandru și chimion,
sumac și tarhon,
schinduf și șofran,
fenicul și dafin,
vanilie și enibahar,
rozmarin și ienupar,
cuișoare și nucșoară,
curcuma și scorțișoară.

O împărăție de arome
pe care nu le cunoșteam,
doar două-trei se găseau
în bucătăria bunicilor.

Le repetam în gând ca pe un descântec,
fără să știu că poezia e o caravană nesfârșită

pe drumul morții.

Scriu să-mi negociez pacea

Nu scriu poezie feministă:
nu împart lumea în femei și bărbați.
Nu scriu poezie politică:
nu vorbesc în numele altora.
Nu scriu poezie conceptuală:
conceptele vor îmbătrâni înaintea mea.

Scriu să-mi negociez pacea
cu mine, cu ceilalți, cu Dumnezeu.

O armată de soldăței umblă prin celulele mele
și distruge un țesut fluture.
Sunt un general care a pierdut controlul
asupra propriului corp de luptă.
Apărătorii au luat-o razna,
ca niște mercenari îndopați cu halucinogene
care nu mai recunosc inamicul.
Flutur o eșarfă albă în fața lor,
dar pânza îngheață ca o rufă în ger.
Flutur o coală albă de hârtie.

Poeme de MARKÓ Béla

Viață prelungită
(Meghosszabított élet)

Să-ți imaginezi doar ceea ce s-a-ntâmplat
de mii de ori până-acum. Să râvnești doar
ce cunoști până la ultima fărâmă.
Cu orice zvâcnet și orice molcomire.
Să te-apropii numai de cine ți-e oricum
mereu aproape. Și nu pentru că ar
trebui s-ajuți fantezia. Nicidecum.
E liniștitor zborul negru-al ciorilor
la opt dimineața. Mi-l imaginez cu cinci
minute-nainte și-ntocmai se va-mplini.
Aș putea spune că l-am planificat.
Trebuie să-ți imaginezi ce se-ntâmplă
sigur. Pentru că s-a mai întâmplat demult.
Imaginația nu-i aventură. Și nici
joc de noroc. Și nici speranță oarbă.
Ci mai curând un preludiu bine ales.
Știu cum va fi. E fericirea că-i întocmai
așa cum îl știu. Deși am putea numi
și lașitate faptul că în zori visez
obstinat numai ciorile rotindu-se
deasupra casei și scăpându-mi la picioare
câte-o nucă. Au adus-o cu un efort
colosal până aici, ca s-o piardă-acum.
Și eu te duc în visul meu ca pe-o taină.
Trebuie zi de zi dezlegată. Îndelung
mă perpelesc ca să decid ce să fac.
Deși știu. Nu există plan mai frumos
decât cel de multe ori deja împlinit.
Marea mea bucurie e să te visez
pe tine, care-mi stai tot timpul alături.
Adevărat e numai visul repetat.

Să-mi imaginez că trăiesc cum mi-e dat.

Grădină părăsită
(Elhagyott kert)

Ce grabnic s-a părăginit grădina toamnei.
Merele-au căzut, putrezesc în iarbă.
În coșuri le-ar fi locul. În cămară
ori pe rafturile-uscate din pivniță,
sub ziare. Dar grădina părăsită
n-o să mai fie ce a fost. Cioturile,
urmele de ferăstrău și de foarfece,
vor fi acoperite iarna de zăpadă,
primăvara de frunze. Dar nu există
cale de întoarcere. Privesc îndelung
grădina, oare ce crede despre mine,
de ce n-am fost de-atât de multă vreme
pe-aici. În tufiș se foiește-o vrabie,
poate vrea să-mi dea de știre că-i aici.
Totul se străduiește s-o ia înapoi,
dar n-o să-i reușească. Și să fii om
e un drum cu sens unic. Părăsite,
câte grădini încearcă să găsească
drumul înapoi spre locul din care
au pornit odinioară. Nu se poate.
Cicatricele sunt imposibil de șters.
Ca forma fixă din poezie. E război
acum în lume, așa cum a spus demult
poetul. Acum era acum și atunci
și-i și acum. Adică e veșnic acum.
Și-i mereu război. Merele din iarbă
încă-s roșii, dar numai partea vizibilă.
S-au brunat deja acolo unde-ating
solul. Pământul natal, cum i se spune.
Trebuie apărat. O dată, de două ori,
de multe ori. Oare cine ți-ar putea da
dreptul de a întoarce pe sens unic?
Ori să-ți dea scutire? Cine să-ți dea ordin

de sălbăticire? Ca să faci ceva ce-n mod
normal n-ai face. Ca trunchi putred, să cazi
peste gard și să-l nărui. Oricum nu poți
să fii liber. Dimpotrivă. Robia ta
anterioară se scaldă-n lumină. Numai
de tine însuți, nu de altul te lovești
în timpul dezintegrat. Ar trebui să știi
că nu poți fugi decât înainte. Da,
așază-te în grădina ta însorită,
adăstând îndelung între propriile
amintiri, și fii foarte atent la preajmă!
La crengile goale. La frunzișul rărit.
La fructul care încă se ține disperat,
deși nu are cum să rămână pe ram.

Șah ceresc
(Mennyei sakk)

Liniștea nu mă bucură deloc.
Iar au alungat ciorile. De abia
așteptam dimineața să treacă-n
zbor pe deasupra casei noastre
diavolul ca un imens nor negru.
Pentru că așa arată, se pare,
necuratul. De fapt, e obișnuința.
Așa-i și timpul repetat mereu.
Croncănit nemăsurat. Numai că
prin negrul dens răzbăteau până
la urmă flenduri de cer albastru.
Există ceva mai liniștitor de-atât?
Asta am așteptat, poate, mereu.
Dacă s-ar întoarce, totuși, dracul,
i-aș împărtăși aceste frământări.
Au dispărut, de-altfel, și pescărușii
din oraș. În preajma universității de
artă se mai vedeau, din când în când,
câțiva. Artiștii suportă mai ușor
țipătul. Diavolul prefăcut în înger

sau îngerul transformat în diavol.
Metamorfoze ne-ntrerupte. Pe-aici
nimic nu-i ceea ce credem că e.
Existența decide conștiința. Așa
ne învățau cândva. Doi pescărușI
superbi țipau deunăzi pe-un acoperiș.
Apoi au început să plângă precum
niște copii. Au plecat de aici
pescărușii albi și ciorile negre.
Tabla de șah e goală. Vor reveni.
Avem nevoie de diavol. Pe cine
vom învinge în lipsa lui? Unde
nu pierde nimeni, nu poți nici birui.
E atât de simplu. Lăsați în pace
măcar ciorile! Ca să putem fi noi
pescărușii. Îl vreau pe diavol. Doar
cu el diminețile sunt frumoase.

Traducere de KOCSIS Francisko

Poeme de Ion MUREȘAN

Poem de vară

Șapte capete însângerate ies din valuri
deasupra mării, pe rând, scuipă nisipul și sângele
din gură.
Tam-taram! sunt cele șapte sobe ruginite aruncate
la marginea lanului de porumb,
tăblărie în care toată noaptea ai bătut cu pumnii și,
ai mormăit, tam-taram.
Sunt cei șapte sâni ai beznei. Sunt cei șapte câini
lângă care ai dormit
epuizat de experiențele vieții. În astfel de momente
„Inima brăzdează mintea" zice Sfântul,
când colo, tam-taram, inima brăzdează în nisip,
inima brăzdează în pietre.

„Il fait froid!" El face bine și frig. Privirea doarme
în ochi încolăcită ca un
șarpe. Limba verde și despicată iese dintre pleoape
și atârnă, umedă și tremurătoare,
pe obraz. Doarme privirea în cap, sâsâie și șuieră și
scoate tot felul de sunete scârboase.

Sunt așadar cele șapte picioare ale tale pe care
le strâng în brațe,
cele șapte steaguri fluturând peste cei șapte
sâni ai tăi.
Dracu' mai știe câți sâni ai și tu, acum când
probleme foarte importante,
da, foarte importante,
a rezervat viitorul pentru acest suflet chinuit.

Grup de bătrâni lângă casa poetului

De o săptămână sapă închis în pivniță.
(Vestea aceasta ne-a adunat aici
cum adună cheagul bucățelele de os).
La început am auzit râsete și izbituri înfundate
și ne-am lipit repede urechile de pereți,
dar pereții casei lui erau moi și calzi și tremurau
ca pielea pe vacă.
De atunci stăm tăcuți, rezemați de gard,
iar noaptea aprindem câte un foc,
nopțile-s reci în partea asta a anului.
(Frica ne ține adunați aici
cum adună cheagul bucățelele de os,
frica este cearșaful acesta negru
sub care pe rând ne ascundem capetele.)
Mai putem spune că ieri a ieșit cu un sac
de pământ pe umăr
și nici nu a apucat să-l arunce
până ce o limbă roșietică și subțire i-a încolăcit
mijlocul
și cu sac cu tot l-a tras înapoi,
iar ușa s-a închis în urmă cu un scurt gâlgâit.
Acum, iată-l, îl vedeți și dumneavoastră,
iese surâzând,
vine spre noi cu o găleată ruginită în mână
și ne arată, pe fundul ei, printre bulgări galbeni,
printre pietricele,
cum sare, cum se zbate, cum se rotește înnebunit
un ochi mic, negru, răutăcios.

Dansul

Cel puțin noi așa am conceput lumea: dans al
șchiopilor în fața ușii
(șchiopi am fost, între șchiopi am dansat).

Iar lângă noi în iarbă copilul de zahăr,
copilul gras al nenorocirii.

Amarnic vom plânge iubito, amarnic!

Altminteri am știut: printre scânduri își va scoate
mâinile,
Pe capete ne va zgâria,
el în a cărui gură nu-s dinți nici măsele
ci felinar aprins lângă felinar aprins,
iar limba – o creangă verde și un tăciune
fumegând.

Amarnic vom plânge iubito, amarnic!

El ne-a arătat unghia roză ieșind din izvor
și venele sângerii urmate de osișoare înaintând
printre bolovani
și apa cum se alegea din nisip închegându-se
ca și carnea și
râul înălțându-se ca un deget spre cer.
Iar din loc în loc
pești încă vii și oameni și dobitoace zbătându-se
prinși pe jumătate în piele. Și sus
la mari depărtări sclipeau inelele podurilor
și lănțișoarele și...

Amarnic vom plânge iubito, amarnic!

Asta a fost, în puține cuvinte
: o oaie roșie sub sălcii
se învârtește în cercuri mici (umilința?)
: un lup cafeniu, un lup umed sub sălcii

se învârtește în cercuri mici (agresivitatea?)
cel puțin noi, unul în spatele celuilalt, șarpe
luminescent,
ne-am furișat pe lângă pereții clădirilor,
sub fumul tot mai alb, neclintit, ca praful de piatră,
în înserarea jilavă.

Războiul întrerupt în copilărie

Râul lăptos îi apasă pieptul, îi strivea sânii,
În creanga de lapte loveau cutiile de conserve,
paiele, răgăliile.
Râul de smoală al păcatelor îi apăsa pieptul,
îi strivea sânii,
În creanga de smoală loveau cutiile de conserve
paiele, răgăliile.

Peste râu o țesătură de sârmă se întindea
din sălcii în sălcii,
Pe care aburea un strat gros de omăt,
Iar printre peștii de aur, printre peștii de argint
Capul ei era o peșteră înghețată săpată în pești.

Noi unde am dormit și unde ne-am trezit?
Între buruienile înalte și jilave, între tufe, acolo
am dormit și acolo ne-am trezit.
Noi, oameni în vârstă, cu funcții importante,
veniți de la oraș, cu familii numeroase,
Noi, rușinea orașului, între buruienile înalte și
jilave, între tufe, acolo am dormit
și acolo ne-am trezit.

Cu săbiile roșii de lemn în mâini loveam în dreapta

și-n stânga

Și continuam războiul întrerupt în copilărie.
Bântuiți de o viziune cutremurătoare, noi,
rușinea orașului,
Continuam războiul întrerupt în copilărie.

Dar ea, ca o vulpe, ca o dihoriță, ca o nevăstuică
A trecut printre noi, cu sânii bâlbâindu-i-se de fericire
Și foarte clar, ca niște saci negri, ca niște sâni negri,
Mormintele se bâlbâiau fericite în cimitire.

Poeme de Aurel PANTEA

***

În cele din urmă ne despărțim
de numele noastre,
dar ele continuă cutremurate,
să caute un trup,
și, înspăimântate, găsesc alte nume,
ca niște neîndurători stăpâni,
în tremurul lor, se văd imagini de odinioară,
depărtate, în alte vieți, atinse de oboseli,
și încep să cânte melodii sfâșietoare,
ca toamnele în care iubirile se schimbă la față
și chipurile nu se mai recunosc

***

E tare greu, blindajele crapă
și dincolo de ele nu apare nimic,
totul se petrece aici,
chiar tu, draga mea, ai chipul unei prizoniere
la care au privit lacome câteva disperări,
cineva ne va înlocui, cineva o să vină de departe,
urmele noastre vor pleca odată cu noi,
locul va rămâne curat
pentru frumoasele și tinerele odrasle ale invadatorului

***

Cum fiecare lucru fără dragoste,
cum se întoarce el, să-și caute chipul,
cum sângerează el, fără să-l afle,
cum lumea devine surdă,
și o pată însângerată rămâne
singura cale spre unica salvare , ce a rămas,
și nimeni nu mai are chip,
precum, dacă ai vorbi de chipuri,
ar da pe afară închisori adormite

***

Nu pot fi trubadurul tău,
tu nu ești religia mea
nu vin cu tine în night club,
cu inși emasculați,
băutori de licori, să se vindece de ejaculări premature,
nu vreau trupul tău șiroind de priviri băloase,
sub lampioanele nebuniei,
religia mea e această seară,
când te visez
cum îți sfâșii veșmintele
și orbesc
la vederea coapselor, așteptându-mă,
religia mea e ora când te posed,
că timpul orbește,
și limbajele noastre coboară spre vârste,
când amândoi reînvățăm să vorbim,
religia mea e geamătul tău,
în care se aude hetaira înnebunind

***

În noaptea asta, ea pe toți i-a înnebunit,
sub lampioane era atâta pustiu,
cât nu încape nici o viață,
alcoolul era regele nostru imparțial,
pe toți ne privea ea, pe toți ne-a înnebunit,
era în noi o lene străveche din care se uitau amanți
la pulpele ei magnifice, la sânii ei crescuți
dintr-o mare nerușinare, cam pe atunci,
în clubul nostru și-a făcut intrarea
maestrul cu privirea verde de după fiecare oră,
iar ea, tăvălită sub lampioane, sub grele priviri
spunea șoptit o poveste imposibil de ascultat,
imposibil de spus, fără să auzi legiuni de voci,
venite din liniști de după toate întâmplările,
de după toate poveștile

***
Am o vastă experiență în așteptări
la uși închise, știu să interpretez
zgomotele ce anunță deschiderea iminentă a unei uși.
Un scaun mișcat, scârțâitul unei mese, tusea celui ce trebuie
să mă primească,
liniștea dintre două fragmente de conversație, râsetele
sunt coduri ce mă apropie de fericire sau mă îndepărtează
fără vreo șansă de mântuire.
Azi, în curtea unui spital de psihiatrie,
am privit pacienții,
stăteau cuminți, înșirați,
ca niște rândunele.
Ei au intrat dincolo de ușă, acum așteaptă.
Nici unul nu știe dacă se va întoarce pe ușa
ce s-a deschis
sau va aștepta la o alta
dincolo de care nu se aude nimic,
doar o liniște mare, o foarte mare liniște

Poeme de Marta PETREU

Vîrsta adultă

Te-am căutat peste tot. Am rîvnit măcar urma ta
vreun semn mărunt încifrat în bărbat în trimisul tău pe pămînt

Apoi n-a mai urmat nimic. Totul n-a fost decît o lungă înaintare
în zăpada cenușie a vîrstei adulte
Apoi viața mea a prins solzișori
viața mea a învățat să pulseze economic
la temperatura șopîrlei

Oho. Întinderi de pulbere gri
unde nu există nici un fel de repere
Pulberi sub tălpi pulberi în jur
pulberi jilave căzînd uniform din tării
pe pielea mea plumburie

Da. De urît inimii mele i-au crescut solzișori de reptilă

Zăpadă murdară. Funingine rece. Scrum
așchii de plumb schije de argint oxidat
Domine: dragostea noastră de-atunci
a atins în sfîrșit culoarea cenușii

Nici un gest. Nici un reproș: iau totul asupră-mi
Dar nu mă atinge. Domine
nu-ți mai permit să-mi atingi cordul meu
conservat
la temperatura șopîrlei

Cuplul
Și simt existența mea ca o lamă subțire ca un ciob de obuz
cum străpunge trupul tău Domine
Oho. Sînt înfiptă bine în tine
Nici o picătură de sînge:
doar puroiul – ca un gînd nebulos un pre-gînd – mustește portocaliu
Și-apoi roiuri colorate de muște

Ne oxidăm împreună Stăpîne
Amîndoi am ratat. Amîndoi vom plăti

Nu te iert. Te detest. Și mi-e milă

Sîntem amîndoi țintuiți în aceeași căldură animală
în aceeași celulă canceroasă ce se-nmulțește rapid
și se-ntinde – cum se-ntinde bălos
mătasea broaștei într-o băltoacă stătută –
peste planete sori galaxii peste lumea ta din ziua a opta

Sîntem amîndoi prizonieri Preaînalte
Nu-ncăpem unul de altul
ca doi răstigniți cu aceleași piroane pe o singură cruce
ca doi gemeni într-un uter prea strîmt
Da. Locuim împreună în aceeași cămașă de forță
ne frecăm așadar unul de altul în aceeași cătușă

Suferim amîndoi și-amîndoi de vii putrezim

Nu-mi amintesc
Eu am trecut de cîteva ori prin moarte ca prin urechile acului
și nu-mi amintesc nimic

Îmi amintesc în schimb moartea altora – cu detalii

Oricum. Eu am fost adusă înapoi din moarte
și nu-mi amintesc nimic:
sînt zilele mele imaculate ca zăpada ce cade
am deci în miezul memoriei o gaură neagră pură perfectă
Eu am trecut prin coma profundă
am în mine acest gol care mă face să sper

Cu totul altfel
Astăzi toți au aripi astăzi toți își poartă sufletul la vedere
în loc de haine probabil
Ce de pene ce de aripi de toate dimensiunile
ce de culori –
ca într-o florărie
Și tu – ce curcubeu apocaliptic ca o aducere aminte ai desenat pe cer
și cum se mai îngrămădesc cu toții să îl urce

Cu pene verzi ca un păun o pasăre de-aș fi acum

Astăzi toți își poartă sufletul la vedere
Nemărginită pare marea
și grea de rod
Ea își leagănă delfinii
și fiecare cristal de sare luminează adîncurile

Ce spectacol ce frumusețe pămîntească
ce ambalaj să ne ia ochii te-ascunde

Nemărginită pare bolta cerească
Eu știu că nu e
dincolo de ea e bezna pe care nu o văd

dar o gîndesc
Dincolo și beznă veșnică ești:
cu totul altfel

Cu pene verzi ca un păun o pasăre de-aș fi acum
spre alte mări spre alt pămînt spre alte ceruri să m-avînt
Și-acolo dincolo departe
să îmi răspunzi:
într-o cătușă de oțel
ce ne unește ce ne leagă ca la logodnă un inel
De tu nu ești de eu nu sînt
– un creator o creatură –
ce-i moartea care ne desparte
De eu nu sînt nici tu nu ești:
e numai moartea ce desparte

Sfînta treime a morții
Ce mai rămîne din memorie
după ce timpul spaima viața
sfînta treime a morții
îmi spală creierul ca pe-o rufă purtată
așa: cum se spală cu apă ce scriu astăzi pe apă

Ce mai rămîne după curățenia mare de toamnă
ce spaimă ce rușine ghemuită în mine
stă gata să-mi sară la beregată

Viața trece ca o ploaie de vară
trece dragostea trece durerea – spun

Ferecată într-o singurătate mănoasă cu gheare
picotesc în mine ca o șopîrlă la soare
Mi-e bine. Cresc din mine

flori de cîmp crinul roşu al pustiei
zboară fluturi şi mierle
înfloresc stacojiu ca inima mea despicată
maci uriaşi
cresc din mine spice de grîu tufe argintii de pelin
sînziene

Da. Sfîrtecînd iarba grasă cresc din mine gheare lungi colorate
Sînt amară şi naltă. Sînt vie

Oho. Am învăţat în sfîrşit să mă apăr
am învăţat că am dreptul
de a sta în mine ca în grădina aceea
păzită la ziduri de îngeri cu săbii
Precum Eva în clipa trezirii
eu îmi ajung mie însămi

Numai sacul ăsta cu cioburi şi cuie
zdrăngănind ca o moară stricată în cutia mea craniană
numai sacul ăsta cu pleuri
sună în mine
şi la orice mişcare
mă taie mă umple pe dinăuntru de sînge
Da. Numai memoria mea îmi mai aduce aminte că sînt încă o fiinţă umană

Oho. Durerea

Ce mai rămîne din memoria mea de femeie
umblată printre oameni în lume
ce mai rămîne după ce sfînta treime a morţii
mă tăvăleşte prin sare şi mă linge ca o cătea care-şi linge căţeii
apoi trece prin mine ca apa prin pînză

și mă spală de sînge cu sînge

Țara singurătății
Stă singură sprijinindu-se pe ea însăși
cum se sprijină între ei frații de cruce
cum se reazemă în ură unul de altul dușmanii

Da. Stă singură și în singurătatea ei fermecată îi crește
iarbă pe prag ca pe viitorul mormînt
are mentă și flori verzi de grîu pînă-n ușă
ciucuri roșii de plop îi foșnesc la ferestre
Ea a ajuns de vorbește
cu seva din flori
cum vorbești cu-o regină
Ea e soră de rouă
cu pelinul cu macul cu socul
și cu mîna culege gingaș doamna omidă
vorbindu-i mirat ca Alisa

O. Îi place. Ea înfruntă viațamoartea
umblînd singură singură cuc
și desculță
pe plita încinsă a vieții
Și ea calcă pe moarte ca un om jupuit care intră în mare
Pe dig urlă cîinii la lună
Da. Singură cuc ea se calcă pe ea în picioare

O doare. E fericită. Ea sfidează orice cruțare și n-are
de nimeni nevoie

Destinul

Ea a ajuns în țara perfectă

Împinsă ca la vînătoare o ciută
de haita lătrînd ascuţit
ea a ajuns în sfîrşit în ţara asta perfectă
în care creşte arnica meiul cucuta

Ea ştie că partida-i pierdută
că a fost snopită-n bătaie
că este scuipată
şi că mîine va fi bătută cu pietre
Ea ştie că se află în război cu umanul

Dar ea stă sfidătoare îmbrăcată în înfrîngerea ei ca-ntr-o armură
ştiind că armura e propria-i piele
şi că pielea ei a fost de şapte ori jupuită
şi trasă la sorţi
cum a fost trasă atuncea la sorţi cămaşa aceea

Iar acum şi aici sfidează viaţa şi moartea
tăvălindu-se în singurătatea ei mare
ca în mătase

Mîţişorii roşii de plop îi atîrnă-n fereastră
Este singură în sfîrşit singură cuc
fericită

Legea eternă
Ea ştia totul. Ea ştia
tot ce se poate şti despre cele omeneşti şi despre cele divine
Fiindcă ştia tot ce un om poate şti despre capriciile marilor zei
ea ştia totul despre nălucirile de cobalt ale vieţii
despre sensul unic al vremii al morţii

Oho. Ea știa despre moarte tot ce poate să știe vreodată un
om care încă respiră

Nu. N-o iubea. Ei îi plăceau
cu sfială
cu spaimă
cu milă
plăsmuirile firave ale vieții

Ea iubea curcubeul

Dar știa că în urzeala colorată și caldă a vieții
există
oho întotdeauna există
ceasul acela cînd omul stă singur cu mîinile goale față în față
cu zeul
singur da singur
și cere să se sfîrșească
da
să se sfîrșească odată
pentru că nu mai poate să îndure glumele crude pe care
nemuritorii le încearcă pe el

stă singur și se roagă să-i vină
moartea sa oho proprietatea sa personală garantată ca umbra

Ea știa totul despre viață și despre lumea asta rea bună
în care
orice farsă făcută de-un nemuritor oarecare
pentru cei muritori se transformă în legea eternă

Întoarcerea lui Dumnezeu înspre om
Acum cînd mă apropii de mare și trupul nu mai țese fantasme
nu delirează nu mai aprinde sorii departe în alte galaxii la mulți ani lumină
iar lumea de-afară este posacă precum o zi de noiembrie cu negură deasă
ies din mine ca din adîncul fîntînii și privesc realitatea pieziș

Acum cînd mă apropii de mare și ochii mei nu mai pot privi lumina în față
mă uit deci cum semenii mei băieții ăștia drăguți
dacă pot – și-acum pot acum ei au putere –
izbesc cu sete în tot ce-i viu și le iese în cale
așa ca-n basme cînd făt-frumos
lovește cu toată puterea lui fermecată și retează capul zmeului
ori străpunge cu sulița fundul fîntînii: vezi Doamne – ca să iasă otrava

acum cînd mă apropii de graniță dacă privesc în urmă departe
văd eșecul văd și pusta largă plăcinta de ură tare ca piatra și seacă
pe unde-am umblat
țopăind ca o broască tropăind omenește și mușcîndu-mi buzele pînă la sînge
iar la capătul acestei vieți singura mea viață se spune – și eu nu cred
eu mă tem că-i o salbă de vieți așa cum lanț sînt cîrnații –
tu ieși la vedere
aici și acum
tu dai de la tine tu vrei să răscumperi ceva de al meu

Dumnezeu se întoarce la mine ca omida la frunză

și este așa de tîrziu
și tu
zeul viu
Dumnezeul tatălui meu și al meu
te întorci cu fața la mine – oho! încăpățînarea mea de-a rămîne în viață –
tu te întorci cu fața înspre omul tău de pămînt și gemi da gemi
mugești ca o vită
nu: mai cumplit: mugești cum mugesc la neagră mînie toți zeii
te-arunci pe burtă și te bați cu capul de pămînt de picioarele mele

O. Întoarcerea asta a Dumnezeului celui viu către omul său făcut de el din scuipat și pămînt

Poeme de Adrian POPESCU

Soldații

Toți soldații cred că vor prinde ziua de mâine,
cu puțin noroc vor supraviețui, fiecare dintre ei
se crede ocrotit. Fiecare speră că nu va fi el
cel strivit de șenile, doar s-a rugat cu dăruire
și disperare aseară, în priciul strâmt ca un sicriu.
E încrezător că nu oasele lui vor fi zdrobite,
nu carnea lui sfârtecată.
Risipiți pe pământ, ca un pumn de semințe
cad acolo unde Mâna semănătorului decide,
între copaci sau sub tufele pline de rouă,
printre rugi de mure sau lângă zdrențele din
cămășile înnegrite unde găurile arse
sunt deja țesute de păianjenii harnici,
care-și văd de treaba lor.
Cineva totuși va înnopta fără suflare
pe câmpul plin de oseminte.
Fiecare speră să fie totul cât mai târziu.
Nu contează că dorm în gropi pline de apă.
Nimeni nu le amintește că mâna lor nu
trebuie să tremure când apasă pe trăgaci,
ochind fruntea inamicului ascuns după un dâmb.
Toate acestea se înțeleg de la sine.

Amintiri din Perugia

Intru în cofetăria din Piața cu statuia lui Mihai Viteazul,
peste drum de locul unde o poetă a muncit ca zidăriță,
pe schele, să-și albească dosarul, mâinile pline de var
și ciment proletar se destindeau, seara, pe coala numită
ministerială, atunci, căreia noi îi spunem A4, ca un nr.
de apartament select, undeva în Europa după ...

La parter e cinematograful, ce are acum numele
actorului blond, un fel de Făt-Frumos aproape liber,
de cealaltă parte văd poarta închisă, prevăzută
cu un cod pe care nu-l știu, a casei părintești.

Vocea fratelui meu
pe scările tocite.

O aud pe vânzătoare vorbind cu fiica sa,
rezidentă-n Perugia și, bineînțeles, începem
o conversație în limba italiană, da, știe bine
orașul de pe colina înaltă, da, străzile, numele
lor, toate bisericile și toate palatele din centru,
La Rocca, La Fontana Maggiore, oratoriul Sant
Michele, poarta pe unde intră primăvara, toate,
și elegantul Il Corso Vanucci,
de la capătul căruia, din parc, poți contempla
Umbria. Și cetățile din jur și le amintește.
Peruginul Bar Medio Evo cu mesele în stradă –
la una dintre mese am stat, illo tempore,
cu poetul Vasile Igna, apoi cu fratele lui mai
mic, după vreo douăzeci de ani, barul acela
ea îmi spune că nu mai există. Or fi făcut un
magazin Billa?

Are un surâs pe față și în ochi cum îl vedeam la
bunicile din Assisi, care își îmbrățișau nepoții,
ieșiți de la catehează.

Tânăr redactor la Steaua

Primeam o haldă de plicuri la Poșta redacției,
dar abia după câțiva ani buni, am dat de firicele
de aur așteptate ale lui Lucian V. și ale lui Aurel P.
Nu-mi amintesc exact ce-mi scriau în epistolele lor,
oricum, plicurile le miroseau a livadă.
În schimb, țin minte mirosul de bucătărie
impregnat în filele groase ale corespondenților îndârjiți,

supărați că nu pot capta nimic din adierile subtile
ale Parnasului.
Le-aș fi putut ghici multora meniul preferat,
altul decât cel al muzelor sau al zeilor.
Țin minte, poate am mai scris-o, mărturia unei copile
din orașul B.,
vorbea despre cuiburi și pistruii ouălor din cuiburile
la care precis că se cățărase.
Îmi scria „în chilia mea versurile voastre au luminat".

Pescărușii

Au apărut iar pescărușii pe turle și pe acoperișuri,
orașul nu are prejudecăți rasiale sau religioase,
ne bucurăm de zborul înalt, indiferent de unde vin,
din Roma sau din Salonic, din Ierusalim, din Izmir.
Deși nu le poate oferi prea mult, orașul i-a adoptat.
Se vede că se mulțumesc cu magaziile abandonate
și podurile goale, vecine cu atelierele artiștilor vizuali.
Îi înfruntă mereu pe răpitorii ce le vânează puii cenușii,
ascunși pe lângă hornuri, alunecând pe țigle.
Nu renunță niciodată la zborul în libertate,
la aerul din diminețile proaspete când orașul
miroase a mare și a rășini de pin umbelifer...
Pescărușii le amintesc românilor vârstnici Bellona,
iar tinerilor plajele Mediteranei,
toate sunt timp dus în ciocurile tăioase,
ca foarfecele mânuite de implacabila Atropos,
anotimpuri ținute în gheare.
Țipând, deschid cerul întunecat prin câteva
spărturi luminoase, ca numele unui erou
năvalnic.
Nu renunță niciodată la adevărul zborului liber

Scrie-mă

Scrie-mă în palma Ta,
și nu mai vreau nimic!

Scrie-mi numele lângă
rana de la încheietură!
Apoi, un abur fierbinte
Suflă din sfânta Ta gură.
Eu știu că numai Tu poți
Să faci totul din nimic.
Tu nu ai creionul bont,
nu scrii cifre, ci litere,
ne știi bine pe fiecare,
și după numele mic.
Pe cel căzut pe front
între sârme îl asculți,
Nu pleci. Ai răbdare
cu noi, cei mărunți.

Străzi la Cluj

În cartierul în care m-am mutat, printre
tinerii generațiilor Z și X, mă simt acasă,
sunt mereu pe străzi cu nume de prieteni,
cea mai departe în spațiu (astral) este strada
Nichita Stănescu, în pantă și înflorită, abruptă,
cea mai greu de găsit e strada Aurel Gurghianu,
cea a lui Augustin Buzura e mai ușor de găsit,
cea a lui Nicolae Steinhardt pare cea mai solară,
strada cu numele lui Petru Poantă e înspre grădini,
mai sus de cea a Etei Boeriu. În cealaltă parte a
orașului, străzile Victor Felea și Teohar Mihadaș.
Sunt bucuros că am devenit de câțiva ani vecin cu
Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Leonida Neamțu,
de care am fost apropiat și când ei nu deveniseră
numele de care mă mai întreabă, uneori, cineva.

Poeme de Mircea STÂNCEL

jocul cu focul

Să nu-mi spui că doar acum ai auzit primul sunet negru
că abia azi ai văzut dormitorul nostru prea strâmt
cred că participi la o altă *liturgie*
profa ți-a deschis geamul dinspre paradis
și încă nu ai înțeles că astfel de scuaruri nu cresc pe aici
nici în vise de noaptea nu vii cu rochii curate
senzațiile bulevardului ți le udă mereu;

ai ajuns să răspândești molima pe o hârtie albă
vioara ta scoate de acum sunete stranii
ești tot mai mult un al cincilea anotimp
îți retușezi mereu zâmbetul după cum bate vântul
vara faci comerț cu bluze mini
și nu mai strângem la piept aceeași pernă
prin geamul vagonului privesc trenul tău
care a început încet să înainteze
ce triști sunt tinerii de lângă mine tatuați pe piept
ei cred și încă mai cred că al lor pleacă;

îmi imiți prostiile mai late decât cerul
vrei să fii ca mine când trag la hanuri vechi
pe unde nu-mi mai găsesc niciun cunoscut
ai vrea să fie doi alcoolici în casa asta?
nu ne mai ajung țigările până dimineață;
scriu cu pastă de dinți cu palpitații uneori cu speranțe
pe un ecran din ce în ce mai liber
dar repede se întunecă pe strada noastră
și cineva pune o mască peste noi să părem luminoși

doi voinici care merg pe anti-corso prinși de mână;

nici versul ăsta nu este un răsfăț pentru tine
mi-am dat imediat seama că legătura se rupe
doar piersicul este conștient de aroma lui irezistibilă
fotografia nunții a început să se crape
o gaură neagră aspiră toate fărâmele din jur;

eu tai gazonul pe unde tu ai trecut singură
adun iarba pe care gleznele tale au umilit-o
(ai grijă când vorbești cu mine mi-a spus ea
enervată de faptul că trebuie să extragă radicalul
dintr-o căsătorie irațională);
recunosc, m-ai învățat cum se bagă ața în ac
însă cu mâna stângă
cum se aduc sacii de cartofi de la piață
cum aș putea să zbor de la etaj
o, dar biblioteca asta este nelimitată și ciclică;

ți-am spus că nu vreau să fiu un avion
și îți înapoiez lista de cumpărături
lucrurile tale mă dezmembrează cu totul
și văd că începe numărătoarea inversă
aventurile tale trecute și cele prezente
se îndeasă clar în primul viitor;

știu, transpirația mea a început să te deranjeze
dacă te-aș striga acum nici parfumul tău nu mă va auzi
agenda ta are filele noi scrii cu negru pe roșu
mă faci responsabil de tinerețea rochiilor tale prăbușite
de faptul că biletele de tren și-au pierdut valabilitatea;

e adevărat, urechea ți s-a lipit de o altă vioară

te uiți la gaițele ce difuzează știri despre plajele lumii
dar numai amândoi plimbându-ne pe acolo
pielea te-ar acoperi fără rest
pereții apartamentului sunt plini de camere de luat vederi
pe unde se plimbă oglinda ta mare;
fruntea ta dansează în brațe cu cel mai nou vis
publicul de afară e nedumerit se revoltă
și mâna mea nu-ți mai găsește mâna
nici rochia ta nu mai vrea să mă atingă;
locuiești cu mine în camera asta
cu excepția gândului tău vulnerabil
pledoaria o scrii cu o peniță de plumb
mă lași să înghețț cu mâna pe clanță
doar privirea ta face furori în toată literatura
vin la tine cu cel de pe urmă trandafir;

să nu-mi zici că abia acum ai simțit libertatea
o ții în geantă o duci cu tine o desenezi pe asfalt
între corzile tensionate ale viorii tale
acum cât mai avem inele pe degetele noastre
și cât mai stă aurul în ele;
ai plecat începi să te joci cu focul
totdeauna te-ai jucat cu el te dai în balansoar
se lasă în sfârșit seara și noi ar trebui să trăim
verși atâta alcool pe parchet nu vezi că se umflă
cele mai frumoase răni sunt desigur în adâncuri
și cel puțin cu o singură mână cu degetele ei provocatoare
ai râcâit jarul din rădăcinile lui și ai țipat blând
știu, ai vrea să fii viscerală dar n-ai găsit calea încă;

cel de lângă mine

cineva foarte tânăr lângă mine are aer mult

are aripi spectaculoase
acum mi-e greu să-l divulg
pe brațele lui începe istoria să scrie apăsat
se uită mereu în spate la peisajul sângerând
căruia cineva i-a tăiat picioarele;

îl văd foarte clar cum se agită cum se contorsionează
apoi coboară cu bicicleta de pe everest
își ia mâinile de pe ghidon
amestecă bărbăția cu emoțiile
asta mi se pare totul;

de fapt nici nu l-am văzut când a venit
e un șir lung de oameni unde stăm la coadă
lângă mine el e un neastâmpărat
care tocmai recăzuse în oraș și închiriase o cameră
să-și revină definitiv să se aclimatizeze din nou
pe pârtia asta rece de lumini și umbre
aduceți-i toate iubirile și mai ales limbajele;

e o așteptare aici care bate până departe
desigur nu intrasem într-o pădure
nici n-o luasem pe alt drum
drumurile lui nu obosesc niciodată
eu îmi comand o cafea și el o doză de energizante
îmi spune că urcă un bloc de 100 de etaje
în câteva secunde
și îl cred
la ultimul etaj e iubita lui care combină rochiile;

carul mortuar ce trece pe lângă noi ne deranjează
cel de lângă mine și-a întors brusc capul
în altă parte lasă libertatea să-și facă jobul
nu vrea să citească romanul ăsta liniștit
se uită după bikini și țipete scurte;

se oferă să-mi arate străzile vulgare
să mă ducă pe la margini pe unde nu circulă justiția
are pletele mele de altădată
poartă pantalonii mei trapez
are pantofi cui și cu tocul înalt
e lângă mine e foarte aproape de mine
e cu totul un zâmbet care vrea să spună ceva
se vinde tabloidelor
e sprinten la scandal dar se împacă repede
pozele lui sunt niște povești triste
este el însuși o răutate pusă în mijlocul orașului roșu
este o minte pură între creierele astea corupte;

îl ochesc de la prima vedere
nu vrea o viață cu măsură vrea totul acum
nu vrea niciun echilibru de fapt nu vrea nimic
respiră foarte adânc
adulmecă mirosul de parfumuri fine de departe
acele transpirații de bluze în vânt
i s-a îngroșat vocea și el se scufundă-n mocirlă
fericit este dușul care-l întâmpină;

ar fi bucuros să pornim amândoi
cu trăsura înaripată
el îmi fură până și puțina mea libertate de altădată
e sub privirile îngrijorate ale mamei lui
ispitele se cuibăresc în el se crede artist
nu-i decât un necunoscut aventurier
un neastâmpărat de tânăr lângă mine
cineva ne fotografiază fără să știm
cineva ne ascultă din depărtare cu un aparat negru
directorul liceului îl scoate mereu în careu
că fumează în veceu
în spatele lui pietrele străzii râd și plâng
cineva a ascuns sub ele o poveste
și un pumn de emoții;

e seară deplină peste tot
o coadă lungă la care așteptăm și respirăm
în față un șir întreg de oameni obosiți
totuși plini de energie
deodată el mă invită să dăm foc lămpilor
să ducem kerosen cât mai mult kerosen
să luminăm toată strada tot cartierul
cu o lumină adevărată sub care nu te ascunzi
tocmai acum când trece garda cu femei
pe fața unei străzi care suportă tristă circul;

iarba crește prin vocale moi ce le rostim
e ceea ce se vede clar la amândoi
apoi scrisoarea ei verde
pe care o rescrie în fiecare zi
noi nu reușim să o citim până la capăt
această mănușă pierdută acum mi-e greu s-o caut
cineva eșuează mereu încercând să-mi taie gâtul
cineva îmi taie gâtul și mi-l lipește la loc;

lăudăm strada asta mutilată mereu
admirăm frunzele căzute peste rănile asfaltului
apoi stiloul ăsta agitat peste bluza albă a fetei
lăudăm muzica trezită în mijlocul unei tragedii
și întregul concert care va urma în parc;
el mă întreabă mereu ce rost mai are
această oboseală fericită
cu toată energia în așteptare
după ce mi-a văzut degetele sfârtecate
trecute peste lamele ispititoare și transpirate
ale unei epiderme tinere
de pe care tocmai o rochie în roșu s-a ridicat;

de unde vin aceste zgomote care înspăimântă
ale cui sunt umbrele ce zgârie pereții vopsiți în albastru
ai casei mele
ce vine din ecoul ultimelor secole
pe care un creion chimic l-a desenat;

suntem mult mai aproape decât credeți
s-ar putea ca amurgul ăsta să ne trădeze
stăm amândoi și privim atenți
cum se prăbușește un bătrân peste propria-i tinerețe
în libertatea asta fragedă a străzii care nu ne cuprinde;

lăsați-l pe cel de lângă mine să greșească
să-și deseneze toate eșecurile
dar să poată merge mai departe
să alerge după mingea
care a dat zece mii de goluri;

Poeme de Liviu Ioan STOICIU

Dacă aș putea

Ce mi-e scris, pe frunte mi-e pus? Ce mi-e scris,
ce nu... Îmi anulez ultima atracție,
aceea de a fi singur cu mine însumi, fiindcă îl recunosc
pe altul în persoana mea. Iaca... Dacă
aș putea, mi-aș tăia capul și mi l-aș pune sub braț, venind
la întâlnirea cu mine însumi așa, într-o doară,
să văd ce reacție am... Ce tot

spui, străine – te-a bătut soarele în cap? La
mâncat de cireșe albe, urcat în pom până în vârf, în 25
iunie – cum n-a mai făcut-o din copilărie.
Fără să reușească să mai distingă adevărul de minciună,
ajuns până aici, părăsindu-se singur pentru
a câta oară? Neînmulțit, neadunat, nescăzut, neîmpărțit,
neraportat la nimeni și la nimic.
Trăind de pomană... Mănâncă de pe ramuri cireșe albe
ciupite de păsări, din curtea mănăstirii.
I-ar fi plăcut să fie mort, să nu mai aibă griji. Își ridică
ochii către cer: cine mi-a tulburat gândirea
în asemenea hal și mi-a întunecat-o? Nu tu? Iubirea?
Doamne, refugiul meu interior e loc
al proviziilor, o pivniță plină, pentru satisfacerea
slăbiciunilor tale...

La scară cosmică

Cele de nepătruns: pe cât va mai suporta
durerea... Își înalță teatral brațele, trasează în aer
conturul unui dreptunghi și apare o ușă,
pe care o deschide și intră. Că și-a extins problematica
la scară cosmică. În toată vulgarizarea sa,

armonizând raționalul cu intuiția. Ce e mai uimitor, azi,
e calmul lui cu care spune toate acestea,
imperturbabil, fără să clipească: se stinge în tine soarele?
Te culci și a doua zi o iei de la capăt. Nici

nu mai are rost să întrebi de moarte. Nimic exaltat...
În cinstea strălucirii lui, dimineața
îl așteaptă reînnoirea. Lasă la o parte eliberarea, nu
mai respinge nimic: își simte în adânc sufletul? E de ajuns.
Chiar dacă sufletul l-a aruncat în mari strâmtori,
contrazicându-i simțurile. Sufletul
îl face să nu-i fie teamă. Degeaba se gândește la el însuși
cu gelozie și ranchiună, convins că e scos, de la
o vârstă, din orice competiție, într-un
echilibru nesigur. Există o realitate interioară pe care pur
și simplu n-o înțelege încă. Îi vine în minte
căutarea turbată de către inchiziție
a urmelor lăsate de Diavol pe trupul vrăjitoarelor. El
n-are urme lăsate? Vrea mai mult să
știe despre natura fizică a fenomenului. Nu s-a trezit destul
după o viață? A creat în minte structuri fizice
apărute de zgomotele de fiecare zi.
Deznădăjduit cum e, strâmb, surpat pe dinlăuntru,
„dară nu prăpădit”.

Ce mai am de făcut

Nu-mi mai folosește la nimic experiența, am fost
păcălit, dus cu vorba. Am iubit
degeaba. Toată iarna am mâncat numai cartofi goi cu apă
din zăpadă și n-am murit. Acum însă, vara, când
am crezut că am de toate, m-am trezit
că nu mai am nimic. Sigur,

i-am pus găinii din curte, în cioc, o țigară și
am rugat-o să mă asculte, am stat de vorbă: că mi-au furat
hoții ce aveam în minte și mi-au vândut
cărțile – pe aici, pe unde toți trec drept întruchipări

ale răposaților. Uite, praful,
ridicat de pe cărți, a intrat în vârtejul care a citit tot și e
nemulțumit – sunt nervos. După ce am
scos cămilele
la păscut. Până la urmă vârtejul îmi va
dărâma biblioteca, încetează, urlu, țin de rafturi: „Ce
mai am de făcut?” Dacă rămân iar fără
trecut... Sunt luat cu tot cu bibliotecă pe sus, tot
felul de cărți se deschid la întâmplare,
plutesc, nu mai
am însă chef de recitit, să găsesc răspunsul, mai bine
mă las ca bolovanul în jos. Auzi,

mai pune o dată întrebarea. Deschide la întâmplare
Biblia: „Ce mai am de făcut?” Citește
primul rând din stânga...

Ce am, ce n-am

Voi intra în curând în rândul particulelor elementare... Cum
au trecut anii, nici câinii vagabonzi nu
mă mai latră când trec prin locurile virane, nu știu
ce tot caut, singur, de nebun:
adăpost de vreo răfuială, ce am? Ce n-am. Mă trage

în jos, în subconștient, o sursă care emite
lumină și care se îndepărtează de mine. Nu mă lasă
în pace. Ce vrea: mă cheamă după ea? Când
eu abia-mi mai târăsc trupul:
când eu sunt un fel de ținut al apelor stătătoare
nămoloase, al smârcurilor. În

mine se oglindește, senzuală, bolta cerului...

În iad

Dacă nu te-ai văicări atât și l-ai lua pe

dracul
ăla de coarne, ai fi altcineva – în definitiv, ce ai pățit?
Faptul că n-ai murit, nici de data asta, nu-ți
spune nimic? N-ai atins
pragul de sus, bătrâne, mai ai de stricat, de mestecat
și de gândit negativ. Mușcă-ți degetele
adânc, suferința ta îmi e și mie pe plac. Scoate-ți din
minte ce ai adunat, ești în iad, pune-te
în avangardă, la proțap, nu vrei tu o nouă experiență?
Intră în rândurile avangardei
literare românești, sfârșitul lumii a venit.

„Mă umple plânsul", scrie el în jurnal – taie, scrie
deasupra: am ajuns să dorm cu furca
lângă mine, e cineva înlăuntru care mă înnebunește, nici
nu mă omoară, nici nu mă lasă să
trăiesc, tu ești? N-are nici o legătură cu faptul că
te iubesc. „Dă-mi pâine, mi-e foame", îl imploră ea, moartă.
Deci, ai murit până la urmă? Abia acum aflu.
N-am murit, m-ai uitat tu. Se
răstește la ea. Se

cațără deasupra lui însuși, admiră orașul – după
care îl face sul, îl vâră în sac, ia
sacul pe umăr și pleacă. În timp ce ea se rumenește,
pâine albă, în cuptor...

Poeme de Robert ȘERBAN

Mică observație

de când eu și cei de-o seamă cu mine
eram niște țânci
și până acum
nu s-a schimbat nimic fundamental
în lumea asta:
și copiii de azi mănâncă mai întâi rahatul din cozonac
și apoi cozonacul

Ghicește

iau o piatră
o ascund într-unul dintre pumni
apoi îi întind pe amândoi în față
și îți șoptesc:
ghicește

ori de câte ori aș încerca
tot n-aș nimeri
așa cum tu
dacă ai arunca piatra
n-ai nimeri
niciodată
pe nimeni

Un vis

ce subțire m-am făcut
ca un viermișor
care caută de zile în șir
intrarea într-un măr de plastic

ești sănătos?
mă întreabă câte-un prieten

în timp ce se încruntă curios la mine

răspund scurt
și continui să mă târăsc precipitat
de jur-împrejurul mărului
până când
într-un târziu
adorm zvârcolindu-mă de oboseală

în somn
mă visez un șarpe splendid și înfricoșător

Fotografie norocoasă

nu la toată lumea Dumnezeu iese-n poze
dar dacă ai noroc să nimerești unghiul bun
luminozitatea potrivită și să apeși când ți se șoptește
l-ai prins

e ca la pescuit
numai că momeala ești tu
cel cu degetul ridicat în sus
un Sfântu Ioan îmbrăcat în Wrangler și încălțat sport

descărcat pe laptop
Dumnezeu se vede și mai bine și pare fericit
l-ai conectat la internet
apoi la rețele de socializare
la email la youtube la torrente
la ce nici n-a visat vreodată

ține-l în permanență on-line
vei afla instantaneu
că restul lumii te iubește tot mai mult
și îți dă
ca pe-o cuminecătură nesfârșită
like după like

Poeme de Varujan VOSGANIAN

Pasărea

nu știu dacă nașterea mea a fost menită să-ndrepte
o lume greșită
voia Domnului să se facă, nu-mi e de folos amintirea
nașterea a fost prima amintire pe care-am uitat-o

m-am născut într-o lume greșită și am trăit greșelile ei
ca atunci când mănânci merindea pregătită de-acasă
de-o mamă care n-ar fi vrut să te lase să pleci

în anul nașterii mele s-a decis masacrarea vrăbiilor din China
în schimbul unei frânghii de care atârnau vrăbiile moarte
vânătorii primeau un pumn de grăunțe, cât păsările
nu mai puteau ciuguli
s-au inventat chiar și reguli pentru vânătoarea de vrăbii
stolurile erau zvânturate în vuiet de trâmbiți
păsările zburau până cădeau istovite
condamnarea la zbor însemna condamnarea la moarte

nu știu dacă nașterea mea a fost menită să-ndrepte
o lume greșită
dar Dumnezeu a ales să mă numesc Varujan
care în armenește e numele unei păsări

Vârstele

eram tânăr și tăifăsuiam cu un Iisus tânăr,
acum îmbătrânesc și vorbesc cu un Iisus bătrân,
El nu a fost nicidecum mai bătrân sau mai tânăr
dar se schimbă la față, să nu mă-ntristeze prea mult
când lumea nu mi se mai potrivește

eram tânăr și îl priveam pe Iisus tânăr

El avea părul de culoarea mătăsii porumbului
o culoare mai blândă de-atât nu putea fi
eu aveam părul negru, ca rădăcinile arse,
- dacă focul poate avea rădăcini -,
îmi vorbea, deși nu-l meritam, nu păcătuisem destul.
era, cât vedeai cu ochii, o pajiște înflorată
între mine și răsărit nu eram decât răsăritul și eu,
până și moartea puteam s-o iubesc, ca pe o femeie frumoasă

eram tânăr și tăifăsuiam cu Iisus tânăr,
acum îmbătrânesc și vorbesc cu Iisus cel bătrân,
într-o bună zi o să murim amândoi –
deși, în ce-l privește pe El, e doar un fel de-a spune.

O viață

o viață greu de dus, aș spune
povestind despre mine
dacă asta ar avea importanță

dacă Cirenaicul ar putea, în locul meu, duce
viața asta, cum ziceam, greu de dus
măcar de-aici până acolo
măcar de azi până mâine
cât să-mi trag sufletul, cum ar fi să scot
cu ciubărul din fântână
să-mi astâmpăr setea

e totuși prea târziu ca vreunul
să-mi ia crucea din spate
brațul ei lung îmi taie trupul
în două
îmi străpunge vertebrele, rând pe rând,
crește și descrește cu mine
ar fi ca și cum mi-ar smulge șira spinării
și m-aș prăbuși, ca o păpușă de cârpe

știu că viața mea este greu de dus

dar nu-mi lua, Cirenaicule, de pe umeri
crucea pe care o port
nu-mi fă povara mai grea

Meditația inimilor gemene

ești frumoasă și sufletul meu n-are colțuri
e turnat în amfora trupului tău
ca vinul bătrânilor greci

inima mea și a ta nu s-au născut în aceeași zi
dar, totuși, sunt gemene
căci or să moară în aceeași zi

mușcătura nu poate înapoia rotunjimea
fructului proaspăt
și mieii, ah!, mieii nu-i vom putea iubi îndeajuns
să-i împiedicăm să se nască

ei nu înțeleg că iubirea noastră e toată
împotriva tablelor legii
ești frumoasă și sufletul meu n-are colțuri
stăm cuibăriți în mijlocul unei lumi
care nu ni se potrivește

Beniamin

mă gândesc uneori cum ar fi fost
dacă aș fi trăit mai puțin decât mine
un gând imposibil: să înțeleg lumea
situându-mă în afara ei
mă gândesc la mine ca la un frate mai mic
Beniamin, fratele meu – tu, fratele meu, Beniamin
și întorc obrazul, să plâng
aș putea umple un cimitir cu mine
care am trăit mai puțin decât mine

umblu prin brazde cu crizanteme în mână
flori potrivite pentru orice-anotimp
unde mă uit, numele meu peste tot
pe lemn geluit, pe scândura scorojită de ploi
pe lemn înnegrit precum carnea uscată
peste tot numele meu şi numele numelui meu
mai puţin în colţul de ţintirim acoperit cu otavă
unde numele şi trupul meu nu s-au întâlnit cu lemnul

se-aude hârşâitul ultimului cosit de Sântă Mărie
iar prunii se coc cea mai dulce
e ţuica făcută din prune de cimitir
clatin paharul e plin de mărgele o salbă frumoasă
care sună pe pieptul tău când dansezi primprejur
te-am păcălit, moarte a mea, te-am iubit
înainte să mă ajungi tu pe mine.

Ion POP

Tudor Arghezi în „Anii Împotrivirii"

Un volum intitulat *Tudor Arghezi. Anii împotrivirii (1943-1955)* a publicat Ion Simuț la Editura Muzeului Național al Literaturii Române (2025). Cuprinde versurile din anii interdicției sale de către regimul comunist, poetul își îngropase în grădina de la Mărțișor un număr de poezii cu mesaj transparent contra ocupantului sovietic și a cenzurii impuse culturii naționale de noua orânduire. Așa procedaseră și țăranii care încercau să-și salveze recoltele luate cu japca de organele de represiune ale timpului, așa făcuseră și alți intelectuali care doseau cărți prețioase, tot sub pământ ori închise în ziduri de case. Textele au fost recuperate de Baruțu, fiul poetului, duse pe ascuns în Elveția, unde se stabilise, și donate apoi Universității „Vasile Goldiș" din Arad, după ce acesta și soția sa Doina s-au așezat în orașul de pe Mureș. Au mai fost tipărite în 2010 sub egida acestei instituții, doar că acea culegere, *Anii tăcerii*, fusese foarte rău alcătuită: numeroase lecțiuni greșite, punctuație deficitară, puneri arbitrare în pagină. Îngrijitorul ediției a avut, așadar, ce lucra și a lucrat excelent, urmărind cu lupa fiecare cuvânt și punând versurile la locul lor, după lecturi foarte atente. Notele însoțitoare dau seama cu acribie despre toate aceste lucrări de restaurare, dar întreprinderea criticului e prețioasă și datorită bogăției informațiilor de istorie literară, la care se adaugă câteva consistente și pătrunzătoare lecturi de poeme reprezentative, cu multe elemente de noutate și integrând organic suita lirică în ansamblul operei argheziene. Aparatul critic, ireproșabil, oferă în tabelul cronologic introductiv o privire asupra vieții și scrisului argheziene, din anii de formație până la maturitate, marcând „ascensiunea poetului și publicistului" (1912-1926), „triumful scriitorului la maturitate", cu excepționalul debut liric cu *Cuvinte*-le *potrivite* din 1927, pentru a se opri în paginile următoare la „anii împotrivirii explicite" (1943-1947), „anii împotrivirii tacite" (1948-1953). Mai succintă este secvența cronologică de sub titlul *Con-*

formismul senectuții (1954-1967), în care se vorbește despre o „adaptare forțată a scriitorului la regimul politic pe care îl refuzase și care îl refuzase".

S-a scris destul de mult despre compromisurile făcute de Tudor Arghezi cu regimul comunist, după ce poetul fusese interzis, în urma atacurilor succesive din partea ideologilor intrați în scenă pe parcursul instalării controlului sovietic stalinist asupra României și asupra culturii sale. Apucase să fie distins, în 1946, cu Marele Premiu Național de Literatură acordat de un juriu de prestigiu, pentru ca în anul următor, când publica volumul *Una sută una poeme*, acesta să fie retras din librării, după cenzurare (se eliminase o poezie transparent antisovietică, tipărită în *Revista Fundațiilor Regale* în 1941, ca reacție la ocuparea Basarabiei de către ruși). În același an, tipărise un articol, *Viața literară*, unde se plângea de cenzura tot mai evidentă și de decăderea, în noile condiții, a mediului scriitoricesc prin încurajarea mediocrităților. Nu avusese nici mai devreme păreri bune despre „bolșevism", când se declanșase războiul contra URSS, dar scrisese și răsunătorul pamflet *Baroane!*, contra ambasadorului Germaniei hitleriste la București, în 1943... Momentul politic era, cum se știe, unul de tranziție, puterea comunistă se instala treptat, exprimarea liberă a opiniilor se mai putea manifesta printre semnele constrângerilor în mers, semnalate și în dezbaterea despre „criza culturii", declanșată de Virgil Ierunca, situat atunci pe poziții de stânga, cu replici din partea colegului de redacție Ion Caraion, din care Arghezi notase tocmai opoziția acestuia din urmă la restrângerea libertății de creație, iar în ce-l privește, poetul începuse să suporte atacurile brutale din partea propagandiștilor noii orânduiri instalate mai evident după abdicarea forțată a regelui Mihai din 30 decembrie 1947. În același an, un poet totuși înzestrat ca Miron Radu Paraschivescu declanșase un surprinzător de dur atac contra poetului, acuzat că a vorbit despre lipsa libertății de expresie în *România democrată*, iar Sorin Toma, fiul mediocrului poet cu trecut socialist, traducător, totuși, cândva, al poeziilor reginei Elisabeta (Carmen Sylva), publica infama broșură *Poezia putrefacției și putrefacția poeziei* (sub egida ziarului pe care îl conducea, în 1948), prezentându-l pe poet ca pe un decadent care ar ilustra „estetica unei clase în agonie", cu o operă

calificată drept „fenomen patologic", ce trebuia izolat. Izolarea a și venit, ca interdicție totală de publicare, începând cu același an, Arghezi nemaiputând tipări nimic până după moartea lui Stalin în 1953, și atunci doar cu traduceri și adaptări din rusește, și abia în 1954, cu versurile pentru copii din *Prisaca*. Ion Simuț înregistrează și consecințele acestor condamnări ideologice – mizeria materială –, comercializarea produselor livezii de la Mărțișor într-un moment când poetul nu mai avea dreptul nici la cartela de produse alimentare normală, și mai ales neliniștile provocate de arestarea lui Baruțu Arghezi, după ce tipărise un manifest provocator la adresa regimului, propus de un amic fost legionar. Pe deasupra, apăruseră și intervenții din partea unor guvernanți prin care încercau să-l ademenească pe poet de partea lor, cu promisiuni bănești și nu numai... Anii „împotrivirii tacite" vor fi urmați de numitul „conformism al senectuții", Arghezi va ceda până la urmă presiunilor noii Puteri. Va compune, la comemorarea răscoalelor țărănești, poemele din *1907. Piezaje* (1955), iar în anul următor amplul poem *Cântare omului*, comentat într-o carte întreagă de Tudor Vianu (*Arghezi, poet al omului*, 1964). Semnificativă este, desigur, și publicarea în 1959 a unui *Psalm* în care „poetul credinței și al tăgadei" se mărturisea pregătit să sfărâme „lacătele și drugii" care stăteau în calea comunicării cu o divinitate dramatic căutată, sfârșind cu dărâmarea acestei mari embleme spirituale. În prefața la *Versuri*-le din 1959, Mihai Beniuc, președintele comunist al Uniunii Scriitorilor, întâmpina elogios acest moment, neuitând să-l atace violent și pe Lucian Blaga, căruia i se transferă acum epitetele infamante cu care fusese calificat, cu un deceniu mai devreme, Arghezi însuși de către detractorul Sorin Toma. Scrisese, paralel, și incalificabilul roman *Pe muche de cuțit* (1959), unde Marele Anonim era văzut ca un personaj odios... Doar că Blaga nu va ceda decât scriind, aproape de sfârșit, câteva articole de recunoaștere a realizărilor noului regim. „Rivalul" său a fost însă acoperit imediat de onoruri, cu premii și poezie și fotoliu academic. Datele oferite de autorul ediției de față invită, totuși, la nuanțarea interpretării acestui conformism obținut sub presiune, motivat și de episodul carceral al fiului poetului, amintit mai sus.

Manuscrisele argheziene din anii 1948-1955 au parte, așadar,

de o „a doua restituire", de data asta făcută de un istoric și critic literar de autoritate certă. Manuscrisele textelor, reproduse în facsimil, sunt, cum spuneam, nu doar restabilite scrupulos, ci se bucură și de câteva lecturi aplicate unei selecții exigente. Regăsim în ele un Arghezi proteic, cum îl știam, în scrisul căruia reapar temele recurente ale reflecției sale, precum căutarea tensionată a divinității inaccesibile, cu accente între extrema imnică și demonicul negației – ecuație între „credință și tăgadă", cum o văzuse Șerban Cioculescu. O poezie ca *[De ani la rând condeiul zace]* trimite direct la starea de spirit a autorului interzis, în sufletul căruia continuă să mocnească neliniștile și aspirațiile metafizice („adierea mai proaspătă cerească"), alături de spectrul „irozilor sluți din miazănoapte", amestecul de blestem și rugăciune, de dragoste și ură. Un ecou al situației în care se afla poetul pus sub interdicție e descifrat și în poemul *Doamne*, care mărturisește angoasele celui pândit din toate părțile de întunecimile din jur, de suspiciunile unor „popi fără anteriu" gata să denunțe asprimea unui condei „de glonț și de cuțit", caustic, a cărui cerneală inspirată are efecte nefaste asupra celui care scrie, ce nu poate fi „cumințit", căci servește o artă și un mesaj complexe, aducând aminte, am zice, de ocara pusă „când să-mbie, când să-njure" în *Testament*, iar acum, într-un proces invers, se preschimbe, cvasiinvoluntar, mierea în venin. Mod de a reactualiza o *ars poetica* specifică prin capacitatea de materializare în cuvânt a unor trăiri ce îngemănează aici expresia lirică cu atitudinea pamfletară, într-un moment în care revolta întrece orice intenție a scrisului „frumos", supus răstălmăcirilor. Lectura criticului vede just în acest poem „elogiul întors în pamflet", în atmosfera de „suspiciune și punere sub urmărire" a scrisului său, răsfrângere a „situației ingrate a poetului urmărit și interzis". Iată câteva versuri definitorii: „Stau împietrit cu scrâșnetul și tac./.../ Fără să simți îți crește împrejur/ Un zid înalt cât zborul de vultur/ Din blesteme și fum și lumânări./ Vreau să te văd cum ai să-l sări." Pe o altă pagină, se poate citi o *Poveste*, în care un trecut de mizerie și opresiune se prelungește în cotropirea prezentă și în obstacolele puse în calea scrisului liber: „O țară de-nchisori și istovire,/ De agonii, de cimitire,/ Un neam deștept și liber și frumos/ Rămas piele pe os./ Pe unde au intrat lăcusta și căpușa,/ Culegem praful,

buba și cenușa,/ Nori de lăcuste, valuri de căpuși,/ Povestea e de-atunci și de acuși./ O scriu de-a fuga și-am ajuns/ Să nu pot scrie decât ascuns/ N-am altceva ce-alege/ Căci scrisul e-o fărădelege/ Și dragostea de neam și țară/ O tâlhărie și ocară." Un „tragic al comunicării" e simțit și în *Tristețea unei jucării uitate*, jucăria devenind simbolul devitalizării și al pierderii unor valori simbolice altădată vibrante. O capodoperă este considerată pe drept cuvânt poezia *Ce-ai făcut?*, situabilă problematic în sfera de meditație a psalmilor mai vechi, ce reactivează imaginarul obstacolului pus în fața căutătorului divinității și a propriei cunoașteri de sine. Împrejurat de „tot felul de vedenii și-arătări" se vede subiectul liric într-un *Psalm* ce le plasticizează magistral, în registru grotesc și în materie imundă, „imaginarul diformităților", cu aspră „vervă pamfletară". „Un convoi de zdrențe bălțate, de paiață" trece într-un poem ce evocă, precum în *Flori de mucigai*, dezastrul național provocat de ocupantul străin, în registrul imaginarului apocaliptic. Nu lipsesc, însă, nici versurile de evocare a copilăriei poetului, nici cele de „copilărire" în ambianță domestică, ori cele ca de acatist marianic și de „probozire a păcătosului". Și nici, în altă parte, „o recapitulare virulentă a creației divine", cum scrie comentatorul. Altele readuc aerul proaspăt al poeziei ludice, ca în *Hore*-le de altădată... Nu mai e spațiu suficient pentru a nota toate registrele tematice și stilistice ale acestui univers pe care Ion Simuț îl dezgroapă, readucându-l la suprafața lecturii actuale cu atenția arheologului experimentat, atent să nu ciobească niciun detaliu al prețioaselor obiecte lirice.

Iulian BOLDEA

Critica – o formă de dialog

Unul dintre cei mai importanți critici și istorici literari contemporani, Paul Cornea s-a impus prin deschidere epistemologică și prin asumarea unei exigente „lecții a pluralității" (Nicolae Manolescu) impecabil însușite și aplicate în cărțile sale. De altfel, într-o însemnare cu accente programatice, criticul mărturisește: „Mă atrage critica, sub aspectul ei liber și necodificat, de dialog, comentariu, încercuire a unui sens, prin esență retractil și relativ. Dar nu mă pasionează mai puțin transferarea ontologiei operei și autorului asupra unor contexte colective (sistemul literar, sistemul convențiilor, istoria formelor și stilurilor), care face posibilă o știință literară bazată pe conceptualizare și consens inter-subiectiv". În *Studii de literatură română modernă* (1962), literatura română e explorată din unghi sociologic, prin prisma influențelor, determinismului și a confluențelor. Studiile din această carte reliefează hermeneutic figuri importante ale literaturii române premoderne sau pașoptiste (I. Budai-Deleanu, Costache Conachi, Heliade-Rădulescu, Bălcescu, Alecsandri), într-un demers ce îmbină tratarea monografică și analiza unei trăsături particulare a operei. Monografia *Anton Pann* (1964) examinează aspecte controversate ale biografiei antonpannești, analizând opera acestui reprezentant al balcanismului literar românesc într-un stil evocator, bazat și pe contextualizarea scriitorului în timp și spațiu, cu accent plasat asupra culorii de epocă. *De la Alexandrescu la Eminescu* (1966) cuprinde studii care relevă resursele iluministe ale ideologiei pașoptiste, biografia și creația lui Grigore Alexandrescu și Cezar Bolliac, influențele pașoptismului în opera lui Eminescu, precum și unele probleme ale traducerii și traducătorilor din secolul al XIX-lea. În *Originile romantismului românesc* (1972), Paul Cornea se referă la unele repere epistemologice ale istoriei literare, revizitând iluziile, șansele și perspectivele metodologice ale disciplinei. Opera, în forma ei de individualitate autonomă,

este percepută la confluența dintre contextualizare ei și evoluția orizontului istoric și social, literatura fiind circumscrisă sistemic sau ca „versant colectiv". Cartea este, de fapt, o sinteză documentată, utilă, despre „spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780-1840". Criticul e interesat aici și de unele probleme de teoria receptării, în spirit comparatist, considerându-se că romantismul românesc, militant și național, trebuie departajat de cel occidental care este interiorizat, melancolic, nihilist. Literatura română premodernă e studiată dintr-o perspectivă dual, din unghiul „mentalității" și al „curentului" literar, dar și din perspectiva, sincronică, a ideologiei dominante și a diacroniei. Astfel, romantismul românesc e analizat în context european, delimitându-se trei perioade distincte (romantismul de până la 1830, cel de după 1830 și cel răsăritean), perioade reunite în „fondul comun al romantismului". Formulând un echilibru necesar între particularitățile naționale și influențele străine, Paul Cornea analizează preromantismul românesc din perspectiva coexistenței dintre iluminism și romantism, cu multe filiații, convergențe, corespondențe între evenimentele istorice și creațiile literare ale epocii. Evoluția romantismului românesc în perioada 1830-1840 e reprezentată din trei perspective: dimensiunea „ideii naționale", ca element fundamental în structurarea romantismului românesc; dimensiunea expansiunii romantice și cea a esteticii romantice.

Oamenii începutului de drum (1974) explorează literatura română din perioada 1840-1860. În prima secțiune sunt comentate, cu argumente și motivații convingătoare, profilul generației pașoptiste, diversitatea tipologică a scriitorilor care o compun, fundamentată pe o trăsătură comună, binomul *visare-faptă*, în corelație cu alte două antinomii privilegiate (militantism civic-specific artistic și originalitate artistică-influență artistică). În cea de a doua secțiune a cărții, Paul Cornea inventariază câteva elemente controversate ale generației, conturând portrete micromonografice, credibile și plastice (Bălcescu, Heliade, Hasdeu), se referă la titanismul romantic, grupajul final reunind studii tutelate de un orizont comparatist (despre preromantismul din regiunea balcanică,

evoluția termenului de „romantic", ecourile operei lui Lamartine în literatura română a secolului al XIX-lea etc.). *Regula jocului* (1980) e o carte de aspect teoretic pronunțat, în care sunt nuanțate categorii generale ale literaturii (curent literar, gen, concepte literare etc.), probleme legate de tectonica discursului social în perspectivă intra și extratextuală, sau raporturile dintre text și context în crearea și receptarea operei literare. „Versantul colectiv al literaturii" e comentat prin intermediul unor concepte relevante (succes, influență, concordanță, critică genetică etc.). Începuturile romanului românesc sunt percepute ca rezultat al evoluției relațiilor de piață, opera lui Alecsandri fiind comentată din perspectiva conceptului de mit literar. Ioana Em. Petrescu observă că Paul Cornea „oscilează între plenitudinea criticii și altitudinea abordării teoretice, postulând necesara lor coexistență și realizând această coexistență nu prin interferarea critică-teorie, ci prin alternarea lor în lucrări succesive /.../. În subtextul *Regulei jocului*, cititorul simte un alt joc – acela dintre realitate și concept, pe care autorul îl trăiește (ca implicare și distanță) cu încântare și luciditate, într-o manieră dialogală". Tot în acest volum, se relevă rolul publicului în configurarea repertoriului teatral din literatura română a primei jumătăți a secolului al XIX-lea. În *Itinerar printre clasici* (1984), referindu-se la funcțiile și rolul analizei istorico-literare, Paul Cornea consideră că aceasta „răspunde unei necesități stringente a studiului literaturii și, mai mult decât atât, unei înclinații puternice și irezistibile a spiritului nostru: aceea de a nu dezarma în fața dezordinii aparente a imaginarului, de a încerca să-i depistăm structurile, regularitățile și modul de funcționare, de a-l transforma în obiect de cunoaștere". Analiza istorico-literară are însă și alt rol, căci ea „educă în spiritul metodei, obiectivității și al bunei-credințe, constituind o școală a disciplinei intelectuale de care avem o imensă nevoie". Heliade-Rădulescu e privit, aici, prin prisma teoriei receptării. *Introducere în teoria lecturii* (1988) este o lucrare de sinteză, cu o vastă documentare, în care lectura e analizată nuanțat din unghi interdisciplinar prin concepte, teorii și idei din perimetrul sociologiei, psihologiei, teoriei textului sau al criticii literare. Spiritul teoretizant este

precumpănitor, în detrimentul exemplificărilor și ilustrărilor necesare. În *Semnele vremii* (1995), autorul reunește articole diverse, cronici, contribuții diverse despre cărți și autori, cartea fiind completată cu un grupaj de interviuri (*Pro domo*), în care sunt consemnate episoade biografice, etape ale formării intelectuale, opțiuni metodologice, repere epistemologice semnificative.

Cartea *Intelectualitate și raționalitate* (2006) are ca punct de plecare dominant ideea de comunicare, de comuniune intelectuală dialogică între autor și cititor. E o carte importantă prin anvergură, dimensiuni teoretice și limbaj conceptual, fiind „o sinteză erudită, competentă și personală a problemelor hermeneuticii de ieri si de azi”[1]. Sanda Cordoș remarcă anvergura conceptuală și disponibilitatea hermeneutică a volumului: „Sînt decenii de cînd, «în lumea noastră sublunară» (cu o expresie favorită a autorului), n-a mai apărut o carte de anvergura teoretică și deschiderea umanistă a acesteia. Deși, desigur, pot fi stabilite mai multe afinități, cred că, prin acuitatea atenției, prin disponibilitatea intelectuală, creativitatea ideatică și capacitatea de sinteză, prin eleganța expresiei, ca și prin încrederea neliniștită în rațiune, Paul Cornea se apropie cel mai mult, în arealul gîndirii românești, de Tudor Vianu. *Interpretare și raționalitate* poate fi considerat un tratat de filosofia culturii, dacă nu preferăm o expresie a actualității, aceea de arheologia cunoașterii.”[2].

În viziunea teoreticianului, interpretarea este rezultatul unui raport hermeneutic în care vocația explicării se întâlnește cu capacitatea înțelegerii sensurilor textului, cum observă Paul Cornea: „Ceea ce mă interesează aici (...) este studiul interpretării ca instrument hermeneutic, funcționarea ei la nivelul limbajului, în domeniul relațiilor interpersonale, al științelor umane și al criticii literare”. Considerat de Mihai Zamfir ca „primul tratat românesc de hermeneutică”, volumul

[1] Andrei Terian, *Hermeneutica 101*, în „Cultura”, nr. 39, 14 sept. 2006.

[2] Sanda Cordoș, într-un articol din „Dilemateca”, decembrie, 2006, în care cartea lui Paul Cornea e considerată „o lucrare rară, de referință în cultura română”.

lui Paul Cornea prelungește, în multe privințe preocupările autorului din *Introducere în teoria lecturii*. Dacă lectura poate fi considerată o primă etapă în asumarea textului, interpretarea se leagă de înțelegerea intimă a acestuia, de recuperarea sensurilor cu relief privilegiat din structura sa mai mult sau mai puțin complexă. Pe de altă parte, trecerea la momentul interpretării e favorizată de o criză a sensului, pe care orice interpretare își propune să o soluționeze. Pe de altă parte, teoreticianul consideră că interpretările cu caracter concret „sînt greu de elucidat, deoarece refuză lumina tare a conceptului, ni se înfățișează sub forme ocolite și evanescente". Evident, un astfel de accent privilegiat așezat asupra conceptului, în detrimentul exemplului sau demersului concret este, într-un anumit sens, discutabil. Interpretările au ajuns să beneficieze de un interes cu totul remarcabil, în sfere culturale și sociale dintre cele mai diverse, fapt subliniat de Paul Cornea: „Interpretările joacă un rol important în sfera publică a societăților democratice, bazate pe pluralismul opiniilor, unde ni se întâmplă să fim solicitați de discursuri concurente, între care e greu de tranșat, din cauza asimetriei de avantaje și dezavantaje. În mod obișnuit, decidem în funcție de interese, de simpatii ori animozități personale, de capricii de moment, de sfatul unui prieten cu autoritate, fără a reflecta suficient și a cumpăni alternativele. Fără îndoială, nu e ușor să luăm o hotărâre bună, căci suntem cu toții influențați de prejudecăți și interese, dirijați mai mult de afecte decât de rațiune". Cartea lui Paul Cornea reia „triumfător, tradiția românească interbelică, adică tradiția epocii când lărgimea de spirit și informația bogată se aliau cu exercițiul scrierii fără nici un fel de constrângere"[1], astfel încât problematica interpretării, pe care o abordează Paul Cornea într-un discurs teoretic, în care relevanța critică e dată de rigoare și pragmatism analitic, dar și de fluență și expresivitate a dicțiunii ideilor. Ea se referă și la discursul de tip schizofrenic din perioada comunistă, în care limbajul intens ideologizat imprima vorbitorilor o conștiință

[1] Mihai Zamfir, *Un tratat așteptat*, în „România literară", nr. 42, 20 oct. 2006.

traumatizantă a unei rostiri improprii comunicării: „În orice caz, într-o societate ca a noastră, unde dictatura comunistă a impus vreme de jumătate de secol minciuna ca regulă de joc – conducătorilor ca să-și camufleze eșecurile, intelectualilor ca să-și salveze libertatea spiritului, maselor populare ca să se descurce în relațiile cu autoritățile – nu e de mirare că s-a ajuns la o suspiciune generalizată. Nimeni nu se mai încrede în ceilalți, fiecare bănuiește urzeli tenebroase în spatele declarațiilor de bună intenție, orice coincidență banală capătă o explicație în termenii teoriei conspirației, totul pare citit în perspectiva unui redutabil sens ascuns. Trebuie să acceptăm, în același timp, că lumea modernității târzii promovează pe scară mare, datorită zarvei mediatice ori amestecului de limbaje, registre stilistice și ritmuri diferite de evoluție, un uz indirect al vorbirii care afectează șansele bunei înțelegeri".

Perspectiva hermeneutică pe care o circumscrie în paginile sale Paul Cornea derivă în primul rând din studiile reputate ale lui Gadamer, Wittgenstein, Popper, sau Ricoeur. Legătura dintre interpretare și înțelegere este, de altfel, subliniată de teoreticianul român în mai multe rânduri: „interpretarea ne apare (...) ca o componentă performantă a înțelegerii, care-i completează acțiunea și i-o perfecționează" sau: „Interpretarea (o ortografiez aici cu majusculă) rămâne o conștientizare și o problematizare a înțelegerii, caracteristică nu atât lecturii, cât relecturii sistematice, încheiate cel mai adesea cu un discurs de escortă". Pe de altă parte, interpretarea se caracterizează tocmai prin caracterul ei conștient asumat, prin pregnanța rațională și logică ce o determină și domină. Cu toate acestea, o interpretare cu sorți de adevăr și de relevanță semantică nu e posibilă în afara unei consonanțe intime a ființei receptoare cu textul, în afara unei relații empatice cu structurile operei. Înțelegerea presupune, astfel, rezonanță a gândului celuilalt cu propriul gând, presupune pliere pe intențiile celuilalt, răsfrângere afectivă a alterității în interioritate: „Interpretarea rămâne, întotdeauna, dincolo de existența unor puncte de sprijin, mai mult sau mai puțin solide, un act personal și creativ. E un pariu, și anume, insubordonabil unor reguli stabilite o dată pentru totdeauna, el cade deplin în res-

ponsabilitatea interpretului. Singurul lucru posibil este să punem simțirea noastră autentică mai presus de voința de a șoca, dorința de a servi opera străină mai presus de aceea de a ne pune în valoare meritele personale. Interpretarea are nevoie de acribie, dar și de generozitate. Ea nu se naște din indiferență ori rutină, ci dintr-o sensibilitate capabilă să vibreze și o inteligență suplă și nobilă, gata să recunoască talentul, chiar dacă nu corespunde preferințelor proprii de gust". Pe de altă parte, nu mi se pare mult spus nici „una dintre mizele majore ale culturii române de după 1989"[1], în măsura în care ea esențializează cu adevărat câteva dintre articulațiile cele mai semnificative ale hermeneuticii românești.

Preocupat mai ales de teoriile asupra limbajului și asupra abordărilor hermeneutice, Paul Cornea își pune întrebări și despre destinul și despre șansele raționalității într-o lume dominată mai ales de perspective deconstructiviste, postmoderne asupra lumii și cunoașterii umane: „Sentimentul general al celor care am păşit în secolul XXI este că lucrurile nu merg bine, că lecțiile tragice ale trecutului nu par să ne fi învățat minte, că echilibrul de putere și consimțământ pe care se întemeiază actuala ordine a lumii e fragil și amenințat să se destrame. Cu adevărat îngrijorător nu e faptul că tot mai multe obiecte, conduite, sentimente tind să se transforme în «probleme», deci să devină interpretabile, ci că un număr tot mai mare de interpretări par comandate de teamă, frustrații, paranoia, hedonism iresponsabil, dorința de putere. (...). A devenit oare raționalitatea o marfă desuetă, fără valoare?". S-ar putea spune că, uneori, teoreticianul introduce grila raționalității și acolo unde ea nu ar avea ușor acces, supralicitând oarecum importanța și prestanța factorului rațional („Ajungem astfel cu toții, mai încet sau mai repede, la un mod pragmatic și permisiv de a înțelege literatura. Faimoasa butadă a lui Roland Barthes, și anume că «literatura este ceea ce se învață în școală ca fiind literatura», nu mai e de actualitate; adevărul este că școala a rămas mult în urma vieții și nu numai

[1] Ștefan Borbely, *O carte de referință*, în „Observator cultural", nr. 357, 1 februarie 2007.

fiindcă, din inerție și rutină, păstrează distanța față de expresiile inovatoare, ci și pentru că se manifestă foarte reticent vizavi de asimilarea selectivă a culturii de masă").

Echilibrul aserțiunilor se îmbină, în cartea lui Paul Cornea, cu perspectiva diacronică asupra diverselor fenomene culturale sau teorii ale limbajului. Apelul neîncetat la „origini", la temeiuri, frecventarea surselor primare conferă textului acuratețe, relevanță conceptuală, limpiditate a demonstrațiilor. Evident, Paul Cornea nu se limitează doar la hermeneutica textului literar; investigațiile sale pătrund și în domenii conexe sau în spații care transcend literaritatea, după cum mărturisește, într-un fragment, autorul: „Ceea ce mă interesează aici (...) este studiul interpretării ca instrument hermeneutic, funcționarea ei la nivelul limbajului, în domeniul relațiilor interpersonale, al științelor umane și al criticii literare". Referindu-se la această carte, Al. Călinescu subliniază, în spirit sintetic, calitățile dominante ce susțin demersul hermeneutic și euristic al lui Paul Cornea „*Interpretare și raționalitate* este, prin ea însăși, un exemplu de apropriere progresivă și răbdătoare a sensurilor, de luciditate și de rigoare, de claritate și de grijă pentru nuanțe, de spirit critic și de inteligență mereu trează. Autorul examinează cu atenție fiecare concept, îl întoarce pe toate fețele, pleacă de la etimologie pentru a ajunge la semnificațiile lui actuale, convoacă nume celebre și altele mai puțin cunoscute, înmulțește referințele, dar semnalează de fiecare dată esențialul, își exprimă acordul fără reținere ori, dimpotrivă, respinge – elegant și ferm – opiniile pe care le consideră inadecvate"[1]. Fără îndoială că, atunci când întâlnește, pe parcursul demersului său, teorii, concepții sau idei care se cer amendate, Paul Cornea nu ezită să le sancționeze, expunând cu fermitate propriul său punct de vedere, perspectiva care i se pare cea mai adecvată, punctul de vedere optim asupra unei anumite problematici. De pildă, Paul Cornea critică rolul nefast al „ubicuității hermeneutice", dar se opune, deopotrivă, fetișizării științei, în măsura în care performanțele

[1] Al. Călinescu, *Interpretare şi raţionalitate*, în revista „22", decembrie 2006.

tehnologiilor contemporane „sunt contrabalansate de perplexități și întrebări neliniștitoare". Modelul social și cultural la care aderă autorul este acela al „societății deschise", bazată pe liberalism, democrație, pluralism al punctelor de vedere și polisemantism al valorilor. Atunci când se referă la „confruntarea fără de sfârșit dintre rațional și irațional", Paul Cornea se definește în mod ferm de partea valorilor rațiunii și ale luciditații, cu precizarea că nu e vorba de o raționalitate dogmatică, încremenită în propriile tipare, ci, mai curând, de una „suplă, flexibilă, deschisă, inventivă, conștientă de propriile-i limite". Este un tip de raționalitate ce își cunoaște propriile limite, își evaluează mereu perspectivele și șansele epistemologice, își negociază punctele de vedere și în funcție de alte opinii considerate legitime, punând, în același timp, la contribuție „subiectivitatea, aleatoriul, contradicția, ambiguitatea". Relativizarea punctelor de vedere, nuanțarea opiniilor, refuzul oricărei concepții prestabilite, al oricărei prejudecăți metodologice, acestea reprezintă, în fond, trăsăturile esențiale ale tipului de raționalitate pe care îl exploatează și îl ilustrează, în cartea sa, Paul Cornea. Carte ce mizează pe o documentare exhaustivă, pe un *background* teoretic de primă mână, *Intelectualitate și raționalitate* e una dintre apariițiile editoriale de cea mai mare anvergură conceptuală din ultimii ani. Cadența didactică a demonstrației e mereu nuanțată, relativizată de inserția unui suflu empatic, prin care texte, autori și idei se regăsesc într-un spațiu al complementarității și al corespondențelor benefice. Una dintre aserțiunile ce rămân întipărite în mintea cititorului cărții poate fi așezată ca emblemă a întregului demers hermeneutic al lui Paul Cornea: „A fi rațional înseamnă a îmbina principiile cu pragmatismul, bunul-simț și fuga de rutină". *Intelectualitate și raționalitate* își invită cititorii tocmai la o astfel de libertate creatoare, alcătuită din refuzul rutinei, al poncifelor și deschiderea demistificatoare spre alteritate, spre opinia altuia.

Apariția *Jurnalului* lui Paul Cornea (Ediție îngrijită, note și indice de Petruș Costea. Cuvânt înainte de Mihai Zamfir, Editura Polirom, 2024) este un adevărat eveniment editorial, Mihai Zamfir remarcând că jurnalul fixează „momente memora-

bile" ale istoriei personale, dar și ale istoriei „mari", printr-o percepție fascinantă și vie a lumii, a oamenilor și a întâmplărilor, dar și prin atracția ideilor, disponibilitatea, curiozitatea intelectuală și sinceritatea liminară a confesiunii: „Admirăm în cartea lui Paul Cornea și sinceritatea. Sinceritate în ceea ce privește proiectele sociale pe care le-a îmbrățișat de-a lungul vieții; sinceritate în ceea ce privește relatarea evenimentelor prin care a trecut; sinceritate în ceea ce privește raporturile cu ceilalți, personaje simpatice sau antipatice, descrise fără complexe și fără fard; în fine, sinceritate în ceea ce privește persoanele apropiate, familia și prietenii, niciodată exaltați sau urcați pe un piedestal. Revedem lumea noastră cea de toate zilele așa cum am cunoscut-o de la jumătatea secolului trecut și până astăzi, adică obișnuită, modestă, însă uneori eroică prin suferința îndurată." Remarcabilă e durata de timp transcrisă în textul diaristic (1933-2017), dar și calitatea de document uman și istoric a unui text ce îmbină imersiunea în intimitate și dialogul cu ceilalți, într-un text în care, totuși, sinceritatea este limitată, tonul îmblânzit, accentele domolite. De altfel, Mihai Zamfir observă, pe bună dreptate, că Paul Cornea își schițase o autobiografie în cartea de dialoguri cu Daniel Cristea-Enache, *Ce a fost – cum a fost* (2013), în care „a dezvăluit publicului tot ce dorea să fie cunoscut din viața și activitatea sa". *Jurnalul* este, însă, altceva, fiind alcătuit din „notații directe, scrise sub febra evenimentului, ce nu par redactate în vederea publicării". Cu toate acestea, limitele dintre jurnal, văzut ca modalitate privilegiată „de a nu lăsa clipa să se evaporeze" și memorii sunt, în cazul acestui text, relative, fluctuante, pe fundalul politic atotprezent, insinuant, în care se desenează destinul unui intelectual român atras mai întâi de istorie literară, apoi de teoria lecturii, sociologia literaturii și hermeneutică. Captivante sunt notele de călătorie, în care sunt consemnate tabieturile culturale (muzee, biblioteci, săli de concert etc.), dar și notațiile de lectură ce marchează evoluția intelectuală a autorului, devenirea sa, pasiuni, parti-prisuri, sau fixarea unor siluete umane, portretizate sumar sau detaliat, în mișcare, prin descrieri de conduită, ținută morală, sau afectivitate. Desigur, jurnalul este, cum remarcă Mihai

Zamfir, „reconstituit, aparținând atât autorului său, cât și celui care s-a ocupat de punerea în pagină a unui text dificil". Mefiența autorului față de genul diaristic la care s-ar subsuma textul său e relevată într-una dintre notațiile cu caracter autoreferențial: „Prezentul caiețel *nu e un jurnal*. E orice afară de jurnal. E o colecție de note în vederea unor lucrări viitoare: e o înșiruire de eseuri miniaturistice scrise cu intenția vizibilă de a epata; e un amalgam de confesiuni aparținând eroilor pe care îi voi crea și gândurilor nedigerate pe care le ofer în formă primară, așteptând înțelegerea largă a lectorului. Nu e însă în nici un caz un jurnal. Adică o exprimare nudă și nemijlocită a eului meu real." Regăsim în paginile jurnalului întâlniri cu oameni importanți (Arghezi, Iorgu Iordan), cu prieteni, studenți, cu profesori din învățământul preuniversitar, însemnări despre concerte și piese de teatru, liste de lecturi și reacții critice, cu interes față de criticii ultimelor generații (Ioana Pârvulescu, Corin Braga, Ruxandra Cesereanu, Carmen Mușat, Sanda Cordoș, Mihai Iovănel, Andrei Terian etc.). Jurnalul lui Paul Cornea este, cu adevărat, un eveniment editorial al ultimilor ani, prin amploare, anvergură ideatică, stil și erudiția calm absorbită în textul confesiv. „Stilist ingenios și degustător voluptuos de aparențe" (N. Manolescu), Paul Cornea este unul dintre istoricii literari și teoreticienii de primă mărime din cultura românească actuală.

Bibliografie critică selectivă

Mircea Anghelescu, *Paul Cornea, „Originile romantismului românesc"* în „România literară", nr. 38, 1972; Ion Vlad, *Convergențe*, 1972; Al. George, *La sfârșitul lecturii*, I, 1973; Al. Piru, *Varia,* II, 1972; Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, II, 1979; Ioana Em. Petrescu, *Paul Cornea, „Regula jocului"*, în „Steaua", nr. 5, 1981; Mircea Iorgulescu, *Prezent*, 1985; N. Manolescu, *Departele (util) și aproapele (seducător)*, în „România literară", nr. 4, 1991; Florin Faifer, *Lupa și oceanul*, în „Jurnalul literar", nr. 3, 1991; Monica Spiridon, *Îndreptar de optimetrie literară*, în „Viața Românească", nr. 3, 1991; Florin Mihăilescu, *Îndepărtarea care apropie*, în „Caiete critice",

nr. 4-5, 1991; Nicolae Mecu, *Semnele vremii și perenitatea valorilor*, în „Viața Românească", nr. 1-2, 1997; George Pruteanu, *Lectura sub microscop fenomenologic*, în „Dilema", 271, 1998; Monica Spiridon, *Lectura: un ceremonial ocultat*, în „Ramuri", nr. 5-6, 1998; Victor Neumann, *Despre teoria lecturii*, în „Orizont", nr. 4, 1999; Dan Mănucă, *Nostalgiile spiritului clasic*, în „Convorbiri literare", nr. 11, 2000; Ileana Oancea, *Elogiul spiritului academic*¸ în „Orizont", nr. 6, 2001; N. Manolescu, *Literatura română postbelică*, III, 2000; *Dicționarul general al literaturii române,* C/D, București, 2004; Al. Călinescu, *Interpretare și raționalitate*, în revista „22", decembrie 2006; Mihai Zamfir, *Un tratat așteptat*, în „România literară", nr. 42, 20 oct. 2006; Ștefan Borbély, *O carte de referință*, în „Observator cultural", nr. 357, 1 februarie 2007; Andrei Terian, *Hermeneutica 101*, în „Cultura", nr. 39, 14 sept. 2006; Sanda Cordoș, în „Dilemateca", decembrie, 2006; Iulian Boldea, *Teme și variațiuni*, București, 2008; Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, București, 2009; Iulian Boldea, *Raționalitatea și rigoarea criticii literare (Paul Cornea, Introducere în teoria lecturii)*, în revista „Contrafort", 7-8, 2010; Iulian Boldea, *Paul Cornea. The fascination and challenges of Interpretationi, în* „Journal of Romanian Literary Studies", nr. 40, 2025; Iulian Boldea, *Eterna fascinație a efemerului*, în „Apostrof", nr. 3, 2025.

Nicolae OPREA

Rememorări istorico-literare

Dintre revistele efemere (*Albatros, Kalende* ș.a.) care întreţin tranziţia literaturii române dintre interbelic şi postbelic, pe fundalul transformărilor social-politice deloc încurajatoare sub invazia bolşevismului, se distinge *Revista Cercului literar*, de la a cărei apariţie (şi dispariţie!) se împlinesc opt decenii. *Revista lunară de literatură, filozofie şi artă*, cum se menţionează în frontispiciu, se naşte la Sibiu – devenit oraş studenţesc după Diktatul de la Viena – şi apare doar în opt numere din ianuarie până în *iunie-august 1945* (ultimul fiind triplu numerotat, cu mai multe pagini). Colaboratorii permanenţi sunt recrutaţi din studenţime (Radu Stanca, I. Negoiţescu, Ştefan Aug. Doinaş, Ioanichie Olteanu, Ion D. Sîrbu, Cornel Regman ş.a.), cu excepţia lui Lucian Blaga (colaborând cu aforisme) şi E. Lovinescu (cu un fragment din romanul postum *Mălurenii*). Dar revista n-ar fi putut să apară fără întemeierea spontană a *Cercului literar de la Sibiu*.

Momentul care anunţă întemeierea Cercului Literar este marcat prin ciclul de conferinţe organizat după modelul junimist, de membrii Cenaclului literar studenţesc „Octavian Goga" din cadrul Universităţii „Ferdinand I" în 1943, sub îndrumarea directă a profesorului de Filosofia Culturii Lucian Blaga. Mai multe manifestări publice au avut loc la Arad şi Timişoara, cu puţin timp înaintea constituirii grupării, al cărei *Manifest* va fi publicat în ziarul *Viaţa* – numărul din 13 mai 1943 –, sub forma unei scrisori deschise către E. Lovinescu cu titlul ilustrativ *Ardealul estetic*.

Naşterea propriu-zisă a *Cercului* sibian trebuie fixată în aprilie 1943, când se produce marea „ruptură" în interiorul Cenaclului „Octavian Goga". După ciclul de conferinţe itinerante, Ion Negoiţescu, spirit rebel, dar constructiv, se retrage din cenaclul tutelat de Blaga – conform mărturisirilor de mai târziu: de teama, printre altele, de a nu deveni *blagian* – şi, consultându-se cu Radu Stanca, Cornel Regman şi Eugen Todoran, pune temelia grupării literare, proiectând el însuşi *Manifestul*. În fapt, înfiinţarea Cercului a fost anticipată de colocviile nocturne prelungite pe străzi-

le burgului cu configurație medievală, de la care nu lipseau, în afara celor amintiți: Ștefan Aug. Doinaș, Ovidiu Drimba, Ovidiu Cotruș, Nicolae Balotă, Ion D. Sîrbu, Romeo Dăscălescu, Victor Iancu, Deliu Petroiu și mulți alți simpatizanți. Într-o vreme de criză a valorilor cauzată de sămănătorismul retardatar care prolifera în Ardeal, unde situația istorică dramatică provocase „exaltarea ruralului și a etnicului", tinerii studenți sibieni, grupați spontan în jurul unui principiu – primatul esteticului – își propuneau racordarea la valorile „spiritualității continentale". Plasându-se în descendența lui Titu Maiorescu, elogiat pentru clarviziunea și simțul său estetic, ei declară că alcătuiesc a patra generație maioresciană. În această direcție, a fost ales ca *model de generație* E. Lovinescu, criticul formator de la *Sburătorul*, apreciat pentru „probitatea intelectuală" desăvârșită și pentru „bunul gust" (estetic) în disocierea valorilor. Denunțând nepermisa confuzie „între ideea estetică, cea etică și cea etnică", cerchiștii urmăresc reafirmarea spiritului critic în cultură și literatură pe temeiul unei teorii a valorilor opusă mesianismului ideologic, încheind programatica scrisoare-manifest cu teza europenismului literaturii române spre care se tinde. Semnatarii manifestului care vizează cristalizarea unui curent „de ținută maioresciană" sunt, în ordinea din document: Victor Iancu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Damian Silvestru (alias I. Negoițescu), Ovidiu Drimba, Ion Oana, Radu Stanca, Romeo Dăscălescu și Ștefan Aug. Doinaș.

Din paginile *Revistei* cerchiste – reeditată integral într-un volum din 2002, sub îngrijirea lui Dan Damaschin (cu doctorat susținut cu brio pe tema Cercului literar) – transpare omogenitatea grupării de la Sibiu. Nucleul acesteia este pus în evidență prin cele zece semnături din primul număr al *R.C.L.*-ului: I. Negoițescu, Radu Stanca, Ion D. Sîrbu, Ioanichie Olteanu, Cornel Regman, Ștefan Aug. Doinaș, Victor Iancu, Nicolae Balotă, Henri Jacquier și Eugen Todoran. Cum era și firesc pentru o revistă cu program estetic asumat, cercul colaborărilor este ermetic închis, singurul colaborator din afara Sibiului universitar fiind Constant Tonegaru; poate ca indiciu al solidarității cu gruparea *Albatros*, grupare bucureșteană cu acțiune paralelă, dar exclusiv poetică. Dintre profesorii cerchiștilor, colaborează în numerele următoare Lucian Blaga (cu un grupaj de aforisme – *Discobolul*), Henri

Jacquier și Umberto Cianciolo (cu studii savante despre literatura străină, în genere), dar lipsește în mod inexplicabil Liviu Rusu.

Articolul-program din numărul inaugural al revistei, *Perspectivă* (nesemnat, dar se recunoaște fraza rafinat-polemică a lui I. Negoițescu), reia justificativ tezele din *Manifestul* pentru care cerchiștii fuseseră etichetați peiorativ „esteții din Ardeal". Se reafirmă aici năzuința de „reintegrare a generației tinere în românitatea de perspectivă universală" și „de atașare entuziastă la critica estetică" maioresciană/lovinesciană. Se denunță, apoi, localismul cultural, accentuând imperativul disocierii valorilor: „Manifestul pornise dintr-o necesitate lucidă a disociației. Nu era un refuz principial față de poezia patriotică, așa cum n-ar fi nici azi unul față de literatura zisă socială. Opera de artă poate cuprinde și alte valori decât cea estetică. Dacă însă pe aceasta n-o cuprinde, ea e nulă ca operă de artă". Sincronizarea cu literatura europeană prin spirit critic și primatul esteticului în ce privește valorificarea specificului național este o teză comună a tinerilor scriitori. Astfel că programul revistei este reluat/dezvoltat, analitic și teoretic, și în alte articole, precum: *Viitorul literaturii române?* (nr. 3) de I. Negoițescu, *Tendințe în evoluția literaturii* (nr. 4) de Eugen Todoran; *Resurecția baladei* (nr. 5) de Radu Stanca; *Un regim pe sfârșite: tradiționalismul* (nr. 6-8) de Cornel Regman etc.

***

Teoreticianul recunoscut al grupării și al *Revistei Cercului literar* în direcția inovației poetice și teatrale – pe lângă I. Negoițescu, autorul *Manifestului* – a fost *Radu Stanca*, care s-a născut cu mai bine de un veac în urmă (1920) la Sebeș. A urmat cursurile primare și liceale la Liceul „Gheorghe Barițiu" din Cluj (liceu unde mi-am dat și eu bacalaureatul, mult mai târziu!). După absolvirea Facultății de Litere și Filosofie devine asistentul lui Lucian Blaga la Catedra de Filosofie a Culturii. Dar în 1945, când Universitatea Ferdinand I revine la Cluj din exilul forțat, nu își urmează profesorul, preferând să rămână în orașul de adopție, ca regizor și actor al teatrului sibian (teatru ce-i poartă numele astăzi), până la moartea prematură, la 42 de ani. Bolnav incurabil de tuberculoză, a trecut în neființă în 26 decembrie 1962. Din motive interioare greu de deslușit, deși își demonstrase talentul

de poet și dramaturg original, prin reviste și cenaclu, și-a amânat *sine die* debutul editorial propriu-zis literar. Antum îi apare doar teza de licență, la un an după absolvire: *Problema cititului. Contribuții la estetica fenomenului literar*, în 1943. Opera sa va fi recuperată aproape integral în postumitate, mai cu seamă după 1989.

Prima culegere poetică, intitulată generic *Versuri*, prefațată de I. Negoițescu, apare în 1966, în același an cu al doilea volum întârziat al prietenului său cerchist Ștefan Aug. Doinaș, *Omul cu compasul*. Titlul neutru al volumului antologic a fost impus, probabil, de cenzură. Altfel nu se explică tăcerea lui Negoițescu, el cunoscând din manuscrise titlul definitoriu – *Ars Doloris* – al volumului care ar fi trebuit să reprezinte debutul lui Stanca în 1954 (ceea ce era imposibil în plin proletcultism). Lucrând la *O antologie a poeziei române* – și aceasta amânată/respinsă sub comunism –, I. Negoițescu, după ce primește manuscrisul, își schimbă radical opinia despre creația baladistului inițial. Cum mărturisește admirativ într-o scrisoare din 7 decembrie 1954 (Cf. *Un roman epistolar*, 1978): „De-abia în întregul volumului se poate descifra personalitatea ta poetică, tonul tău original și prețios, profilul tău liric atât de personal, sonurile rafinate și nostalgice. Regret foarte mult că n-am avut la îndemână volumul, așa cum ți-am cerut insistent, în ultimul timp când redactam *Antologia*. Cel puțin zece poezii ale tale trebuie să figureze în corpul propriu-zis al *Antologiei*. Regret de asemenea că nu am nici acum volumul (împrumutat celorlalți cerchiști, cum mărturiseam), ca să-ți fac o critică la obiect. *Balada lacrimei de aur* e o capodoperă. Sunt convins că, dacă ar fi publicat, volumul *Ars Doloris* ar avea un succes teribil și o influență de-a dreptul primejdioasă." Antologia criticului cerchist, intitulată *De la Dosoftei la Ștefan Aug. Doinaș*, a fost publicată abia după moartea sa, în 1997, într-o ediție îngrijită și prefațată de Cornel Regman. Acesta adaugă la *Corydon* – unicul poem selectat din anii '50 – alte nouă poeme baladești pe care le recomandase Negoițescu Sandei Stolojan spre a fi traduse în *Cahiers du Sud*.

Ideea de reabilitare a baladei în spiritul modernității – ca „stare lirică dramatică" – a fost, după toate indiciile, parte integrantă a programului *Revistei Cercului Literar*. Încă din primul număr

contribuie efectiv la resuscitarea baladei promotorul ideii și Ioanichie Olteanu. În numerele următoare aderă, poetic, la baladesc Ovidiu Sabin (Ovidiu Cotruș), Al. T. Țion și, mai cu seamă, Ștefan Aug. Doinaș care publică mai multe grupaje, incluzând și capodopera *Mistrețul cu colți de argint*, în ultimul număr. Li se alătură acestora, simbolic, Constant Tonegaru de la gruparea „Albatros", unicul colaborator din afara grupării sibiene. Articolul programatic apare, însă, abia în penultimul număr, sub semnul certificării inovației poetice promovată de poeții cerchiști. Acuzând polemic invazia „poeziei pure" în literatura română („Meșteșugul a surclasat invenția"), Radu Stanca, propune, în *Resurecția baladei*, ca soluție inovatoare, reactivarea baladei prin contragerea elementului dramatic „în interiorul poeziei lirice". „În cazul baladei – adaugă Stanca – poezia nu mai este o simplă comunicare a unei stări afective – comunicare directă, nemijlocită, ci comunicare afectivă a unei stări prin mijlocirea unui eveniment." Întrucât evenimentul baladesc implică „o stare de conflict dramatic", devenind „eveniment simbolic-sentimental", cu semnificație „uman-poetică". În continuare, teoreticianul baladescului distinge trei categorii: *lamentația baladescă* – în care „extazul liric baladesc e provocat de o întâmplare dramatică, un conflict"; *legenda* (sau *eposul*) – în cadrul căreia poetul devine activ în filtrarea stării lirice „prin arta de a povesti întâmplarea"; *balada propriu-zisă* – „în care prezența poetului liric e mai puțin activă, locul de frunte luându-l anecdota și personagiile ei".

Radu Stanca a cultivat lamentația baladescă cu amprentă personală, întrucât restructurarea baladei clasice presupune, în lirica sa, trei atitudini poetice alternative, în formulă romantică (cu inflexiuni ludice), expresionistă sau onirică. În punctul inițial al creației sale baladești, nu sunt întâmplătoare ecourile din baladele medievale ale lui François Villon, considerat de Stanca modelul exemplar pentru lamentația baladescă. Dar sursele imaginarului poetic original sunt și altele: de la Shakespeare și Goethe la Macedonski (în descrierile parnasiene), Bacovia (sub obsesia morții) și Blaga (în linie mitologică), a căror creație este asimilată fără urme de mimetism, în spiritul emulației. Dintre poeții congeneri, regizorul Stanca se înrudește cu actorul Emil Botta (care are avantajul de a fi debutat la timp, în 1937, cu *Întunecatul*

April), amândoi uzând de alternanța *măștilor* poetice, având germenii în profesia actoricească. Afinitatea dintre ei este reliefată și de predispoziția ludică, dar cu apăsate accente tragice ale jocului poetic la Radu Stanca. Definitorie pentru creația stanciană este realizarea simbiozei expresive dintre teatru și poezie, prin originale puneri în scenă, la întrepătrunderea dintre real și fantastic, cu personaje lirice profilate simbolic, multe de origine mitologică. În acest sens, Nicolae Manolescu afirmă în *Istoria critică a literaturii române*: „Poetul pune în scenă sentimente și idei, inventând decorul /.../Cum liricul poartă totdeauna o mască, în înțelesul că simpla autenticitate nu realizează arta, poezia reprezentabilă a lui Radu Stanca e esențial lirică, Spre deosebire de cerchiști care vedeau în baladă o epicizare a poeziei, Stanca procedează la o liricizare a epicului. El rămâne neconvingător în confesie: îndată ce se pune în scenă însă devine memorabil."

În mod simbolic, *Revista Cercului literar*, asimilată firesc în istoria literaturii române, se deschide (după articolul-program nesemnat) cu grupajul de balade al lui Radu Stanca (*Tristețe înainte de luptă, Lamentația poetului pentru iubita sa* și *Lamentația Ioanei D'Arc pe rug*) și se încheie cu *Revista revistelor* scrisă de același energic inițiator, ca răspuns definitiv la acuzațiile de „estetism" din presa tradițională a vremii. Depășindu-și colegii, la concurență cu Negoițescu, Stanca are mai multe semnături în fiecare număr. În primul număr mai semnează „Cronică dramatică" și o introducere la „Cronica artelor minore". În numărul al treilea publică *Șapte balade scurte* și o cronică dramatică; în al patrulea: balada fabulistică *Pisica* și cronica dramatică despre Ion Luca; în al cincilea, semnează la „Cronica ideilor" *Studiul teoretic despre Resurecția baladei* și un eseu despre condiția cronicarului dramatic. În ultimul număr, pe lângă alte două semnături la „Cronica artelor minore" și „Revista revistelor", poetul și teoreticianul publică prima sa piesă de teatru, tragedia *Hora Domnițelor*.

Ovidiu PECICAN

Istoricul Pavel Chihaia: reflexe din exil (II)

Dinu Giurescu îi scrisese, cum am menționat deja, din New York, în 1 februarie 1989, prietenului de la München: „Am citit cu interes studiul tău «Despre biserica domnească din Curtea de Argeș», din Buletinul Bibliotecii Române, vol. XIV (XVIII), 1987-1988, p. 103-39. Bine că ai restabilit interpretarea normală a grafitului din 1351/1352 față de sforțările și argumentările ad-hoc ale lui N. Constantinescu. I-am spus-o direct, am încercat să public o notă de lectură dar nu am reușit (în 1985). Concluzia ta de la p. 117 este aceea care exprimă adevărul: grafitul este contemporan cu moartea lui Basarab I"[1]. I"[1].

Apropo de acest subiect, deloc marginal ca importanță – căci de elucidarea lui depinde, de fapt, întreaga cronologie a domniilor Basarabilor la începuturile statului medieval Țara Românească –, Dinu Giurescu preciza că, întâlnindu-l direct pe Nicolae Constantinescu, i-ar fi reproșat el însuși datarea bisericii vechi de la Curtea de Argeș, în ton cu ceea ce susținea și Chihaia. Peste un arc de timp, replica lui Pavel Chihaia nu a rămas fără răspuns însă din partea celui contestat. În 2003, Nicolae Constantinescu publica un studiu în revista *Argesis*, seria istorie, abordând *en passant* și chestiunea discuției științifice pe marginea datării primei biserici de la Curtea de Argeș. Autorul, contestat în stabilirea cronologiei edificiului religios care conține respectivul grafitti, aducea în discuție chestiunile litigioase după cum urmează.

După Constantinescu, „Breșa stârnită în istoriografie de demersul subsemnatului, în unire cu o neașteptată adeziune (limitată, dar semnificativă) din partea unui istoric al artelor, Dr. Daniel Barbu ... provoacă reacția, din păcate marcată de o posacă aroganță (vecină pe alocuri cu grosolănia), din partea

[1] Pavel Chihaia, *Corespondență. Scrisori primite, scrisori trimise*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2012, p. 118.

lui Pavel Chihaia”[1]. Dintru început cel criticat acuză, cum se vede, licențe de atitudine și chiar de... educație la cel ce emisese rezerve pe seama contribuției sale; formă „clasică” de atac la persoană în locul cuvenitului schimb de idei și argumente.

Nicolae Constantinescu amintește că „Reputatul literat, istoric de artă și publicist (la curent, cât a fost prezent în țară, cu cercetările subsemnatului de la Curtea de Argeș, chiar pe șantier) a binevoit să se năpustească împotriva cărții apărute în 1984 (Raport de săpături, potrivit domniei sale, deși e vorba de o monografie în regulă), găsindu-i cusururi...”[2] Reproșuri care nu sunt „în chestie”: că Pavel Chihaia fusese doar pe șantierul unde el, Nicolae Constantinescu lucra și – se subînțelege – nu îi reproșase pe atunci nimic acestuia. Că „s-a năpustit” asupra cărții lui, în loc să se raporteze civilizat, cum s-ar fi cuvenit, la cartea domniei sale. Că aceasta era, de fapt, o monografie în toată regula, nu un simplu raport de săpături, cum, vezi Doamne, Chihaia ar fi încercat să o prezinte, degradând-o de pe treapta celei mai adecvate considerări. Până aici, prelungiri ale acelorași reproșuri *ad hominem*, nimic referitor la chestiunea disputată...

Constantinescu recunoaște apoi în mod neașteptat că unele dintre întâmpinările formulate de Pavel Chihaia sunt serioase și demne de toată atenția, fiind „... (unele îndreptățite: cazul decodării siglei L17, referitoare la aria de răspândire a molozului provenit de la biserica Argeș I; corect, afirm aici, legenda de la p. 48, fig. 16, trebuie să fie «17, moloz cu pictură murală și ceramică decorativă (provine ca atare doar de la biserica Argeș I când este localizat), passim: moloz cu pictură murală»)”[3]. O chestiune aparent tehnică, dar care, de fapt, implică nevoia de redatare a bisericii dispărute, obligându-l pe cel criticat să retracteze.

Reproșul adus acum istoricului din Germania este că păcă-

[1] Nicolae Constantinescu, „Completări în problematica fostei curți domnești din Argeș”, în *Timp și spațiu voievodal în Argeșul istoric (1200-1500)*, Pitești, 2013, p. 151. Text apărut inițial în *Argesis*, seria istorie, XII, 2003, p. 177-187.

[2] *Ibidem*.

[3] *Ibidem*.

tuiește prin... consecvență: „Desigur P. Chihaia își apără opiniile mai vechi (unele asezonate treptat – trebuie să recunoască! – funcție de descoperirile de la Argeș...)”[1]. Se adaugă acestei „tare” și faptul că, citind, punându-se la curent, meditând, Chihaia și-a „asezonat” părerile; de parcă nu acesta este rolul și rostul reflecției documentate metodic.

Ulterior, arheologul trece cu lejeritate peste întâmpinările aduse sieși. „Nu este cazul ca aici și acum să îi demontez toate obiecțiile...”[2] Trecuseră, totuși, niște ani de la formularea criticilor, dar contextul – al unei publicații științifice, totuși – nu i se părea potrivit. Cel mai mult l-a iritat, se pare, observația referitoare la lipsa, în cazul său, a unei specializări în domenii ale cercetării trecutului pentru care nu avea o pregătire suficientă: „... (una din ele, că «avansez și o serie de considerații de istoriografie, istorie de artă, paleografie etc.» depășindu-mi competențele, fiind strigătoare la cer!”[3] Invocarea autorității altuia – eroare logică patentă – nu avea cum să suplinească propriul diletantism sau, cel puțin, propria pregătire generalistă: „În ultimul domeniu, cel puțin, fără a mă aventura – am confirmarea unui specialist reputat, Dr. Constantin Bălan: vezi, tale quale, prelucrarea și republicarea inscripției de deasupra tabloului votiv din naos/ inscripția din 1369, cu mențiunea stăpânirii Vidinului...)”[4]. Consolarea este că specialistul care i-a contestat evaluările este unul dintre mai mulți, prin urmare că nu ar veni cu nimic propriu, special, în enunțuri, față de alți colegi care spuseseră – se înțelege – cam același lucru, reducându-l pe acesta la calitatea de banalitate, de loc comun (de parcă un lucru banal pierde din adevăr, dacă este just!). Totodată, Chihaia ar ignora datele istorico-arheologice, așadar nu ar fi suficient de informat, de documentat la zi; ceea ce îl determină să dateze prea târziu un monument religios și de artă mai timpuriu. „Altminteri, P. Chihaia – ignorând datele istorico-arheologice, încearcă (și nu e primul) să urce data-

[1] *Ibidem*.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*.

rea vechiului așezământ voievodal de la Argeș – Curtea Veche, cum o numesc eu: ar fi vorba nu de începutul veacului al XIII-lea, cum cred și azi, ci de finalul acestuia («Argeș I a fost probabil înălțată între anii 1272-1290»), datare pe care o propusese de altfel și A. Sacerdoțeanu, iar foarte recent și arh. Cr. Moisescu"[1]. Față de propunerea lui Nicolae Constantinescu – atribuirea bisericii de la Curtea de Argeș I anilor din preajma chemării cavalerilor teutoni în Țara Bârsei, Pavel Chihaia deplasa datarea aceleiași biserici vremurilor lui Litovoi și ale fratelui acestuia Bărbat.

În fond, problema este pasionantă și faptul că doi istorici s-au străduit să o elucideze nu poate fi decât în beneficiul aprofundării cunoașterii trecutului. Secolul al XIII-lea românesc merită tatonări suplimentare. Conexarea discuției despre monumentul ecleziastic evocat cu dinamicile istorice din proximitate – de la campania maghiară împotriva Vidinului la trecerea spre Balcani a unei oștiri cruciate și părăsirea Munteniei de doi *reguli* (de fapt hani) cumani, Jonas și Soronius, la botezarea în masă a cumanilor de la răsărit de Carpați și organizarea episcopiei Milcoviei, precum și la chemarea franciscanilor de către papă în Oltenia, pentru catehizare, urmată de campania destructivă a Țaratului Bulgar în acele locuri – permite contextualizarea mai potrivită a discuției de odinioară și, poate, mai buna înțelegere a realităților locului cunoscute atât de lacunar. Importanța bisericii I de la Curtea de Argeș atrage atenția asupra dezvoltării timpurii a așezării respective ca posibil centru de formațiune prestatală sau măcar ca reședință alternativă a acesteia. Acest centru urban este de văzut în conexiune cu Câmpulungul, fiind posibil ca în sec. al XIII-lea cele două să fi intrat în componența aceleiași formațiuni după ce inițial puteau fi, fiecare, o reședință feudală a câte unui stăpânitor local.

Începuturile statale ale Țării Românești au rămas, după cum se vede, până târziu în atenția istoricului Pavel Chihaia care s-a angajat, acompaniat de atenția altor specialiști din exilul românesc, în urmărirea tenace a deslușirilor pe această

[1] *Ibidem*.

temă, neezitând să își facă cunoscute opiniile argumentate.

*

Despre munca istoricului la temele predilecte mărturisesc și unele fragmente din corespondența anilor de exil. În 14 octombrie 1998 Pavel Chihaia îi scria din München prozatorului Mircea Horia Simionescu, prietenul său: „Sciatica mea m-a gonit... în vestul continentului, unde mă aflu încă imobilizat, corectând șpalturile celor cinci volume de artă medievală (*Orizont medieval*), pe care editura Albatros și-a luat povara să le tipărească, după un periplu spectaculos la editurile Dacia, Vitruviu, Enciclopedică, Fundația Culturală care mi-au propus apariția lor în mai mulți ani. [...] ... Este o aventură să tipărești simultan cinci cărți care nu interesează pe nimeni (sau pe foarte puțini)”[1]. Cum se poate constata, în acel moment Pavel Chihaia se gândea să așeze cele cinci volume de medievistică ale sale sub genericul oferit de volumul publicat cu doi ani înainte, în 1996, la Aalborg, în Danemarca, în limba română, cu titlul *Orizont medieval*. Ulterior el a revenit asupra acestei decizii, optând pentru genericul *Artă medievală*; nu cea mai fericită alegere, câtă vreme textele așezate sub această titulatură vizau o problematică mult mai complexă, pe care conceptul de artă medievală nu o epuiza. Dornic să își sistematizeze munca și cu gândul chiar la o serie de opere proprii – menită să adune atât lucrările sale de istorie, cât și literatura sa – istoricul a făcut, de-a lungul anilor 1990, demersuri pe la mai multe edituri, unele dintre ele (de nu cumva toate) enumerate aici. Cum însă era vorba despre o colecție de cinci volume ample, într-un gen mai puțin apt de succes comercial, editurile respective au declinat, pare-se, oferta. Cea care a acceptat, în cele din urmă, provocarea a fost Editura Albatros, care le-a și publicat, reașezând – într-o nouă arhitectură, decisă de autor – mai vechile și mai noile sale contribuții în materie de cunoaștere a trecutului nostru medieval. O zi după scrisoarea către autorul *Ingeniosului bine temperat*, în 15 octombrie 1998,

[1] *Ibidem*, p. 184.

Pavel Chihaia îi scria, tot din München, Ioanei Persu: „În prezent sunt aproape încremenit în sciatica mea, fac corecturi la cele cinci volume de artă medievală – «Opera Omnia» parțială, paradox care totuși mă incomodează prin definiția lui, lăsându-mă purtat de marea iluzie a imortalității"[1]. Rezultă că autorul avea deja în minte proiectul *Operei omnia*, dar pășea deocamdată pe calea unei rezolvări parțiale, rezumându-se la punerea în circuitul cultural românesc a segmentului istoriografic. Acesta din urmă avea să fie adus la împlinire peste mai bine de un deceniu, când, în 2010, Editura Ex Ponto a oferit pieței noastre culturale seria de zece volume a contribuțiilor autorului. Ulterior ea a fost completată cu un volum separat de corespondență și cu un altul conținând o povestire, astfel încât autorul și-a văzut publicată antum întreaga paletă de scrieri. Cele zece volume apărute la Constanța dau, pe segmentul istorie, imaginea retrospectivă pe care, reorganizând materia cărților sale, istoricul a dorit să o lase posterității. Ele sunt însă, din păcate, inferioare la nivelul calității îngrijirii textului ediției de la Albatros, destule nume, denumiri și cuvinte de specialitate fiind deformate din lipsa unei corecturi adecvate și a unei lecturi atente, specializate, a unui redactor editorial. De aceea, la o eventuală retipărire, se recomandă preluarea textului la calitatea ediției de la Albatros, chiar dacă în ordonarea oferită de autor în cealaltă ediție, ultima antumă: cea de la Ex Ponto.

Printre scrisorile de apreciere primite de Pavel Chihaia în calitate de istoric merită să fie amintită și cea primită din partea istoricului literar Marian Popa, trimisă de el din Köln, în 21 ianuarie 1999. În ea, aprecierile sunt exprimate direct și argumentate neechivoc: „nu ignor activitatea Dvs. de istoric al culturii și artei; ... voi mărturisi că sunt fascinat de comentariul obiectului apartenent artelor vizuale; ignor numele altui exeget român care să prezinte cu atâta acuratețe și eleganță esențialul și amănuntul"[2]. Marian Popa avea în vedere, fără îndoială, pleiada cunoscătorilor de artă medievală, între care

[1] *Ibidem*, p. 166.
[2] *Ibidem*, p. 174.

Chihaia excela, chiar dacă numele său trebuia pus alături de alte nume de mare merit, precum cele al lui Virgil Vătășanu, Vasile Drăguț ori Răzvan Theodorescu.

În 3 februarie 2000 și Ștefan Stoenescu îl anunța: „Am citit cu un vădit interes incursiunile istorico-politico-culturale din *Lumea liberă Românească* din New York pe care le-ai publicat în 15 și 29 ianuarie 2000. M-a impresionat puterea de sinteză, eleganța stilului și nu în ultimul rând teza discontinuității estetice [a culturii române – *n. O.P.*] față de traseul relativ lin și neaccidentat al istoriei Vestului european"[1]. Este vorba despre virtuți stilistice și, de fapt, artistice ale istoricului dublat de prozator, dar și despre curajul unei viziuni în răspăr față de teza unei necontenite continuități înțeleasă ca argument triumfalist și manipulativ al unei lecturi istorice înfeudate ideologiei oficiale a ceaușismului. Ioana Persu, scriindu-i din Bruxelles, în 9 octombrie 2003, atrăgea, și ea, atenția asupra comentariului binevenit al lui Chihaia cu privire la un volum apărut de curând, într-un articol intitulat *O carte excelentă cu titlul absurd*. Întâmpinarea critică respectivă era una „în care printre altele vă referiți la conceptul «străromân» și vă referiți mai departe la sfinții «anexați» datorită mutării moaștelor lor în nordul Dunării"[2]. Erau două dintre chestiunile problematizante care îi atrăseseră în mod oportun atenția, ambele ținând de o parte mai puțin clarificată a istoriei noastre, atât în chestiunea etnogenezei, cât și în ceea ce privea istoria spirituală, religios-creștină, a timpurilor post-romane. Sesizând fără greș potențialul propagandistic al volumului prezentat și criticat de Pavel Chihaia, autoarea scrisorii adăuga: „Mă tem că noua carte despre care e vorba în *Cuvântul românesc* are aceleași tendințe – poate de înțeles, dar nu de apărat, de patriotism prost înțeles. Este interesantă contradicția – numai aparentă – dintre naționalismul, sau cum spuneți «desuniversalizarea creștinismului» – și internaționalismul marxist. Aici se vede bine cameleonismul dialecticii marxiste care afirmă «adevăru-

[1] *Ibidem*, p. 198.
[2] *Ibidem*, p. 167.

rile» ce-i folosesc pe moment”[1]. Apetența discutării conceptului de „desuniversalizare a creștinismului”, de interpretare filetistă, în sensul anexării religiei la interpretări etnofile, sacrificându-se astfel deschiderea spre universalism a creștinismului, este un fenomen încă insuficient discutat la noi, în raport cu propria noastră istorie. Dar Pavel Chihaia are meritul de a fi încercat să propună o conceptualizare a acestei realități, ceea ce deja era un pas înainte în raport cu pozitivismul pedestru ce contabilizează fapte istorice, fugind – sau nefiind în stare – de interpretări și teoretizări pe seama lor.

Asemenea fugare considerații ce reflectă o receptare imediată, la prima mână, a unora dintre aspectele bogatei opere istoriografice a lui Pavel Chihaia merită să fie înregistrate, dând o imagine despre discuțiile libere de prejudecăți din mediile cărturărești ale exilului românesc pe seama contribuțiilor unuia dintre istoricii de seamă ai perioadei postbelice.

[1] *Ibidem*.

Al. CISTELECAN

Stolul 2025. Un triptic de anxioase

Dacă e cineva (deși nu crez să fie) care nu vrea să fie luat pe nepregătite și să pățească vreun șoc la inima estetică, ar trebui ca înainte de a citi *(ingrats*)-ul de debut al Nicoletei Șimon (Cartex, 2025) să ia aminte la avertismentele lui Gelu Diaconu din *Cuvînt*-ul *înainte.* Diaconu ne previne acolo că lectura acestui volumaș e un „excurs periculos ca o lamă de katana" și că dacă, totuși, te aventurezi vei constata că „ceva s-a modificat în structura ta interioară", „fiindcă subconștientul a creat o adicție". Nu pun la îndoială spusele lui prevenitoare (cu toate că am impresia că a fost surprins într-un moment de sensibilitate excesivă) și chiar încerc să mă țin de ele. Nicoleta, după scris, pare din Patmos, dar în realitate e de pe aceeași stradă brașoveană cu Ruxandra Novac, avînd același tip de furie imaginativă, aceeași tranșanță exasperată a enunțului și același fel de concretețe densificată pînă la implozia imaginii (ba chiar și un debut la fel de subțire la pagini). Poate nu contează calitatea de concetățean cu Ruxandra (deși nici exclus nu e), dar temperamentul ei creativ, crescut pe o iritare existențială folosită deopotrivă ca bravură și traumă, e similar, după cum similară e și gramatica de *flash*-uri și versuri tăiate cu briciul. Nici folosirea în rafale scurte a notațiilor, intensificînd același sindrom apocaliptic, nu e de altă manieră. În orice caz, dacă Nicoleta nu e a doua Ruxandră, nici departe de a fi nu e.

Viteza și acuitatea notațiilor ating febra imaginației expresioniste și între unele și cealaltă aproape că nu există distincție. Nicoleta e fără îndoială o imaginativă (caz tot mai rar) și tehnica ei constă în principal în reducția temperaturii imaginative la cea a notației. E un fel de răceală premeditată a cuptorului, o metalizare a fluxului și vertijelor, ceea ce duce la o densificare paroxistică a imaginii și la o electrizare funestă a entropiei vizionare: „sunetul sirenelor perforează geamul/ la

granița maturității/ aripile se transformă în scrum de țigară/ inspiri și expiri aerul toxic/ corpul mecanic suprasolicitat de căldură" etc. (*Fermata*). În mod obișnuit poemele mizează pe amalgamul de notații (mai degrabă un fel de notații imaginative decît notații de consemnare) și pe alternanța de secvențe „descriptive" și flash-uri de anxietăți. Toate se adună însă, ca pilitura atrasă de magnet, pe firul unei percepții funerare a lumii (și biografiei, cîtă mai răzbate): „vîrfurile crengilor uscate din aokigahara/ ca degetele lui E. T./ ating firmamentul/ lăsînd amprente fluorescente pe trupul lui dumnezeu// cu ochii luminați/ coboară pe pămînt/ și apasă pe accelerație// trunchiul îmbrățișat de capota mașinii/ farurile delirează claustrate-n întuneric// în copilărie mă duceam la marginea pădurii/ unde lîngă ultima casă din sat/ rațe albe erau aruncate-n-ntr-o groapă//...//porumbeii stropesc cu găinat umerii victimei/ deus zîmbește prin parbriz//...// în timpul somnului rațele sălbatice/ își țin un ochi deschis/ mi s-a spus să nu deschid sicriul/ la înmormîntare" (*Ex machina*). Nici ușa nu e bine pentru Nicoleta s-o deschidă, căci atunci se vede numaidecît „sosirea șobolanilor cu subterana/ în priviri" (*Misplaced aeterial joy*). E o lume asediată și de sus și de jos; transcendentul – care coboară și la Nicoleta – e doar opresiv și cinic, nu mai puțin terifiant decît emisarii din subterană; o lume cancerizată deja capilar: „celulele nopții trec prin mutația cancerigenă" (în *Seele*). La o asemenea agresivitate poeta nu poate răspunde decît printr-o tranșanță sarcastică a notațiilor, exersînd mereu estetica macabră, cinică în protagonismul ei „transfigurator": „ies pe stradă și uit să reglez obiectivul/ scenele se amestecă în pixeli cubici// poteci acoperite de-un crist de petrol închegat/ cu mîinile întinse pe intersecții/ umanoizi din mozaicuri/ loviți de mașini/ fac palmele să-i sîngereze// imaginea blurată îmi dă migrene/ sinusurile umplute de cuie ruginite/ sunt atrase de magneții pămîntului" (*Static*). Fotograme entropice desfășurate pe un palier de notații cotidiene expune în tot tripticul Nicoleta, într-o radiografie exasperată a angoasei. Poemele fac un evident efort de destindere a stării (inclusiv prin inserții micro-narative), dar din loc în loc angoasa se concentrează în imagini cu o rezoluție

existențială absolută: „întuneric de ciment”, „sunt un trup amorțit/ o cățea la eutanasie”, „groapă muribundă”, „cărămizile sunt sicriele/ morților care locuiesc la parter”, „mă răsucesc în sicriul înghesuit”, „revoluția e un cap retezat de porumbel” etc. etc. Astfel de concentrate devin inevitabile în procesul de decantare a angoaselor (adesea marcate ideologic), dovedind un fond ireductibil al acestora și o iradianță fulgurantă care traversează toată stilistica de evitare. Nicoleta face exerciții de detașare pînă cînd ghemul de angoase îi explodează în față. Și-i explodează regulat.

Mircea BÂRSILĂ

Însemnări despre romanul *Gerda*

Romanul lui Constantin Stan intitulat *Gerda* (Editura Cartea Românească, 2004) a fost lucrat între anii 1981-2004. E vorba, desigur, de o pritocire îndelungată a textului, aspect care face dovada unei extrem de serioase raportări a autorului la literatură și la propria sa vocație. Tema romanului este simplă: tânărul Abrudeanu descoperă lumea oamenilor maturi – a tatălui, a doamnei Gerda, a personajelor din cutare carte (inclusiv romanul *Două vieți* împrumutat, cândva, unei colege) –, o lume în care se integrează parțial, întrucât lumii îi lipsește o „dimensiune" esențială: *Mama* (Maternitatea). Prin urmare, lumea – lumea creată doar de biblicul Dumnezeu-Tată – îl obligă pe tânărul Abrudeanu, care nu și-a cunoscut niciodată mama, să caute pierduta dimensiune a lumii și, totodată, a propriei sale existențe. „*Injurierea" tatălui*, prin *identificare* cu el, deschide romanul spre motivul *paricidului* și, implicit, spre cel al freudianului „complex al lui Oedip", complex care incumbă, neapărat, ideea că, după *eliminarea* tatălui, fiul încearcă să-și induică, tardiv, o altă imagine a paternității. Cu aceeași subtilitate, lucrurile se complică, sub acest aspect, dacă avem în vedere scena fugarei întâlniri a *fiului* cu *tatăl* aflat pe patul de moarte, descoperirea fotografiei din camera tatălui (neștiuta fotografie în care fiul nu avea decât două sau trei luni) și cea finală, în care tânărul Abrudeanu (în ipostaza de *tată adoptiv*!) își vede „fiul" („Bastardul"), alintând-o pe mama sa cu frumoasele cuvinte – rostite pentru întâia dată! –„ma-ma", „ma-ma", „mama"!

În romanul lui Constantin Stan, tatăl real devine, treptat, *imaginativ*, iar mama absentă, tot mai reală. Așadar, romanul *Gerda* este, deopotrivă, *cartea tatălui* și *cartea fiului*: cartea fiului fără mamă și *cartea fiului* care *își asumă* rolul tatălui (al tatălui adoptiv), spre a demistifica seducția unui mit (mitul tatălui autoritar, dar care nu îndeplinește condiția de *pater familias* în microcosmosul familial) sau, dimpotrivă, spre a

reabilita paternitatea. Ofertele polisemantice ale romanului sunt complexe. Dintr-o carte a *tatălui* și a *fiului* ne trezim în orizontul unei drame: drama unei familii incomplete, și, în alt plan, drama paternității care se ramifică progresiv, atât în plan psihologic, cât și în plan factologic. Singurul element comun al fiului și al tatălui este, de fapt, *pecetea singurătății.* Tatăl suferă de singurătatea puterii, a datoriei, a iubirii și, în final, de singurătatea morții. În singurătatea lui, fiul suferă de frustrarea de a nu fi fost *rod* al „perechii arhetipale". În mod surprinzător, inițierea tânărului Abrudeanu în „viciile erosului are, subiacent, un înțeles cu mai multe fațete: accesul la condiția de bărbat; „asasinarea" paternității; accesul la propria maturitate socială și, pe de altă parte, bucuria ambiguă de a nu fi avut mamă: o bucurie iscată și întreținută de exemplarele feminine de care este ajutat să cunoască „ilogica feminitate a femeii", cum ar spune Julius Evola (*Metafizica sexului).* Așadar, personajul oscilează între obsesia mamei absente și satisfacția, fulgurantă, de a fi fost un copil fără mamă (fără mamă tânără!). Romanul sfârșește, în mod simbolic, cu imaginea paternității rănite: cea a tatălui și cea a fiului ajuns tată adoptiv. Iată cât de adânci și cât de subtile sunt „problemele" pe care le incumbă, în *simplitatea* ei, scriitura acestui roman.

Între femeile prin care personajul își caută mama, un loc aparte îl are *Elena*, iubita tatălui, care aduce un suflu nou în casa părintească și în viața acestuia. Schimbările pe care ea le face în casă, de la paharele din bucătărie la televizorul adus în camera tatălui și, respectiv, la holul care dobândește o nouă funcționalitate (este transformat în sufragerie), alta decât aceea de simplu *culoar de legătură* între camera fiului și cea a părintelui, ilustrează înseși schimbările din viața protagoniștilor și inclusiv a relației dintre tată și fiu, relație care, pe întreaga durată a copilăriei, s-a desfășurat rigid, mecanic, în limitele unor convenții sistematice și care aveau aspectul unui repetat ritual, „fără supărări, fără sentimentalisme". Treptat, între tânăra mamă vitregă (s-o numim Fedra?) și tânărul Abrudeanu (să-l numim Hipolit: un Hipolit care nu i-a putut rezista Afroditei?) se încheagă o relație „licențioasă", cu acordul tacit al autorității paternale. Deznodământul subiectului

se realizează sub semnul *anticlimaxului* (o răsturnare de situație, o deturnare a conflictului de la sensul cursului său previzibil): tânărul Abrudeanu se căsătorește, în secret, cu *Maria* (iubita prietenului său care murise subit, pictorul Doru) și fuge cu ea într-un cătun din Ardeal, spre a salva „o mamă", o mamă care, având mai mulți iubiți, nu știa nici ea cine este adevăratul tată al copilului. Gestul lui Abrudeanu-fiul trebuie legat de secvența în care acesta, copil în clasa a II-a, scrisese în caiet „Mama *nu arată"* când învățătoarea le dăduse elevilor să scrie acasă o compunere cu tema „Cum arată mama". Sinceritatea copilului care redusese, cu naivitate, compunerea la o singură propoziție spune multe despre psihologia sa marcată de absența mamei și, pe de altă parte, despre lipsa de comunicare cu propriul tată, el însuși, tatăl, ascunzându-și, resemnat, complexele de om *văduv*, de om cu un destin potrivnic. În pofida tinereții ei, Elena nu este decât un *substitut* al fostei sale soții, în fond, o *străină* și tocmai din această pricină Abrudeanu se preface că nu știe nimic despre iubirea dintre ea și propriul lui fiu. În felul acesta, tatăl putea să-și păstreze fiul aproape și, totodată, să-și mențină statutul de bărbat care nu mai este văduv. Elena era cel mai mare *„cadou"* pe care i-l putea face fiului său: un cadou, pe de altă parte, cu dramatice valențe reparatoare. Iată ce însemna Elena pentru tânărul Abrudeanu: Elena *„și-atât, cea de lângă tine la agapele încropite după cursuri, în peregrinările prin cinematografe, prin parcuri, cumpărând dumitrețe de la florăresele din cartier (...), ea (fără consistența unei biografii), cea care se înfățișa în camera ta («iar am venit»), luând ba chipul sever al învățătoarei controlându-ți niște pagini într-o carte luată de pe raft, ori partener de joacă, de confesiuni, de dans;* Leni, *la brațul tatălui (care și el era altul), într-o înaintare solemnă, extrasă timpului prin care treceam, într-o după-amiază de toamnă, aurie"* (pp. 214-215).

Fuga de acasă a fiului a dus la ruperea relației lui Abrudeanu-tatăl cu iubita („soția") sa, iar cele două întâmplări îl distrug moral și fizic. Cartea pe care jucase totul nu a fost câștigătoare!

Romanul începe impersonal („ai putea"...) și continuă prin

identificarea naratorului cu personajul principal. Această strategie narativă – aceea a trecerii de la planul naratorului la cel al personajului și invers – funcționează pe întregul parcurs al discursului. Începutul romanului cuprinde și câteva informații metatextuale. Subliniem și faptul că secvențele *imagine, irizare*, *descriere* și, în același timp, frecventele re-memorări, din unghiuri diferite, ale anumitor situații din copilărie conferă discursului, prin calitatea lor de „refren", un plăcut și interesant statut de structură muzicală.

Pe măsură ce tânărul descoperă lumea, obligațiile „ritualice" (masa împreună cu tatăl său la pensiunea doamnei Gerda, plimbările prin parcurile de la șosea, vizita de seară a tatălui în camera copilului etc.) se elasticizează tot mai mult până la anularea lor. Haosul amintirilor din copilărie și din adolescența tulbure, retrăite spre a fi ordonate și mai ales descifrate, este înlocuit de *noul haos*: cel al lumii care i se dezvăluie în imprevizibila ei brutalitate (să fie întâmplătoare alegerea numelui Abrudeanu?!): ca și Maria, eleva Irina își face de cap și se mărită cu un băiat care nici nu bănuiește că nu este tatăl copilului pe care îl iubește fără rezerve; Doru renunță la pictură pentru a câștiga bani din statui și monumente funerare, apoi, fără nicio explicație, se sinucide; mama lui aduce bărbați acasă doar pentru a le dovedi co-locatarilor că are succes la bărbați și că, dacă ar vrea ea, s-ar putea recăsători oricând etc.

Desigur, trecerea lui Abrudeanu de la o vârstă la alta, de la copilărie la adolescență și de la adolescență la maturitate, implică trecerea de la un *eu* la altul. Singurul aspect de neschimbat în lungul propriei evoluții rămâne condiția sa de „Ianus", dată fiind nevoia de a se raporta, simultan, la prezent și la trecut, la lumea exterioară și la cea lăuntrică.

Pe întreg parcursul romanului *spațiul exterior* este *interiorizat,* devenind, așadar, o imagine mentală. Cu alte cuvinte, spațiul exterior nu are ca miză doar „arătarea realului", ci, în primul rând, are funcția de proiecție psihologică a personajului, a stărilor sale sufletești. De aici, importanța specială a secvențelor *imagine, irizare* și *descriere:* descrierea realității obiective și descrierea stărilor interioare. Procedeul descrierii este realizat în așa fel încât este ștearsă destinația clasică din-

tre *descriere* (ca procedeu de încetinire a vitezei povestirii sau de a ritma contrapunctic fabula) și *narațiune*. Constantin Stan conferă descrierii o binevenită forță analitică și, în același timp, atribuții de componentă diegetică a discursului: „*Nu e o descriere, ci e chiar povestea, o narare a timpului în care aștepți să se întâmple ceva și tocmai obiectele spun, în felul în care orice imagine are o poveste la care încerc să mă raportez, în timp ce, asemenea unui orb, mă las condus de ea"* (p. 117).

Revenim la tema *spațiului*, spre a semnala faptul că fiecare dintre spații (toposuri) – *pensiunea*, *parcul*, *școala*, *camera copilului*, *bucătăria*, *holul*, *podul pictorului Doru* – are în centrul său un *factor ordonator*: Gerda, tatăl, învățătoarea, Elena, Doru și, desigur, personajul don Teofil, care-și confirmă vocația abia în finalul romanului. De asemenea, fiecăruia dintre aceste spații îi corespund două sisteme temporale distincte (și complementare): un timp subiectiv (de altădată) și cel prezent (obiectiv). S-ar putea spune că alternarea celor două planuri duce la *ambiguizarea* realului care se transformă, astfel, într-o partitură ce conține două portative: „*Cele două cinematografe se suprapun, cele două întâmplări se suprapun, semn că uneori ne-am dori un* text *al existenței noastre, spre a putea așeza exact în timp când anume ni s-a întâmplat asta, cum era afară, pentru că altfel nici nu știm dacă ele se vor fi petrecut așa cum ni le amintim, mai mult – dacă s-au petrecut vreodată"* (p. 119). Totodată, aceste spații se asimilează *insulei*, aspect care susține fenomenul de *insularizare* (de izolare în sine) a personajelor. Între variantele cronotopice ale acestui roman se află, la o privire atentă, și *drumul* cu sensul de rătăcire pe căile încurcate ale vieții, de abatere, de eșec, de eroare, de destin sau acela al *călătoriei* ca act al cunoașterii de sine. Însăși distanțarea cronologică a personajului de etapa copilăriei are înțelesul unui drum. Un drum al îndepărtării și, respectiv, al repetatelor reveniri concretizate în rememorarea obsedantă a unor imagini care intră și ies din ceața vagă a amintirilor: amintirile unui copil cuminte. În acest context, miza pe *descriere* este doar una pur stilistică? S-ar putea răspunde prin „da", dacă am lua în considerație doar organizarea *simfonică* a discursului. „Nicidecum", am putea răspunde, dacă vom ține cont – și tre-

buie să ținem – de indiciul metatextual de la pagina 188: „*Lumea se descrie, atent fiind la ceea ce lipsește. Astfel ea este întreagă.*”

Următorul citat lămurește și repetatul apel la secvențele „imagine” și „irizare”: „Orice imagine ascunde o poveste. Pe de o parte ea spune despre partea invizibilă, absentă din peisaj a pictorului, dar prezent în perspectiva tabloului” (pp. 186-187).

Dependente de *tema drumului* sunt motivele atât de bine cunoscute din punct de vedere epic: drumețul, însoțitorul, călăuza, obstacolul, piaza rea etc. Nu intrăm în amănunte. Ne rezumăm doar la a spune că rolul de *călăuză* al tatălui este predat, pentru o vreme, Elenei. Apoi, tânărul Abrudeanu devine el însuși călăuză: a Măriei și a fiului ei. Iată că acest roman – al unei crize – incumbă și un nivel *inițiatic.* Există, desigur, și alte rețele de lectură, romanul *Gerda* fiind un roman multistratificat.

Între impresiile noastre despre *scriitura* acestui roman, un prim loc îl ocupă cele provocate de talentul autorului. Tot în prim-plan se află și impresiile create de abilitatea romancierului în ceea ce privește tehnica elipsei și capacitatea de a fixa din câteva linii rapide situații memorabile (nunta lui Abrudeanu și a Măriei, întâlnirile amoroase ale Elenei și ale „fiului” ei, întâlnirea fiului cu tatăl său aflat pe patul de moarte, prima noapte de dragoste a lui Doru etc.).

La acestea se adaugă, într-o ordine aleatorie, știința *decupajului,* ca act de alegere a fragmentelor de realitate reprezentative, *montajul* acestora – un montaj ritmic - tipurile de focalizare, orchestrarea elegantă a scriiturii, enigmizarea personajelor, caracterul „deschis” al fiecărui nucleu narativ și, se înțelege, și cel al ansamblului. „Știința răbdării” și, respectiv, cea a pritocirii scriiturii și a mesajului au dus la realizarea unui roman impecabil din toate punctele de vedere.

Constantin CUBLEȘAN

În mitologia nordului
(George Vulturescu)

Volumele de poeme (și nu doar) ale lui George Vulturescu au o continuitate ideatică subiacentă, nu mai puțin imagistică, prin motivele de inspirație, cu tranșante referiri la o mistică a Nordului, ce se dezvoltă dintr-o mitologie a zonei, pe care poetul a creat-o, a imaginat-o ca spațiu miraculos al său, în care oamenii, pietrele, apele, animalele și plantele alcătuiesc o comuniune existențială de asumată trăire ritualic-religioasă, conceptualizând „o zonă a mentalităților literare/ ca ingrediente" din biografia sa. Recentul volum, *Pinul lui Nietzsche* (Editura Junimea, Iași, 2025) recomandă un caracter programatic în acest sens. El are alura unei confesiuni privitoare la actul creației poetice și în același timp vădind un soi de recomandări doctrinare, să zicem, celor ce își asumă condiția de creatori în expresie lirică („Când scrii ți se cere să vezi, nu să deslușești"). Adică e nevoie de un vizionarism dobândit prin contemplarea profundă a firii: „Poemele nu sunt narațiuni liniare, au bucle și crengi/ care-și aruncă polenul florilor una de la alta,/ încrucișând viziuni" (*Un /alt/ poet privește crucea*) sau, dintr-o altă perspectivă, mai explicit, altădată: „Un poet mediocru ar putea crede că și cuvintele din poemul său/ sunt ca telegarii lui Jupiter care aleargă pe cer/ înconjurați de trăsnete și vijelii" (*Când ești „nominalizat"*).

Luate ca parte a unui întreg de adresabilitate confraților, textele acestea conțin chintesența științei creativității poetice așa cum, bunăoară (apropierea nu mi se pare cu totul deplasată), epistolele pauliene deslușesc înțelesul parabolelor biblice în haloul cărora George Vulturescu, de altfel, scrie: „Atunci (...) Nichita Stănescu mi-a văzut Ochiul meu Orb –/ uimit, m-a sărutat pe el spunându-mi:// «- Acum vezi cu Ochiul tău Orb/ cum zboară un vultur prin el.../ Îndepărtează-te de mine și nu mă mai privi/ cum suflu aer sub aripile lui,/ și vei afla că tu însuți îi susții aripile cu vederea ta...»" (*Nichita Stănescu mi-a sărutat ochiul meu orb...*). Nu e deloc dificil să adjudeci poemul în simbolistica parabolei biblice a orbului... Nici Ochiul, despre care scrie ades,

încadrându-l asumat în propria viață: „aud ursitoarele la ferestre (...): «Nu va avea altă glorie pentru versurile sale/ decât atunci când le va citi Pietrelor Nordului –/ deasupra lor nu e decât Dumnezeu/ care se lasă văzut de Ochiul său Orb...»// Lui îi place curățenia pietrelor, loialitatea lor pentru/ pământ și tăcerea lor – în care nisipul de sub coajă nu icnește,/ cum nu icnește nici Ochiul tău Orb/ pe care ți l-a dăruit Dumnezeu ca să vezi cu el/ Ochiul Lui, de deasupra ta" (*Gloria pe care mi-o doresc...*), nu reprezintă altceva decât un simbol sacral, între atâtea altele pe care le încorporează poemelor de rezonanță mistică.

Ochiul, în simbolistica creștină, reprezintă omniscienta lui Dumnezeu, adică faptul că El vede totul, grafic fiind reprezentat, de obicei, într-un triunghi ca simbol al Sfintei Treimi. La ea, sugerează poetul, se ajunge doar de pe cruce: „sărut crucea (...) ea se înalță și se izbește de fața cerului ca pe o tobă –/ îngerii vin și culeg rugăciunile noastre precum culeg copiii poamele/ coapte căzute în iarba grădinilor...// Ochiul meu susține crucea precum o ramă majestuoasă (...) Cred că poemul meu e crucea mea:/ sunt viu până la sfârșitul cuvintelor de pe pagină. Cititorul caremi coboară literele,/ precum mucenițele trupul lui Iisus, crede/ că e mai bine să înveți să cobori singur de pe crucea poemului" (*Un /alt/ poet privește crucea*, IV).

Toate aceste detalii, ce cuprind în ele misterele existenței, sunt metafore și simboluri poetice iluminate în ținutul Nordului din care provine și pe care îl tratează ca suport al unei mitologii a locului: „Nordul e în impas, ca și Evanghelia lui/ Vasili Rozanov./ O hieroglifă s-a ridicat de pe pietre și caută/ tăciuni aprinși rămași de la focurile nepăzite.// Pietrele Nordului sunt pline de hieroglife necitite/ care se usucă la soare precum omizile/ căutând mugurii pietrelor" (*Venus de pe Pietrele Nordului*). Poemele lui George Vulturescu sunt tocmai citirea acestor hieroglife. În scrierea/citirea lor apelează la insinuarea unei anecdotici dramatice menită a sublima eroismul ființial – poetizarea lupoaicei care își mută puii în căutarea unui alt bârlog, întrucât civilizația abuzivă a tăiat pădurea, nu este decât o metaforă a sacrificiului existențial, lupoaica rozându-și piciorul pentru a se putea elibera din capcana braconajului: „Zăpada aceea însângerată dimprejurul capcanei/ (pe care mulți visează să o pună/ pe pietrele Nordului)/ de unde lupoaica s-a smuls rozându-și cu dinții piciorul/

este, zi de zi, pagina mea de scris.// Pe albul ei a venit, de curând, aducându-și în dinți/ puii din bârlogul aprins de tăietorii de lemne./ Te primesc în poemul meu, lupoaico,/ cu piciorul ros până sub genunchi – ca o Venus/ din Milo a Nordului – să fii una cu el și cu fiara din mine./ Pentru frumusețea aceea sălbatică/ a lupoaicei cu puii în dinți de la un bârlog la altul/ înțeleg, Doamne, că nu numai cu pâine poate trăi omul,/ că poemul meu își duce la fel fiecare literă în dinți/ până la litera următoare" (*Venus pe Pietrele Nordului*). Avem aici insinuarea unui program de reprezentare poetică, un îndreptar, să zic așa, pentru scrierea, pentru descrierea lumii/universului acestui Nord mitologic („fiecare piatră e aici un vas hermetic/ unde pâlpâie hieroglifele" – *Venus de pe pietrele Nordului*). Așezat la masa de scris înșiră pe coala albă literele ca picături de sânge („picătura aceea de sânge de pe albul paginii"), alegorice reprezentări ale acestei lumi – precum orbul Row care devine un fel de călăuză și sfătuitor în demersul său liric: „Eram disperat în vis:/ îmi vedeam casa copilăriei cu ferestrele și cu ușile/ vraiște-n vânt...// Mă însoțește Row, orbul, zicându-mi cu blândețe:/ - Ușa de la casa copilăriei este mereu deschisă" (*În pragul casei*). Sau, alteori, recompunând baladesc cetățile trecutului imaginar: „Mi-a fost dat să aud Marii Barzi cum caută să-și închipuie/ mănăstiri de sunete printre pietre:/ încă amestecă apa și varul și vanul istoriei,/ încă mai dau sfoară în țară după calfe și meșteri zidari (...) – Aprinde-te, lămpaș al meu, de la licuricii pe care-i vedem/ printre frunzele și iarba pădurii;/ aprinde-te de la stelele de deasupra Homorodului/ pe unde rătăceam căutând zidul năruit și neisprăvit..." (*În căutarea zidurilor*).

Urmând ciclul tematic al Nordului, George Vulturescu realizează o imagine de mitologie frustă a acestuia, motivul traversând toate volumele până la actualul, propunându-se astfel ca un vizionar însuflețit de acest ținut magic, care nu este neapărat identificabil cu o zonă geografică reală, cât mai ales cu un domeniu sacru biografic ființial în câmpul meditației sale lăuntrice: „meditez înlăuntrul lutului care am fost și care voi deveni" (*Când ești... „nominalizat"*). O poezie de amplă respirație vizionară în duhul unei mitologii ce se vrea esențialmente națională.

Ion BUZAȘI

Alte „Efulgurații” poetice[1]

Poetul care și-a luat numele literar de la satul natal, Răchițele, din Munții Apuseni (n.1943), absolvent al Facultății de Filologie din Cluj-Napoca, după ce a încercat câteva profesiuni: învățător, muzeograf la Casa Memorială „Octavian Goga de la Ciucea, a revenit în satul natal, îndrăgostit fiind de frumusețea locurilor și a trecutului istoric al Țării de Piatră, care i-au inspirat cele mai multe din poeziile sale. Deși a scris încă din anii liceului și ai facultății, a pătruns cu destulă dificultate în viața literară, până când, într-un moment de iluminare, amestecată cu o doză puternică de blazare, face un gest salvator: trimite într-un plic un grupaj de poezii, aproape un volum, lui Geo Bogza, scriitorul care în acei ani (e vorba de deceniul 7 al secolului trecut) se bucura de un prestigiu deosebit și era o adevărată autoritate literară. Efectul este destul de rapid și, spre încântarea poetului, se concretizează într-o pagină literară din „Contemporanul”, în care autorul *Cărții Oltului* saluta cu prețuire și entuziasm pe tânărul poet; începe o prietenie literară, aureolată de grija aproape paternă a lui Geo Bogza pentru îndrumarea literară a poetului, care este altfel privit de critica literară. Publică mai multe volume de poezii, primele dintre acestea, cu influențe vădite din marii poeți ardeleni Goga și Coșbuc, iar dintre contemporani, Ioan Alexandru. Pentru cunoașterea biografiei scriitorului, a etapelor ei, foarte util este un amplu interviu cu poetul Teofil Răchițeanu, de către harnicul publicist și istoric literar, Marin Iancu, coleg de generație și originar tot din aceste locuri ale Apusenilor.

Din 2002 poetul scrie, sub forma unor cărți de buzunar, catrene, cărora le găsește un nume potrivit: „efulgurații”. Efulgurația devine la Teofil Răchițeanu o formă personală de poezie, o poezie care poartă însemnele originalității sale poetice.

[1] Teofil Răchițeanu, *Efulgurații.* Alte o sută una catrene, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2025.

Dicționarul ne ajută să stabilim o definiție a „efulgurației", făcând o paralelă între fenomenul fizic și această alcătuire poetică, oferind aceste explicații efulgurației: strălucire, iluminare, sclipire, străfulgerare; deci efulgurația-răchițeană este o scurtă poezie, un catren, care conferă strălucire unui gând, unei cugetări.

Prima „efulgurație" este o parafrază dubitativă după Prologul Evangheliei lui Ioan: „La început, se spune a fost Cuvântul,/ Și el era decât orice mai greu/ Nu se știa deloc de unde vine -/ L-o fi făcut cel ce-l făcu pe Dumnezeu". După 2000, poetul cultivă stăruitor „efulgurația" poetică, adunându-le în volumașe însoțite uneori de subtitluri explicative: *Efulgurații* (2022), (*Zigzagul gândului), Efulgurații* (2023) – *(Din varii scrinuri strânse)*. Spre deosebire de celelalte volume, aici este dominant presentimentul morții, devenit aproape obsesie. De altminteri în scurta epistolă care însoțea dedicația volumului, poetul mi se confesa: „Aici e primăvara de toată frumusețea (scrisoarea e datată „26 Florar" 2025), dar eu sunt bolnav și bătrân și, nu-mi vine așa nenorocit cum sunt, să mă arăt ochilor ei. Am scris, pornind de la această idee și un catren. Vi-l transcriu: «Primăvara nu-ș de unde ai venit iarăși la mine/ Cerul ei fraged și dulce-i, dulce-i, ca surâsul unor zei,/ Iar eu mult bătrân îs, Doamne și, amar îmi e și jele - /O, cu chipu-acest, cum oare, să m-arăt ochilor ei?/ Curând, curând al Morții de tot, de tot voi fi,/ Ca tuturor, și mie îmi va fi împărăteasă./ Pe Dumnezeu nu-l voi afla, căci, vai,/ De mult, de mult El nu mai e acasă.»" „Moartea este stăpână-n Univers, și, într-o «oră neagră» chiar Dumnezeu s-a stins". Apăsător este sentimentul Singurătății – care apare personificată și domină Munții de Apus, locul în care sălășluiește ca un sihastru poetul *Efulgurațiilor*. Totuși volumul nu este monocord; ca un ecou din Psalmi în care apare optimista cugetare poetică „Mai tare decât Moartea e Iubirea". – Nu se lasă convins de chemarea morții căci gustă din plin bucuria dragostei: „Strigă Moartea către mine/ Hai, e vremea, mă. Creștine/ Ci eu stam cu draga-n brațe./ Și-mi era atât de bine...". Regretul trecutei iubiri aduce pustiire sufletească și durerea că nu are puterea s-o cheme să revină: „Pe-ntunecatul țărm al mării pe aceleia moarte/ Zăcea iubirea noastră tristă și singură foarte,/ Și, pustiiți, departe unul de celălalt, noi.../ Și, nici glas, nici putere n-aveam să o chem înapoi". Spre sfârșitul volumului,

presentimentul morții se atenuează și, alături de iubire poetul trăiește plenar și tonic bucuria frumuseților naturii, o minune complementară iubirii: „Țin în mâna mea o floare – Un fir mic de albăstrea – Am cules-o azi, pe rouă,/ Și miroase-a Dumneata".

Teofil Răchițeanu este un poet care a citit pe marii poeți români și pe unii din literatura străină și în stihurile sale găsim ecouri ale acestor lecturi. *Vis cu Eminescu* cuprinde fragmente și sintagme din poezia lui Eminescu, reușind să contureze cadrul unui pastel eminescian: „Seară lină, luna zace pe un nor de aur, plânsă,/ Dedesubt «râul Selenei», el pe-un mal al ei șezând,/ «rânduri-rânduri» tei pe margini înșirați și grei de floare,/ Și nu-i vânt și – ce minune! – toți cu frunza tremurând". Celebrul vers eminescian „Trecut-au anii ca norii lungi pe șesuri" e preluat nu ca o comparație, ci ca o definiție a vieții și a trecerii timpului, ca o generatoare a destinului uman: „Eu trec, tu treci, el sau ea trece./ Toți trecem așa ni-i scris,/ Morții îi dăm toți, toți obolul/ Căci «nouri pe șesuri ni-s...»/ Bucuria confraternității se vădește în dedicațiile poetice, destul de frecvente, ca și în celelalte volumașe. Poetul a găsit pentru diminutivul „volumaș" unul mai potrivit și cu o rezonanță populară: „cărțucă". Găsim în această „cărțucă" poezii dedicate lui Mircea Borcilă, Mircea Popa, Dumitru Mălin, Marcel Mureșeanu... Mai mult decât dedicația sunt „parafrazele" poetice! dovedind o bună cunoaștere a universului poetic al celui evocat. Remarcabilă mi se pare *Reverie cu Blaga*: „Adesea el vine în Lancrăm la izvoru-i./ Din veac șipotul cântă, cu-același glas, mereu./ El tâmplele-n mâini ține-și, tace, tace, tace –/ E felul lui de a vorbi cu Dumnezeu?"... Sintaxa poetică este cea cu care ne-a obișnuit Teofil Răchițeanu în celelalte volume: verbe-substantiv, substantive cu valoare morfologică de verb și mai ales dislocări topice etc.

„Catrene-am scris de când mă știu" – zice poetul. Așa e, formal, aceste poezii sunt din patru versuri, dar având o remarcabilă unitate stilistică și melodică, „alcătuind o singură și copleșitoare poemă formată dintr-o suită de stări existențiale profund legate între ele, ca un imens cântec despre viață și despre moarte, despre lumea misterioasă a cerului și despre fericirile și mai ales nefericirile pământenilor, un extraordinar tur de orizont al unui poet care veghează din vârful munților asupra destinului unei

umanități, fără să lase să se scurgă clipele în afara unui rost. Ele sunt eșantioane concentrate de mare poezie" (V. Fanache). Despre poezia lui au scris condeie critice cunoscute ale literaturii contemporane, remarcând stăruința cu care cultivă „efulgurația poetică" și care conferă acestor eșantioane concentrate de mare poezie statutul unei originale specii literare, al cărei creator este Teofil Răchițeanu. Așa cum Horia Bădescu este creatorul ronsetului, o îmbinare originală între rondel și sonet, așa cum Tudor Mușatescu este creatorul „mușatismelor", o ipostază hazlie a aforismului, Teofil Răchițeanu este creatorul „efulgurației poetice", un catren în care „scânteiază" o cugetare poetică sau o imagine artistică memorabilă.

Lucian SCURTU

„și-mi fac/ iluzii că moartea e departe”

Că debuturile nu au vârstă, o dovedește cu prisosință prozatorul, eseistul și gazetarul Dumitru Augustin Doman care, septuagenar fiind și necomplexat de barierele vârstei, publică volumul de versuri *Zidul de ceață*, Editura Limes, Colecția MAGISTER, Florești, 2023. Se confirmă ideea, devenită truism, că între domeniile literare există punți neîngrădite de intersecție și interacțiune accesibile oricărui creator, cu respectarea unei condiții *sine qua non*: primatul talentului.

Pe coperta patru a cărții, Adrian Alui Gheorghe sintetizează extrem de sugestiv poezia lui Doman, cel care a schimbat „spada prozei pe floreta poeziei cu o lejeritate care îl lasă plin de uimire pe cititor”. Aș remarca faptul că „lupta”, față către față, corp la corp, cu îngerul poeziei („textul în întregimea lui nemărginită/ e apărat de falangele de îngeri”, recunoaște poetul) se prelungește și prin alte modalități de abordare a virtualului *adversar* (senzoriale, auditive, olfactive, tactile), pretext pentru autor de a se folosi cu abilitate atât de spada viziunii, cât și de floreta evaziunii, într-o conexiune în urma căreia învingător este nu numai poetul, dar și poezia sa.

Zidul de ceață („În mijlocul orașului/ un uriaș zid de ceață./ Unii îl văd, alții îl presimt doar,/ cei mai mulți, neștiutori, trec/ pe lângă el ca printr-un aer călduț”) certifică, în opinia lui D.A.D., arhetipurile recluziunii, ale obstrucționării și ale debusolării într-o lume carnavalescă, enclavizată, locuită tutelar de măscărici ai derizoriului și argați ai anonimatului (femeia de consum, starețа centenară, matroana punctuală, regele, bufonii și curtenii de carton, euforicul Irimie, prietenul Teofil, contemplativul Iulian), aserviți inexorabilelor legi ale fatalității și ale încorsetatelor norme ale anormalității, înfeudați definitiv absurdului cotidian și ilogicului suveran. Este invocat/sugerat și implacabilul „proprietar” al acestei cețI dominante care, în complicitate cu presupusul zid, este dispus a-și lua expiația zilnică „din rândul bătrânilor, tinerilor,/ al femeilor, al bărbaților,/ al sfioși-

lor, al curioșilor". Obsedat de partea thanatică a propriei existențe (*meditatio mortis!*), o scanează & problematizează din underground, de pe pământ, din cer ori din închipuirile noastre cernite, pe un fundal bacovian drapat în violet, nuanță ce transfigurează sincretic amurgul, plaja, cerneala, vinul, versurile, părul în proiecții cromatice cu irizări funebre ori suflu sepulcral (vezi *Din cimitirul de pe deal, Moartea ca un contrabas borțos, Mortul ironic*). Poate tocmai de aceea autorul vede sau își imaginează multe în negru, culoare ce subjugă universul *domanian*, percepută în mulțimea fenomenelor/lucrurilor care-l înconjoară & interesează, de la crini, trandafiri, struguri, nori, umbre, ape, râuri la diavol, munte, fluturi, oraș, cămașă, ba chiar până și un contrabas sau un creier sunt posesoarele acestei colorații îndoliate. Prevalent este și roșul pentru simbolistica sa agresivă, pasională, dătător de vigoare și energie (să nu uităm că a însoțit omenirea încă din epocile preistorice), iar scriptorul îl relevă în variate ipostaze, din moment ce toposul său naturist-ontologic este obiectivat și de posesorii/posesoarele acestui spectru provocator: cerul, văzduhul, amurgul, zidul, cărămida, pana, floarea.

Siajele prozatorului sunt sesizabile și în poezie, dar suficient escamotate, bine metaforizate, subtil minimalizate, încât aparenta diegeză reconfigurată la stadiul poematic relevă iscusința de a slaloma reflexiv printre bornele limbajului, ale expresiei și ale aluziei, încât mesajul auctorial nu poate fi decât unul concentrat, pivotat spre țintele iluzorii, mai apropiate ori mai îndepărtate, propuse: „Când scriu de mână,/ am totdeauna grijă/ să desenez punctul/ cu un abia perceptibil gol/ în mijlocul lui/ și asta din teama de explozie sau implozie./ Energia punctului/ trebuie eliberată cumva,/ moderat" (*Energia punctului*). E o continuă interacțiune între realitatea imediată, aureolată de malformații umane, etice, sociale, taxate cu petulanță convingătoare, și fantezia convulsivă indisolubilă felului de a fi și de a gândi al autorului, ambele cu efect fractalic, dar coordonator, în economia poemului. Unele poeme sunt asemenea unor tablouri expuse pe simezele unei pinacoteci, fiecare sugerând o poveste de viață, un segment minimalist din spectacolul funambulesc al lumii, cărora diaristul le nuanțează discret nervurile direcționate spre hortative învățături de luat aminte sau îndemnuri de ținut minte, elibe-

ratoare de cenzura complexelor tabuizate ori a anxietăților refulate.

Precaritatea ființei de individ solitar, captivă unei lumi secularizate, înstrăinate de propriile valori, îl preocupă și-i perturbă opiniile evaluatoare despre lumea și viața în care se mișcă, agasat de întrebări și dileme cărora cu greu le găsește răspuns sau cauzalități incipiente („De ce n-ar trebui să înveți moartea pentru a muri mai/ bine?" sau „Vai, vai, vai!/ Ce piramidă este aceasta/ cu vârful în nisip/ și cu baza pe cer?" și „Chiar, omenirea a fost creată pentru a eșua în moarte?/ Asta să fie condiția umană?"), de o fire introvertită (n-ai zice, cunoscând omul), visătoare, curioasă, ce dă impresia doar a unui *homo ludens* gravat pe o gestică sentențioasă, în subsidiar, dar la fel de gravă, cognitiv. Cartografiază impersonal tărâmul misterios de pe malul celălalt al Styxului, intuit, de fațadă, ca unul prietenos și generos, lipsit de serenitatea cerului inexistent, dar prezent prin fojgăiala ademenitoare a exitusului care „nu e/ prea departe,/ nici foarte aproape,/ dar e pe ici, pe colea...", ca finișul să se producă printr-un declic imprevizibil, atunci când „Neantul începe/ în fiecare dimineață/ în zori".

Adesea grădina devine arealul refugiului și oază nedisimulată a împăcării cu sine („Stai la masa ta din grădină,/ sub cerul de nesfârșit albastru" sau „tocmai atunci/risipei se dedă vișinul din fundul grădinii", impactat de „Trandafirul din adâncul grădinii mele"), loc benefic contemplării revolutelor neliniști, frondelor deșarte, spațiu ambiental necesar imersiunilor îngândurate în miezurile vanitasului terestru, întristat și melancolizat peste măsură de nimicul ce i s-a dat, de clipa cea repede ce i s-a luat, de efemerida destinală ce i s-a rezervat.

Prozodia e aerisită, lipsită de balast lexical, redusă (exceptând câteva poeme mai extinse) la minimum de adaosuri sugestive ori explicative, permițând cititorului o suficientă plajă interpretativă, precum în poemul *Atât de frumoasă*, de o plasticitate fermecătoare prin aluziile la originala și ingenioasa arhitectonică a mănăstirii Curtea de Argeș, aflată în perfectă compatibilitate ornamentală cu un mitologic personaj feminin, de departe cel mai reușit din acest volum: „E atât de frumoasă Ana,/ că și turlele bisericii/ de la Curtea de Argeș/ se răsucesc să se uite/ cum trece

cu coșul pe mână./ Se răsucesc turlele/ și rămân așa pe veci".

Totuși, amprentele prozatorului nu se dezmint, și în unele poeme D.A.D. se erijează în sfătosul povestaș narând, fie dialogal, fie monologal, cu plăcerea profesionistului, mici întâmplări, fantazări, impresii, care sfârșesc în semnificații cu iz moralizator, conotații cu sugestii aforistice sau îndreptare menite a salva frânturi din autenticitatea mundană aflată pe cale de volatilizare. Și totul într-un crescendo fluid, ironic și autoironic: „Mi-am dorit atât de mult ca un așezământ de cultură/ din oraș să-mi poarte ilustrul nume./ [...] Casa de cultură însă poartă deja numele unui poet/ minor,/ dar iubit de muze și de astre./ Biblioteca municipală are numele/ unui prozator dintr-un sat vecin mort la momentul/ oportun./ Cafeneaua literară e numită cu pseudonimul/ unui avangardist celebru./ Clubul de biliard poartă numele unui faimos jucător de golf din America,/ iar Casa de cultură a pensionarilor și veteranilor de/ război/ a luat numele carismaticului ministru al muncii./[...]Cultură, agricultură, tot aia,/ și rimează și sunt la fel de indispensabile." (*Nume pe-un așezământ de cultură*).

Simplitatea versurilor e una înșelătoare, capcană pentru neinițiați și ignoranți, menită a defrișa căile cognitive de dincoace și dincolo de enigmaticul *zid de ceață*, abia brumat de metafizică, dar înrourat de sfaturi comprehensive și spovedanii cu efect testimonial, impunând vibrație colocvială și transparență amplitudinală ideii poetice. Adică o poezie spectaculoasă, precum autorul ei.

Așteptăm cu interes următorul volum care, cu siguranță, va reconfirma abilitățile poetice ale lui Dumitru Augustin Doman.

Monica GROSU

Sub priviri de *fulguriator*

În volumul *Fulguriator. Eseuri și comentarii critice* (Editura Universității de Vest din Timișoara, 2024, prefață de Cornel Ungureanu), Simona-Grazia Dima reorganizează și integrează, într-un proces de receptare mai amplu, eseuri și comentarii critice dedicate cărților care i-au reținut atenția în ultimii ani. Așezate sub spectrul lui *fulguriator*, anticul cititor în fulgere, de sorginte etruscă, preluat de cultura romană, textele beneficiază nu doar de profesionalismul exegetic bine cunoscut al autoarei, ci și de empatia sa, a unui cititor atent, familiarizat cu evenimentul cultural și cu reverberația lui în scris. Simona-Grazia Dima s-a distins printr-o bogată activitate cultural-literară și editorială definind acea prezență specifică intelectualului de un cert rafinament, profund implicat în viața cetății tocmai prin preocuparea pentru creația confraților și pentru buna înțelegere a fenomenului cultural în genere. Autoarea realizează și nostalgice întoarceri, pline de miez, la perioadele propriei formări, cum este cazul și în paginile volumului de față. Cele peste cincizeci de comentarii critice, complexe și reușite incursiuni în spațiul unor creații literare din literatura română și străină, evidențiază analogii și semnificații inedite, neașteptate uneori, dar, mai ales, însoțesc lectura cu priviri pătrunzătoare (amintind de acuitatea *fulgerului*) și blânde totodată. E de înțeles, astfel, mărturia autoarei din cadrul interviului recent acordat de ea într-o emisiune, la Radio România Cultural: „Scrisul critic nu e la mine o formă de putere, noi nu impunem o viziune literaturii, ca exegeți."

Titlul culegerii de eseuri (*fulguriator*, cuvânt latinesc – „cititor în fulgere, interpret al fenomenelor cerești, hermeneut intuitiv"), asociat abordării în siajul vechilor percepții a actului scriptic, pune în lumină modul specific autoarei de a găsi în operă aspecte și semnificații „sensibil mai apropiate de natură și de sacralitate" decât cele comune. Lectura interpretativă constituie, astfel, în viziunea Simonei-Grazia Dima, și un act de magie, de introspecție și reinterpretare, dar, mai ales, de percepere a textului ca un

corpus de idei și experiențe afine structurii noastre sufletești. Bazându-se pe delicate, adesea inefabile conexiuni, dar foarte adevărate într-o anumită ordine a realului, exegeta operează o secțiune reprezentativă prin peisajul editorial recent, fără pretenția exhaustivității. De fiecare dată, însă, descifrarea textelor urmează calea valorii estetice, iar organizarea riguroasă a acestora, pe genuri literare și conform situării temporale a autorilor, de la seniorii literaturii la reprezentanții ei mai tineri, oferă un plus de claritate.

Capitolul despre literatura universală reflectă mai vechi preocupări și reflecții ale Simonei-Grazia Dima despre fenomenul literar considerat într-o accepțiune mai largă, deschizând o fereastră spre dialogul intercultural necesar raportării judicioase la sine și la lume. Prin filtrul unei sensibilități ancestrale, specifice apartenenței la cultura elenă, sunt trecute creațiile lui Yorgos Seferis și Konstantinos P. Kavafis, iar în universul altor autori se subliniază dimensiunea etică (Marguerite Yourcenar) ori diversitatea geografică și filosofică (Balázs F. Attila, Ivan Pilchin, Thomas Hobbes, Paul Deussen în optica lui Heiner Feldhoff). Impresionante rămân, deopotrivă, poveștile de viață întrevăzute în spatele traducerilor, monografiilor sau studiilor critice selectate de autoare. Spațiul exegetic alocat acestora devine un prilej de a pune în contextul potrivit autori (Fernando Pessoa, César Vallejo, Muriel Augry) și opere, invitând la lectură și receptivitate, la o deplină deschidere către necuprinsul formelor de exprimare proprii diverselor civilizații, la contemplarea variatelor modalități umane de a exista prin cultură. *Ecumenismul cultural* al Simonei-Grazia Dima constituie o marcă a sa, prezentă în fiecare carte de eseuri. Aici, cel mai pregnant observabilă în interferențele dintre vechea filosofie indiană și zona gândirii europene, pasionant surprinse în destinul marelui indianist german Paul Deussen, prieten al lui Nietzsche.

Simona-Grazia Dima se apropie cu un interes la fel de sincer, cu o egal de vie curiozitate critică, și de volumele confraților din literatura autohtonă, fie ei poeți, prozatori, eseiști ori memorialiști. Autoarea reliefează, constant, aspectele fundamentale ale creațiilor vizate, organicitatea lor intrinsecă și substratul simbolic. Profilul autoarei și rădăcinile ei timișorene sunt frumos, con-

vingător creionate în *Prefață* de criticul Cornel Ungureanu, care sintetizează câteva informații de istorie literară privind contribuția artistică a familiei Dima – Simion și Valentina –, părinții Simonei-Grazia; ambii, jurnaliști și scriitori, absolvenți ai Universității bucureștene. Atmosfera de acasă, cu predilecție orientată spre literatură, pe de o parte, și experiențele de la cenaclul „Pavel Dan", a cărui președintă Simona-Grazia Dima a fost o bună perioadă de timp, într-un moment istoric și cultural important, ori de la revista „Forum studențesc", la care a colaborat cu grupaje de poeme și texte critice elaborate pe marginea volumelor unor colegi de generație precum Traian T. Coșovei sau Matei Vișniec, pe de altă parte, completează formația poetei, eseistei și comparatistei Simona-Grazia Dima. O autoare care, în viziunea lui Cornel Ungureanu, „își trăiește, în versuri sau în eseu și critică, ecuația liniștită a vieții-în-literatură. Și a scrisului."

Fulguriator vorbește nu doar despre cărțile confraților, ci și despre parcursul autoarei, despre relația ei specială cu Timișoara, locul nașterii și al formării, sau despre oamenii începutului de drum, deveniți mai târziu cunoscuți scriitori și publiciști, pe atunci colegi de cenaclu (Ion Monoran, Daniel Vighi, Vasile Popovici, Viorel Marineasa, Ioan T. Morar ș.a.); de asemenea, despre iluștrii profesori cu care a studiat la Universitatea de Vest (Eugen Todoran, la literatura română, Marcel Pop-Corniș la literatura engleză și americană, Hortensia Pârlog la limba engleză ș.a.). Simona-Grazia Dima avea șase volume publicate și era membră a Uniunii Scriitorilor atunci când s-a mutat la București; în plus, fusese răsplătită cu Premiul pentru poezie al Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România în anul 1999, pentru volumul *Confesor de tigri* (Editura AXA, 1998).

Vizibilitatea ei a continuat și la București, unde i-au apărut cărți fundamentale, atât de poezie, cât și de studii exegetice. Ne-au atras atenția în mod special confesiunile făcute cu privire la rolul cuvântului în formarea ei scriitoricească: „Rețeaua de simboluri a poeziei, dar și lămuririle aduse de critica literară, conceptele și trăirile filosofiei, regulile filologice ale organizării travaliului intelectual, toate la un loc, exprimate prin cuvânt, au așezat, în ceea ce mă privește, realitatea, lumea *altfel*, într-un corpus muzical armonios, superior. Nu exagerez când afirm că m-am

simțit supusă unei alchimii integrale, unei transformări radicale: cuvântul a adunat într-un ansamblu fiecare piesă, fiecare bucățică de gând și de simțire și le-a aranjat într-un mozaic unitar. În felul acesta îmi văd eu studenția, scursă frenetic, cu incredibilă intensitate, fluviu vijelios, ducându-și laolaltă afluenții, componentele atât de diferite, până la deltă" (p. 210).

Cronicile Simonei-Grazia Dima continuă, cu eleganță și erudiție, direcția criticii literare în calitatea ei de instituție a culturii și reper al conștiinței valorii estetice. Prin urmare, cărțile unor autori consacrați (Gheorghe Grigurcu, Mircea Petean, Ioan Moldovan, Robert Șerban, Aurel Maria Baros, Andrea H. Hedeș și mulți alții), alături de cele ale unor poeți și prozatori aflați la începuturile afirmării, îi reține atenția plenitudinar, fără *partipris*-uri, în încercarea de a revela sensuri inedite, profunde. Scrisul Simonei-Grazia Dima își exprimă forța prin discursul empatic, printr-un crez al literaturii resimțite ca o tânjire după frumos și asumate drept o formă de iubire.

Menuț Maximinian – un cronicar fidel în slujba culturii

Într-o epocă în care cititul pare să piardă treptat teren în fața fragmentarului digital și a cotidianului grăbit, există scriitori și critici literari care demonstrează, prin pasiunea lor constantă, că literatura rămâne un reper de echilibru și de profunzime. Menuț Maximinian, poet, prozator, jurnalist și eseist, se numără printre acești veghetori ai spiritului și ai culturii autohtone, dovedind că, dincolo de tentația actualității imediate, există nevoia unei priviri care să organizeze, să valorizeze și să transmită mai departe rodul întâlnirii cu lumea cărților.

Autor prolific, Menuț Maximinian desfășoară o serie de proiecte simultan, fiind prezent atât în pagina de ziar, cât și la pupitrul unor evenimente culturale. Munca de jurnalist nu-i lasă timp de odihnă și când ea se împletește cu cea de scriitor, etnolog, îngrijitor de ediții, timpul liber se comprimă și mai mult. Dovadă a hărniciei autorului din Bistrița sunt cărțile ce ne sosesc constant, însoțite adesea și de numere din cotidia-

nul „Răsunetul cultural”, pe care îl păstorește. Selectând titlurile mai cunoscute, Menuț Maximinian este autorul unor volume precum *Copila de sub Vii* (2012), *Muchia malului* (2017), *Crucea Nopții* (2018), *Puterea secretă a cărților* (2020), *Frontiere etnologice* (2021), *Copilul de apă* (2022), *Literatura/cultura dincolo de pandemie* (2022), *Spiritul locului, Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor* (2022), *Ultimul înger* (2023). Cel mai recent volum al său, *Lecturi. O perspectivă subiectivă* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2024), adună laolaltă cronici, reflecții și interpretări, apărute în perioada 2021-2023, în reviste precum „Caiete Silvane”, „Mișcarea Literară”, „Neuma”, „Tribuna”, „Apostrof”, „Nord Literar”, „Răsunetul cultural” și altele.

Oferind cititorului o perspectivă (asumat subiectivă) asupra unor cărți tipărite în spațiul național, Menuț Maximinian nu adoptă o abordare didactică ori rigid academică, ci scrie cu empatie, transformând actul critic într-o confesiune. Subiectivitatea, pe care o revendică chiar din titlul volumului, devine, astfel, garanția unei relații vii, personale cu literatura. El nu caută să impună verdicte sau ierarhii absolute, ci să deschidă căi de lectură și interpretare critică, să sugereze posibile sensuri și să arate cum întâlnirea cu un text poate fi transformată în experiență interioară. Această dimensiune umanizată a cronicii de carte îl apropie de modelul criticii interbelice, unde pasiunea și talentul se împleteau cu analiza atentă.

Volumul este o mărturie a diversității literaturii române contemporane, căci autorul alege să comenteze voci consacrate și nu numai, poeți, prozatori și critici din generații diferite: Mircea Cărtărescu, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Ana Blandiana, Andrei Oișteanu, Irina Petraș, George Vulturescu, Adrian Popescu, Mihai Zamfir, Gabriel Chifu, Răzvan Voncu, Liviu Ioan Stoiciu și alții. Se creează, astfel, un context potrivit pentru dialog și pentru comentariul literar, prilejuit de evenimente editoriale importante. Implicit, se întrevede aici și experiența jurnalistică a lui Menuț Maximinian, obișnuit să surprindă nu doar frumusețea unei pagini scrise, ci și contextul în care aceasta se naște sau atmosfera socială și culturală pe care o reflectă.

Lecturile lui Menuț Maximinian reprezintă și un omagiu adus Cuvântului și celor care fac posibilă această artă, în paginile cărții regăsindu-se nu doar analize ale contextului cultural, ci și portrete, mici confesiuni și reflecții care dau un chip viu literaturii române de azi. Nu avem în față, așadar, o simplă culegere de cronici, ci un document cultural ce marchează pulsul unei epoci, tendințele actuale în cultură în raport cu scrierile precedente. În fapt, cronicile de față ne trimit deseori spre cărțile trecutului, spre profesorii și personalitățile de numele cărora se leagă destinul unor instituții importante (universități, spre exemplu). De la literatura feminină la jurnalul de călătorie și de la destinul cultural al țării la provocările prezentului digitalizat, drumul cititorului pare lung și anevoios, însă lumea textelor scrise nu și-a pierdut parfumul, în ciuda concurenței cu inteligența artificială. Poveștile satului sunt, în viziunea autorului, mai autentice și mai trainice, deoarece „emoția nu poate fi artificială, ea este trăită".

Cu naturalețe, Menuț Maximinian își asumă această *perspectivă subiectivă* asupra actului critic, perceput ca un act de cultură major și ca un gest de solidaritate cu autorii și cu publicul lor. Discursul său exegetic nu contrazice acest fapt, dimpotrivă, îl susține la toate palierele, fiind dens și bine poziționat din punct de vedere al istoriei literare. Regăsim în cronicile sale numeroase informații și detalii cu caracter documentar referitoare la opera și biografia celor menționați. Într-o oarecare măsură, unele texte configurează medalioane literare de certă expresivitate, care, în ciuda diversității, funcționează ca un corp comun. Menuț Maximinian confirmă, prin această carte, că adevărata critică nu se măsoară doar în instrumente metodologice sau în ierarhii savante, ci în capacitatea de a transmite bucuria lecturii și de a invita cititorul să se apropie de texte cu ochi limpezi și curioși.

Cronicar neobosit, în permanentă căutare de sens, Menuț Maximinian vede în textul scris un spațiu al libertății și al comuniunii interioare. În această grilă, volumul *Lecturi. O perspectivă subiectivă* poate fi citit ca un jurnal de întâlniri memorabile cu literatura, mai precis cu cei care o produc și cu cei care o receptează.

Sonia ELVIREANU

Rodica Gabriela Chira, *Despre lumi, prin cuvânt*

Poetă, prozatoare, eseistă, Rodica Gabriela Chira își dezvăluie o nouă fațetă cu volumul *Despre lumi, prin cuvânt* (Ars Longa, 2024), aceea de cronicar literar. Autoarea reunește într-o carte cronicile publicate în reviste în aproape 25 de ani. Volumul e structurat în funcție de natura lecturilor sale: poezie, proză, teatru, literatură pentru copii, filozofie, arte plastice.

Fiecare carte e o lume, fiecare comentariu este o călătorie prin universul creat de autor, o aventură cognitivă pentru cititorul curios să dezlege sensurile și imaginile propuse de autor. Rodica Chira comentează poezie română și străină, creația unor poeți consacrați ori la început de drum, mai ales din anturajul său, într-o tentativă de descifrare a imaginarului poetic al fiecăruia. Printre scriitorii prezentați, atât de diferiți ca sensibilitate și estetică, se numără poeți și prozatori din spațiul francez, belgian, canadian și italian, traduși în limba română: Michel Herland, Denis Emorine, Michel Ducobu, Philippe Hébert, Flavia Cosma, Giuliano Ladolfi. Unii sunt din anturajul autoarei, membri ai filialei Alba-Hunedoara a Uniunii Scriitorilor din România, mai vechi ori mai noi: Aurel Pantea, Gheorghe Jurcă, Sonia Elvireanu, Ladislau Daradici, Ion Moldovan, Ionela Diaconu Ablai. Sunt cuprinși în volum și scriitori care n-au ajuns încă la consacrare, dar care aspiră la integrare în lumea literară: Silviu Dachin, Ștefan Balog, Diana Bolohan, Elena Rodica Cristea, Rudy Roth, Elina Adam. Între aceștia se remarcă două voci poetice înzestrate, în plină afirmare: Elina Adam și Rudy Roth.

Capitolul „Puțină filosofie și filosofare" aduce în prim plan două personalități din lumea occidentală contemporană, Michel Serres, filosof și istoric al științelor, și Françoise Héritier, antropolog, dar și o punere în discuție a vorbitorului de limba română în ajunul anului 2020. De mare actualitate ni se pare viziunea lui Michel Serres asupra lumii, o perspectivă interdisciplinară despre legăturile ce asigură continuitatea și progresul omenirii, pe

principiul interconectării dintre științele exacte, științele umaniste și religie. Filozoful stabilește conexiuni pe verticală și pe orizontală între realități diferite. Folosește sintagma „puncte fierbinți" pentru a denumi scurtcircuitarea dintre două lumi, a noastră și una superioară, între imanent și transcendent, ceea ce generează experiențe, invenții, descoperi științifice, inovații ce schimbă lumea. Filozoful dezvăluie totodată pericolul de aservire: „Aceste minunate invenții, știința, limba, banul, religia... pot deveni mortale de îndată ce se apropie de putere".

Cărțile antropologei Françoise Héritier ne îndeamnă să ne descoperim eul profund, diferit de eul social, să ne bucurăm de emoțiile pe care ni le dăruiește corpul senzorial. Acestea rămân în memoria afectivă ca amintiri. Dincolo de carcasa socialului, cu cortegiul de obligații profesionale, suntem mai bogați prin eul ce „simte și experimentează potrivit legilor unei energii subterane", fără a se supune voinței, fiind prima formă de cunoaștere a lumii. Emoțiile dau gust vieții, sunt „sarea vieții". La fel de incitantă e perspectiva autoarei asupra limbajului, a legăturii dintre sens și semn. Încercând să afle cum dobândesc sunetele un sens în cuvinte, autoarea reactualizează teoria lui Arthur Rimbaud despre vocale, percepute drept culori, și o dezvoltă asociind fiecare literă cu o însușire. Astfel literele alfabetului se încarcă cu sentimente, transcriu stări emoționale.

O antologie poetică aparte reține atenția autoarei: *Întâlniri poetice, ediție trilingvă engleză-română-amharică* (2024), un proiect inedit al echipei de la Fundația InterArt și Centrul cultural „Liviu Rebreanu" din Aiud, județul Alba, unde se întâlnesc poeți, pictori, traducători din Etiopia și din România într-un minunat dialog între arte, poezie și pictură, între culturi și mentalități diferite.

Un capitol e dedicat teatrului, cu o analiză interesantă a piesei de teatru *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte* (al cărei personaj principal este Emil Cioran), semnată de Matei Vișniec, un altul impresiilor de spectator la diferite stagiuni ale Teatrului de Păpuși „Prichindel" din Alba Iulia, altul artelor plastice. Interesul autoarei se îndreaptă și spre cărți de povești scrise de Regina Maria, Daniela Ghigeanu, Elena Rodica Cristea.

Rodica Gabriela Chira comentează, de asemenea, expoziții de

artă contemporană internaționale găzduite de Muzeul Unirii din Alba Iulia. Picturile sunt filtrate prin privirea sensibilă a unui filolog și poet cu toate simțurile deschise spre estetic. Astfel se ivesc comentariile de artă ca întâlnire de viziuni provenite din culturi diferite.

Prezentarea cărților e absolut liberă, fără constrângeri, fără pretenția emiterii unor judecăți valorice, departe de metode analitice rigide. E o percepție subiectivă a textelor, picturilor, spectacolelor de teatru, cum sunt toate comentariile ce invită la cunoaștere spirituală, evitând lentila criticii academice. În schimb, autoarea e aproape de text, de conținut, pe care încearcă să-l ordoneze pentru a fi inteligibil pentru cititor. În marginea textului, face uneori digresiuni, stabilind corespondențe tematice neașteptate între poeți diametral opuși. Comentariile sale au pe alocuri inflexiuni poetice, dezvăluindu-i sensibilitatea.

Despre lumi, prin cuvânt întregește fațetele personalității Rodicăi Gabriela Chira, un pasionat și atent cititor, un comentator aplicat și cultivat.

Zenovie CÂRLUGEA

Fascinația castelului (²

Romanul-povestire *Castelul de la Bălți* este, într-un context mai larg, și o scriere autobiografică, întrucât autorul, născut în Țepeștii Tetoiului, din partea de sud a județului Vâlcea, aduce în discuție numele unui „fiu al satului, Gheorghe Răducan", autor al unei cărți „despre vechimea localității" în care descinde renumitul arheolog Tudor („director executiv la un mare centru arheologic din țară", cu „rang de ministru"), tocmai spre a studia vestigiile preistorice de la Piscul Șasei (dealul care desparte comuna Tetoi de comuna Zătreni, unde încă se văd resturi de ziduri dintr-o cetate dacică).

„Copil fiind", scrie autorul în cartea sa, umbla cu vitele pe aceste dealuri, pe care uneori se înălțau flăcări, „jucau banii" peste o fostă mină de aur, sau, cum susținea un bătrân dascăl, „în acea zonă este un zăcământ de uraniu". Toate aceste realități și fenomene miraculoase țin de niște locuri cunoscute foarte bine de autor, de unde și povestea „castelului de la Bălți", situat nu departe de Țepești, în mijlocul unei păduri deluroase. Tot de experiențe autobiografice țin și deplasările arheologului Tudor (la volan) împreună cu ospătărița Aurora de la pensiunea din Țepești, atât pe Transalpina cât și în nordul țării, „acolo unde se agață harta în cui", la Ocna Șugatag, în Maramureșul istoric, unde un prieten medic vine din Transcarpatia (ținutul românesc din Ucraina) la pensiunea unde Tudor și Aurora vor urma băi cu apă sărată...

Fascinat de trecutul istoric al zonei din sudul județului Vâlcea, autorul dedică zeci de pagini (24-52) descoperirilor făcute prin 1962, în localitatea Bugiulești-Tetoiu, de savantul oltean C. S. Nicolăescu-Plopșor (1900-1968), cu o renumită specializare la Sorbona. Este vorba de un craniu uman cu o vechime de 2 milioane de ani, fosilă botezată de antropologul Dandu Nicolăescu-Plopșor „*Australoanthropus olteniensis*" (omul sudic din Olte-

² Puiu Răducan, *Castelul de la Bălți*, Cartea Românească, Iași, 2024.

nia). De unde știrea care a făcut senzație în lume, respectând criteriile internaționale de nomenclatură științifică („descoperirea primului hominid din Europa", atestată internațional la Congresul de la Bratislava din 1975). Autorul reia teoriile privind evoluția omului în cele trei faze ale Pleistocenului, interesându-l atât de mult pe Tudor, „reputatul arheolog, șeful celui mai mare centru arheologic din țară", venit special la Tetoiu, pe Valea Oltețului, pentru „a continua ceea ce a început savantul Plopșor prin anii 1960". „Burdușit cu date despre originea noastră", mândru că „nu am venit de nicăieri" și că aici am fost „dintotdeauna", celebrul arheolog Tudor, înfiat de o familie cultă, își făcuse studiile la Universitatea din Arizona, venind în contact cu teoriile arheologice privind Vechea Europă. Se citează din profesoara Marija Gimbutas (vol. *Civilizație și cultură*, trad. rom. 1989), de la Universitatea din Los Angeles, care considera că locul pe care se găsește România de azi constituise în străvechime „Vatra Vechii Europe", locuită de neamul pelasgilor (v. Densușianu), care s-au răspândit în Europa și Asia, în toate direcțiile, din Spania până dincolo de India, și de la grecii vechi până la popoarele hiperboreene ale Eurasiei... „Noi am început istoria!", scrie cu mândrie autorul (p. 29), „prima civilizație umană nu a apărut în Sumer, ci în Carpați!", - fapt atestat prin scrierea „de la Tărtăria", devansând cu 1000 de ani pe cea sumeriană, - neavând nicio rezervă în fața celor mai circumspecți, nemaivorbind aici de înverșunații anti-protocroniști... Desigur, cam exagerări și de o parte, și de alta!

Căci teoria a fost, în ultimele două decenii, în vogă, venind în contradicție cu latinismul susținut mai de mult de Academia care, printr-un Nicolae Iorga, a aruncat oprobriul peste „fantezismul" arheologic din *Dacia preistorică* (1913) a lui Nicolae Densușianu. Noi înșine am scris o carte despre *Dacoromânia profundă* (2006), comentând aceste idei în eseuri precum *„De la latinismul istoriografic la dacismul romanticilor",* despre dacismul eminescian și „revolta fondului nostru nelatin" (L. Blaga), în general despre străvechimea multimilenară a carpato-danubienilor. Departe de entuziasmul „protocronist", menținându-ne în cadrul unor ipoteze verificabile documentar.

Iată, acum, într-un roman privind străvechimea unui topos

autohton vâlcean, o *resurecție* a acestor idei, pe care autorul, desigur, nefiind specialist, le preia din cărți, reiterându-le apăsat (a se vedea pp. 24-52 și 175-194, reluându-se aproape mot-à-mot). Informațiile sunt de strictă informație științifică, intrând în roman ca *pagini eseistice* menite a reliefa conștiința unui arheolog care, revenit la vatră, nu are decât să descopere la fața locului (cu echipa pe care o conduce) evidențele incontestabile din acest sit de preistorie oltenească.

Dar cine să fie acest Tudor, decât un fiu al Tetoiului, geamăn cu Marcel (fostul soț al Aurorei, răpus tânăr de cancer osos, alt prilej de diegeză, în plan medical). Copiii tinerei liceence Angela (veniți pe lume în urma unui viol comis asupra acesteia de o gașcă de cartier) trăiseră în Tetoiu o vreme. Unul din ei, Marcel, fusese răpit de o șatră care își făcea apariția periodic în satele de pe Olteț. Puțin după răpirea copilului de țigani, mama moare, iar celălalt fiu, Tudor, este crescut de o familie onorabilă, cu posibilități și trimis la studii în USA. Devenise arheolog pasionat de străvechimea hominidului în Europa, așa că el, înarmat cu toate cuceririle la zi ale arheologiei mondiale, va reveni „acasă", să studieze, în situl vâlcean de la Bugiulești, tainele existenței, pe aceste meleaguri, ale primului hominid din Europa, descoperire ce devansase altele referitoare la Spania, Anglia (mai nou, Africa) etc.

Instalat la Tetoiu și luând masa la pensiunea de aici, figura acestuia o izbește, prin asemănarea cu fostul ei soț, pe ospătărița Aurora, revenită din concediul de o lună, după moartea lui Marcel (fratele geamăn având același semn distinctiv pe spate sub forma unui „strugure").

În sfârșit, după multe ezitări și uluiri privind asemănarea, apropierea dintre cei doi se produce. Aurora va afla, desigur, cu spiritul ei iscoditor și circumspect, că arheologul Tudor este fratele geamăn al fostului ei soț, de aceea prietenia aceasta este evocată și într-un registru fantezist-poetic, dar fără prea mult mister. După „incursiunile" în peisaj (pe Transalpina și, mai ales, la Ocna Șugatag) și, desigur, după invitarea arheologului la „castelul din pădure" (unde se retrăsese cuplul Aurora-Marcel), cei doi se cufundă/se pierd într-o stare de spirit plină de fascinație și de poezie, natura însăși rezonează (romantic, desigur) cu suflete-

le intrate într-o comuniune deplină. Ceva din proza lui Mircea Eliade plutește peste acest cuplu, uneori cu puțin mister, dar mai adesea de o firească naturalitate, cu remarca noastră că, față de romanul *Scorpia flămândă*, erotismul este de data aceasta mai reținut, mai „matur", un personaj ca Tudor nefiind învăluit în pasionalitate, nici chiar Aurora. Până la urmă, femeia își va regăsi iubirea pentru Marcel în fratele acestuia, oricâtă poezie ar cuprinde drumul făcut cu mașina (iar cu mașina, pasiunea autorului!) spre „castelul de la Bălți", o ruină din alt timp însuflețită de noul cuplu degustând, într-un final de reunire a sufletelor, delicii adamice...

În general, romanul reușește a schița lumea satului, bine cunoscută de autor, cu caractere și psihologii de multe ori specifice, până la ridicol, excelând în observația morală și într-o panoramare a specificului rural (cam forțată până la grotesc și de un lugubru haios episodul bolirii și înmormântării lui „nea Ion", mare crai la viața lui, precum și „dialogul" acestuia cu rubedeniile din cimitir, după coborârea sub pământ!).

Îmbinarea diegezei bazată pe relevanță caracterologică cu o anume eseistică de substrucție științifică (în cazul de față pe tema vieții, existenței, în general, a descifrărilor arheologice și în planul observației medicale) este, iarăși, una din „figurile" de construcție ale prozei dlui Puiu Răducan, un autor tumultuos, febril și de un apetit socializant aparte, ceea ce-i asigură o largă paletă de prieteni atât în țară cât și la românii dimprejurul României (despre care are în lucru o carte).

În totul, *Castelul de la Bălți* este un roman ca un „poem de dragoste" rupt dintr-o lume trăită, binecunoscută, având, dimpreună cu problematica socio-umană, și o semnificație mai aparte de „mândrie" la apartenența unui neam a cărui existență este atestată, dincolo de istoria reală bimilenară, într-o preistorie multimilenară, a cărei mitologie totdeauna va rămâne, în ciuda unor minime vestigii, mister, fantezie și, desigur, poezie...

Rodica Gabriela CHIRA

Popasuri printre cuvinte

Gheorghe Jurcă, *Amazoanele de la Kotoncu*, Iași, Ars Longa, 2025. Dedicat „scumpei mele fiice Georgiana", cu un motto dintr-un poem al lui Leonard Cohen, autor la care va mai trimite pe parcurs, debutând cu poemul *În loc de prefață*, noul volum semnat de octogenarul Gheorghe Jurcă se concretizează într-o succesiune de experiențe poetice acumulate și notate în anumite perioade ale vieții. Poeme narative de mai mici sau mai mari dimensiuni, cu chestionări existențiale, cu frecvente aplecări spre eternul feminin.

Coincidență sau nu, zilele acestea am recitit micul volum al Clarissei Pinkola Estés intitulat *Povești vindecătoare. Darul povestirii. Grădinarul credincios* (2019), pentru ca, la un moment dat, să mă reîntâlnesc cu textul *Nașterea poveștilor*, în care, reconstituind Facerea lumii din această perspectivă, autoarea arată că Dumnezeu a făcut lumea pentru că se simțea singur și era nevoie de om ca să istorisească poveștile care existau deja. Gheorghe Jurcă imaginează, la rândul său, o „Facere a lumii", unde, într-o dimineață, se naște poezia și „primul ei fiu", nemuritorul Homer (p. 13). Prin urmare, *Amazoanele de la Kotoncu* tot un fel de povești relatează, poetul plasându-se în rolul de povestitor care ne poartă de la *Cum a intrat viermele în măr* (p. 14), *La taclale cu Buddha* (p. 18), la *E bine să fii copil* (p. 19), într-o tentativă de a conecta lumile începuturilor prin credință. Pe parcurs, doar câteva poeme mai țintite, dacă le putem numi astfel, păstrează factura inițială. Printre ele se numără și *Mendeleev n-a fost niciodată un supermarket* (p. 81), *Unchiul meu seamănă ovăz printre stele* (p. 89), *L-am văzut pe Dumnezeu pe Instagram* (p. 115), *Urmașii lui Adam* (p. 176), frumosul și sugestivul poem *Întuneric și lumină* (p. 181) căruia i se alătură, în oglindă, poemul *Pierdem și câștigăm* (p. 194), *Minciună și adevăr* (p. 221), *Între real și ireal* (p. 245), *Iubire și suferință* (p. 273).

Cuvântul amazoană are cel puțin trei accepțiuni: femeie aparținând unui trib războinic legendar din care sunt excluși bărbații, femeie practicantă a călăriei, ori haină lungă, feminească, de călărit. Cel care se întreabă de ce volumul poartă titlul acesta, *Amazoanele de la Kotoncu*, trebuie să ajungă la poemul *Dimineață de toamnă la munte*, situat pe la mijloc (p. 127). Aici, caii Cezara și Rosinanta, văcuțele Agripina și Sulfina sunt animale de genul feminin pe care le lasă în urmă „Telemacii de munte" ajunși pe „dealul Kotoncului", un „trovant" din spațiul natal. Poemul operează un joc intertextual cu poezia *Belșug* a lui Tudor Arghezi: „E o tăcere dencput de leat/ Tu nu-ți întorci privirile-napoi/ Căci Dumnezeu, pășind apropiat,/ Îi vezi lăsată umbra printre boi" *versus* „într-un rotocol luminos/ deasupra Vâlcanului/ l-am văzut pe Dumnezeu aplecat/ asupra unei osii de la carul/ lumii ungând-o cu dohot/ ca să nu mai hurduce/ și să fie pace în lume" (p. 128). Amazoană este Iza, fata cu „mintea ascuțită/ și profundă ca un puț ce/ duce spre inima pământului/ pe dealul Kotoncului" (*La un pas de Împărăția Divină*, p. 185). În fapt, Vâlcanul este totuna cu Muntele Vulcan sau Cotoncu pentru localnici, parte componentă a Munților Abrudului. În sfârșit, există și un poem intitulat chiar *Amazoanele de la Kotoncu* (p. 192). Aici, amazoanele dispărute de pe „trovantul Kotoncu" (trovanții autentici se găsesc de fapt în zona Costești), asimilate cu mama, bunica, iubita, sunt plasate din nou în perspectivă intertextuală, de data aceasta printr-un citat din poeta Alexandra Niculescu din volumul de proză scurtă *No, Thank You* (2014) chiar cu indicarea paginii, lirismul său fiind influențat de literatura latino-americană, atât de apropiată poetului nostru.

Trimiterile la spații geografice îndepărtate sau apropiate leagă stări sufletești. Apar și figuri de stil inedite: *Frânghie de uscat norii* (p. 55), „îmi purtam zilele împăturite/ în buzunarul de la spate" (*Ce bine se odihnesc zilele mele*, p. 76) etc. Deși imaginarul poemului *Pasărea neagră* (p. 211) probează o sensibilitate aparte, autorul recunoaște, cu modestie, că *Cele mai frumoase versuri sunt cele nescrise* (p. 233).

Descoperim în volum și poeme cu un mesaj construit în stilul poeziilor cu formă fixă din vremea Renașterii, chiar dacă nu se respectă construcția specifică acestora, mai exact în stilul sonetului, care, prin ultimele versuri, reușește să producă un fel de răsturnare a situației. Să luăm doar poemul *S-a pierdut în cântec*, în care descrie fluierul de lemn dăruitor de cântec de care nu s-ar despărți decât dacă „Dumnezeul mi-ar promite raiul/ da El nu face promisiuni/ nu e politician" (pp. 22-23).

Pe ansamblu, volumul acesta însumează un număr impresionant de poeme a căror intensitate este inegală, unele transmițând mesaje profunde, altele constituindu-se în simple înșiruiri de fapte ori senzații. Cititorul are posibilitatea să caute, să aleagă corespondențe.

Elisabeta BOGĂȚAN

Cornel Nistea – Călătorii prin lume și prin sine

Călătoriile, în general, sunt călătorii prin tine însuți, ori către tine însuți. Căci înainte de a fi o revelare a lumii, este o revelare a modului tău de a te raporta la lume. Este ceea ce vedem și din călătoriile lui Cornel Nistea, prezentate în cartea *Călătorii utile prin orașe înfrățite*, Editura Cognitiv, Oradea, 2022.

1.Spiritus loci

Evident, primul impuls al călătorului este să se deschidă spre nou, să-și umple sufletul de ceea ce este diferit, prin noutate, frumusețe, încărcătură de semnificații. Unicitate. Iar această unicitate este revelată de acel *spiritus loci* inconfundabil.

Autorul se străduiește să surprindă *spiritus loci* în fiecare punct al călătoriei sale. Astfel, în *Șapte zile în Israel* (2005), notează: „De îndată ce ajungi în Israel, ai sentimentul ciudat că ai pătruns într-un spațiu al sacrului și, cu toate că te vezi în blugii de acasă și în vesta albastră, constați că nu-ți mai aparții, și încerci zadarnic să-ți explici miracolul acestei întâmplări fericite – că te afli pe Pământul Făgăduinței." De asemenea, „călătorind noaptea pe străzile orașului, te amețește amestecul de modern, medieval și antic, căci Tel Aviv-ul are acea aură de oriental și modernitate a unei așezări de pe țărmul estic al Mediteranei" (p.5).

Contactul cu noi realități devine un prilej de meditație: „Da, de aici încolo începe lumea cu toată filozofia existenței ei, cu teribilele ei însușiri, cu virtuțile și viciile, cu tot ce se vede și nu se vede, ni se revelează ori se ascunde, pe care nu poți s-o ignori, s-o eviți, să i te împotrivești."

Aflăm că vizita se datorează înfrățirii municipiului Alba Iulia cu orașul Nazaret Illit (Nazaretul Nou) și că la festivitatea inaugurării noii primării „sunt invitate să participe delegații ale mai multor orașe înfrățite cu Nazaret Illit din Germania, Ucraina, Iugoslavia, Ungaria, din Argentina și din România, reprezentată de noi cei din Alba Iulia" (p.10). Dar zona vizitată e mult mai largă. De fapt, această idee a înfrățirii culturale a municipiului

Alba Iulia cu diferite orașe constituie firul care însăilează cartea.

Viziunea culturală își pune amprenta asupra percepției: „verdele crud al grădinii are ceva ireal, iar copacii se aseamănă grozav cu cei pe care-i văzusem în picturile cu peisaje și scene biblice". Autorul surprinde chiar aspecte contrariante: „În liniștea dimineții a început și se aude la fel de clar rugăciunea Islamului, într-un oraș cu desăvârșire evreiesc." (p.6). Și mai ales: „Șalom! Șalom! Șalom! Ne urăm pace pe limba lui David, așa cum ne propunea Mântuitorul, pentru că niciunde în lume pacea nu este mai imperioasă decât aici la răscrucea de drumuri dintre orient și occident, în aceste locuri revendicate de evrei, căci le este patria lor biblică, revendicate de creștini, pentru că aici s-a întrupat Iisus, revendicate de arabi pentru că aici se află Domul Stâncii de pe care s-a înălțat la cer profetul Mahomed." (p.7). Un scurt tablou istoric explică „psihoza terorismului" prezentă mereu aici. Și totuși, autorul surprinde iar aspecte contrastante, specifice: „E de mirare să constați că, în vreme ce copiii arabi zburdă pe străzile Ierusalimului, neavând nici cea mai vagă teamă de soldații izraeliți, cei ai evreilor învață în școli strategic construite să reziste unor eventuale atacuri teroriste, îngrădite cu sârmă ghimpată și au pază dublă, civilă și militară. Dar nu știi ce să mai înțelegi când în ajunul Sabatului străzile și magazinele se umplu de lume, peste tot manifestându-se un energetism uimitor, cum nu mai e în altă parte a pământului. Ca prin farmec, oamenii uită că mai sunt și atentatori. (...) Căci Sabatul, pe lângă recunoștință și slăvirea lui Dumnezeu, de-mpreună cu rugăciunile și binecuvântările capului familiei membrilor ei, mai înseamnă și zi a deplinătății și a bucuriei." (p.8).

Autorul notează, între alte particularități, și unele tradiții religioase: „sufăr că nu mă aflu în casa unei familii de evrei care practică ritualurile ancestrale, să fiu martorul aprinderii primei lumânări de către femeie peste paharul cu vin din care mai apoi se vor împărtăși membrii întregii familii." (p.9). Sau unele particularități de adaptare la realitățile geografic-politice actuale. De exemplu, construcția școlilor: „Cele mai multe, construite la baza unor coline de piatră, sunt adevărate cetăți cu săli de clasă, cu amfiteatre și săli de sport subterane, construite astfel încât să reziste nebuniei unui atac al extremismului arab. Apoi, școlile sunt evident apărate de eventuale acte teroriste de către personal

specializat antitero." (p.14). Drum spre Ierusalim, Golgota, Sfântul Mormânt, Biserica Sfântului Mormânt, Zidul Plângerii, faimoasele subterane, „un nesfârșit labirint săpat în piatră, cu acele strangulări prin care abia te strecori, care îți lasă impresia că nu se vor sfârși niciodată, că parcurgi civilizațiile înapoi, spre începuturi, aici aflându-se temelia." (p.20), Via Dolorosa, Crucea Mântuitorului, locul Supliciului, Înălțimile Golan, Caana, Galileea, Muntele Fericirii, constituie câteva din punctele care dau unicitate locurilor. Se adaugă Muzeul Holocaustului, Memorialul Copiilor, Palatul Parlamentului, Casa Cărții, Capernaum. Și, în mod special, *hanukia*, candelabrul cu 9 brațe, emblema națională a statului evreu, căreia „i se asociază, desigur, ca însemn național, *steaua în șase colțuri* de pe scutul lui David, care ar fi avut cândva puteri magice."

2. Răsfrângeri culturale

Un alt mod de asumare a călătoriei îl constituie posibilitatea de reflecție la propriul mediu cultural în raport cu alte medii culturale și la posibilitățile de interrelaționare, având în vedere condițiile social-politice diferite.

O călătorie la Chișinău (*Într-o seară cu mulți greieri la Chișinău*, 1999), pentru a participa la manifestările dedicate limbii române, îi aduce noi revelații. Delegația din care face parte autorul are o misiune în plus: „având cu noi nu mai puțin de patru mii de cărți, în cea mai mare parte donate de Consiliul municipal Alba-Iulia bibliotecii ce poartă numele orașului Marii Uniri, deschisă cu un an mai înainte la Chișinău." Emoția momentului are și alte cauze: „Aveam o oarecare neliniște, căci nu prea eram cu toate actele în regulă, ne lipsea de pildă aprobarea Departamentului Cultelor pentru cărțile religioase , și mai aveam dosite prin cele 30-40 de cutii de carton câteva zeci de cărți de istorie a României și alte câteva zeci de volume cu tematică ideologică interzise la Chișinău după rațiunea puterii politice instalate în Republica Moldova, rezultat al dezmembrării Uniunii Sovietice." Emoția nu a fost gratuită, căci, spune autorul, „a trebuit să facem față la nu mai puțin de șapte filtre." (p.35). Îl cunoaște pe „misteriosul Tudor Bodrug, omul care și-a pus la dispoziție casa pentru a lua ființă această bibliotecă" în care, totuși raportul între cartea română și cea rusească este de 2 la 20. Plus alte aspecte: „pentru

a cumpăra cartea lui Emil Galaicu Păun «Poezia de după poezie», am fost nevoit să apelez la un translator". Obiectivul vizitei era de fapt participarea la „Simpozionul dedicat creației și personalității lui Lucian Blaga, o emblemă a culturii române moderne la Chișinău". În fapt, sunt evocați Eminescu, Blaga, Nichita Stănescu. Un scriitor în vârstă îi spune că „la Chișinău românii reprezintă doar 42 la sută din populație, cealaltă populație, de 58 la sută, sunt ruși, ucraineni și turci, toți vorbitori de limba rusă" (p.41). Și autorul remarcă: „Niciunde în republicile ex-sovietice nu o duc rușii mai bine decât în Moldova. De aceea, în ultimii ani, a venit aici și mafia rusă ce nu putea opera nestingherită în altă parte" (p.42).

3. Spectrul apus și prezent al comunismului

Marea temă a întregii opere a lui Cornel Nistea o reprezintă spectrul comunismului, teroarea dictaturii comuniste. Aceasta îl urmărește pretutindeni în călătoriile sale, semne mai mici sau mai mari îi redeschid răni vechi sau îi zgândăresc răni nevindecate. Astfel, în nota de călătorie *Cucerirea Vestului. Fluxul memoriei și imposibila evadare din sistem* (1999), deși prezintă o vizită mult așteptată în Germania, căci, notează autorul, „această eventuală plecare în Vest, fie și numai pentru două săptămâni, mi se înfățișa ca o poartă de lumină spre o lume liberă, multă vreme interzisă" (p.44), autorul notează: „E inexplicabil cum eu continui să cred că sunt încă un captiv al sistemului și că libertatea nu-i decât o iluzie câtă vreme în jur mișună foștii torționari, când mulți dintre exponenții de bază care asigurau funcționarea dictaturii (...) au devenit lideri care au aici o mare capacitate de decizie." Nesiguranța plecării îi trezește amintirile de coșmar ale ororilor comuniste. Scriitorul dezvăluie faptul că într-o astfel de stare își află geneza una din prozele sale: „Era tot mai clar că scriitorii nu-și mai puteau exprima nicidecum liber ideile și-am conceput atunci o proză parabolică, imaginându-mi un maniac care adună într-o imensă volieră vulturii ce erau amenințați cu dispariția din toată lumea și pe care își propusese să îi hrănească numai și numai cu muște, pentru ca aceștia să nu uite să zboare. Când, după mulți ani, proprietarul a simțit pericolul să fie sfâșiat și mâncat de către vulturii flămânzi și a deschis larg porțile volierei, redând libertatea vulturilor, nu mică i-a fost mirarea să con-

state că vulturii uitaseră să zboare. Întocmai așa mă simțeam și eu după atâția ani de dictatură, asemenea unui vultur ținut în colivie o viață întreagă, căci energiile creatoare îmi fuseseră mistuite de o luptă interioară cu dictatura, făcând scenarii de înlăturare a acesteia." (p.47).

Una din vizitele în Ungaria, prezentată în *Dansatorul și pasărea mută din stepă* (1999) îi prilejuiește, mai întâi, aflarea altor atrocități ale regimului comunist. Astfel, află de la Mișu Osztoics, translatorul din Alba Iulia care-l însoțește, o poveste de viață cu răni nevindecabile: „Imediat după război, diabolicul sistem totalitar comunist i-a întemnițat sau risipit familia în diferite părți ale țării fără putința de a mai comunica unii cu alții, căci li se stabilise domiciliu forțat, iar el și mama lui fuseseră abandonați într-o noapte în gara Teiuș cu interdicția de a părăsi localitatea, fără să cunoască acolo pe cineva, fără ca mama lui să poată să se angajeze undeva în muncă. Erau destinați morții lente." (p.62). Tot cu ocazia acestei vizite autorul rememorează evenimente social politice, precum Revoluția din 1956 din Ungaria, înăbușită de sovietici.

O dovadă că autorul este urmărit mereu de coșmarul dictaturii comuniste găsim și în consemnarea *Hanovra – Amsterdam – Lille – Paris* (1998). Pe drum autorul își duce spaimele inoculate de regimul comunist: „mai eram mental prizonierul unui sistem bestial de care nu reușeam să mă eliberez și brusc mi-am amintit sentimentul ciudat ce-l avusesem la trecerea granitei în Ungaria din urmă cu șapte zile, când mi-am întors de la volanul mașinii privirile înapoi ca să văd dacă nu cumva securitatea e pe urmele noastre și ne duce înapoi." (p.161).

Dovada coșmarului generalizat provocat de ororile comunismului o întâlnim și în consemnarea *15 zile la Paris și un carnet de note pierdut (*2005). Între cărțile donate de scriitorii români aflate în biblioteca Bisericii Sf. Mihail și Gavriil a românilor din Paris, „Cele mai multe dintre ele tratează drama poporului român din timpul dictaturii comuniste, adăpost cum nu se poate mai potrivit, doar locașul de cult religios din 9 rue Jean de Beauvais se mai numește și a fost Biserica Exilului Românesc." (p.189).

Amintirea ororilor comuniste reînvie și în *Sfântul de la Păltiniș* (2008), dintr-o altă serie de călătorii, declanșată de memoria lui Constantin Noica, vizitând „cabana în care s-a retras și a creat

de prin 1975 filozoful Constantin Noica, la 11 ani de la eliberarea din pușcărie, după ce ispășise 6 ani din cei 25 de condamnare pentru viziunile sale neconforme cu ideologia comunistă. De cum Iulian a rostit numele filozofului, o învălmășeală de amintiri mi-au inundat ființa, mai ales cele evocate în *Jurnalul de la Păltiniș* și cartea lui Stelian Tănase *Anatomia mistificării*, care mi-a fost principala sursă bibliografică în scrierea romanului meu *Ritualul bestiei*, în care înfățișez aberanta/absurda lovire a intelectualității române, a elitelor din Gulagul românesc al dictaturii comuniste, umilințele și suferințele fizice de neimaginat la care au fost supuse vârfurile culturii românești într-un cumplit ritual al omului-bestie." (p.196).

4. Rememorări istorice și aspecte actuale

În *Fetele de pe caii de foc ai lui Attila* (1999), intrarea pe pământul Ungariei îi trezește reflecții culturale și istorice: „Aici, în pusta asta, oricând poți întâlni, venind de peste câmpiile pline cu ciulini, călăreții de foc ai lui Attila ori pe cei ai lui Arpad." (p.52). Sau ajungând la Tisa, își amintește: „pe malurile acestui râu, am citit undeva în istorie, ar fi murit în al doilea război mondial zece-unsprezece mii de români în luptele cu armatele fasciste și cele hortiste, iar la eliberarea Budapestei cam tot atâția. (...) Mi-am amintit brusc că l-am întrebat pe colonel, țintuindu-l cu privirea, de ce au luptat românii dincolo de Tisa și de Nistru, până în Caucaz și în Tatra. (...) «Așa au hotărât marile puteri. Nu puteam să ne sustragem înțelegerilor internaționale.»" (p.53). Ne înghițea Pusta fără să întâlnim hoardele de călărești ai lui Attila, nici cavalerii în zale și platoșe strălucitoare ai regelui Arpad, în schimb, pe marginea șoselei își fac apariția primele târfe. Fete tinere, în costume de baie, bronzate de soarele torid al verii fac semne și gesturi semnificative, din care încearcă să ademenească la câteva ore de sex turiștii, mai ales pe cei străini (...) la vreo sută de pași mai încolo apăruse din bălării peștele. (...) Depravarea aceasta, trecută evident cu vederea de autorități, îmi creează o stare de incertitudine, ba chiar de teamă, nu atât una de consternare (dar niciunde în Europa Centrală și de Vest nu aveam să mai întâlnim asemenea apariții)". (p.57).

Intrarea în Austria înseamnă pentru autor intrarea în lumea liberă, prezentată în consemnarea *Viena-Linz-Passau* (2000). În

Viena rememorează file de istorie vizitând palatul Schönbrunn și, continuând drumul, este surprins de ceea ce înseamnă spațiul Schengen: dispariția punctelor de trecere dintre un stat și altul. În *Exuberanți pe șoselele din Germania* (2000), la Nürnberg vederea Marelui Tribunal îl face să reflecteze: „Am aflat abia de curând, din cartea rusului Soljenițîn, *Arhipelagul Gulag*, că în Germania Federală s-au judecat peste 86 de mii de procese ale participanților la ororile războiului, într-o dorință de purificare prin pedeapsă, în vreme ce în Rusia n-a existat nici măcar un proces autentic al criminalilor de război și din timpul dictaturii comuniste." (p.102).

Consemnarea *Cântec de rațe sălbatice la Hanovra* (2001) aduce și ea unele informații insolite: „erau expuse pe două panouri fotografii ce înfățișau ororile lansării primei bombe atomice asupra Hiroshimei. Printre ruinele orașului se vedeau zecile și sutele de cadavre carbonizate. Mi s-a explicat prezența lor acolo: Hanovra era înfrățită prin destinul tragic cu Hiroshima". (p.144). Continuarea călătoriei pe ruta *Hanovra – Amsterdam – Lille – Paris* (1998) se face sub deviza „orice centru spiritual al lumii are unicitatea sa pe care merită să o cercetezi, să te bucuri de ea, să retrăiești cultura popoarelor prin tot ce-ți oferă aceste vizite." (p. 153).

În consemnarea *În Normandia, la Rouen și mai departe, la Le Havre*, autorul notează: „Nürnberg, orașul simbol al judecării criminalilor de război". Dachau: „Odată cu ridicarea înafara orașului în 1933 a unui imens lagăr de concentrare, orașul pictorilor a devenit un simbol al terorii naziste." (p.185).

Autorul întâlnește și alte orori: *Lagărul morții de la Dachau*: „Aflăm că la Dachau a fost primul lagăr de concentrare de pe teritoriul Germaniei construit în martie 1933 sub comanda lui Theodar Eicke, devenit lagăr model și o adevărată școală pentru ofițerii S.S. Inițial a fost creat pentru deținuții politici: comuniști, pentru oponenți ai partidului nazist, pentru evrei, țigani, homosexuali, martori ai lui Iehova, preoți, emigranți, oameni din peste 30 de țări. Un alt moment al lagărului a fost după Noaptea de cristal din 9 spre 10 noiembrie 1938 când a avut loc un atac violent asupra evreilor, care a dus la Dachau circa 10.000 de evrei. Acum fostul lagăr nazist este un muzeu extrem de sugestiv pentru dezastrul uman ce s-a petrecut de-a lungul anilor de teroare fascistă aici. (...) Oficial în lagărul de la Dachau au fost 31.591 de

evrei". (p.187).

Din nou la *Paris, 2009*. Frumusețile Parisului se împletesc cu povești despre rezistența anticomunistă, care la rândul ei se împletește cu mișcarea legionară, cu asaltul securității din România. Ia contact cu aromânii din Paris, află despre aromâni celebri, precum Sextil Pușcariu, Emanuil Gojdu, Andrei Șaguna, Pantelimon Halipa, Theodor Aman, Octavian Goga, Vintilă Horia, Constanțin Noica și alții.

5. În loc de concluzie

Călătoriile prin lume revelează structura antinomică a lumii interioare a autorului, ca o conștiință creatoare: tărâmul mirabil al copilăriei, distrus și înnoroit de cizmele opresive ale comunismului. „Neliniștea asta o duc mereu cu mine" mărturisește autorul în *Un parteneriat cultural româno-italian*, 2013. Și mereu, în contrapondere, trăirile subiective din copilărie, de acasă, echilibrante: „Acum, în vreme ce rememorez câte ceva din trăirile mele, am în nări miros de fân abia cosit de acasă, iar în ramurile unui copac din apropiere cântă grozav o mierlă..."

Cartea *Călătorii utile prin orașe înfrățite* ne prezintă un călător avizat, cu spiritul deschis mereu către nou, către insolit, ca lecții de viață. Dar un călător care, de fapt, mergând, își verifică un traseu interior, pornind din vechime către modernitate, iar talentul de prozator al lui Cornel Nistea transformă întreaga carte într-o proză autobiografică captivantă, cu personaje veridice, cu introspecții și analize psihologice, cu momente de tensiune, cu pagini de adevărată virtuozitate artistică.

Iulian CĂTĂLUI

Gib I. Mihăescu, un scriitor în cinci lunete

În ultima vreme, scriitorul interbelic de mare succes în timpul vieții Gib I. Mihăescu a căzut într-un con de umbră supărător, astfel încât criticul hunedorean Mihai Petre s-a gândit să scrie și să și publice în 2024, la Casa Cărții de Știință din Cluj, o monografie specială, o carte de critică și istorie literară, de semiotică etc., intitulată *Gib I. Mihăescu, un scriitor în cinci lunete*. Într-adevăr, cele mai recente cărți despre autorul romanului *Donna Alba* datează din 1984, respectiv monografia lui Florea Ghiță, *Gib I. Mihăescu*; urmată de *Gib I. Mihăescu* de Dumitru Șerban Drăgoi, tipărită în 2001, și de *Gib I. Mihăescu: viața și opera* de Emil Istocescu, publicată în 2010. Profesorul și scriitorul Mihai Petre pornește de la ideea că Gib I. Mihăescu reprezintă un caz particular, plasându-se la întretăierea a două atitudini egale prin forța de manifestare: una a contestării talentului menționatului autor și alta, a aprecierii acestuia. Negarea valorii literare mihăesciene s-ar fi fundamentat pe câteva argumente, cum ar fi utilizarea obsesiei ca temă literară unică, discreditarea acesteia prin banalitatea și trivialitatea subiectelor, deficiențe de ordin stilistic și de construcție a frazei, faptul că Mihăescu „scria încet și publica rar", că nu și-a luat licența în Drept și câte și mai câte. Petre consideră însă că Gib I. Mihăescu era un scriitor devotat „valorilor realismului", ilustrându-l în dimensiunea lui psihologică, fapt care îl situa în imediata apropiere a marilor scriitori români și străini, de la I.L. Caragiale la Camil Petrescu și de la Dostoievski la Leonid Andreev. De altfel, romanele lui Mihăescu au influențe rusești, mulți critici vorbind despre „dostoievskianism", însă textele sale, deși asemănătoare prin obiect, se deosebesc prin luciditate și limpezime de tenebrele și atmosfera neguroasă a operei celui care a scris *Demonii, Crimă și pedeapsă* sau *Frații Karamazov*.

Și atunci Mihai Petre a luat inițiativa să-l reinterpreteze pe

autorul romanului *Rusoaica*, după o lectură integrală a operei acestuia, viziunea fiind diferită nu doar ca variantă, ci și ca natură, valorificând câteva sugestii structuraliste, inclusiv tzvetantodoroviene, Petre mai observând metamorfozările survenite la nivelul personajelor care-și asumă roluri și funcții atât de variate, de la agent/actant la frustrator/interdictor și de la ameliorare la prejudiciere. Pe de altă parte, criticul hunedorean este conștient că abordarea sa ar putea să nu placă unor „directori de revistă/opinie, învestiți și ca președinți membri de/în comitete și comiții", apreciind ca inadecvată analiza creației mihăesciene din această interesantă perspectivă. Mai precis, interpretarea lui Mihai Petre se bazează pe citirea atent-minuțioasă a prozei lui Gib I. Mihăescu, ideile lansate sunt bine argumentate, folosind corect citate din text și din bibliografia critică (aceasta fiind consistentă: E. Lovinescu, G. Călinescu, N. Iorga, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Nicolae Balotă, N. Manolescu, Ovidiu Papadima, Al. Piru, Mihail Diaconescu ș.a.), iar concluziile, adecvate, sunt confirmate de întreaga metodă analitică.

Titlul volumului i-a fost sugerat lui Petre de celebrul hobby al lui Mihăescu pentru astronomie, atracția ineluctabilă a cerului, stelelor, galaxiilor etc., cu gigantesca lor eternitate și frumusețe liniștită, fiind o constantă a vieții autorului romanului *Brațul Andromedei*, mai ales că opus pământului cu mișcarea și zgomotul trecerii spre neființă, cerul i se oferea ca un „spațiu refuzat timpului", conservându-și nealterate misterele pentru a le oferi puținilor chemați. Pasiunea lui Mihăescu a fost transferată și unor personaje literare ale căror zvârcoliri sufletești se încheie sub cerul înstelat (...„deasupra noastră și legea morală din mine", vorba lui Kant), ca sigur și unic orizont de recuperare morală. Dintr-o confesiune mihăesciană, Mihai Petre a reținut că luneta cu dublu telescop nu opera asupra dimensiunii stelelor, ci oferea mai multă claritate imaginilor și preluând această sugestie, a deturnat sensul observației, de la cer – „esențial element cronotopial" al operei – la o parte a creației sale literare, iar invers orientate, lunetele i-au oferit o altă perspectivă ori viziune asupra celui care a fost Gib

I. Mihăescu, om și artist al cuvântului. Trecând la cartea propriu-zisă, ea este împărțită, evident, în cinci segmente: Luneta privind spre om și scriitor, Luneta privind spre operă, autor și personaj, Luneta privind spre un erou și un roman-destin, Luneta privind spre receptarea critică a operei și Luneta privind spre proza sa. Primul segment sau capitol descrie, analizează omul Gib I. Mihăescu, cu defectele și calitățile lui, dar și opera scriitorului, în primul caz, lecturile aplicate la cunoașterea vieții și creației celui care a scris *Femeia de ciocolată* vor fi evidențiat în cele din urmă „o personalitate structurată bipolar", cu autorul a cărui imaginație coboară până în intimitatea sufletului opus unui om cu o viață liniștită, dar deloc banală în desfășurarea ei. Palierele existențiale sunt opozabile, fiind vorba de un om „sfios și blând, amestec fericit de gingășie, loialitate și delicatețe...", susține Ioan Barbu, și de scriitorul „a cărui literatură abundă în evaziuni imaginare... [creând]... tipul unor făpturi care sunt victime ale propriei *închipuiri*", afirmă Nicolae Balotă.

În capitolul al II-lea, „Luneta privind spre operă, autor și personaj", Mihai Petre pleacă de la faptul că în perioada interbelică literatura română a cunoscut o adevărată „explozie valorică", impunând atenției generale autori ale căror cărți de poezie, proză ori dramaturgie surprindeau plăcut prin vastele deschideri înspre modernism. Operele acestora au avut o dublă consecință: formarea unui public al cărui gust literar va fi orientat dinspre comercial spre estetic și afirmarea unei direcții de teorie și critică literară, ilustrată de G. Ibrăileanu, E. Lovinescu și G. Călinescu, la închegarea multora dintre ideile lor, devenite direcții, grupări, școli etc., contribuind plenar și marii scriitori ai momentului care-și comunicau convingerile despre literatură și artă, printre aceștia situându-se și Gib I. Mihăescu, deși despre el se sublinia că „nu avea vocație teoretică". Mihai Petre crede însă că ieșirea din scena vieții și a literaturii la vârsta de 41 de ani nu i-a dat lui Mihăescu, pe bună dreptate, timpul necesar „definirii unui crez artistic propriu, capabil să-l plaseze printre scriitorii posesori ai unor concepții estetice originale", precum Camil Petrescu ori Liviu Rebreanu.

Partea a III-a, „Luneta privind spre un erou și un roman-destin", se focalizează pe romanul-capodoperă sau basorelief al lui Gib I. Mihăescu, *Rusoaica*, publicat în anul 1933, așteptat de acea parte a criticii care a crezut în scrierile acestui autor, obligându-i la „neplăcute reconsiderări" pe cei mai exigenți contestatari, până în 1948, romanul menționat devenind una dintre cele mai apreciate cărți ale literaturii române interbelice. Analizele romanului nu-i pun în discuție valoarea, susține Petre, ci, dimpotrivă, o relevă, prin lecturile realizate din diferite unghiuri de interpretare, reținând că *Rusoaica* a fost apreciată, printre altele, și ca roman „al situațiilor fundamentale... un adevărat roman de analiză... un fel de *Madame Bovary* al virilității" (G. Călinescu), simbolul acestei virilități fiind locotenentul de grăniceri Ragaiac, eroul sau protagonistul cărții.

În segmentul al IV-lea, „Luneta privind spre receptarea critică a operei", Mihai Petre face o trecere în revistă a opiniilor și analizelor despre Gib I. Mihăescu, făcute de consacrați și importanți critici și istorici literari români, cel care a scris *Zilele și nopțile unui student întârziat* parcurgând lungul și durerosul drum de la etichetă la recunoașterea valorii literare, aprecierile și contestările formând „substanța unui adevărat dosar" care trebuie recitit și actualizat, spre o mai bună cunoaștere a acestui scriitor. Petre susține că, fără voia lor, Perpessicius și E. Lovinescu au deschis și impus cele două direcții de abordare critică a operei gibmihăesciene, una de apreciere, cu epitete, „de la pozitiv la superlativ relativ de superioritate", alta de contestare a calității, în numele obsesiei erotice ori de altă natură, al vulgarității, al grotescului și al stilului deficitar etc. De pildă, pentru E. Lovinescu, fondul operei lui Mihăescu prezintă o degradare continuă de la obsesii la halucinații descrise în scene triviale și grotești. Fixată de Lovinescu, direcția criticii orientate spre mijloacele de expresie va fi continuată de Pompiliu Constantinescu, pentru acesta, puținele merite ale romanului *Rusoaica*, „sustragerea din hipnoza grotescă, din buimăcia nevrozelor... [și]... haosul instinctelor... [prezente]... în nuvelistica anterioară... [cu un]... epic... [de]... viguroase însușiri", sunt anulate de mulțimea „deficiențe(lor) stilisti-

ce", care-și subsumează mai multe minusuri, precum „un lirism bombastic, repulsiv... retorică imposibilă..., bombasticism..., deasa invocare retorică, cu abuz de interjecții..., stil(ul) de roman foileton" etc. Accentelor contestatare, în versiunea lor radicală sau moderată, li se opun analizele critice, mai mult sau mai puțin encomiastico-panegirice, ale operei lui Gib I. Mihăescu, realizate de Al. A. Philippide și Șerban Cioculescu, acesta din urmă afirmând că autorul *Donnei Alba* este „cel mai puternic nuvelist de după războiși... unul din cei mai viguroși romancieri". Mihai Petre mai precizează că în completarea eforturilor de reabilitare a scriitorului drăgășănean au apărut articole și lucrări mai ample, de factură filologică, datorate unor Nicolae Balotă, Ion Rotaru, Al. Piru, Ov. S. Crohmălniceanu, Mihail Diaconescu ș.a., dintre acestea, un loc aparte reprezentându-l monografia lui Diaconescu, *Gib I. Mihăescu* din 1973, un „studiu științific", nu doar pentru că este primul studiu monografic dedicat vieții și operei scriitorului, ci și că, prin acesta, autorul infirmă teza criticului N. Manolescu, potrivit căreia Gib I. Mihăescu este „un autor nepotrivit pentru o monografie". Dimpotrivă, Mihail Diaconescu a demonstrat adecvarea dintre viață, operă și interpretarea lor monografică, dificultățile cu care s-a confruntat, ținând de documentare, de încadrarea lui Mihăescu în epocă, de realizarea unei analize obiective, a unor aspecte controversate etc. Concluzia lui Diaconescu este că extremismului negativist lovinescian îi corespunde un „extremism laudativ" (Philippide și Tudor Vianu) măcar, în parte, convingător și că Șerban Cioculescu avea dreptate când anula condiționarea artei de rigorile stilului, deoarece „arta unui scriitor nu e numai în funcție de stil, ci un complex, în care scrisul își are rolul determinant".

În fine, capitolul al V-lea, și ultimul, „Luneta privind spre proza sa", este dedicat arhitecturii interioare a nuvelelor și romanelor mihăesciene, Mihai Petre renunțând la interpretarea canonică a personajelor (principale, secundare, pozitive ori negative etc.) urmărindu-le în evoluția lor ca elemente principale ale unor structuri narative. Limitarea lecturii lui Petre, în principal la nuvelele lui Mihăescu publicate în cele

două volume, a fost motivată și de dorința de a verifica în ce măsură criticile aduse acestei prime părți a operei sale mai rezistă unei lecturi integrale ori generale (organizarea subiectului, cu relații de construcție specifice acestei structuri narative, statutul personajului, cu dubla lui existență, în planul real și în cel imaginar, limba și stilul scriitorului etc.), i-au permis lui Mihai Petre să concluzioneze că nuvelele gibmihăesciene reprezintă un „moment important" în evoluția acestei specii literare.

Așadar, ocularul lunetelor i-a permis lui Mihai Petre să-l înțeleagă mai bine pe Gib I. Mihăescu care, prin talent și sensibilitate artistică, a adus la lumină o altă lume, planetă, galaxie, îmbrăcând-o în hainele prozei și ale dramaturgiei și, într-un stil propriu, a oferit-o cititorilor-frați, sperând să fie înțeleasă în simbolurile ei abisale. În *pustiul* vieții, conchide Mihai Petre, autorul piesei de teatru *Pavilionul cu umbre* și al romanului *Rusoaica* a reușit să delimiteze o oază, asigurându-i „apa vie" a operei sale pe care o descoperim parțial folosind doar cinci lunete.

Gela ENEA

Ziua când începe poezia

Maria Trif se alătură unei bune tradiții lirice ardelene, asumându-și versificația clasică, în recentul volum, *Albastru de luni*, apărut la Editura *Neuma*, în acest an. Din ampla prefață semnată de Ion Cristofor reținem, printre alte considerații, următoarea apreciere: „Mereu grav, confesiv, lirismul acesta reconstruiește un spațiu al durerii, o mitologie a înstrăinării și absenței, al devastării existențiale, cu o dimensiune spirituală în care *dorul*, (ca motiv izvorât dintr-o lungă, tragică experiență a românilor), revine în numeroase dintre poeziile volumului".

Primul text din acest volum este și cel care dă titlul, *Albastru de luni*, exprimat printr-o structură nominală care îmi amintește cumva de inegalabilul vers stănescian. Poemul Mariei este un discurs pe tema comuniunii ființei îndrăgostite cu universul exterior, reprezentat prin elemente telurice, ca de exemplu, *câmpia*, *pământul*, dar și prin elemente celeste: *norii*, *stelele*, *soarele*. Motive lirice prezente în text sunt cuplul adamic, sacrul, ca apanaj al iubirii sacerdotale, scara spre cer, puterea aproape mistică a dragostei, citez: „Urcam pe șaua căii și simțeam/ Că tu ești scara înălțării mele.// A fost, atunci, ce nu s-a pomenit-/ Furtuna alungase un dezastru/ Și soarele privea înmărmurit/ Cum se făcuse luni de-atât albastru...". Imaginarul creat conține sugestii romantice din care nu lipsesc *nourii*, *furtuna*, *patimile*, *inima*, toate aparținând recuzitei neoromantismului articulat tematic și lingvistic, opinez eu, cu buna știință a autoarei. Că este vorba de această viziune îmi confirmă și textul următor, intitulat *Cântec de dor*, având în incipit versurile „Dor al meu de verde străveziu,/ Albul luncii-ncepe să mă doară", secvență în care se observă cromatismul susținut prin epitete și metafore, sub forma lirismului adresat, însă destul de obișnuit, de previzibil. Poeta deține o anume

dexteritate a frazării, folosește o topică din care nu lipsesc dislocările, mizează pe construcții metonimice sau pe sinestezii: „Se va face de zăpezi curând,/ Lupii foamei vor urla a stână/ Și îi simt o lacrimă căzând/ Căutării mâinilor de mână".

Lejeritatea îmbinării cuvintelor și eufonia au însă uneori de suferit, cum se întâmplă în structurile gerunziale din versurile „Ne-avându-ne, dar fiindu-ne cu totul,/ Să tot urzim, cu partea de întreg,/A-i dejuca târziului complotul?" Maria Trif, aflată în ipostaza de contemplatoare, preferă peisaje pe care le însuflețește, recurgând la personificări în serie: „frunțile încruntate ale norilor", „iarna își va tăcea vacarmul"etc. Nu lipsesc inovații lingvistice, din necesități de ritm și măsură sau pur și simplu din dorința de a exprima o idee prin asumarea unei gramatici personale, citez: „nu-i loc să mă dori", „căprui înfurtunat", „gându-l țin în lunea de cu tine". Am lecturat texte cantabile, deși declarative, multe ar putea fi asociate cu muzica pentru a crea atmosfera de spectacol, pe care unii oameni o preferă, în detrimentul sugestiei, al ambiguității și al reflexivității, dau un exemplu: „Și pe-un pat de ne-ntâmplare/ Mi te dai ușor de-a dura/ Mustul buzelor răscoapte/ Să mi-l sorbi cu toată gura". Cu un titlu oximoronic, *Război de pace*, poemul următor, supus lecturii critice, accentuează nostalgia și un înduioșător sentiment al târziului, când trecerea timpului nu poate fi oprită, doar constatate efectele: „Și uite-așa trec zilele, ducând/ Cu ele urma vie-a tălpii tale./ Atât prăpăd n-a mai făcut nicicând/ Însingurarea asta de pe cale!". În *Scrisori pe omăt* lectorul regăsește aceeași abilitate de a asocia cuvinte din câmpuri semantice diferite, ignorând sensurile denotative, așa încât impresia este că poeta pare cel puțin cunoscătoare a liricii stănesciene, cu temă erotică, deoarece se exprimă astfel: „Și s-a lăsat de iarnă și s-a tăcut – a frig –/ La poarta dinspre lume cu fulgii toți te strig". Tipic romantic este sentimentul înstrăinării, al unei iubiri crepusculare ce abia se mai zărește: „Cât roșu s-a strâns spre apus.../ Hai, du-te, te-așteaptă chemarea!/ Mi-e bine și știi că eu nu-s/ Mareea ce-o spulberă marea" (*Rămânere*). Maria Trif caută

să obțină efecte eufonice din jocuri de cuvinte, uzitând termeni din aceeași familie lexicală sau accentuând o idee prin repetiții în grupuri verbale de tipul: „mi-a rămas drumul pe drumuri de când s-a oprit din drum" sau „Să-mpușți gândurile care vin cu gând să-ți facă dor", „Și c-ai trage fără milă în mirarea a doi miri". Condiția femeii, aceea de temelie a unei zidiri nemuritoare, este pretextul liric al poemului *Între altfel și la fel*, care se încheie în termenii cunoscutei balade populare: „Același rug în gânduri fără strane/ Aceleași temple-n racla dinspre Ane". Într-o confesiune sinceră, poeta Maria Trif mărturisește: „Mă trezesc scotocind prin umilul décor/ După-acele aripi desfăcute a zbor".

Îi dorim nu doar să descopere aceste aripi „prin umilul décor", ci și să le folosească, așa încât să se înalțe cât mai aproape de cerul poeziei, într-un zbor autentic, cartea aceasta fiind o dovadă că se află pe drumul cel bun.

Gheorghe JURCĂ

Scriind poți intra în paradis

mai scrii, mai scrii?
m-a întrebat o vecină de stradă
care-și scotea
câinii la plimbare
asta e rețeta mea de viață!

există o rețetă a fericirii?
m-a întrebat vecina de stradă
da, doamnă există
cât mai puține așteptări
speranțe dacă se poate deloc
cât mai multe iluzii

plimbări lungi prin ploaie
prin păduri de salcâmi
poate într-o zi o să ajungi
în deșert,
pradă bună pentru lei
sau în ocean,
carne dulce pentru rechini

dacă ești norocos poți ajunge
în infern
sau paradis
dacă te-ai apucat de scris
trebuie să mergi înainte
așa cum te-ai arunca într-o
nouă dragoste
sau într-o nouă religie

Virgil TODEASĂ

Zborul-
alege
pasăre sau
lut îngenunchiat

Nostalgie,
la Vingard, pe vale,
pe aerodromul meu,
din când în când
mai cade albul porumbel

Revelație
ușor,
pe strada mea
se montează indicatoare ciudate
vorbesc cu vecinul despre școală,
despre tăcutele semnificații
și misteriosul semn

Strigătul
atârnați pe ramurile plopului
cu gurile căscate
înghițeau pastile grele de obuz

*
în alb, îngenunchiat,
priveam spre porumbeii păcii

Mixaj
stau lângă mine –
și-l privesc,
(el fuge de mine)
îl văd cum se întoarce, uimit
ne privim, suspinăm,

cântăm bucuria copilăriei
și startul ca linie sacră

Noaptea
eram o grămadă,
unii și-au văzut visul cu ochii
acolo unde aveam o afacere
cu pastile și iluzii pierdute

*

furnicile părăsesc mușuroiul
prevestind ploaia...
(peste trei zile chiar plouă)

Sonia ELVIREANU

Peregrinul

Pare o umbră a depărtării,
nu e închipuire, bărbatul este real,
stă pe muchie de lumi
într-o continuă înfruntare cu ele,
le ține în cumpănă, ostenit de trădări,

crestează viețuirea cu semnul lui,
o pecete pentru acum și dincolo de timp,
un nor luminos în miezul melancoliei,
o adiere cernută continuu dinspre cer,

vocea lui rupe depărtarea în două,
o jumătate îmi străbate înserarea,
cealaltă ascultă șoaptele cerești,
lumile nevăzute ce se plăsmuiesc,

caută apa în pustiu,
dezgroapă izvorul, râul curge
năvalnic până preface deșertul
într-o mare înspumată,

cu un singur cuvânt despică
talazurile precum aurora
și lumile se deschid în roua
începuturilor tămăduitoare.

În vârf

Ziua se desface întreagă din noapte,
ca apele despicate de toiagul lui Moise,
în vârful sicomorului înflorește tainică
Pasărea,
aerul se cutremură de lumină,
însingurarea se face albastră.

Sicomorul

E o bucurie a firii întoarse spre cer,
orele se preling pe aripi de fluturi
pe vârful de munte,
în umbra sicomorului,

cu privirea de smirnă
spre arborele însingurat,
privesc prin frunzișu-i străveziu
marea de păsări cu aripile
înrourate de lumină,
miresme din dumbrăvi,
ierburi înflorite, câmpuri verzi,
de liniștea serii,

valuri de curcubeu,
murmur de harpe coboară
pe trunchiul umbros
ca niște raze de lună,
ploaie de cânturi line
adie prin sicomor,
destramă singurătatea,

străbat focul până să ajung la el,
mă închin smerit la tăcere
așteptând să-i aud vocea
vălurită prin ramuri,
să-i înțeleg însingurarea,
să-i simt respirația,
să-i ascult șoaptele
când nu mai e singur în arșiță.

Vocea

Ca un fir de iarbă ivit de sub zăpezi,
vocea vibrează în plină zi,
revărsându-și puterea, împlinirea,
precum frunzișul arborelui înaripat,

răsună până departe, clară și însorită,
o tămâiere de vară pe câmpul luminos,
cântă cu o limpezime fără egal,
în umbra ei, recunosc glasul Poetului,
îi simt înflorirea prin ținutul alb
unde mă duce cărarea:

Intrați aici cu încredere,
sună puternic, luminat,
până-n vârf de colină,
dedesubt, hăul, în el
un zid alb, neted și drept
ca un perete de munte,

un copac și-o cărare pe deal
mă așteaptă poate de mult,
pășesc cu uimire, vocea e clară,
senină, frământul de cânt în urechi:
Intrați aici cu încredere.

Mioara BĂLUȚĂ

***

Se spune că există arbori
pe care nu-i vezi înflorind
și păsări ce nu pot fi prinse niciodată.
că nimeni nu mai are nevoie de cuvinte.
de tobe. instincte sau fumuri.
că avem în interior propriile vase
comunicante. tranșee construite strategic
pe locul fostelor adăposturi – locuri
unde nici moartea nici viața
nu mai pot lovi.
unde rămânem ghemuiți
de parcă ar mai fi ceva.
de parcă nu mai doare.

***

îi vom spune gravitație
pentru că nimeni și nimic
nu i se poate împotrivi.
acolo.
înlăuntru
se adună toată greutatea.
tot echilibrul.
nu i se vede marginea.
nici centrul.
dar în serile cu lună
un sunet ca o mișcare ruginită de lanț
se ridică din adâncuri.
o respirație înăbușită
încearcă să atingă
limitele nebănuite ale întregului.

***

nu mi-am pus piatra în pieptul nimănui

am simțit-o crescând în mine,
fără margini, fără greutate,
ca un gând care nu poate fi rostit.

am înaintat spre mijlocul apei
și valurile au început să ardă
ca și cum cerul ar fi uitat
că lumina nu se scufundă.

când apei i s-a risipit zbaterea
am văzut printre pietre toate inimile lumii,
ușoare, transparente...
niciuna nu era a mea.

***

a fi și a nu fi
împărțim același vechi extaz
de a găsi răspunsul cu mâinile noastre
de a prinde ceea ce niciodată nu ne e dat

încercăm să descifrăm absența cuvintelor
dacă ne-am scoate lanțurile
am lovi niște mințI

pe cine să sacrificăm?
cărui zeu să ne predăm?
ești un țărm
sunt o coastă
în punctul în care ar putea fi ceva
se adună absența a tot

Costel STANCU

* * *

Mi-e teamă de clipa cînd nu te voi mai iubi,
cum hoțului de cai îi este frică să nu le crească aripi
înainte de răsărit. Pentru tine, dragostea
poate părea puțină. Cît sarea luată pe vîrful cuțitului.
Eu simt altcumva. Am fost ocnașul ce a scos-o din pămînt,
cu prețul uitării de sine. Uneori și de Dumnezeu.
Te implor, nu o risipi!
Mi-e teamă de clipa cînd nu te voi mai iubi,
precum norului de forma-i mereu schimbătoare.
Pentru tine, dragostea poate părea de neînțeles.
Ca o scriere într-un alfabet pe care încă
nu ți-l amintești. Eu simt altcumva. Sînt sclavul
scos din lanțuri tocmai fiindcă l-a descifrat.
În lipsa ta, libertatea e o și mai grea povară.

* * *

Întîi am citit în cărțile vechi. Apoi m-am apropiat
de casa ta. Era albă, construită din oasele
celor care eșuaseră înaintea mea. Am bătut la ușă, nu
mi-a deschis nimeni. Trebuie să aștepți clipa potrivită,
scrie în cărțile vechi. M-am așezat pe prag. Sufletul
lui a oftat. Un greier a venit lîngă mine, era obosit.
Trăim într-o țară în care nu se mai fură miresele,
mi s-a plîns el. Liniște fără contur. Deasupra noastră,
palmele grele, de maseur orb, ale cerului erau pregătite
să ne ia la frămîntat. Timpul trecea, tu nicăieri.
Cărțile vechi amuțiseră. Cădeau stele. Prea multe
pentru singura mea dorință. Să fie
semn rău? Nu știam. Auzisem doar că,
în anul acela se născuse un copil cu bot de lup,
n-a supt nici un strop de lapte, îi auzeau glasul,
noaptea, în pădure. Asta povestește lumea, nu e scris

în cărțile vechi. Nu se știe dacă e adevărat sau nu!
Deodată, s-a auzit un clinchet de brățări de iarbă.
Tu ai descălecat, eu am închis ochii. Te-ai apropiat,
mi-ai strecurat în palmă, ca milostenie, o monedă
scoasă din sîn și ai intrat în casă cu o indiferență regală.
Atunci, am simțit că morții mele i s-a rupt apa.
Blestemate fie cărțile vechi!
Acolo scria că o să mă săruți.

* * *

Ce tînăr frumos visător eram odinioară
acum mă sprijin în acest stilou gol
cu penița înfiptă în pămînt
sub privirea de englezoaică frigidă,
din epoca victoriană, a lunii
și tot mai des mi se pare că a muri e
ca și cum m-ar cuceri o armată străină
silindu-mă să îmi potrivesc ceasul
după ora din țara ei. Uneori
mi-e teamă că nu sînt decît un far
care atrage corăbiile să se spargă de stînci
mi-e lehamite, doar nerăbdarea de a nu fi
mă ține în viață, trăiesc pe fața nescrisă
- cu degetul Tău - a nisipului. Străinii
mă iau și mă duc departe, legat la ochi,
să nu mă mai pot întoarce. Nu văd că eu
m-am înțepat în deget și am lăsat să-mi picure,
pe furiș, ici-colo, cîte o picătură de sînge,
să pot găsi drumul înapoi.

* * *

Sînt păpușa – nerecunoscătoare?-
ce își taie sforile și se avîntă singură pe scenă
spre disperarea mînuitorului ei.
Spectacolul se joacă cu casa închisă.
Am un succes u-lu-i-tor!
Doar păpușarul meu stă, nedumerit, în culise.

Nu-mi înțelege revolta: nu mai departe de ieri
mi-a cumpărat sfori noi, de mătase.
Dezlegați sforile voi, păpușari,
să se poată mișca păpușile singure!
Faceți-vă că uitați deschise
cutiile în care le aranjați după spectacol
- morminte de jucărie.
Păpușile o să se strecoare afară și, însuflețite,
vor juca, singure, spectacolul propriei lor libertăți.
Libertate după care voi tînjiți de atîta vreme!

* * *

Odată am iubit o femeie.
Un braț de paie umede, sufletul ei.
Zadarnic mă chinuiam să le aprind.
Neputincios era focul, ca ghearele
pisicii pe un acoperiș din sticlă.
O, Doamne!
Dragostea e singura melodie
care n-a fost pusă, niciodată, pe note.
Ne iubim după ureche, lăutărește.
Uite, chiar acum *do* de jos
îl întîlnește pe *do* de sus
și nu se recunosc.

de
Mircea STÂNCEL

Poezia tonalităților reflexive

Kocsis Francisko

Alibi pentru aflarea în viață
(poezie)

Edit. Ardealul

Semnalăm prezența pe piața literară a unei noi cărți de versuri semnată de Kocsis Francisko (n. 1955), *Alibi pentru aflarea în viață*, Edit. Ardealul, 2024. Încă de la început așezăm textele sale, ca de fiecare dată, într-o zonă strictă a poemului meditativ, cu pronunțate accente eseistice, fondate pe imagini și explicații simbolice în partea lor gravă, neo-elegiacă: „pășea cu un fel de tristețe dârză,/ ca un bătrân în multe feluri dăscălit de viață,/ pășea tăcut ca valul ieșit pe plajă ca să șteargă/ de pe nisip urma pașilor rătăciți;// pășea ca un bătrân care vrea să se oprească,/ dar încă nu și-a găsit locul cel mai potrivit,/ o pajiște de speranță unde să se pitească după tufe,/ unde să se pregătească de-o seară liniștită”, p. 64. Pe de altă parte, semnalăm un fond tradițional accentuat, un apus surprins, o reintegrare în forme naturale, ca o lamentație blândă, melancolică, ce te trimite la simboluri gravate în ancestralitate, specifice, spre care Francisko privește mereu și mereu sub alte forme și teme și toate acestea la un loc îi definesc personalitatea poetică, cu o poezie ce iese din tiparele generației lui. Viziunea organică este prezentă și tratată cu gravitate, dar mai ales cu o înțelegere subtilă, unde ironiile, de dragul ironiei, nu-și găsesc locul și parcă totul este programat împotriva curentului clamat de urbanitățile critice. Prin urma-

re, putem vorbi de o recuperare a organicității expresioniste, unde nostalgiile sale sunt supuse materializărilor cu un aer meditativ și fixat pe detalii cât se poate de concrete, „unde sunt pereții albi spoiți cu var, poți întreba/ cum se întreba altădată poetul despre zăpadă –,/ pânza de păianjen tremură în colț,/ un fluture maroniu intră pe fereastra deschisă,/ amurgul întunecă griul umbrelor în camera netencuită așteptând veșmântul de gips-carton;// unde sunt clăditorii caselor cu pereți albi/ și ale celor date an de an cu superba sineală,/ întrebi cu nostalgie, sperând că se mai găsesc oameni/ care să-ți confirme poveștile despre vremnicie –/ imagini de demult tremură pe retina bătrână/ de parcă ai răsfoi încet și cu încântare/ un album cu ilustrate din veacuri trecute”, p.20.

Temele preferate ale lui Francisko țin de o anumită memorie culturală pe care o exersează cu multă pricepere, de-a lungul cărților sale, dar unde apar delicateți ce țin de identități trecute confruntate permanent cu dominantele în continuă schimbare, filtrate nostalgic. Și peste tot tronează accentul etic trecut printr-o sită lucidă și departe de excesivitățile ludice, întâlnite la generaționiștii ce au făcut din ele obiectivul central. Acolo unde apare tonul colocvial simțim și ironia fină, pe care Francisko o cultivă dezinvolt, cu aluzii critice diverse, deseori la manipulările vocii discursului public, unde eul liric pare a fi implicat uneori sau alteori detașat: „dragii mei prieteni, cunoscuți și străini,/ vă năpustiți, vă aruncați cu capul înainte în resemnări/ renunțați de parcă ați primi, la schimb, râvnite favoruri/ ori promisiuni care vă scapă de necazuri, pentru că/ fericire nu promit decât demagogii și șarlatanii,/ fiecare cu prețul lui, desigur;//straniu, constat că nici nu mă-ntristez prea tare,/ de parcă totul n-ar fi decât o joacă oarecare,/ o simplă succesiune de scene de viață urcată pe scena unui autor subtil/ aflat dincolo de hotarul imaginației noastre”, p. 74.

Prin urmare, Kocsis Francisko este ancorat benefic în zona poeziei lirice reflexiv-civice, așezat între meditații existențiale și lucidități amare, mai mereu plasându-și textele în afara tendințelor experimentale, exersând intens varianta social-etică

de care am vorbit. Este expert în a deschide avalanșele rememorărilor și ale neliniștilor trăite intens cu un sens adânc.

Poemul ales:

Melpomene

E foarte frumoasă, merită pe deplin acest nume.
E fragilă, fermecătoare și tainică precum
un abis de simțiri, precum eterna genune
pictată în smoală cu pepite.

Ea fuge cu forța unei furtuni prin noapte.
Șesurile și munții peste care trece se transformă
instantaneu în oceane
care se umplu la fel de brusc de pești
și de corăbii fragile, și ele întunecate.

Deși n-a spus nimic, ea fuge cu tristețe
de parcă ar fi un om cu gură, cu ochi, cu brațe,
dar nu are spor, e fuga târâtoare.

E fuga pe loc, stătătoare, chinuitoare, disperată
a celui ce nu are în niciun fel scăpare,
a celui prins în năvoade de chin.

Ea fuge, dar fuge pe loc, nu are cum să se amâne
ori să nu fie, să dispară, să nu intre în realitatea
vieților noastre care nu se pot feri de râcă,
de harță, de vrajbă cu pietre, bâte, cuțite, pumnale,
flinte, tunuri, bombe, gânduri, cuvinte, întrunite toate
în emoția, întâmplarea și consecința
căreia îi spunem, pe numele mic, tragedie. p.27

Poezia tensiunilor naționale

Mihai Posada

Jugul de aur
(poezie)

Edit. Limes

Mihai Posada (n. 1963) este poetul sibian care, mai nou, scrie poezie folosind o textură hibridă, prozaică (spre un registru solemn, dar nu numai), pe care o păstrează la un nivel conceptual, cu un semnal public de atenționare. Cartea despre care vorbim acum se numește *Jugul de aur sau garderobele de război*, a apărut la Edit. Limes (2022) și s-a bucurat de o receptare convingătoare, marcată, evident, de impulsurile pozitive ce vin din perioada debutului poetului. E de remarcat, mai întâi, forța de fond a volumului, pe care Mihai pariază, cea care îl plasează într-o altă zonă poetică decât s-ar fi așteptat unii, într-o vibrație puternic identitară și pioasă. La toate aceste prefaceri vizionare mai putem adăuga și excesul de cerebralitate și schematism politic, care oscilează între duios, ironic și profetic, toate contribuind din plin la definirea unui spațiu existențial. Atât emoția cât și scenele autobiografice sunt uitate sau ocolite probabil cu bună știință, lăsându-și poemul ancorat în treburile cetății și ale moralei de factură tradițional-creștină. Emoția cât și autobiograficul pot fi cel mult adulmecate de către cititorul nostru de azi. Mihai Posada ne face să credem că poezia pentru el este nici mai mult, nici mai puțin decât o tabletă profetică sau un verset de avertizare la ceea ce ni se va întâmpla acum sau în timpul scurt care va veni. Tonul lui nu ne prea lasă să vedem imediat cu ochii și să înțelegem bine dacă este marcat de tristețe, de valuri furioase etc. etc., ce vin din lumea aceea plină de nemulțumiri pe care poetul de azi o trimite spre noi, ambalată într-o subtilă îmbinare de registre biblice, politice, filosofice. Astfel că, versurile lui atent finisate, rămân definitiv în sfera cerebralului și a simbolicului, pe toate fronturile, lăsându-ne,

la prima vedere, un aer criptic cu o serie de inserții pe teme diverse, sensibile în planul istoriei, care leagă trecutul carceral de un prezent politic indecis, progresist, dar în poemul de mai jos ne activează memoria punând față în față teroarea regimului comunist cu atmosfera zilelor noastre, cu substratul ei de inginerii sociale: „fă cale întoarsă șopti/ cu șoaptă de tunet/ îngerul dintr-un boschet/ abia izbucnit/ târgșor aiud gherla pitești/ periprava ruzaevka și câte altele/ ia-ți rucsacul tău tineresc/ jugul de aur ceresc/ neomarxism și covid/ ducă-se pe pustii/ (...) ia-ți creierul tău în dinți/ și umblă/ fă cale întoarsă/ din jug fă rugăciune/ poem îngeresc izbucni", p.31. Prin urmare, merită să luăm în calcul simbolul *jugului de aur* (ceresc) în jurul căruia poetul implică o serie de semnificații, sunt unele care formulează ironia amară, iar altele care folosesc un limbaj sacralizat sau identificat cu trupul euharistic: „Cuvintele sunt moaște vii în carnea lui Hristos". Solemnitățile lui Mihai Posada creionează, până la urmă, un simbol al rezilienței culturale prin forța limbajului moștenit, văzut ca spațiu sacru, prin transmiterea frumosului, printr-un contrast sever ironizând importul de valori precum și tensiunea dintre ceea ce ar putea fi tradiția și postmodernitatea globalizantă.

Poetul Ioan Radu Văcărescu, coleg de suferință, scrie următoarele în prefața cărții: „Înalt și subțire, cu mustăcioară tipică mărginenilor, mai degrabă tăcut și retras, dar profund ancorat în realitatea de fiecare zi (a fost și jurnalist toată viața) vorbind în calambururi și-n rânduri cvasiaforistice, Mihai Posada este (...) deținător unic al unui milion de expresii esențiale pe care ni le așază în «poeseuri» de citit și de răscitit cu uimire și încântare".

Poemul ales:

/și timpul e doar o convenție/

bobocul de bulbuc
în balta izvorului
de la pogon a făcut ochi
peste lume uimit, auriu

când pleacă Tata
rămâi peste nume copil
și stăpân ca mierla
pe tril

violet crizantema discret
triumfătoare peste zăpada
grea nemiloasă,
și strălucitoare

când pleacă Mama
cordonul (tău) ombilical
cu materialitatea lumii
se rupe de-acum ai doar viitor
fără trecut ești tot mai ușor
mai cutremurat de frumusețea
dincolo de zarea promisă
aproape gata de zbor p.74

Poemul ca rugăciune fără adresă

Ioan F. Pop

Poeme de dincolo de poem
(versuri)

Edit. Școala Ardeleană

Fluxul imaginației este prezent și în recentul volum de versuri al lui Ioan F. Pop (n. 1959), unde întâlnim o respirație aș spune liberă și de ce nu incantatorie, și toate acestea lasă, până la urmă, impresia de flux scăldat în apa tulbure a indeciziilor. Nu este uitat nici paradoxul, care ne este sugerat chiar din titlul cărții sale (*Poeme de dincolo de poem*, Edit. Școala Ardeleană, 2024). Ioan F. Pop ne propune un exercițiu de înstrăinare, o meditație asupra a ceea ce el crede că este poezia în lumea de azi, adică o seamă de nedumeriri, de acte vizionare – un ochi (oximoronic) care, aplecat asupra realului, vede „toate orbirile", nopți ce se „târăsc în urma noastră", „brațe de abur care ne (trag) înapoi", gravate pe panouri solemne, aproape ritualice, care parcă sunt făcute să susțină o serie de ambiguități și sugestii. Impresia pe care textele acestui nou volum de versuri ne-o lasă, la o primă vedere, este aceea de permanentă căutare, de cercetare fără sfârșit, aș spune, și, de ce nu, ar fi vorba de o rătăcire a eului liric într-un pustiu (închipuit) al limbajului: „chipurile nu se mai oglindesc în nimic/ spasmele reîntoarcerii în luciul vechilor întîmplări,/ noapte după noapte, zi după zi, ca într-o respirație a abisului/ din oglinzi se ridicau aburii altor prezențe îmbrăcate pe dos./ din turnuri ne chemau vocile împrăștiate de vînt", p. 7. Sunt, pe de altă parte, texte plasate sub presiunea unor tensiuni pe care poetul nu le rezolvă, altfel spus, el mărturisește de-a lungul fluxului și apoi tace brusc, și ele sunt asociate, de multe ori, cu accente suprarealiste: „pașii rămași ca o cicatrice din alt veac", „murmurul strecurat într-o gură pustie" etc. etc. Putem spune că logica onirică își face veacul și în noua sa carte de versuri, iar lumea creată de poet este un univers în care toate granițele elementelor ce construiesc tex-

tul devin fluide și se topesc, se amestecă după legile visului. Poemele lui Ioan F. Pop își păstrează unitatea necesară, au o coerență meditativă, pe care o subliniem și noi, filtrate cu mare atenție printr-o memorie dureroasă la care poetul face apel din plin: „pășeam printr-un gol asaltat de cuvinte,/ amînat cu fiecare clipă ce se agață de ziduri./ acolo unde chiar și îngerii foșnesc ca niște pagini nescrise./ tot așteptînd întunericul să se transforme în lumină./ tot așteptînd o chemare să ne ridice ca pe un fum./ o încordare care nu se mai termină ne cuprinde încheieturile./ apusul e un nou răsărit în care scurmă degetele de larvă". Poemele lui pot fi citite și într-o cheie mistică, chiar dacă nu este invocată în mod direct divinitatea, este ceva pios în corpul textelor sale, pentru că poemele lui se nasc din neant și în neant se și duc, după ce trec prin suferință „fără mamă, fără tată, ivit(e) din cețuri și din scrum". Remarcăm, desigur, în continuare o memorie a sacrului și pentru asta este folosit un ton grav aș spune și elegiac, și, prin urmare, o absență a ironiei, dacă bine pricepem noi acum, un ritm lent menținut pentru fiecare text în parte, și chiar o aură liturgică păstrată cu supra măsură, „în urmă cresc aripile rămase din alte zboruri".

Poemul ales:

dincolo de poem, doar oasele goale ale unor cuvinte.

întîmplări care nu se pot scălda de două ori în aceeași lacrimă.

cerul destrămat de priviri, de aluviunile multelor așteptări.

punți peste care pașii sună ca niște orologii moleșite, tot anunțînd trecutele vieți de apoi.

toate se scurg într-o singură potecă abia silabisită.

ploile băteau cu lungi toiege în porțile dinspre nord.

toate așteptau pe rînd la căpătîiul ultimelor zbateri, să renască iară și iară din cenușa altor chemări.

dincolo de poem, o umbră vorbește și tace în numele nostru.

dincolo de poem, doar oasele goale ale unor cuvinte.

p. 24

Mircea POPA

Presa umoristico-satirică

În a doua parte a secolului al XIX-lea, Transilvania a inaugurat o lungă și bogată tradiție în domeniul presei umoristico-satirice. Acest nou sector de activitate gazetărească și literară s-a format și s-a consolidat în strânsă legătură cu mediul vienez și budapestan de cultură, în care s-au aflat la studii mulți dintre profesioniștii acestei direcții de presă. Ea și-a făcut apariția în mediile culte ale Vienei, unde cancanurile și ironiile au fost foarte gustate de aristocrația austriacă. E vorba de mai multe gazete, în care știrea politică era însoțită de glume, caricaturi, satire, persiflări, menționabile în anii 1782 și 1783, și care a pătruns apoi în masele mai largi, prilejuind redactorilor să rostească mai multe adevăruri despre legi și administrație care îndeobște erau domenii interzise și protejate. Noua modă a reușit să promoveze și câțiva autori favoriți, între care s-a numărat gazetarul Joseph Richter, care a experimentat, începând cu anul 1785, mai multe variante de gazete de acest fel, în care a putut înflori stilul său persiflant și ascuțit, proliferând pe calea așa-ziselor „scrisori eipeldauriene" să sporească valul de umor dorit de societate. Acest val a culminat cu revista „Der Humorist" a lui G.M. Saphir (1795-1858), care a fascinat lumea burgheză a capitalei austriece multă vreme, prin punerea sub lupă a multor moravuri devenite vetuste. Această libertate de mișcare a făcut ca până la 1848 să se înregistreze în lumea artistică vieneză 16 foi distractive și 19 satirice, interesul pentru acest gen de presă menținându-se și după revoluție. Obiceiul s-a răspândit repede și în orașele italiene, cehe, maghiare, orașe ca Triest, Praga, Budapesta, ajungând să concureze Viena cu numărul lor de gazete distractive, cu titluri ca „Charivari ", „Bolond Miska" sau „Ludas Matyi", publicațiile de acest fel fiind răspândite și printre studenții români aflați la studii în universitățile din aceste orașe. Așa se face că atât „Familia", cât și alte publicații, au deschis rubrici de „Umor" și de jocuri distractive, botezate când „Umor și satiră", „Glume și nu prea", când „Cioroboru", „Haz", „Trandafiri cu spini" etc. Pro-

cedeul s-a răspândit repede și în România, unde mai mulți scriitori au găsit genul de interes, ieșind în public cu gazete în care puteau face „haz de necaz", precum Hasdeu („Aghiuță"), N.T. Orășanu („Nichipercea"), G. Dem. Teodorescu („Ghimpele"), lansând astfel de proiecte menite a atrage publicul spre lectura presei. Câțiva gazetari și scriitori transilvăneni s-au lăsat atrași de perspectivele deschise de critica ocolitoare, drapată în haina parodiilor și a pamfletelor versificate, editând la Pesta primele gazete umoristice. Între acestea s-au numărat „Tutti frutti" (1861), scos de Mircea V. Stănescu, „Strigoiul" (1862) și „Umoristul" (1863-1866), redijate de Iosif Vulcan. Odată ce a prins gustul convorbirilor glumețe, Iosif Vulcan a continuat cu „Gura satului", „organ glumeț social politic", redactat din 1870 până în 1881. O vreme publicația a trecut prin mâna arădanului Mircea B. Stănescu, numărând printre colaboratori pe Ioan Slavici. Un alt poet atras de presa umoristico-satirică a fost Iulian Grozescu, care a redactat la Timișoara gazeta „Priculiciu", cea dintâi gazetă românească apărută în acest oraș. Cum spiritul persiflant e predominant la români, numărul celor atrași în noul câmp de acțiune gazetărească a înregistrat o creștere simțitoare, printre semnatarii și redactorii transilvăneni ai unor astfel de gazete putând fi înregistrați câțiva care s-au specializat în astfel de inițiative, cum ar fi Basiliu Petricu, Ioan Popa, Sigismund Borlea, I.C. Drăgescu, Nicu Stejerel (N. Ștefu) sau Stan Urzică. Publicațiile lor vor fi umplute cu anecdotele populare, originale sau istorice, versuri pișcătoare și ironice, dar și anchete pe seama lecturii, precum cea inițiată de „Umoristul", care a lansat întrebarea: „Cine cetește jurnalele românești?" Cele mai multe vor crea rubrici dialogate între Tanda și Manda, Păcală și Tândală, cântece satirice despre alegeri, portrete șugubețe în care au fost „urzicați" diferiți politicieni (*De ce tac deputații din Ardeal?*), în timp ce „Gura satului" a apelat și la confrații din România, publicând din fabulele lui G. Sion. E de menționat că pentru „Gura satului", Ioan Slavici scris în mod special „romanul tragodic în V părți", *Revoluția din Pârlești*, cel mai important text găsit în aceste publicații, alături de poezia *Asta vreau, dragul meu* a lui Eminescu din „Umoristul".

Moda presei umoristico-satirice a pătruns foarte repede în școlile românești, mai ales acolo unde existau societăți literare,

în care tineri de talent obișnuiau să scrie de mână astfel de reviste. Din păcate, foarte multe dintre ele nu ni s-au păstrat, fiind amintite doar în rapoarte și dări de seamă. Între acestea au fost semnalate la Cernăuți, în cadrul societății „Arboroasa", revistele „Leușteanul" și „Cocoveica Arboroasei", iar mai târziu cea numită „Tinerimea română"; la Viena, studenții ar fi scos revistele manuscrise „Aurora" (1886) și „Sunete și răsunete", dar și „Urzica" (1874), cea mai longevivă dintre ele, în paginile căreia s-ar fi afirmat poetul Basiliu Mihai Lazăr, cel care în 1878 a tipărit volumul *Plevna*, ecou direct al luptelor pentru independență ale românilor de dincolo de Carpați. În 1875, el și-ar fi adunat poeziile publicate aici într-un fel de caiet special intitulat „Almanachu umoristico-satiric", conținând 11 asemenea poezii, despre care nu avem date până la ora de față. Aici ar mai fi apărut și alte variante ale „Urzicii", precum „Urzica umoristico-urzicătoare" și „Urzica nouă liberă", iar Ciprian Porumbescu ar fi redactat o „Pipărușa", dispărută și ea fără urme prin arhive și biblioteci. La Seminarul andreian de la Brașov, elevul Ion Moța ar fi copiat cu mâna în 1887 o astfel de revistă al cărui nume nu ni s-a păstrat, în timp ce la Arad studentul teolog Gavril Pal ar fi scos la 1880 revista litografiată „Deprinderea", urmată în 1896 de o alta numită „Chemarea". Dincolo de această fază a încercărilor și a răspândirii limitate, au existat câteva titluri care au atras publicul cititor prin conținutul lor amuzant și formulele literare adoptate. E vorba înainte de toate de gazeta umoristică scoasă la Brașov de Iosif Pușcariu sub numele de „Cocoșu roșu", între 1874-1878; 1881, atrăgând colaboratori din această zonă a țării, dar stabilind legături și cu scriitorii din România. Monopolul publicațiilor de acest tip a fost însă deținut de scriitori și gazetari din părțile vestice. După o experiență interesantă, consumată la Sibiu cu publicația de „umor și satiră" „Calicul", redactată de Ioan Popa între 1883-1895, printre colaboratori numărându-se Ioan Pop Reteganul, Sigismund Borlea (unchiul lui Slavici din Șiria) și Francisc Hossu-Longin (ginerele lui Gh. Pop de Băsești), publicația care merită a fi citată este cea numită „Vulturul" (1892-1905), redactată de George Ardeleanu, om format la revistele glumețe ale lui Iosif Vulcan. Merită consemnat faptul că el l-a avut drept colaborator de nădejde pe Iustin Popfiu, poet și comentator literar la „Familia", preocupat de o istorie critică a literaturii române (apreciat

ca atare de Ion Simuț), dar cu posibilități multiple de exprimare, după cum ne-a confirmat-o publicația sa numită „Amvonul".

Redacția revistei a fost la Oradea, lucru specificat de redactori într-o notă a publicației (întrucât primele cinci numere s-au tipărit la Budapesta): „Noi ducem redacţiunea la Oradea, iar tipărirea se face la Pesta, din cauză că unica tipografie ce avem în Oradea duce lipsă atât de mare de lucrători, încât nu poate satisface nici întreprinderile primite până acum" („Familia", nr. 41/1867). Revista era destinată clerului, având un caracter teologic și literar, și a apărut în două serii: prima între 31 decembrie 1868 și februarie 1871 și, a doua, între 1 ianuarie și 15 aprilie 1881, bilunar, cu ortografie etimologică. Cei mai mulți dintre colaboratori sunt preoți sau teologi de la Seminarul orădean, publicând în paginile revistei mai ales „predice de duminece și sărbători", (precum Luca Pop Munteanu, Ioan Murgu, Ignațiu Szabo, Mariu Bihoreanu, Ioan Moldovan, Simeon Bran, Mihail Jurca). Revista are și o parte „literară", secțiune care adăpostește poezii originale de Elie Trăilă, I.C. Fundescu (*Amorul mamei*), Al. Donici (*Înființarea fabulei, Măgarul și vulpea, Racul, broasca și o știucă*), Iulian Grozescu (*Imnul Domnului*). Elie Trăilă traduce din Lamartine (*Meditațiune*) și din poetul german Brend (*Istoria unui cerșetor* și *Lamentația morții*). Există și o rubrică de recenzii, în care se prezintă volumul de *Fabule* al lui Al. Donici, *Dicționarul maghiar-român* al lui G. Bariț, *Istoria revelațiunii* de Gavril Pop etc., la redactarea revistei contribuind și profesorul de limbă română de la Universitatea din Cluj, Grigore Silași.

O altă revistă care se înscrie în constelația publicațiilor umoristico-satirice a fost „Vulturul", scoasă la Oradea Mare de Iustin Ardelean, la început singur, apoi ajutat de câțiva redactori. Ea apare din ianuarie 1892 până în septembrie 1905, mai întâi bilunar (până în ianuarie 1894), apoi săptămânal (până în ianuarie 1896), și din nou bilunar, fiind mai întâi tipărită la Iosif Lang, apoi la Tipografia Societății Sziglegeti. Revista orădeană se înscrie într-o lungă tradiție a presei satirice și umoristice din Transilvania, precum „Tutti frutti" (1861), „Strigoiul" (1862), „Umoristul" (1863-1866), toate editate de Iosif Vulcan, dar și „Gura satului" (1867-1881), „Calicul" (1881-1903), reviste care au intervenit critic la adresa luptelor politice locale. Prin intermediul acestei forme de presă s-au format și cizelat câțiva scriitori și condeieri

locali, unii dintre ei atingând și performanțe demne de relevat, precum Iosif Vulcan, Ioan Slavici, Ioan Pop Reteganul, Iulian Grozescu, Mircea B. Stănescu, Basiliu Petricu, I.C. Drăgescu, Nicu Stejerel, Francisc Hossu-Longin, S. Borlea, Ioan Popa, Antoniu Popp, Adrian Desseanu, I.I. Sceopul, Iustin Ardelean, D. Voniga, N.A. Bogdan, George Bortoșiu. Colaborările acestora pot fi regăsite și în paginile unor ziare cunoscute, precum „Tribuna" de la Arad sau „Gazeta Transilvaniei" de la Brașov. Redactorul „Vulturului", Iustin Ardelean, a fost ajutat în munca sa de colaboratori devotați, dr. E. Prodan și Antoniu Popp, I.I. Sceopul și Adrian P. Deseanu, al căror nume apare pe frontispiciu, fie în calitate de „colaboratori primi", fie ca redactori responsabili. Publicația s-a profilat pe „humor și satiră", redactorul ei adresând încă din primul număr un apel *Către Dnii abonați*, încercând să definească, în versuri, profilul revistei: eradicarea relelor sociale și naționale. Iată versurile: „Vreau să arăt întregei lume, ce e rău și ce e bine/ Și de ce întregii lumi trebuie a-i fi rușine./ Nu mă leg de vreo persoană, dar voi înălța cuvântul,/ S-arăt cine chepeneagul îl întoarce unde-i vântul./ Vreau să râdă societatea, ce-i numită românească,/ Și nu știe românește, să umble și să trăiască;/ Vreau în tot locul să caut și să văd că unde-i buba/ De-i ascunsă-n întunerec, de pe dânsa să iau șuba."

Noi clarificări privind obiectivele revistei sunt aduse de același redactor, care stăruie asupra rolului și importanței foilor umoristice în societate, prin combaterea defectelor și viciilor națiunii, căci „zbiciuind slăbiciunile omenești, coreg". Ca atare, „Programa noastră și în acest an va fi ca și până aici: a zbiciui slăbiciunile generale, a lovi fără cruțare în cei păcătoși, a-i discredita, făcându-i ridicoli; iar pe cei buni a-i lăuda". Acest lucru îl vor face redactorii, chiar dacă „ar fi asta chiar în detrimentul foaiei". E dovada concludentă că redactorii ei sunt hotărâți a dezvălui în continuare relele societății dualiste, respingând ideea înregimentării într-un partid, pe motiv că și-ar pierde obiectivitatea („armă de partid (fiind) în mâna cuiva"), sancționând din capul locului „cultul personal". Redactorii vor fi atenți și la „expresiunile prea tari", „frivole" sau „picante", optând pentru păstrarea unui ton corespunzător, în limitele bunului simț. E o intenție pe care, în general, revista a respectat-o, deși unele materiale s-ar fi pretat la o „scărmănare" mai puternică... Așa de pildă,

revista a dus o luptă necurmată împotriva pocirii limbii, a schimonosirii ei cu tot felul de regionalisme sau străinisme. În acest sens, revista a publicat parodii bine ticluite după graiul franțuzit din Principate sau după cel latinizant din unele cercuri transilvănene (ex. *Cum vorbesc româncele „culte" românește, Deva felix, Voci latine, Blajul* și *Creta. Epopee heroidopapadopolitică*). Un alt subiect predilect a fost cel al lumii politicii, unde au fost vizați mai ales trădătorii de neam și colaboraționiștii, printre victime numărându-se Moldovan Gergely, Gh. Alexici, ajunși profesori universitari după ce au făcut pact cu inamicul. Sunt luate la refec alegerile (*Ecou după alegeri*), moravurile politice, pasivitatea (*Pasivitatea românilor*), politica guvernamentală de a improcesa fără vină pe fruntașii politici naționali (*Procesul „Tribunei". Tragi-comedie într-un act*), aspecte ale culturii și problemelor naționale, fie prin interviuri (cu Tit Liviu Albini, cu Russu-Șirianu sau D. Voniga), fie prin relatări de la serbările Astrei (*Astra de la Mediaș, La Făgăraș, Asociațiunea la Beiuș, Societatea literar-muzicală a Societății „P. Maior"* etc.). Alte aspecte ale vieții social-politice românești sunt satirizate în mai multe texte umoristice, precum *Civilizație la sate, Hora vandalismului, În drumul de fier, Spiridon amărâtul, Dascăl interconfesional, Castor și Polux (Din Orăștia), Anacreontică, Un toast, Satiră, de Iustinianus, Amazoanele, Interpelație* etc. Cele mai multe din aceste producții satirice sunt semnate cu pseudonime (Aquila, Iustinianus (Iustinian Ardelean), Cato, Ascanio (Ioan Scurtu), Spinu Ghimpescu (Iosif Vulcan), Ion de la Avrig, Don Ramiro, dar unele apar semnate de G. Bodnariu, G. Andron Galbinescu, D. Popovici, I. Bota, I. Popiliu, I.N. Pop, I.I. Sceopul. Printre colaboratori se găsesc și autori de dincolo de munți, cum ar fi N.N. Șoimescu, C. Munteanu-Râmnic, Dragomir Basarabul din Alexandria, Cincinat Pavelescu. Dintre lucrările mai importante apărute aici amintim traducerea din *Batracomyomachia sau Broscoșoreciada* de Homer, versiune aparținând lui Sebastian Stanca. Numărul parodiilor crește de la un număr la altul, luându-se ca punct de plecare creații de Coșbuc sau Eminescu. Acesta din urmă este des pomenit în coloanele revistei, fie direct, fie indirect. Așa, de pildă, în 1893, se publică un text la adresa lui A.C. Popovici, *Lui Aurel Popovici-Dixi (Parodie-melancolie)* de Neeminescu, sau, un altul, semnând E.P., este autorul unei pa-

rodii după *Somnoroase păsărele*, închipuind o scenă *După bal*. Reproducem parodia, care nu figurează în nicio bibliografie eminesciană: „Somnoroase cuconele/ Pe la cuiburi se adună./ Dorm și chelnerii-n culină,/ Noapte bună! Noapte bună!". La rândul său, Gh. Bortos semnează o „amicală" adresată poetului Petrea din Cluj, ironizând modul de fabricație facil al versurilor: „Trece luna prin pădure/ Stelele pe cer sclipesc/ Barca zboară și tremură/ Eu simțesc că te iubesc!/ Tra, la..., la... la!" De mare importanță este faptul că volumul cu poeziile lui Eminescu este oferit ca premiu celor care izbutesc să dezlege problemele puse de redacție. Un alt colaborator, I.I. Sceopul, a semnat textul satiric *Odiseada lui Eminescu*, făcând trimitere la destinul său literar, prin raportări la situația sa materială, dar și literară, în materialul *Spicuiri și glose literare* (nr.17/1901), când se discută condiția debutului și când se face trimitere la poet, vorbind de condiția debutului: „Bunăoară Eminescu": „Cine ar fi crezut că poetul ce a scris încercările acele din jurul anului 1866, precum Viața, Speranța, O călărie-n zori, cari sunt atât de neîndemânatice ca limbă, necorecte ca rime și confuze ca idei, va putea produce peste puțini ani, poezii depline ca Glossa sau Luceafărul". Deși, se pare că textul de față e un citat din cartea lui Al. Grama de la Blaj, aceste texte anti-Eminescu nu au fost semnalate până acum în presa critică actuală...

„Vulturul" are meritul de a fi afirmat câțiva poeți locali, între care se numără D. Voniga, N.A. Bogdan, G. Bortoșiu, T. Borza sau Petre Dulfu, acesta din urmă fiind cel care își anunță aici ciclul închinat lui Păcală, prin publicarea celebrelor sale *Isprăvi ale lui Păcală*, ce sunt reproduse în foileton începând cu nr. 24/1895. Prin această scriere, revista intră parțial în rândul publicațiilor umoristice, dovedind că Păcală al lui Petre Dulfu devine un fel de „Spiegel al Transilvaniei".

Cea mai importantă revistă umoristico-satirică din Transilvania a fost însă „Priculiciu", întemeiată la Timișoara de Iulian Grozescu, nume cu rezonanțe multiple în contextul cultural din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, atunci când s-a pornit mai intens lupta pentru afirmarea ființei naționale a poporului nostru. Lupta politică a primit un ajutor neprecupețit de la presa satirică transilvăneană, care a jucat, în împrejurările anilor 1860-1918, un rol politic de seamă, prea ușor și prea adeseori ignorat

de specialiști. Este și cazul revistei umoristico-satirice „Priculiciu", redactată la Timișoara de poetul Iulian Grozescu, poet talentat, care a salutat la Arad trupa Pascali, din care făcea parte și Eminescu. Iulian Grozescu (1839-1872), originar din localitatea Comloș din Banat, cu studii liceale la Timișoara, Arad și Oradea, perfecționate apoi la Facultatea de Drept din Pesta, perioadă în care își începe ucenicia la ziarul „Concordia", preocupat de scoaterea unei reviste literare, a încercat o primă experiență cu „Speranța", în 1863, împreună cu Emeric B. Stănescu, la Arad. După sistarea acesteia, trece la „Umoristul" lui Iosif Vulcan, unde și-a descoperit vocația umoristică, urmându-l și în redacția „Familiei". În paginile acesteia i-au apărut nuvelele *Căderea Timișoarei, Mărioara și Măriuța, Doica Floarea, Fatalitate și noroc* și altele, dublate de un mare număr de poezii, pe care Emeric B. Stănescu le-a editat într-un volum, la Arad, în 1869.

În același an, cu ocazia primei reprezentații a trupei lui M. Pascaly la Arad, trupă din care făcea parte și M. Eminescu, Grozescu scrie o *Salutare Thaliei române* pe care o răspândește în foi volante în public. La acea dată, I. Grozescu este un poet cunoscut (poeziile sale fiind recitate la multe din serbările școlare sau la diverse reuniuni muzicale din satele câmpiei bănățene) și un traducător nu mai puțin însemnat, căci este autor, alături de Iosif Vulcan și Gheorghe Ember, a antologiei de literatură populară românească *Román Népdalok*, care a apărut în 1877 sub auspiciile societății „Kisfaludy". Mânat de dorința de a cunoaște realitățile de dincolo de munți (cu care făcuse mai întâi cunoștință prin călătoria făcută aici în 1861, relatată cu lux de amănunte în „Familia"), Grozescu trece în patrie, unde, după câteva peregrinări prin diverse redacții ia asupră-și răspunderea scoaterii unui nou organ de presă, intitulat „Poșta română". Informații în legătură cu programul noului ziar ne furnizează ziarul budapestan „Federațiunea", care îl recomandă publicului. Aflăm de aici că ziarul va apărea de două ori pe săptămână, lunea și vinerea și că el va duce „o luptă energică pentru asigurarea intereselor de existență ale națiunei române" și că „se va ocupa de toate acțiunile îndreptate spre consolidarea națiunei române, pre terenul de politică, literatură, artă, industrie, comerț și economie națională și va combate orice tendință de separatism și discordie națională, cerând o colaborare frățească și solidară". Se vede însă că

ziarul n-a găsit adeziunea scontată la public, redactorul său a fost silit să-l sisteze după opt numere. Cu această ocazie Iulian Grozescu publică o „declarațiune", reprodusă și de „Telegraful român" din Sibiu, prin care își exprimă regretul că publicul român „încă nu simte necesitatea, sau cel puțin nu e încă rezolut de a-și sacrifica ceva pentru susținerea unui asemenea organ". După această experiență a intrat în redacția „Telegrafului" (1870-71) colaborând cu poezii, cronici umoristice, articole politice, foiletoane. A fost chemat însă la Pesta de către Vincețiu Babeș pentru a-i încredința conducerea „Albinei". Înainte de a-i preda conducerea, în noiembrie 1871, fostul redactor se adresa publicului cu înștiințarea numită *Către onoratul public al „Albinei"*, făcându-i cunoscut această schimbare. Noul redactor își lua în primire funcția la 7/19 noiembrie 1871 printr-o *Salutare onoratului public al „Albinei"*, anunțându-și programul, din care nu lipseau obiective de seamă ca: „prosperitatea comună a patriei comune, prin respectarea deopotrivă a intereselor materiale și spirituale a(le) tuturor, pentru îndreptățirea egală a tuturor națiunilor patriei."

Având deja acumulată o mare experiență ziaristică în domeniul presei satirice și umoristice, experiență dobândită atât la Pesta cât și la București, Grozescu se hotărăște să încerce editarea unui astfel de periodic pentru românii din Transilvania, mai ales că condițiile social-politice îl reclamau cu imperioasă necesitate. Primul număr al noii sale reviste, intitulată „Priculiciu" purta explicația „de probă", după care, văzând succesul ei, Grozescu a editat-o sistematic până la 12 mai 1872, când a căzut bolnav. Retras în satul său, Grozescu se stinge din viață la 2 iulie 1872, lăsând în urmă o carieră literară neîmplinită, dar promițătoare. Moartea sa prematură a îndurerat întreaga intelectualitate a Aradului, care a văzut în el un ziarist talentat și un militant sincer pentru progres. „Familia" anunța tragicul eveniment în chenar de doliu, numindu-l „un bun prieten al nostru, un colaborator diligințe al acestei foi din începutul ei, un poet al poporului român". Unul din colaboratorii „Familiei", Simeon Desseanu, îi închină chiar o elegie intitulată sugestiv *La mormântul lui Grozescu*, dovadă probantă a popularității de care se bucura. Deși a trăit numai 33 de ani, activitatea literară a lui Iulian Grozescu s-a consumat pe tărâmuri foarte diverse; a fost, după

cum am văzut, poet, prozator, traducător, folclorist, ziarist, scriitor umoristic-satiric. Activitatea lui cea mai importantă rămâne însă aceea din domeniul publicisticii satirice din Transilvania, unde alături de I. Vulcan îi revine meritul de precursor. „Priculiciu" încununează în mod strălucit această activitate, căreia și-a închinat cei mai buni ani ai săi, el fiind unul dintre cele mai bine scrise ziare ale timpului. Deși nu a reușit să scoată mai mult de 16 numere, revista a depășit în importanță, ca valoare programatică și artistică, toate foile umoristice apărute până la ea în Transilvania și în mare parte și după ea. Aceasta pentru că I. Grozescu s-a dovedit a fi un poet de certă structură satiric-umoristică, descoperindu-și în acest sector inepuizabile resurse creatoare și o gamă variată de formule poetice. În al doilea rând, a beneficiat deja de o serioasă experiență în domeniul scrisului satiric, din care o bună parte s-a consumat în ziare de o ținută intelectuală ridicată. Un rol important în acest sens l-a jucat contactul său cu realitățile social-politice din România, cu mișcarea de idei și fervoarea scrisului de acolo, experiență ce l-a îndreptat spre domeniul scrisului militant, cu o poezie patriotică de bună factură, transformându-și publicația într-o tribună critică la adresa guvernanților zilei. Multe dintre poeziile semnate aici satirizează politica asupritoare a acestora îndreptată spre maghiarizarea forțată și știrbirea drepturilor naționalităților nemaghiare. Sunt identificate diferențe de clasă și de rasă vizibile, sunt combătute ieșirile șovine: „Toți cei consultați – scrie el – sunt de acord că, în viața publică-politică, cea astăzi atât de nemorală, pre toată ziua se petrec o mulțime de factori atât de degrada(n)ți, sau de unele ale puterii atât de mârșave, încât a pierde multă vorbă într-o foaie solidă, serios asupră-le, ar fi a se îngrozi. În astfel de cazuri, de astfel de ființe, este natural și potrivit să se ocupe umorul, satira, ironia".

Primul număr al „Priculiciului" cu specificația „„diariu umoristicu-satiricu", și-a făcut apariția la 2/14 ianuarie 1872 la Pesta, anunțând că va apărea „în toată domineca cu multe caricature și secături". A ieșit fără întrerupere până în mai 1872. Aproape toate rubricile sunt scrise în întregime de proprietarul și redactorul său răspunzător, Iulian Grozescu. Numele lui se ascunde sub o mulțime de pseudonime ca: Priculiciu I, Priculiciu II, Eremia Ciocîrlia, Flamandescu („cancelaristu activistu"),

Ghitia Caraba („cântărețu de curte"), Stroia Strolinbat ș.a. Colaboratori externi a avut puțini și insignifianți, cu excepția aceluia ce se ascunde sub pseudonimul Taica Ilie, identificabil, așa cum arată o scrisoare târzie a lui Fr. Hossu-Longin către Sextil Pușcariu, cu publicistul arădean Sigismund Borlea, colaborator printre altele și la „Umoristul" și „Gura satului".

Programul ziarului poate fi desprins atât dintr-o „invitare prenumerațiune" pe care poetul a publicat-o într-unul din suplimentele ziarului „Albina", dar și din poezia-program *Gratulare la intrare* pusă în fruntea celui dintâi număr. Reiese de aici că poetul își propunea să facă din „Priculiciu" o publicație curajoasă, în stare să curețe din viața socială tot ce e vechi și nefolositor, să combată relele care s-au abătut asupra poporului, pentru a face loc unei lumi drepte, fără tiranie:

„lej în țara-mpărătească/ Cei ce gem sub tiranie,/ Toți vreau să ne asuprească,/ S-aibă mare bucurie./ Dar să n-avem supărare/ Și să vie, și să vie/ C-azi e timp de gratulare:/ Și a noastră-mpărăție."

Folosind satira și gluma, ca armă de luptă, el a deschis o susținută campanie de biciuire fără cruțare a celor ce se fac vinovați de vicierea climatului moral al societății românești din Transilvania. Pentru realizarea unui astfel de program, revista lui Grozescu apelează la numeroase modalități de expresie, precum: pamflete, poezii satirice și burlești, cronici rimate (asupra evenimentelor externe și interne în special), „pocnituri și plesnituri" (un fel de observații ironico-umoristice cu poante), anecdote, dialoguri comico-satirice în versuri și proză („Vintilă și Dănilă", „Tanda și Manda") etc., caricaturi însoțite de texte satirice, rubrici permanente de satiră în proză ca „Moș Vântură-țară prin lumea mare", „Stroia Strolinbatu" (rubrică destinată demagogiei și trădării politicienilor vremii) etc. Rubricile fixe aveau astfel rolul de a întreține mereu vie atenția cititorilor asupra unor probleme de mare actualitate și importanță, pe când cele mobile serveau la satisfacerea nevoii de diversitate și variație.

Tema esențială a rubricilor fixe este denunțarea asupririi sociale și naționale a maselor, scoaterea în evidență a situației deznădăjduite a naționalităților asuprite din imperiul austro-ungar. Iată câteva exemple asupra modului cum a înțeles Iulian Grozescu să pună chestiunea la rubrica „Vintilă și Dănilă". Ima-

ginând o convorbire între cei doi țărani, trăind amândoi politica de asuprire națională, el ne oferă următorul dialog: „Vintilă: - Cum înțelegi tu, frate Dănilă așa numita - egală îndreptățire? Dănilă: - Apoi zău, aceia n-o pot înțelege altfel, de cât cum se practizează pe la noi, adecă aceia, că - guvernul unguresc are drept după lege să apese pe toate naționalitățile nemaghiare în asemenea și egală măsură...".

Pe aceeași tonalitate la rubrica „Pocnituri și plesnituri" din nr. 1 al ziarului se inserează comentariul: „Așa dară de aceea își bat capul domnii din 'nălțime ca să mânce autonomia Ardealului pentru că le place colacul acela. Însă pare-se că li s-or rupe dinții, ori cât de colțați ar fi, căci colacul – e cam tare."

Politica de asuprire națională, intensificată în urma pactului dualist, este sesizată și în câteva cuvinte „moderne" prinse cu multă subtilitate de autor, cum ar fi cel intitulat *Constituție sau Unio*:

„Constituția maghiară/ Unio acest cuvânt/ E vestită de amară,/ Pentru Ardeal e un mormânt./ Căci te scoate - afară din țară/ Și te îndeamnă să pornești/ Peste munți la București."

Greaua situație socială și politică în care se zbat masele românești din Transilvania, Grozescu o atribuie în bună parte lipsei de finalitate a activității propriilor conducători politici, care, după ce s-au văzut stăpâni pe situație, au trădat interesele vitale ale poporului în schimbul obținerii unor beneficii personale. Lipsa de solidaritate și numeroasele vicii de care sunt stăpâniți aceștia au atras după sine stagnarea și impasul luptelor național-sociale, îndreptarea lor pe un făgaș necorespunzător cerințelor epocii. În opoziție cu generația luptătoare pașoptistă, falșilor combatanți contemporani el li se adresează cu un aspru rechizitoriu în poezia *Lipsele noastre*:

„Apoi ne lipsește încă o programă/ După care-am merge-n cauza transilvană; - Dar trecutul antic, dar Bărnuț la Blaj,/ Nu-s programe-acestea? - Nu pentru cei lași!/ Și avem noi lipsă, lipsă foarte mare,/ Că nu prea avem bani, pentru-naintare;/ Luxul însă crește, crește tot mereu,/ Și banul se duce tot pe scop mai rău."

Obiectivul principal al criticii lui I. Grozescu îl constituie însă demascarea politicianismului hulpav – sub toate aspectele și în toate ipostazele sale. Acesta o realizează prin poeziile: *Hai d-a dura, Cetele eroilor, Hoțul pre stimat, Cântecul străinătății, Lu-*

mea speculantă ș.a., sau în rubrica permanentă „Stroia Strolinbat", unde este înfierată o întreagă faună de „falși Coriolani", cum ar fi zis O. Goga, o suită de „caracteruri" și fiziologii", de „ipostaze" și „chipuri" ale trădării și vanității. Versurile sunt simple, adeseori în ritm popular, dar pregnante, sugestive:

„Eu sânt Stroia Strolinbat/ Cel mai mare democrat/ Care pentru o slujbă grasă/ De «principiu» se cam lasă./ Vindeți «santa conștiință»/ Și principii salutari, — / C-astăzi sânt în preferință/ Și se vând cu prețuri mari/ Strigă dară tot mai tare:/ «Marfă bună de vânzare!». /Și făcând escamotare/ Caută într-un alt scandal/ Apoi strigă în gura mare/ Io-s martir național!/ Astăzi cer de la cutare/ Ca să-mi deie ajutoare/ Mâine după ce mi-a dat,/ L-am vândut și înjurat./ Căci altul m-a cumpărat.//Astăzi sunt național/ Mâine guvernamental, — / După cum mai într-o parte/ Sau în alta îmi fac parte/ Când vre-un bine se împarte,//Eu sunt Stroia Strolinbat,/ Cel mai mare democrat/ Care lucru cu bravură/ Măcinând mereu din gură."

Necinstea, turpitudinea, corupția, cupiditatea, trădarea, ticăloșia sunt numai câteva atribute care caracterizează aceste exemplare clinice, supuse unui sever examen radiologic. Creațiile sale satirice cu această problematică reprezintă o depoziție valoroasă la actul de cauză al falșilor conducători din perioada dualismului. Necruțător cu cei lași și trădători, Grozescu pledează în permanență pentru o politică echitabilă, bazată pe înțelegere și prețuire reciprocă, urmărind transpunerea în practică a unui program realizat care să țină cont de interesele vitale ale popoarelor și nu de țelurile asupritoare ale conducătorilor lor. Pe această temă, la rubrica „Vintilă și Dănilă" din nr. 3 al „Priculiciului" se inserează această discuție:

„Vintilă: - Știi, frate Dănilă, că cine gătește astăzi mâncările în bucătăria împărătească austro-ungară?

Dănilă: - D-apoi cine altul, decât bucătarul Andrassy cel poznaș, carele de când a ajuns la lingura bucătărească pentru toți fierbe după gustul lui Pișta.

Vintilă: - Da, după gustul lui Pișta, însă Bismark face lista".

De ghimpii satirei nu scapă nici alți politicieni reacționari, indiferent de naționalitate, cum ar fi: Andrassy, Thier, Bismark, Barbu Catargiu etc., ca reprezentanți tipici ai unor regimuri oligarhice și nepopulare. Prin aceasta redactorul ziarului ține să-și

câștige simpatia cititorilor interesați să cunoască viața politică internațională, oferindu-le un comentariu ingenios și atractiv. Poeziile și cântecele satirice sunt însoțite uneori de un text explicativ, care, printr-un transfer de motive, atrage atenția asupra unor aspecte reprobabile de la noi. În orice caz, satirizarea stărilor sociale și politice din țările europene este un mijloc potrivit de a face educație politică publicului românesc. Iată, bunăoară, cum este prinsă figura lui Thier într-una din „cronicile curente":

„În republica franceză/ Despre Thier se vorbește/ S-a iscat o antiteză/ Că de ochi cam pătimește/ Adunarea națională/ Însă cei de la putere/ A făcut din Thier bobală./ Cam toți slabi sânt la vedere."

Sau cum sunt demascate regimurile militariste și oligarhice, gen Bismark:

„Herr von Bismark cu prusacii/ Tot mereu îndeasă sacii/ Cu banii ce i-au răpit/ Prin rezbelul cel cumplit./ Însă a noastră Carolina/ Rezemat pe carabina/ Și pe tunul al lui Krupp/ Zice «încă nu mă duc!»"

sau

„Milioane însutite/ Merg pe tunuri ghintuite/ Dar în școală – chiar scandal,/ N-avem încă-un manual."

Într-alt loc este atacată monarhia prusacă din România pentru colaborarea sa cu Bismark, socotind că jocul lui Carol I ar fi ostil poporului său și idealurilor sale unioniste:

„Vintilă: Oare ce furnică-l mănâncă pe Carol Vodă, căci acuma vrea să părăsească România și încă fără să glumească.

Dănilă: D-apoi de bună seamă nu mai are ce să roadă de pe biata țară și afară de aceasta fiind sătul și încărcat de bani de bună seamă și-a îndeplinit misiunea acea prusacă – deci nu e mirare, că dorește să părăsească cuibul care de mult miroase – a pute".

Același stil de satiră dezlănțuită descoperim și în poeziile *Visul greu, Cântecul din România* (care reproduce cunoscuta poezie antidinastică publicată de „Ghimpele" din București în 1871 sub titlul *Suveniri istorice*, însoțită de desenele lui H. Dembițki), după cum în fabula *Bărbierul filosof*, „Priculiciu" contribuind astfel alături de surorile ei bucureștene „Ghimpele", „Perdaful", ironizează conducerile care suferă de cecitate. Poeziile sale stau alături de cele mai bune texte din revistele de peste munți, cum

ar fi „Telegraful”, „Oltul”, „Tarara” la campania antidinastică și antimonarhică deschisă de acestea, la pledoaria pentru o formă de guvernământ înaintată. În această direcție, Iulian Grozescu se arată intolerant cu regimurile asupritoare, profețind căderea lor prin ridicare la luptă a celor mulți și lipsiți de drepturi, amenințând profetic:

„Nu vedeți voi oare cum mereu se-estinde/ Un ceresc foc care la un moment se aprinde?/ Ș-un cutremur crâncen, nu simțiți sub voi,/ Când croiți legi aspre, crude pentru noi?”

În aceeași cheie trebuie citită și poezia *Domnii și poporul*, ilustrativă pentru concepția avansată de care e animată:

„De popor vreo dată nu le vine aminte/ De popor vreo dată nu le vine aminte/ Domnii sunt acei ce țara stăpânesc,/ Iar poporul – cei ce tot mereu muncesc;/ De unde se vede fără îndoială,/ Că la noi brilledia e numai spoială./ Sus la curtea naltă, curtea împărătească,/ Chiar și servitorii-s din tagma domnească,/ Și orice post de frunte și mai strălucit,/ Nu poate s-ocupe un plebeu mojic./ Însă – când se cere – un grabnic ajutor,/ O! atunci e bun, zău, și bietul popor!/ Când ar fi vreun bine de a se împarte,/ Domnii mari ei înșuși cum vreau își fac parte/ Și pe când poporul geme de dureri,/ Ei fără mustrare-înoată în plăceri,/ În plăceri plătite cu sudori prea multe,/Ce curg ca șiroaie de pe-a țării frunte./ Și când inamicul la ’otare vine,/ Domnii mari de-a rândul fug prin țări străine./...Cine-ar da atuncea mână de-ajutor/ Țării și coroanei – fără de popor!?/ Camera adese pune-n discuțiune/ Legi de mari reforme – numai după nume,/ Și cu aroganță zic cei ce dispun:/ Că poporul încă nu știe ce-i bun!/ Deci el să aștepte pân’ va fi mai cult,/ Căci pentru d-acuma n-are drept mai mult;/ Însă când în țară s-aleg deputați,/ Tot mereu se închină domnii la magnați,/ Căci atunci au mare lipsă de ajutor,/ Ca să poată învinge prin bietul popor!/ Astfel astă țară domnii-o stăpânesc,/ Iar plebeii noștri tot mereu muncesc;// Când e pace-n țară castelor potinte/ De popor vreo dată nu le vine aminte,/ Pe când zău, e bine și celui mai tare// Să-și aducă aminte de-un pericol mare,/ Care poate îndată la moment să vină:/ Și atunci oare cine-ar fi de vină:/ Dacă n-ar fi-n stare să dea ajutor,/ De toți maltratatul și slăbit popor?!” Observând în mod limpede caracterul tuturor regimurilor oligarhice din toate țările bazate pe jefuirea unui popor în dauna altuia, poetul se arată nemulțu-

mit că popoarele nu se ridică la luptă pentru dobândirea drepturilor lor: „Toți fac legi asupritoare,/ Iar poporul asuprit/ Contra bietelor popoare./ Pare c-ar fi amorțit,/ Și aici la noi în țară// Căci redus la sărăcie/ Ca și în alte țări de-afară./ Nu mai știe de sclavie."

Inechitatea socială e o realitate care nu mai poate fi trecută cu vederea: „Nu-i mai mult acuma glumă/ Căci paganul ne sugrumă, - / Ne sugrumă și ne apasă / Căci de nime[ni] nu-i mai pasă...// Stăpânirea-i nemiloasă/ Căci ne taie pân'la oasă,/ Și înscrie dări tot mari/ Prin ai săi buni mandatari.// Ziua - noaptea n-avem stare,/ Căci muncim fără încetare, -/ Însă oricât vom munci/ Chiar și pielea ne-or pofti."

Revoltându-se împotriva unui atare tratament al maselor populare, poetul va scrie poezia *Domnilor asupritori* în care va chema la luptă deschisă pentru dobândirea libertăților sugrumate, pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat mare și liber, act legitim și progresist care nu mai putea fi oprit, cu toate încercările disperate ale potrivnicilor:

„În zadar a voastră crudă-nverșunare/ De a ne tot combate tot mai mult, mai tare,/ În zadar voi credeți, că se va supune/ Sub a voastră cnută brava mea națiune./Dacă nu știți încă, să știți c-ăst popor,/ Știe cum să are-un «splendid viitor»!/ Ș-apoi mai departe, știe că nimic/ Nu poate să aștepte de la inamic./ Căci românul speră viața-i spre vecie/ Numai într-o mare, mare Românie!"

Revista umoristico-satirică a lui Iulian Grozescu, „Priculiciu", deși a apărut într-un timp relativ scurt, a însemnat un stimulator eficace și un îndrumător al vieții politice din Transilvania, o încercare mai izbutită decât predecesoarele sale „Tutti-frutti", „Strigoiul" și „Umoristul" de a trezi din letargie valorile politice și sociale, de a determina un curent de opinie favorabil națiunii române oprimate și poporului îngenunchiat, printr-o gamă mai variată de procedee și cu mijloace artistice mai rafinate. Ea marchează astfel un nou val de interes al publicului românesc pentru o viață politică activă în sensul radicalismului pașoptist, dovadă peremptorie și concludentă a reacției publicului românesc față de obtuzitatea politicii dualiste. Prin platforma ideologică înaintată pe care s-a așezat, prin atitudinea fermă și combativă pe care a luat-o în cele mai diverse probleme ale românilor arde-

leni cât și a celor de peste munți, revista a constituit un pas însemnat înspre cimentarea legăturilor culturale cu România, un precursor de seamă al „Familiei" și al presei satirice, în general, pe linia luptei pentru unitate națională și dreptate socială. Datorită popularității de care s-a bucurat, ea a fost reînviată la scurtă vreme de un alt cărturar de pe aceste meleaguri, juristul Pavel Rotariu din Timișoara, care dădea în 1874 primul ziar românesc apărut în acest oraș, deși nu a reușit să-l ridice la înălțimea artistică și fervoarea ideatică pe care a avut-o în timpul vieții lui Iulian Grozescu.

Rodica-Mariana PIOARIU

Bucureștiul primilor ani postbelici văzut de un britanic – Eric D. Tappe

Profesorul englez Eric Ditmar Tappe, absolvent al Universității Oxford, Oriel College, secția de limbi clasice, a fost un prestigios promotor al limbii și culturii române în lumea anglo-saxonă. El a predat limba română la Universitatea din Londra începând cu anul 1948. Primul contact direct cu România va avea loc la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, mai precis în octombrie 1944, când ajunge la București ca membru al Misiunii Militare Britanice, în cadrul Comisiei Aliate de Control „constituită pentru a supraveghea rearanjamentele politice impuse de tratatul de armistițiu", după întoarcerea armelor de către România.

Atras de posibilitatea studiului intensiv al limbii române și perfecționării acesteia în mediul ei natural, Eric D. Tappe, în vârstă de 34 de ani la sfârșitul războiului, nu va întârzia să se înscrie voluntar pentru misiunea în România, unde va activa timp de doi ani (octombrie 1944-februarie 1946). Cum mărturisea chiar el „..șansa de a studia rapid și intensiv, până la atingerea unei fluențe desăvârșite, o limbă romanică supraviețuitoare în oceanul slav, îl fascina pe fostul student de la limbi clasice" (Eric Tappe, 2006, p. 9). Impresiile sale privind experiența românească începută în 1944 și completată prin numeroase reveniri în țara noastră în anii '50-'60-'70 au fost valorificate de Brian Davis, în anul 2005, prin publicarea scrisorilor trimise de Tappe din București părinților săi (*Letters from Bucharest 1944-1946*).

Șederea în Bucureștiul primilor ani postbelici îi oferă oportunitatea unică de a percepe nemijlocit modul de viață al societății românești, cu plusurile și minusurile binecunoscute. Contactul cu elitele bucureștene aduce un plus de cunoaștere și un ajutor real în formarea unei păreri cât mai veridice și mai nuanțate asupra realității, oferindu-i în același timp posi-

bilitatea de a face evaluări și comparații între lumea occidentală al cărei exponent era chiar el și „fascinanta", surprinzătoarea lume nouă, în care a plonjat, lăsându-se definitiv și pe termen lung cucerit. Astfel, perspectiva care ni se oferă este una amplă și inedită, ilustrativă pentru felul în care ne vedeau străinii, prin referiri pertinente atât la aspecte exterioare – arhitectură, comerț, organizare – cât și la cele privind concepția de viață și comportamentul cotidian al românilor. Bucureștiul acelor ani este descris ca fiind „un paradis de lumină, lux, trai bun și veselie" *(*p. 21), de care Eric D. Tappe se va atașa în mod sincer, cu o prietenie și admirație care va dura toată viața. Stau mărturie scrierile sale, desele reveniri în România și serviciile aduse în plan cultural, mai precis, traducerea teatrului lui Caragiale în limba engleză, popularizarea operei acestuia în lumea anglo-saxonă, cercetări privind istoria românilor etc.

Fin observator al lumii înconjurătoare, profesorul englez ne oferă un tablou complex al locurilor și oamenilor pe care i-a întâlnit, al vieții sociale bucureștene, în special al înaltei societăți, cu elitiștii ei, uneori „mai englezi decât englezii" (p.23), care preferau franceza în locul limbii române în conversațiile de salon sau treceau rapid la folosirea simultană a limbilor franceză, engleză și română în comunicarea interpersonală – aspect extrem de curios pentru un britanic. Cunoaște câțiva membri ai unor ilustre familii românești, cum ar fi văduva Brătianu, cumnata lui Dinu Brătianu, liderul PNL din acea vreme, generalul Rosetti, fost director al Bibliotecii Academiei Române, familia Lugoșianu, el fiind directorul ziarului „Universul", alte familii din lumea bună: Pantazzi, Slătineanu, Dancov și se intersectează la o recepție dată de ambasadorul francez, Jean Boncour, chiar cu mai-marii vremii: primministrul Groza, ministrul afacerilor externe, Tătărăscu, prințesa Martha Bibescu și chiar Ana Pauker (p.125).

Cucerit de frumusețea orașului, cu clădirile sale impunătoare, multitudinea spațiilor verzi, remarcă atmosfera liniștită și reconfortantă, în total dezacord cu vicisitudinile specifice anilor de război: „cred că v-ar plăcea mult orașul – le scrie el părinților săi – mulți copaci, clădiri arătoase și un plăcut aer

de informalitate. Câteva stricăciuni mari, produse de bombe în timpul raidurilor germane de după volte-face din 23 august. Dar nu concentrate. Tramvaie pline, ca la Paris. Oameni îmbrăcați elegant, dar și țărani etc. cu căciuli de blană" (p. 23). Este surprins de abundența de hrană și delicatese – de neconceput în lumea occidentală în anii de restriște de la încheierea războiului – de varietatea și calitatea produselor din magazinele românești, prețurile accesibile și nu în ultimul rând, numărul impresionant de ziare și reviste. La acestea se adaugă prețul mic al cărților, adecvat tuturor vârstelor și buzunarelor. Admiră, de asemenea, inventivitatea și originalitatea constructorilor români care au realizat apartamente spațioase, parchetate, cu nenumărate firide în ziduri, ce aduc un plus de frumusețe și adăugă mult la capitolul utilitate.

Petrecerile aici sunt „un adevărat banchet, așa cum este mereu în România, cu multă țuică și vodcă, șampanie..." (p. 37), susține E. Tappe, dominate de abundență și ospitalitate. La fel stau lucrurile și cu ocazia sărbătorii Crăciunului, care i-a reținut atenția în mod special, prin „runde de petreceri", spectacole organizate la Operă, incluzând corul Armatei Române, colinde și dansuri populare românești, invitații la cină în familii celebre, petreceri la Legație, onorate de majoritatea figurilor politice reprezentative.

Totuși, marea atracție rămân Opera și Teatrul, de care se poate bucura cu regularitate, mai ales duminica după-masă. Calitatea spectacolelor, decorurile frumoase, talentul interpreților, originalitatea punerilor în scenă sunt scoase în evidență în mod repetat. Astfel, spectacolul cu *A douăsprezecea noapte* de Shakespeare rămâne, în concepția ofițerului britanic, „cel mai bun spectacol văzut vreodată", cu Dina Cocea într-un rol principal.

Toate cele prezentate constituie, așadar, surse inestimabile de cunoaștere și apreciere cât mai corectă a românilor, incluzând câteva „ciudățenii" care îl surprind: sărutul mâinii femeilor de către bărbații români, băutul vinului cu sifon, „ca și cum ar fi whiskey", servirea legumelor ca fel separat, fără a schimba tacâmurile, mirosul constant și total inadecvat de usturoi în diferite spații, chiar și în instituții de cultură cum ar

fi Biblioteca Academiei Române. Compară această Bibliotecă cu o sală de lectură din Biblioteca Bodeleiană sau de la British Museum, dar consideră că este mai modernă.

În mod deliberat, Tappe evită să facă referiri directe la situația politică din acei ani tulburi în scrisorile sale, rezumându-se doar la aspecte aparent neesențiale, fără conotații ideologice.

Locurile de cultură, bibliotecile în mod predilect, rămân marea atracție pentru profesorul britanic, oferindu-i surse inepuizabile de cunoaștere a culturii și istoriei române. Aici intră în contact cu opera lui Caragiale, de care se atașează iremediabil și pe care se angajează s-o traducă în limba engleză. Va realiza o traducere de excepție, demonstrând expertiză și o pasiune greu de egalat. Versiunea lui a apărut la Editura Dacia, în 1979, într-o ediție bilingvă, îngrijită de profesorul clujean Sever Trifu. Traducătorul, bun cunoscător al literaturii române, a mai publicat numeroase eseuri și comentarii critice asupra literaturii noastre, dar marele său merit constă în publicarea, în anul 1974, la New York la Editura Twayne Publishers, a unei monografii Ion Luca Caragiale. „Prin Caragiale – afirmă traducătorul englez – România, dar mai cu seamă Bucureștiul sfârșitului de secol XIX trăiește în imaginația noastră cu o intensitate și individualitate asemănătoare aceleia cu care Mark Twain înzestrase valea râului Mississippi ceva mai devreme... Dacă *Revizorul* lui Gogol se numără printre operele clasice ale literaturii universale și *O scrisoare pierdută* trebuie să-și găsească un loc acolo, alături de *La hanul lui Mînjoală* și *Kir Ianulea*. (Ion Luca Caragiale, p. 8). Este cea mai complexă lucrare de analiză critică, în limba engleză, a operei lui Caragiale, însumând 117 pagini, cu titlul *Ion Luca Caragiale*.

În anul 1952, cu ocazia sărbătoririi Centenarului Ion Luca Caragiale, E.D. Tappe publică în revista „The American and East European Review" (vol.11, no.1) un studiu amplu dedicat lui Caragiale, *The Centenary of I.L. Caragiale*, urmat patru ani mai târziu de lucrarea *Romanian Prose and Verse. A selection with an Introductory Essay,* publicată în limba română la editura The Athone Press din Anglia. Au urmat alte studii inclu-

zând *The Lost Letter* – O scrisoare pierdută, *The Gap* – O lacună etc.

Totuși, preocuparea pentru traducere rămâne constanta cea mai valoroasă în profilul intelectual al lui E.D. Tappe, teatrul lui Caragiale distingându-se în mod predilect. De altfel, opera lui Caragiale a constituit de-a lungul timpului subiect de atracție pentru traducere în limbi străine, pentru mai mulți traducători. Cât despre traducerea în limba engleză, alături de Eric D. Tappe regăsim numele lui Mabel Nandriș, căreia îi datorăm primele versiuni în limba engleză a două piese. Împreună, aceștia se detașează în mod clar drept cei mai buni traducători ai lui Caragiale în această limbă.

Dar cea mai amplă și mai valoroasă traducere a operei lui Caragiale în limba engleză aparține, fără niciun echivoc, lui Eric D.Tappe. Mabel Nandriș traduce piesele *O reparație – The Inn* pe care o publică în revista „The Slavonic and East European Review" (XXV, no. 65) din aprilie 1947 și *Hanul lui Mânjoală –Retribution*, apărută în „The Slavonic and East European Review" (XXIX, no. 73) din iunie 1951.

Profesorul Tappe s-a oprit asupra unui număr de 11 schițe și povestiri, incluzând piesele *Petițiune [An Application], Ultima oră [Stop Press], O zi solemnă [A Solemn Day], O lacună [A Gap], Bubico [Bubico], Pastramă trufanda [Fresh Prime Pastrami], O reparație [An Act of Redress], Două loturi [Two Lottery Prizes], La hanul lui Mânjoală [Mânjoală's Inn], O făclie de Paște [An Easter Candle], Kir Ianulea [Kir Ianulea].* Versiunea engleză oferită de E.D. Tappe în ediție bilingvă (1979) dovedește un mare grad de fidelitate față de litera textului, încercând să realizeze o traducere literară autentică în care nu numai „ideile" ci și expresia și vocabularul originalului sunt destul de fidel reproduse, importante fiind nu atât litera cât mai ales „spiritul" textului.

Impresia generală care se degajă din lectura acestui volum de traduceri este aceea a unei reușite notabile. Traducătorul britanic ne oferă o bună selecție a textelor și o corectă transpunere a acestora în limba-țintă, receptoare, în ciuda inevitabilelor „pierderi" care derivă din filtrarea prin propriul său suflet a concepției autorului român. Cu toate acestea, condiția

esențială a fost îndeplinită: spiritul și forma originalului se regăsesc cu certitudine în textele traduse – Eric D. Tappe a atins performanța de a se contopi, în egală măsură, atât cu atmosfera cât și cu spiritul povestirilor românești, adaptându-le la specificul și spiritul culturii receptoare. Pe alocuri, limbajul afectat debordând de diminutive, exagerări, apelative neadecvate sau chiar înjurături – specific unui anumit segment social și etnic românesc– nu și-a găsit întotdeauna expresia cea mai fericită în limba engleză. În opinia noastră, registrul de limbă, selectat de traducător nu a fost cel mai potrivit pentru personajele conturate în *Bubico* sau *Două loturi*, spre exemplu. Nuanța de argou frust nu pare a fi fost îndeajuns de bine sesizată și, în consecință, redarea în limba engleză este deficitară. În unele cazuri, echivalentul englezesc pare sărac și mare parte din comicul de limbaj, bogăția semantică a acestuia, echivocul, ambiguitatea exprimării care dau inegalabilă savoare limbajului caragialian – atât de gustate de cititorul român – se regăsește cu greu în transpunerea englezească sau, mai mult, își pierde din valoare.

Iată câteva situații de acest gen, în care asistăm la o serie de simplificări – impuse de specificul limbii-țintă – în redarea anumitor sintagme, sau construcții frazeologice din limba română în limba engleză, revelatoare pentru inevitabilele pierderi în ceea ce privește particularitățile inerente și efectele stilistice ale originalului:

„Șezi mumos, mamițo" redat doar prin "**Sit still, darling**"
„Luate-ar dracul de javră!"/"**Devil take the cur!**"
„Lovite-ar jigodia, potaia dracului!"/"**Damn the brute!**"
„Vede-te-aș mănuși!"/"**Curse you!**"
„E lată rău"/"**It`s very bad**"
„E mai lată decât toate"/"**It`s the last straw**"
„Mofturi!"/"**Rubbish**"
„De mare belea m-ai dat, nene Popescule..."/"**A nice mass you seem to have got me into... Popescu, old man!**"
„Haoleu, mamă! săriți! c-a venit hăla iar!"/"**Oh, dear, quick! it`s that man again!**"

„Stai, că spui, mânca-te-aș”/“**Stop! I`ll tell you, sunshine**” etc.

Pentru românescul „gogoși!” „baliverne”, „absurdități” varianta englezească se rezumă la „**nonsense**”; „parol”, „nene”, „frate” devin simplu „**really”; „old chap**” sau „**old man**”, iar „gașperiță” nu e decât „**gipsy**” în traducere.

O analiză superficială a acestor exemple relevă, o dată în plus, dificultățile insurmontabile, generate de incompatibilitatea celor două sisteme lingvistice aflate în discuție, de bogăția și varietatea lor semantică, specificul mediului cultural în care s-au format autorul și, respectiv, traducătorul, diversitatea de gândire, de mod de viață sau mentalități care amplifică anumite discrepanțe și fac imposibilă o așa-zisă „traducere perfectă”. Profesionistii traducerii știu că în orice traducere literară există atât „câștiguri”, cât și „pierderi” inerente, mai precis, anumite efecte stilistice din original nu pot fi păstrate în întregime în textul tradus(Bantaș, 1998).

Și dacă e să acceptam binecunoscuta sintagmă „traduttore, tradittore” se cuvine să luăm în considerare opiniile experților, conform cărora o traducere perfectă este dificil de realizat, deoarece „un coeficient de trădare” nu poate fi complet evitat, nici chiar de către cei mai buni traducători.

Și totuși, în ciuda acestor aspecte specifice oricărei transpuneri dintr-o limbă într-alta, traducerea realizată de Eric D. Tappe a adus un imens serviciu culturii române și cunoașterii ei în lume. Ca specialist în studii românești, acesta a realizat o operă de autentică creație, sau mai bine spus de re-creație cu rol benefic în cultura receptoare. Publicului cititor de limbă engleză i se dezvăluie realități și lumi mai puțin cunoscute anterior care pot uneori părea „exotice” dar de fapt prezintă similitudini cu propriile lor arii culturale, iar notele general umane le facilitează receptarea și le sporesc valoarea.

Atașamentul pentru cultura și istoria noastră nu a fost doar ceva de conjunctură și nu s-a rezumat doar la literatură. Astfel în 1964 Eric Tappe publică la The Hague: Mouton &Co,în calitate de editor, o colecție de documente istorice intitulată *Documents Concerning Rumanian History-Documente privind*

istoria Românilor (1427-1601: collected from British archives, Studies in European History II(2), Introduction by Constantin Marinesco. Lucrarea este analizată de Daniel Bramford în *Documents concerning Rumanian (Romanian) History, edited by Eric Tappe*, apărută în anul 2007. Sunt incluse un număr de 218 documente privitoare la primele mențiuni ale Moldovei și Țării Românești aflate în diverse arhive britanice dar, din păcate, sunt neglijate documentele referitoare la Transilvania. Tappe a descoperit chiar o scrisoare adresată de regina Elisabeta I domnitorului Moldovei. Volumul lui Tappe – susține Daniel Bramford – a fost conceput ca un Supplement britanic la seria de *Documente privitoare la Istoria Românilor* începută de Eudoxiu Hurmuzachi și continuată de Nicolae Iorga. Este investigată perioada cuprinsă între 1427 – prima mențiune a Valahiei în arhivele britanice – și ultimul raport referitor la Domnitorul Mihai Viteazul al Valahiei, în 1601, după cum opinează Daniel Bramford. Se pare că ar fi fost planificat un al doilea volum care, din păcate, nu a mai apărut.

Întreaga activitate culturală a lui Eric D. Tappe relevă prietenia sa sinceră și prețuirea evidentă față de cultura română, accentuând, o dată în plus, necesitatea schimburilor interculturale și rolul acestora în procesul de cunoaștere și apropiere între națiuni cu identități culturale diferite, dar cu atât mai interesante, din punct de vedere spiritual și uman.

Bibliografie

Eric D.Tappe, *Scrisori din București/ Letters from Bucharest (1944-1946)*, Ed. Limes, București, 2006;
Eric D. Tappe, *Introducere la I. L. Caragiale, Schițe și povestiri* (versiune engleză), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979;
George Steiner, *După Babel. Aspecte ale limbii și traducerii*, Ed. Univers, București, 1983;
A. Bantaș, E . Croitoru, *Didactica traducerii*, Ed. Teora, București, 1998;
Daniel Bramford, *Documents concerning Rumanian (Romanian) History, edited by Eric Tappe*, în academia.edu/4133233.

Note

1. Traian Herseni, *Sociologia literaturii*, Ed. Univers, București, 1973, p. 260.
2. M-me de Staël, *De l'esprit des traductions oeuvres complètes,* vol. XVII, p. 396, apud. George Steiner, *După Babel. Aspecte ale limbii și traduceri*, Ed. Univers, București, 1983, p. 310.
3. Radu Greceanu, apud. G.I. Tohăneanu, *Terminologia traducerii*, în „Orizont", nr. 25 (639), 1980, p. 6.
4. George Steiner, *Op. cit.*, p. 105.
5. Al. Dinu, *Valoarea reprezentativă a traducerilor,* în „Gazeta literară", an XIV, nr. 3, 1967, p. 1.
6. cf. A Bantaș, E. Croitoru, *Didactica traducerii*, Ed. Teora, București, 1998, p. 109.
7. Eric D. Tappe, *Introducere la I. L. Caragiale, Schițe și povestiri* (versiune engleză), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 6; 22.
8. cf. Ioana Bolba Sasu, *Receptarea poeziei americane în România,* Teză de doctorat, p. 129.
9. Apud. Grigore Georgiu, *Națiune, cultură, identitate*, Ed. Diogene, București, 1977, pp. 427-429.

Dumitru Augustin DOMAN

Mircea Stâncel – patru decenii de poezie

O carte solidă la propriu și la figurat: Mircea Stâncel, *Integrala poetică* (1981-2021) (Colecția revistei *Discobolul*, 2021), două volume, deci patru decenii de poezie în aproape 800 de pagini. Poetul n-a optat pentru o antologie, ci pentru integrală, o inițiativă cu cât mai curajoasă, cu atât mai riscantă, fiind vorba de o oglindă fidelă a unei opere poetice consistente. Volumele sunt înșirate în ordinea inversă a apariției lor, începând deci cu *Sunt imperfect, draga mea* (2021) și încheind cu *Cămașa de sare* (1981). Această ordine inversă poate ține de o chestiune psihologică, în sensul că poetul se simte mai aproape sentimental de ultimele producții, dar ține și de o chestiune strategică, oferindu-i-se cititorului în primul rând poemele de la maturitatea deplină, considerându-se că primele mai au mici stângăcii etc. O previziune probabil inutilă, pentru că poetul și-a găsit vocea de la început, ritmul discursului liric minuțios elaborat, ritm susținut timp de patru decenii, fără (s)căderi valorice sau de ton, un ritm constant ca un *modus vivendi*. El este un poet mai discret decât i-ar impune creația sa. Mărturia poetului Ion Gheorghe care, în 1978 (!) i-a citit șaptezeci și una de poezii în manuscris și i-a respins doar una, această mărturie spune totul, dacă mai adăugăm și că Ion Gheorghe era un redactor foarte exigent. Stâncel a parcurs, desigur, mai multe etape, nici nu se putea altfel în atâtea decenii, dar vocea e aceeași peste tot, iar această consecvență n-a avut ca efect manierismul, un păcat de care puțini poeți scapă. Poate că perioada fastă, dacă ne luăm după datarea poemelor, perioada de deplină inspirație a fost cea de la începutul anilor 80, deși cele mai multe din aceste texte au fost publicate (unele ușor revizuite) abia în anii 2000. (Putem spune, așadar, că Stâncel a avut în 1989 sertarul plin). Ba, primul volum – *Cămașa de sare,* apărut prin concurs al editurii Cartea Românească și având

redactor de carte pe Mircea Ciobanu – se remarcă și acum printr-o prospețime lirică inimitabilă: „e-un poem ce sentoarce înapoi/e-o limită ce de sub tălpi răsare/se văd cămăși de cânepă în noi/dar una e de bură sau de sare;//ea îmblânzește umerii mei goi/vine recent din pușcării și subterane/când pe același corso ducem amândoi/o boală plină cu zări contemporane;/brodată de solstiții cămașa poate fi/udată de răscoale cu multă ură iară -/aceeași transpirație de spaime-n gri/o simt în pieptul plin în fiecare seară;/stejarii toți de aici au fost tăiați/vă spun cunosc pădurea foarte bine/ei fuseseră atât de buni soldați/acum argintul lor îl iau cu mine”. Iată versuri (curajoase pentru vremea aceea) scrise în 1983: „un cătun mort/viu la marginea lumii/și o lume vie/moartă la marginea cătunului/își dau mâna din ce în ce mai tandru;//în secolul nimănui nimeni nu mai învie/iar fețele celor plecați le-am uitat de mult/și invocă o filozofie a morții între petalele acestui trandafir...” Aci găsim și o baladă dedicată lui Nichita Stănescu, o baladă în linia Cercului de la Sibiu. A mai scris o serie de balade (una dedicată lui Ștefan Augustin Doinaș) și în anii 2000. Dar, Stâncel n-a insistat pe exploatarea acestui filon care, de altfel, l-ar fi prins foarte bine. Și poate că vremea baladelor s-a încheiat cu Cercul de la Sibiu.

Pe măsură ce s-a îndepărtat de primele două cărți din anii 80, și-a ales calea singurătății lirice de cursă lungă. Versurile au mai pierdut din prospețime, dar au câștigat în profunzime, talentul nativ , genuin, de la început este completat prodigios de un discurs lirico-epic tot mai personal, textele sunt mai elaborate, au o pronunțată marcă postmodernă, dar nu ca la „sudiștii” lunediști, deci mai puțin ludic, mai puțin ironic, însă mai mult livresc și cu accente neoexpresioniste. Sunt evocați în treacăt, dar la intervale egale, aluziv sau direct, poeții ardeleni din „cămașa de sare” a celor din care pare că se trage: Goga, Blaga, Doinaș... Poetul etalează cele două fețe ale lumii, cea văzută și cea reflectată dramatic într-o oglindă interioară, sugerând că dacă metafizică nu e, poezie nu e: „de unde atâta apă să stingi para focului invizibil/limba lui diavolească ce încă dă de lucru ficțiunii;/o stare sufletească simplă ce naște înjurături complicate/la fiecare propoziție simplă/la fiecare

piatră așezată în cale o grenadă în pieptul tău/ce nu a explodat niciodată purtată peste tot/mereu pe punctul de a fi detonată//și mereu am impresia că nu mă ajută cuvintele/că ele nu știu să descrie ce se petrece înlăuntrul meu". Spectacolul este regizat cu subtilitate, pornindu-se de la o observație oarecare și se trece pe nesimțite la metafizic și la textualism: „am avut acces la răsăritul soarelui șapte ani înaripați/am asistat la schimbarea axei pământului/la întârzierea tuturor trenurilor/.../pe frunțile verzi se așază o mie de bătălii/dar încăperile sunt învelite în cearceafuri roșii/și câte un text iese din camera mare/încă proaspăt/în căutarea unui autor care nu mai vine..." Pe ansamblu, dirijorul Mircea Stâncel nu conduce îndeobște o orchestră de 67 de instrumentiști, dar sigur conduce o formație de spectacol de cameră, ceea ce nu e puțin.

Poetul nu emite, îndeobște, versuri neapărat memorabile, dar excelează în a construi imagini memorabile. De citat acest tablou care concentrează ideea expresivă a trecerii timpului: „și pe trotuarul lucios al cartierului e atâta oboseală/cum dai drumul unei fătuci la cumpărături/cum începe să facă riduri/jerseul ei se uzează franjuri/franjuri devine fusta ei veselă/mai e un pas până se anunță sincopa" Găsim la Stâncel tonuri diverse de nostalgie când evocă locuri natale sau numai imaginare, părinți, iubită etc., dar acestea nu sunt pregnante și copleșitoare, ele sunt atenuate și topite cu abilitate în tehnicile lirice de care vorbeam mai sus. Este observația lui Ion Pop: „componenta sentimentală, ușor elegiacă a versurilor sale, cu un sentiment de frustrare oarecum permanentizat, care e și mobilul inițiativelor de compensare fantezistă a deficitului de trăire în realitatea dată, palpabilă, considerată (...) cu un ochi dezabuzat".

Recuzita lirică a lui Mircea Stâncel cuprinde obsesiv, printre altele, *sângele* („scriu despre sânge/în palma mea este o lamă ascuțită" sau, la fel de tensionat: „aș vrea din nou să văd cum te aprinzi/de la propriul tău sânge"), *clorofila* („cu cât ai mai multă clorofilă cu atât spațiul se ondulează" sau: „în clorofilă aș vrea să mă spăl/să mă bălăcesc preț de un veac/rădăcinile sorb din mine/tot mirosul perfid al cartierului"), *moartea* („moartea trebuie să fie ordine desăvârși-

tă/altfel ce speranțe pot avea la urmă/celulele se stafidesc sub presiunea gravitației"), *livada* și, desigur, *cămașa de sare* ca o emblemă poetică, ca o marcă proprie a lui Stâncel (puțini poeți având așa ceva), și nu doar în primul volum, dar și în altele din anii 2000 („i s-a crăpat și cămașa pe spate de atâta sare/sarea nu mai poate păstra veșnic corpul lui/de treizeci de ani...")

Un segment important în poetica lui Mircea Stâncel îl reprezintă lirica de dragoste/erotică, unde poetul este nonșalant, jucăuș, descriind mecanismele de naștere și dăinuire a sentimentului cu (auto)ironie cordială: „dragostea se răspândește și aici prin e-mail/este rapidă și trecătoare;/corpul tău se poate aprinde din nou de la corpul meu/mâinile tale iau foc de la degetele mele/încât ar putea incendia și lanul;//și dragostea se poate răspândi iar de un deal pe altul/și o casă poate fi legată de alta..."

Citite/recitite acum ca un tot, observăm că cele 12 volume formează, în fond, un poem amplu, într-o unitate de ton și de tematică, acest aspect sugerându-ne și faptul că toate textele sunt scrise cu literă mică și cu un singur semn de punctuație [;] (punctul și virgula). Volumul cuprinde și o secțiune de receptare critică, cu voci din cele mai importante în domeniu, de la Gheorghe Grigurcu și Ion Pop până la Al. Cistelecan.

Găsim să încheiem cu o posibilă artă poetică a lui Mircea Stâncel, o artă poetică de legitimare ca poet optzecist veritabil: „poezia mea a făcut armata/poezia mea poate purta armă fără ca cineva să-și piardă postul/a învățat să manevreze mitraliera știe trage la țintă/și în privința asta nu am niciun dubiu/la douăzeci de ani a trecut pe la poșta redacției/apoi a fost periată de cenzură/și s-a bucurat de aripile grele ale vremii;/.../poezia este concurată de stradă de parcuri de păduri/de adolescente;/.../poezia mea nu este politică/poezia mea nu este ideologică/poezia mea nu este teologică/poezia mea poate fi poezie/adică scoate un pistol:/foc"

Mircea Stâncel este un poet optzecist important, creația sa având toate trăsăturile poeziei Generației 80, dar și un timbru propriu inconfundabil.

Ion POPESCU BRĂDICENI

Poetul revoltat Dinu Flămând și arta scăpărării cuvintelor(*

1.Cu nostalgia normalității în sânge

Bucuria de a-l cunoaște în carne și oase pe Dinu Flămând, la Târgu-Jiu, e ca o celebrare a unei mari sărbători (precum, să zicem, cea de azi, de Rusalii). Statutul său de homo transculturalis e deja unul legendar. Îi știam și opera poetică și pe cea de traducător din César Vallejo, comentată de mine într-un „eseu complementar", din Fernando Pessoa, Umberto Saba ș.a.m.d. În „istoria-mi transmodernistă", l-am inclus cu un eseu despre ediția bilingvă din *Grădini* (2005) [1]. Voi reveni la momentul potrivit asupra prestației mele critico-hermeneutice. I-am comunicat acest lucru cu prilejul lansării acestui masiv tom la a 45-a ediție a Festivalului Internațional de Literatură „Tudor Arghezi", în deschiderea Salonului editorial și a podiumului poetic. Mi-a mulțumit și a dorit să citească modesta-mi contribuție interpretativă și transvaluativă. Dăruindu-mi *Corzi/Superstrings*, o ediție bilingvă româno-engleză din poeziile sale, i-am promis că o voi lectura imediat, voi elabora un „eseostudiu" și-i voi trimite, cumva, pe vreo cale, textul – ca atare [2]. Volumul (în 275 de pagini) într-un format elegant, bibliofil, cu o fotografie pe coperta patru a unui Dinu Flămând de pe când era bărbat încă tânăr, cuprinde secțiunile „Tags", „O neglijență a atenției", „Amplitudini de probabilitate", „Grădini", „Bocitoarele", „Emigrantul Ulise", „Nișa", „Petrarca în gară la Avignon" și... cam atât. Un om revoltat, moral, cu nostalgia normalității în sânge, Dinu Flămând poate fi inclus în paradigma transdisciplinarității și reconsiderat ca fiind oarecum transpostmodernist prin gravitatea tonului, prin prinderea ideației, prin exemplara rigoare a trăirii complexe, printr-o incisivă expresivitate (cu ascendență în expresionism și în moralismul cel mai abstinent de la răul veacului – n.n., IPB), „altfel decât furând clinamenul epicureic", cu un stil „presocratic înfipt în chiar fibra destinului".

2.Neoexpresionismul echinoxist

Când lui Ion Negoițescu i se publică *Scriitori contemporani* în anul 2000, Dinu Flămând avea 53 de ani. Însă, în 1979, Gheorghe Grigurcu scrisese, în *Poeți români de azi*, despre *Apeiron* (1971) și *Poezii* (1974), în capitolul XIV. Poeți tineri, lui urmându-i Adrian Popescu, Ion Mircea, Dumitru M. Ion, Dorin Tudoran, Dan Verona, Mircea Dinescu; azi sunt cu toții niște clasici. Ion Mircea, de pildă, a realizat o excelentă antologie din poezia genialului poet Nichita Stănescu [3], cu o prefață-eseu de senzație, axată pe omul-cuvânt, pe secrete de fabricație, recursul la „imperfecțiune", scrierea cu voce tare, „objets loufoques", necuvinte; ori despre teribilul impact cu limbajul (din pricina căruia în clasa întâi de școală a rămas repetent, ca și mine, în micuța școală din Drăgoiești lui Rică Dogaru, când am refuzat să stau în genunchi pe coji de nuci sparte – n.n., IPB). Echinoxist, Dinu Flămând dispune de o remarcabilă dexteritate verbală; ba chiar transnarativă întrucât sensibilitatea se fluidizează într-un regim asocianist și metonimic, într-un susur continuu, compact, melodios (muzicaloid adică precum un foc în cazanul orgii arghezieno-dantești) și în subsidiar bacoviene. În prelungirea lui Ioan Alexandru, o nevroză de adaptare la citadinismul infernal, în care vina de a nu se putea integra lejer în el devine compulsivă și producătoare de stranii viziuni; de poezia-incizie, de „autobuze-metaforă ajunse la capătul liniei și golite repede în depouri sub jetul chimic ce dizolvă literele" într-un neoexpresionism refecundat de „larvele invizibilului imitând dincolo de retină prin somnolență spre văile sunetelor cu ninsori de ploaie". „Respirație la fereastră, cine linge din palmă ovăzul silabelor?". Un viu în mort, un mort în viu – este răspunsu-mi la întrebarea poetului care reprelucrează mitul „luceafărului eminescian" – formulă alchimică ce mă încurajează ami continua exercițiul analitic al unui program estetico-artistic instilativ în masa poetică.

3.„Aproape ca o tăcere-n vibrație"

Gheorghe Grigurcu îl circumscrie deci pe Dinu Flămând unei structuri urbane; atitudinea este una a mobilității pe scala modelelor reciclate pe fondul de neliniște interogativă corelat cu o expresie subtilă, înscrisă totuși într-o concretețe biografică în care

dezrădăcinarea e transbordată în nostos contorsionat infrastructural și translivresc; mă refer la eliberarea de blagianitate prin reconotarea ei (și reconectarea ei) la „întinderile pe care spațiul indiferent și le clinchetește dansând – tremurul întunericului arzând mocnit în cenușa pădurilor de la începutul lumii"; mă raportez și la Paul Celan, cel care recurge la procesul de sublimare, cizelare, rafinare, esențializare, ce implică între altele obscurizarea mesajului, ermetizarea limbajului, deschiderea orizontului către experiențe ale schimbării (de suflu, de spirit, de deprindere, de identitate a vocilor inspiratoare, obținută prin jupuirea măștii heteronimice, până la schelet etc.) [4]. Ferindu-se de emfaza imaginilor prea largi – aprecia tot Gheorghe Grigurcu – Dinu Flămând glisează în grotesc și patologic, schilodind cu voluptate reflexul sensibil al lucrurilor [5]; văzând și el cum o iau cuvintele spre o primejdioasă întunecime rostogolite sub linia de plutire a nopții, mult mai greu îi vine chiar și lui să le înțeleagă siguranța cu care par să înainteze-n retragere, de parcă l-ar bârfi morții; absorbind pe nări linia lor lungă de cocaină; au mișcările larvelor albicioase brusc stârnite în lacurile de peșteri, nu cunosc lumina, trăiesc în adânc fără să fi chemat lanterna scafandrului imperfectă simbioză cu nonrevelația, poezia este anaerobică?". Este, poate, dar „claritate a umbrei, înmugurește noaptea în camera solară a lacrimei brusc evaporate"; când e „aproape ca o tăcere-n vibrație" poezia crește în poet „ireversibil scăzând spre substanța radiației ce-și oprește sieși bucuria subită" încât el dă să cânte și să plângă într-un luminos etern sunet.

4.Arta scăpărării cuvintelor

Peisagist pillatianobacovianoblagian uneori, Dinu Flămând reclamă „o posibilă nouă inocență" (ca și Nichita Stănescu – n.n., IPB), „lumina fără ascunzișuri de sub pleoape" – „așa cum prin insomnie trilul unei păsări nevăzute"; „iar directă e senzația de asalt/ cum peisajul s-ar ridica în picioare/ brusc să pășească spre tine/ garduri vii de acacia/ îți/ îți atinge pleoapele și pe crestele lor fibrilațiile tăcerii tale din gât palpită". Metapoetica demarată în *Corzi/ Superstrings* reculege o intuiție placentară a différancei care nu se prezintă niciodată (adică își amână în permanență prezența, care se rezervă și nu se expune, periculos, niciodată, dar lasă, slavă Domnului! – ceea ce este prezent, în poem, și îl

diferanțiază/diferențiază de altele într-un vid baconskyan. [6] Ca atare, Ion Negoițescu îi comentează lui Dinu Flămând prima sa carte cu greutate, un fel de redebut înspre zona de referință... europeană, datorită demnității cu care își îndeplinește meseria de scriitor cât și printr-o pregnantă intelectualitate. În „Stare de asediu" deci, valorii morale, Dinu Flămând îi adaugă arta scăpărării cuvintelor într-o conștiință angajată într-o „revoluție" a disciplinei interioare, augmentată de-o tentă academico-umanistă fără stridențe neologistice ci, dimpotrivă, menținându-se într-o „levitație de umbre – vocale susurând în gura tăcerii ce îmbibă toți porii aerului"; dar mereu „ceva adunat din partea secretă a umbrei" din misterul neuitat, iese prin personanță în relieful logosiac și nostosiac, aspect ce-mi reamintește de Upanișadele cu învățătura lor secretă împărtășită doar unor discipoli merituoși, vrednici de ea, de comorile pe care le conține, un pământ înconjurat de apă (vezi *Chăndogya – Upanișad*) [7]. Teologia umbrei, practicată și de Dinu Flămând, e „împrumutată de la «Evocarea» lui Nichita Stănescu" (vezi *op. cit*., p. 226 – n.n., IPB), unde o „ea" e frumoasă ca umbra unei idei și ca umbra unui gând, între ape, numai această „ea" fiind pământ. O trăsătură personalizată strălucit este metaforizarea numelor proprii care conferă poeticii lui Dinu Flămând culturalitate, distincție, ispită utopică/ distopică/ antiutopică, în refracția realului, agresiv, concupiscent la modul „cursei de șoareci și a spaimei rîncede", acuzator al coșmarului de a târî după sine un trup „încurcat în propriile-i odgoane", „situat în locul pustiit/ al tristeții pustiitor insinuante – ca-n *The Waste Land* a lui T.S. Eliot [8] poem egal valoric cu *Ulysses* a lui James Joyce [9]. De altfel, Dinu Flămând dă o replică lui Joyce antologică în paradigma uliseană în *Emigrantul Ulise*, text reconstruit de el pe „ruinele reconstituirii", „dale sparte și litografii spălăcite ale zeilor în imensul imperiu de uitare însămânțată" [10] „în ironia robustă a timpului" [11].

5.„Starea de asediu"

(Re)zidită din asemenea „cărămizi secrete", opera poetică a lui Dinu Flămând pare transcensă de *Cantosurile* lui Ezra Pound ori și de cele *Patru cvartete* eliotiene (vezi *Nișa, Bocitoarele, Grădini, Petrarca în gară la Avignon* – n.n., IPB). Viziunile poetului, în acest sens, apreciază Ion Negoițescu – sunt teribile, cutremură-

toare, țin de-un înalt scepticism, „de-o respirație torturată, de un ritm sacadat, gâfâit, tragic"; când se autopersiflează, Dinu Flămând, atins de o subită reverberație, transpiră o spaimă care îl amuțește și îi taie din coate mâinile; iată-l jupuindu-se de invizibilitate, iată-l „cu fruntea culcată pe masă printre merele viermănoase, ascultând foșgăiala lor (a viermilor – n.n., IPB) prin secretele galerii sau privind cum deodată se apropie de pupila sa dilatată viermele-clovn, mesager al inepuizabilei vieți". Marin Mincu zăbovește la rându-i asupra volumului *Starea de asediu* mai aplicat decât Ion Negoițescu. El sesizează tensiunea adevărată, opțiunea spre real. „Starea de asediu este chiar încordarea interioară prin care realul poate fi transferat în text, poate fi retopit și recuperat în limbaj"[13]. Sentimentul acut al implicării într-un existențialism „ieșit din coloană" dă sens unui sarcasm feroce al unei frazări deturnate de cohorta de convenționalități. Poemul se gândește pe sine (și implicit, acut, se scrie) în măsura în care inerțiile realului sunt corporalizate direct în discursul – cred eu – mai degrabă antiliric; astfel „în miezul miezului se așază contrariul miezului ca un ghem de cifre înmugurite"; „olarul iese pe câmpul lutului său vertical să caute viitorul trecut al formelor"; „chiar din pletele rezonanței extatice moartea își împletește cozile grele"; „rezonanța ironică a secretului știe că și-a păstrat bănuțul speranței"; „iar săgeata spre viitor trasă tot în trecut ajunge cu o melancolie inexplicabilă", „năucitoarea fractalitate" și „foarfeca metafizică" cooperează ca să inventeze „ecuațiile diferențiale ale iluziei". Cultivând o „artă poetică inflamantă", poetul excită creșterea exponențială a razei universului pe firul timpului precum Marcel Proust ori Ștefan Augustin Doinaș.

6.Un clandestin al destinului

Profesorul preferat din anii studenției mele din cetatea Băniei, la Filologia craioveană, Eugen Negrici, în replică la atitudinea mai rece a lui Nicolae Manolescu față de poliglotul Dinu Flămând, e de părere că acesta e adeptul unui naturism constrâns la spiritualizare, la rigidități, glaciale, la o geometrie a echilibrului între intuiție și reflecție. Autorul tratatului *Literatura română sub comunism* [14] identifică în poetica lui Dinu Flămând tehnica „altoiului", a poetului produs de eveniment; deopotrivă a analizei necruțătoare a propriilor trăiri sufletești, a urmărilor inciziei în tru-

pul său, al corpului străin al istoriei, în stilul Hertei Műller din *Leagănul respirației* [15] ori în cel al lui Ion Caraion din *Cântecul singurei* [16]. Dinu Flămând li s-a alăturat cu succes marilor poeți ai neliniștii, incertitudinii, înstrăinării, ai exilului minat de nostalgie, de îndoielile readaptării; ai tulburării din cauza senzației inadecvării la prezent. Neoexpresionist deci în substanță lirică, poetul își transfigurează exasperarea, tensiunea, vibrația tragică, sentimentul escatologic că materia și-a impus definitiv dominația și că nu te mai poți integra în această lume părăsită de lumină, acuzând crepusculul umanității. Astfel el devine coleg de școală expresionistă românească cu Angela Marinescu, Vasile Vlad, Virgil Mazilescu ș.a. În *Istoria*-mi *transmodernistă a literaturii române contemporane* (vezi *op. cit*., pp. 993-994 – n.n., IPB), la rându-mi i-am remarcat intimismul antiemfatic, fantezia țepoasă, frizând un delir cinestezic, imagismul mizantropic, crud cu sistem bacovian [17] ca și utopismul negativ care-l include într-o familie cu Orwell, Zamiatin, Grossman, Zinoviev, Pasternak, Bulgakov, Goma, Ierunca ș.a.

Comentându-i *Grădini/Jardins* am remarcat o capodoperă, *Emigrantul Ulise*, unde Dinu Flămând recurge la transvazări transretorice, la construcții sintactice noi pentru imaginație, la condensări ale triadei imaginativ-afectiv-conceptual într-o literatură de gradul al doilea, marcată de serviciile intertextualității, chiar oarecum și de moștenirea unui Geo Dumitrescu, translată în regimul recuperărilor axiologice ale unor „monstruoase" contribuții ale Umanității la îmbogățirea literară a patrimoniului universal de la Euripide (amintit de poet la p. 36) și până la Dante (citat la p. 47) ori Joyce cu al său roman *Ulise* la care poetul român, plecat în exil la Paris, a venit cu remarcabila-i replică *Emigrantul Ulise*, „totul concentrat", „sub privirea gratuită a constelațiilor".

Ca și Ulise, poetul e un „clandestin al destinului" care speră că undeva „pe un țărm provizoriu", unde ar deprinde „noua limbă ce pune piedică amintirilor în vreme ce pe spinarea obiectelor năpârlește coaja vechilor nume" va fi fericit. Această capodoperă e o ars poetica a regenerării poeticității nominale „în aceeași placentă... cu excesul lăuntrului său învățându-și ochii pe întuneric să vadă și altă culoare de întuneric, iar apoi chiar un început de lumină nocturnă ce nu mai seamănă defecațiile Infernului".

Aș putea înțelege că „mama" evocată în *Emigrantul Ulise* e limba română spre care „urcă circuitul secret al melancoliei", „nimic nu ezită în cuvânt definitiv iar Ithaca (aceasta fiind patria utopică a poetului/a poemului – n.n., IPB) rămâne viitor provizoriu al unui trecut cu clanțe sparte prin care se uită în case luna printre ruinele reconstruirii"; așadar poetica regenerării are drept bază arta reconstituirii unui limbaj vechi și totodată nou, după cum aflăm și din poemul *Bocitoarele*.

De altfel, în poeticitatea întrețesută de Dinu Flămând „aparențele captează răcoarea apelor invizibile", „apele" fiind de ipso et de facto cele ale literaturii antice grecești, latinești, indiene, egiptene, tibetane, celtice, nordice etc. resuscitate lirico-epic de „sub această coajă secretă timpului" [18].

Bibliografie

1. Vezi Ion Popescu Brădiceni: *Scriitori români contemporani și cărțile lor esențiale. O istorie transmodernistă a literaturii române contemporan*; ediția a II-a revizuită și adăugiră; editura Tipo Moldova, Iași, 2023, pp. 993-995.
2. Dinu Flămând: *Corzi/Superstrings* (Poeme/Poems); traducere în limba engleză de Olga Dunca; editura Ideea Europeană, București, 2007, p. 275.
3. Nichita Stănescu: *Invizibilul soare*; antologie, prefață și notă asupra ediției de Ion Mircea; editura Corint, București, 2007, p. 225.
4. Vezi Paul Celan: *Opera poetică* (I+II); traducerea din limba germană de George State; cuvânt înainte de Andrei Corbea; editura Polirom, Iași, 2019, pp. 5-9.
5. Gheorghe Grigurcu: *Poeți români de azi*, editura Cartea Românească, București, 1979, pp. 477-484.
6. Vezi Jacques Derrida: *Scriitura și diferența*, traducere de Bogdan Ghiu și Dumitru Țepeneag; prefață de Radu Toma; editura Univers, București, 1998, pp. 12-13.
7. Vezi Cicerone Poghirc (ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de...); *Cultură și filozofie indiană în texte și studii* (1); traduceri din limba sanscrită de Teofil Simenschy; Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 39.
8. Thomas Stearns Eliot: *The Waste Land*; traducere și prefață de

Alex Moldovan; editura Paralela 45, Pitești, 2004.
9. James Joyce: *Ulise* (I+II); traducere și note de Mircea Ivănescu; editura Univers, București, 1974.
10. Vezi Dinu Flămând: *op. cit*. pp. 218-222.
11. Idem, *ibidem*, p. 58.
12. Ion Negoițescu: *Scriitori contemporani*; ediția a II-a, îngrijită de Dan Damaschin; colecția „Cercul literar de la Sibiu", editura Paralela 45, Pitești, 2000, pp. 212-215.
13. Marin Mincu: *Experimentalismul poetic românesc*; prefață de Ștefan Borbély, editura Paralela 45, Pitești, 2005, pp. 142-144.
14. Eugen Negrici: *Literatura română sub comunism*; ediția a III-a revăzută și adăugită, editura Polirom, Iași, 2019, pp. 615-618.
15. Ion Popescu Brădiceni: *Reinventarea capodoperei. Arca Metanoia,* colecția Opera Omnia publicistică și eseu contemporan, editura Tipo Moldova, Iași, 2016, vezi „Herta Müller față cu tragicul banalului curent și un premiu „Nobel" pentru „Leagănul respirației", p. 209-221.
16. Ion Caraion: *Cântecul singurei/Le chant de l'unique*; cuvânt introductiv de Ovid. S. Crohmălniceanu; traducerea poemelor în franceză de Vahê Godel, Margareta Sterian, Jean Malrieu, Alain Bosquet, Jean-Claude Renard, Georges Badin, editura Eminescu, București, 1979.
17. Vezi Dinu Flămând: *Introducere în opera lui George Bacovia,* editura Minerva, București, 1979.
18. Dinu Flămând: *Grădini/Jardins*, Ideea Design Print Editură, Cluj, 2005.

*) Marele premiu Opera Omnia Scriitori Români 2025 – Ediția a 45-a a Festivalului Internațional de Literatură „Tudor Arghezi"

Ion NEAGOȘ

Poemele transcenderii (2)

(*urmare din nr. trecut)*

Nostalgia absolutului reprezintă, de fapt, o expresie a setei de abolire a condiției umane (căci „într-un fel se scurge timpul oamenilor/ la poalele/ și într-altfel pe vârful muntelui Everest") și de atingere a deplinei liniști interioare pe care copilul o descifrase în nemișcarea celor decedați („o pace fără seamăn, o liniște cum nu e cu putință pe Pământ sau pe alte corpuri cerești" – *Holograful 19.*, II): „Când n-a mai fost chip să articulez un sunet/ când totul avea să amuțească în mine/ și în afara mea/ am redescoperit tăcerea/ o,/ mireasă a vidului –/ stătea tolănită pe vechile amplasamente/ ca o umbrelă deschisă peste aureola unui sfânt" (*Mireasa vidului*, II). Autoironia exprimată de acea tolănire e menită să atenueze comparația cu ascetul și să o reducă la dimensiunile unei aspirații, dar și să sugereze *oprirea* fizică și mentală (urmată de o golire a conținutului conștiinței) și mai ales atingerea unei desăvârșiri spirituale depășind marginile ființei (aureola), vizibilă textual în deschiderea cuprinzătoare a imaginarei umbrele. E o mișcare inversă țâșnirii aspirației metafizice („pururi tentat/ să curg până dincolo de mine cu sângele meu", ca și când, ni se spune, s-ar fi născut fără inimă), îndreptată înspre un bănuit centru lăuntric, o *inimă străină* – care ar reprezenta, cred, și singura evocare explicită a *sinelui*, a unei conștiințe impersonale, din întregul volum: „dar pururi sperând că există/ dacă nu printre născuți desigur printre nenăscuți/ cineva cu două inimi și până la durere luminos/ dispus să mă parcurgă pe jumătate/ pentru a-și instala în mine inima de prisos" (*Instalație*, III). Toate acestea erau anticipate de o tulburătoare parafrază la *Odă (în metru antic)* din primul volum, al cărei început corespunde finalului din poemul eminescian: „Redă-mi-l, ființă pură. dacă în râu se vor/ petrece toate, ori dacă în flacără, intră/ fără clipire în

flacără ori în râu și/ culege-mi-l. afară, culege-i mugurii/ morții de pe trup și sufletul lui în-/ durerează-l: el numai astfel va învia./ sub ochii lui va trebui să nu te bucuri/ de izbândă, ochii lui chiar morți deosebesc/ bucuria. dar să înăbuși flacăra/ și să orânduiești cenușa, căci și acestea/ sunt ale mele. ori râului în gând/ petrece-i cercurile până ce nu mai sunt,/ căci și acestea sunt ale mele" (*Redă-mi-l, ființă pură*). Culegerea e o retragere din flacăra pasiunilor și din necontenita curgere existențială, strivire a mugurilor dorinței și acceptare inițiatică a durerii și a înfrângerii lumești. O *reculegere*, în care verticala flăcării va deveni orizontala calmă a cenușii și redobândirea armoniei interioare (orânduirea), o dilatare a conștiinței până la stingerea eului și atingerea, ca o înviere, a supremei purități a ființei, a cărei personificare e invocată în text.

Pentru europeanul de astăzi, această împlinire spirituală este irealizabilă, pierdută fiind condiția paradisiacă a „omului primordial", deci contactul cu sacrul: „departe e adevărul departe ca zorii omului/ vocea lui în memoria speciei și-a pierdut claritatea/ cum albușul de ou înghețând" (*Vai nouă, faraoni*, II). Idee care își găsește o surprinzătoare întruchipare în „presentimentul că ne-am născut peste noapte/ adulți, în costumele noastre negre, de miri/ prin cezariană/ pe o plajă/ și-alături marea agonizând lângă placenta ei/ de nisip" (*Culpa de-a fi*, II). Nașterea ca adulți, în costumele negre de miri ai morții fizice și spirituale înseamnă despărțirea brutală de sacru (cezariana), adică, în termeni mitici, uitarea originii transcendente a spiritului nostru, marea fiind aici absolutul din care s-au ivit universul și viața. Origine afirmată în câteva rânduri, dar mai ales în primul volum: „Noi existăm încet și dedemult,/ născătoare. mă tem/ că ochii mei sunt galbeni/ și dinspre alte lumini foșnesc" (*Mă tem că ochii mei sunt galbenii*). Ca și cum lumina noastră interioară ar fi străbătut mileniile până aici, asemeni celei astrale (foșnetul traducând auditiv propagarea), uimitoare întrupare, precum aceea a flăcării într-o lumânare, nesfârșind-o, prelungind-o într-o altă dimensiune (*Centura de rouă*). Tot astfel, cineva s-a născut în tărâmul nins de dincolo de munți, ochii celui mort s-au

„reîntors cu albul/ către satul său montan”, poetul însuși s-a ivit „pe un câmp al oglinzii”, amintind, platonician, „un alt cer”. Din această memorie metafizică se va naște, în volumele următoare (însă tot în registrul mitic figurată), nostalgia nesfârșitei nopți primordiale – aceea a absolutului în sine (*întunericul alb* al tatălui, din versurile de mai jos) și aceea de dinaintea propriei nașteri: „părul meu se întinde până dincolo de/ ultimul vagon/ ca un otgon ca un magnet străveziu târăște după el/ întunericul tunelului/ eu nu m-am născut pentru a fi văzut./ între laptele vizibil al mamei și laptele invizibil/ al tatălui e o zi și o noapte și noaptea e fără sfârșit” (*Terra ballerina*, II). Pe cel care „încă nu s-a născut/ un fel de nor un fel de plasmă un fel de albuș/ de ou îl înconjoară” (*Luna neagră sau Cât de frumoasă e femeia care a născut un orb*, II), deci uterul e asemănat Oului cosmic din care s-au desprins apoi Cerul și Pământul, accentul căzând aici pe primul termen, simbolizat de albuș. Iar starea paradisiacă, de faptul că plodul e „întreg străveziu” („pe drept cuvânt/ el vede cu tot trupul de parcă ar fi apă”) și atinge simultan „cu buzele și cu genunchii cerul”. (Ne amintim că îndepărtarea treptată a umanității de sacru era reprezentată de înghețarea unui albuș, care devine impenetrabil.) Esențială e și liniștea „nepământească” din ochii mamei, care e aceea a unei piramide, a corăbiei de piatră a împăraților Chinei, cufundată într-un aur lichid, a vitezei *hiperluminice* a unui tren imobil (*Șocul oxigenului*, II).

Această nostalgie e concretizată în evocarea insistentă a unei *anamneze*, figurată ca dublă întoarcere la origine, atât în planul uman cât și în cel cosmic: „sub pielea mea pământie de broască/ descuamată desțelenită ca papirusurile/…/ dedesubt dedesubt dedesubt/ viețuiește un alt om mai tânăr/ și cu înfățișare infinit mai fină/ dedesubtul lumilor dedesubt/ la mii de ani la mii de Iovi-lumină” (*Vai nouă, faraoni*, II). Ieșirea din prezent și din vizibil devine, prin repetarea adverbului și prezența lui Iov, o străbatere inversă intens dramatică a straturilor de timp până dincolo de nașterea universului însuși, pentru că ținta o reprezintă acea „pace care depășește înțelegerea”, cum spun indienii, a absolutului nemanifestat.

Anamneză reprezentată în primul rând ca un *regressus ad uterum*, imaginat metaforic (suav – „mireasma ce-și caută floarea/ în moarte" – sau dramatic: „numai coatele și genunchii lor știu/ cât a durat tracțiunea/ câte zile și nopți au târât sus pe munte mireasma/ pentru ca de acolo să o arunce-n prăpastia florii/ care a zămislit-o", *Terra ballerina*, II) sau cu un naturalism menit să provoace un șoc inițiatic cititorului: „două mâini au redeschis matricea/ născătoarei mele/ și m-au culcat din nou în ea.// un foșnet uscat/ printr-un lan de vergele de sticlă/ se-auzeau mâinile lor cum cos/ corpul străinului/ în valea vie a mamei lui" (*Șocul oxigenului*, II). Esențiale sunt aici două texte. În ultimul e imaginat momentul în care, depășind vârsta până la care a ajuns mama, poetul se gândește că ea va fi de acum din ce în ce mai tânără decât el, „încât/ o, dacă – prin absurd –/ aș vieți de două ori cât ea,/ peste alți șaptezeci și șapte de ani,/ la moartea mea, mai spre sfârșitul zilei,/ ar bate ceasul să se nască iar,/ moment festiv/ în care stelele-ar începe să se tragă cu spatele/ înspre origini/ și-n care timpul/− ca dobânzile bancare –/ ar eșua în teritoriu negativ" (*Azi, 29 august 2024*, III). Pretextul celuilalt poem îl reprezintă fenomenul uluitor petrecut de echinocțiu la vărsarea Amazonului în ocean, când mareea înaltă năvălește într-un val uriaș spre interiorul continentului, dând impresia că fluviul și-a întors apele spre izvor: „de cealaltă parte a pământului Amazonul e-n *pororoca*/ se năpustește ca un copil violent/ cu țeasta transparentă spre propriul izvor/ și odată ajuns mai pune o picătură dincolo/ de el ca un punct pe i./ vai mie/ Amazonul e mama/ înainte să moară a fost din nou zile la rând o fetiță/…/ alergând spre vârste din ce în ce mai mici./ cu ochii în lacrimi/ de ciudă că nu poate trece-n sens invers/ ultimul prag: cel al propriei mame./ pentru a pune un punct cât o păpușă rusească/ acolo unde și când părinții ei încă nu existau" (*Amazonul e mama*, II). Punctul acesta nu e doar semnul desăvârșirii acestui demers, ci, asemeni picăturii, un simbol indian al absolutului însuși (cufundat într-o pace eternă și în același timp desfășurându-se concentric în straturile universului, de unde comparația cu păpușa rusească), evocat de Eminescu în

Scrisoarea I: „Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii,/ E stăpânul fără margini peste marginile lumii…”

Extraordinară mi se pare însă concentrarea întregului parcurs al anamnezei în numai trei versuri: „de ce zborul păsărilor e atât de silențios?/ pentru că reface/ curbura interioară a oului” (*De ce?*, III).

Des întâlnita obsesie a luminii e și mărturisită de poet: „aceea e limba în care mi-aștern cuvintele pe hârtie/ aceea e feminitatea pe care o vor visa/ cuvintele mele până la moarte” (*Holograful 1.*, II). Dar nu a celei diurne, căci soarele nu e decât „întunericul lui Dumnezeu” (*„și vom încredința luminii/ înfățișarea lumii spre a-i păstra secretul”*), „ca o gaură neagră învelită-n ziare” (gaura hornului din care zugravii au extras burlanul sobei, pesemne) obturând transcendența, căci, invers, dacă „soarele ar fi transparent/ aproape nimic/ din ceea ce vedem n-ar putea fi văzut” (*Seara sau sufletul?*, II). Lumină care e doar *umbra* platoniciană a „unei mai mari lumini” – *soarele dintâi*, lumina originară, transcosmică din care s-a născut universul („piatra a fost odată lumină/ și lumina a fost odată lumină”) iar în coștiința profundă, obsesia („amprenta”) despre care am vorbit: „ceva matinal/ ancestral dar niciodată văzut/ îmi însuflețea memoria”. Inspirata comparație a căldurii soarelui cu „subconștientul unui fier de călcat” exprima, de fapt, tocmai presimțirea chinuitoare a acestei invizibile lumini („*morala*:/ nu e ușor să ții cărbuni aprinși în palme/ dar infinit mai greu îi este orbului/ să țină-n palme zmeura pe care nu o vede.”) și imperioasa nevoie de a străbate înspre ea vizibilul (întâlnim aici o nouă parafrază la versul din imnul pascal): „Nu mă întreba de ce aprind lumina/ în plină amiază/ de ce fac eu lumină pe lumină nu mă întreba// e doar un mod de complezență/ (în fapt de disperare și sarcasm)/ față de lunga/ lunga noapte invizibilă a zilei// față de această/ plafonieră a universului/ de care suntem zi de zi presați” (*Plafoniera*, III). Interminabila „noapte invizibilă a zilei” însemnând, dincolo de exasperarea poetului, atât că lumina soarelui e asemenea întunericului față de orbitoarea lumină originară, cât mai ales că dincolo de

vizibil se află nesfârșita noapte cosmică, reprezentând aici absolutul – „întunericul lui Dumnezeu”, *pustiul* de dincolo de sfera de cristal imaginată de vechii greci, astfel că atunci „când nu vedem,/ razele pustiului trebuie că sunt”.

Însă „grădina,/ aura inconfundabilă a orașului, coroanele de fotoni/ ale caselor” nu sunt decât acel „plâns împietrit/ în materie” din elegia *Amprenta* (II). Faptul de a fi închis în trup, în însăși condiția umană, interzicând accesul la transcendență: „în sacul ființei mele m-ai cusut,// și soarele meu încă o dată a trecut,/ încă o dată soarele meu,/ încă o dată a trecut soarele meu” (*În sacul ființei*, II). Cele „două globule de oxigen/ străbătând toată carnația străvezie a oceanului/ spre cerul de la mii de picioare înălțime”, din poezia *Jiva* (II), reprezintă „imaginea ochilor mei de acum/ căutându-și soarele/ în vreme ce îmi circulă prin corp ca/ două globule de sânge.” Teribilă este însă compararea impermeabilității metafizice a ființei noastre cu pielea dură a unei tobe, pe care razele soarelui n-o pot străbate decât imaginar: „imaginează-ți pielea unei tobe/ îngăduindu-i soarelui să o străbată// prin foștii ochi ai animalului” (*Lucrări și zile*, II). Dar aici este vorba despre o *primire* și ochii evocați sunt, în planul simbolic, cei spirituali. Numai *albirea*, purificarea ființei face posibilă interiorizarea *luminii* în straturile ei cele mai adânci, regăsirea heideggeriană a unui limbaj primordial capabil s-o invoce: „invoc în *ursprache* cea mai veche amintire a mea,/ născătoarea unor antecesori ai mei,/ îi spun *mamă* cu buzele mele de cauciuc alb/ și lumina îmi umple iarăși ridurile” (*Viceregele cireșelor*, II). Nu încercarea deznădăjduită de a ieși din sine („E o impolitețe să dormi în tren/ să gesticulezi ori să faci grimase în somn”), ci cunoscuta repliere în întunericul lăuntric, sinonimă cu beatitudinea *trezirii*: „când la intrarea-n tunel trezindu-te cineva îți/ surâde/ din adâncul luminii/ fără a fi văzut” (*După cum citim*, III). Apoteoza constituind-o o splendidă răstălmăcire a descoperirii Americii și a unei cunoscute sintagme din Apostolul Pavel, al cărei pretext e un bărbierit în fața oglinzii: „numai văzduh și ape și nori pe întinsul materiei/…/ și-n secunda/ în care te-aștepți cel mai puțin să

se-ntâmple/ neîntâmplatul/ o altă lumină/ a nemaivăzutului irumpe din petele de rugină/ ale oglinzii/ și Dumnezeu ca un Columb își pune steagurile/ pe ființa ta" (*Departe de America. descoperirea sinelui*, II).

*

Motivul *anamnezei* presupunea o înțelegere non-dualistă a lumii – ca emanație a unui absolut care se *împarte* continuu (și de aici utilizarea prezentului în text) în tot ceea ce există *fără să se dividă*, ca *unu multiplu*: „Dumnezeu aruncă un pumn de cristale în spațiu/ și fără a fi un cristal e întreg în fiecare" (*Seara sau sufletul?*, II). Sau, parafrazând un cunoscut termen kantian și inspirându-se deopotrivă dintr-o reprezentare indiană a desăvârșitei închideri în sine ca pură virtualitate, absolutul e „lucrul din spatele lucrurilor, cadavrul lui transparent și spart în bucăți/…/ care se-mparte într-o infinitate de lucruri" (*Biblioteca de praf*, II). Ori, mai puțin didactic, dar cu același accent pus pe dimensiunea ascunsă și nu pe formele vizibilului, ca în cazul corpurilor cerești devenite cristale (așa cum firele de praf din cameră nu contenesc „să scânteieze în cădere precum tărâțele de diamant"), atunci când încearcă să înțeleagă „cât de egal se distribuie mireasma de fân/ pe nesfârșita pajiște a noțiunii de fân" (*Lamento pentru eșarfa cyclamen*, III). În sfârșit, tăcerea din jur o revelează poetului pe aceea absolută și deschide viziunea grandios lirică a expansiunii ei creatoare: „Tăcerea e un ecorșeu de nerecunoscut/ o scoică imensă/ din care aud cum încep și cum sfârșesc/ sunetele în univers/…/ între începutul și sfârșitul lor un sound/ un nor o/ aură amniotică dezintegrându-se sonor/ care crește și crește rarefiindu-se până la melodie/ care crește/ așa cum crește distanța dintre tălpi și creștet/ odată cu trupul" (*Sound*, III). Descifrabilă și în desfășurarea „hipnotică și maiestuoasă" a unei cozi de păun, „ca un multivers astronomic, un evantai viu al lui Dumnezeu" în culorile curcubeului, căci se vorbește despre *rogvaiv*-ul penelor ei, formulă ce conține, după cum știm, inițialele acestora – roșu, oranj, galben, verde, albastru, indigo, violet. Surpriza ne-o rezervă însă tot enigmatica poezie *De ce?*: „de

ce șterge marea urmele de pe țărm?/ pentru că în timp ce le șterge/ învață să umble." Fiindcă aici nu e doar misterul ivirii vieții din mare și al filogenezei (ca și cum am vedea primul om ieșind din apă și înaintând pe nisip), dar însuși cel al cosmogoniei, al nașterii formelor vizibilului din invizibil.

Astfel că nici soarele nu mai poate fi o pată opacă, el dispersează lumina originară, dar ea ajunge întreagă pe pământ și ceea ce vedem e „lumina cea pur și simplu adevărată": „un nasture imens de lavă străbate lumina/ și totuși lumina străpunsă de el/ nu are patru găuri în trup" (*La Marienbad, anul acesta*, II). Ea a devenit materială („o făină zero se lasă din cer/ peste clădiri peste arbori pe umerii oamenilor") și trăirea ei, ca în copilărie, înseamnă intrarea în durată, într-un prezent etern: „unde era toată lumina pe-atunci?/ în noi/ și peste tot și totuși/ nicăieri în altă parte decât acum și totdeauna./ Amin." (*Unde era toată lumina pe-atunci*, II). Dacă tatăl (absolutul) e „beznă, întuneric/ de sine însămânțat", orice/ lumină-i ochiul matern", astfel că, așteptând la fereastră să apară stelele, coborârea pe scări a unor tocuri subțiri, al căror sunet atinge conștiința ca un corespondent sonor al razelor de sus, trezește închipuirea mamei în tinerețe („magnolie multpreacurată", căreia „lumina/ îi vine din urmă și-i străbate veșmintele"), care provoacă, la rândul ei, rememorarea unei imagini din copilărie, percepută și ea auditiv, dar scăldată în aceeași lumină. Pentru ca în pasajul următor să întâlnim un imn elegiac ce reia motivul central al unei vechi cântări creștine din rugăciunea de seară, forma aparent interogativă fiind, de fapt, aceea a unei invocări – lumina adorată în ea însăși, ca o existență-în-sine: „când nu vom mai fi, spuneam,/ lumina mea lină și fără trebuință, spuneam,/ când nu vom mai fi, spuneam,/ nu vom înrâuri oare pe nimeni?/ lumina mea lină, spuneam,/ lumina mea lină,-i spuneam, și fără/ trebuință-i spuneam" (*Holograful 27.,28.*, II). Gândul dispariției noastre sugerează precaritatea ontologică din adâncul căreia se înalță invocarea, dar și abisul transcendent din care se ivește steaua aici întru propria noastră alinare.

Reale ar trebui, de asemenea, să fie lucrurile și ființele din

preajma noastră, dar nu sunt, pentru că nu le putem trăi, interioriza, astfel că, în mod paradoxal, realitatea ne rămâne inaccesibilă: „e primăvară în noi și e toamnă afară/ plouă dar nimeni nu știe/ dacă e ploaie de primăvară sau ploaie de toamnă./ plouă/ dar nu este evident că plouă./ doar plouă" (*Evidența*, III). Sau, cum se spune în altă parte, „plouă/ înlăuntrul ploii/ și e toamnă înainte de-a fi viață/ e ceva în afară care nu va fi niciodată înlăuntru/ cum e ceva înlăuntru care nu va fi niciodată afară" (*Luna neagră sau Cât de frumoasă e femeia care a născut un orb*, II). Fiindcă „ar trebui să ne părăsim ochii/ pentru a nu ne părăsi privirea/ evident nu e că privim/ evident e că suntem privirea noastră", argumenta primul text. Distincție detailată în poemul *Păunul* (III): „privindu-l, corpul lui se îmbrăca într-un soi de inaparență, de polei impalpabil și invers, lăsându-se privit, ochii mei se îmbrăcau în penajul lui, în rogvaiv-ul penelor lui, fierbinți și strălucitoare ca picăturile de sudoare ale orbilor îndrăgostiți." În primul caz e doar o înregistrare a existenței păunului, a formei lui încremenite, aparent moarte, ca în imaginea suprarealistă a ochelarilor uitați în frigider care „se uitau impasibili la un măr cu brumă" sau în versurile dedicate unui poet lipsit de suflet, încercat doar de un *presentiment impar* al realității (în absența *rudeniei de sânge*), care își așează pe pagina albă vrăbiuțele înghețate, „decupate atent cu penseta/ din rochiile lor de cristal" (*Presentimentul impar*, III). În al doilea, evocarea orbului îndrăgostit este aceea a unei anulări a distanței instituite de simpla privire și a unei intense cunoașteri sinestezice, cu întreaga ființă, deci în deplinătatea trăirii și în beatitudinea identificării: „am vieţuit împreună ani, luni și luni de zile/.../ ne-a fost dat să trăim o duminică fără sfârșit, sărbătoarea continuă a coexistenței omului cu păunul"... Identificare descifrabilă și în poezia *Pe suprafața ochilor* (III): „un lunetist de aur/ doboară cu privirile un leopard/ și nu miră pe nimeni că privirile/ și sângele vânatului/ i se resorb în șanțurile feței."

Dar este vorba despre o relație profund interiorizată, ca aceea din textul de mai jos, rezultat al unei închideri în sine, al unei morți inițiatice (învelirea în ziare sugerează cerșetorul,

asceza socială, dar se va vorbi și despre o *vedere* „cu ochii primitivi ai morților") ca *ruptură de nivel* („gândirea mea/ cu leopardul în crengi") și renaștere spirituală („în orice moarte/ bântuie o boare primăvăratică"), simbolizată de cunoscutul motiv al *somnului*: „Dormeam pe pământ învelit în ziare precum aurul/ cu vărsat de vânt al portocalei în hârtie de ambalaj/ cu singura deosebire că nu eram aromat/ ci fericit. trupul mi-l purtam/ cum ochelarii de soare pe întuneric. dincolo/ și dincoace de lentilele portocalii/ însuși crângul înflorit de portocali dormea" (*Copacul cu 10000 de imagini*, II). Iar aurul, aroma și forma sferică a portocalei semnifică desăvârșirea spirituală și plenitudinea beatudinală despre care am vorbit. Doar cufundarea în eul adânc face posibilă vederea *față către față* a lumii (formulă pauliniană reluată în titlul poeziei în care mama poetului vede pentru întâia oară marea, la patruzeci și trei de ani): „În somn când/ încredințat că ești viu unul/ dinlăuntru te aduce/ la fereastră și privește/ (creanga înflorită u-/ medă de măr)./.../ când în bucurie/ precum cei din cort/ te cheamă, albirii/ de ziuă te slăvește iar/ închinându-i-se/ deschide fereastra peste/ creanga înflorită u-/ medă de măr;/ (sub ea dacă va fi ajuns/ și cel desprins)/ cu uitate măsuri înseamnă că se întregește/ dimineața graiului" [*Punte (univers acvilin)*, I]. E o situație similară cu aceea din *Păunul*: inițial creanga înflorită e pusă în paranteză, fiind aproape inaccesibilă, vag întrevăzută din spatele geamului. Numai deschiderea bruscă a ferestrei (a conștiinței) creează impactul primei vederi (ea e deschisă *peste* creanga de măr). Miracolul esențial – *trezirea* înăuntrul somnului (ca desăvârșire a unei anamneze, cum sugerează evocarea celor din cort și finalul) – este însă acela al nașterii luminii din întuneric, ca într-o cosmogonie, și aceasta este revelația care o face posibilă pe cealaltă, creanga însăși părând abia ivită de dincolo (e încă „umedă" și pură în înflorirea ei), căci vocala „u" este semnul uranicului, al originii ei cerești.

Într-o decantată poezie apare un copil „contemplând o viperă/ și digerând imaginea viperei/.../ la vedere nedăunătoare,// pe porțiuni poate dulce" (*Copil contemplând o viperă*, II), adică percepând o ființă în sine, în pura ei

existare, în afara instinctului de conservare sau a categoriilor intelectuale și morale în care o încadrăm noi. În realitate, descoperim însă puține reprezentări, mai ales ale lucrurilor, o excepție constituind-o un pasaj din *Orchestra ca fizionomie* (III) în care poetul rememorează „grinzile casei de cari spânzurau/ lungi împletituri de ceapă albă și roșie/ mici cascade cu usturoi/ cu ciuperci/ cu felii lunguiețe de măr/ cu pești ținuți toată ziua la fum", dar evocarea pregătirii acestora din urmă se încheie brusc cu o reverie a mării: „o, Doamne,/ șorțul Tău mirosind până seara a Mediterana." Semnificativă pentru înțelegerea adevăratului demers al lui Ion Mircea în acest plan al poeziei sale este *Ce* (II): „Icoanele toamna/ icoanele toamna pe lemn/ icoanele toamna pe lemn icoanele toamna/ ce scorojire/ ce desfrunzire/ când pe arborele mort/ pictat e însuși arborele/ când pe arborele mort/ pictat e însuși arborele." Această din urmă sintagmă nu înseamnă contemplarea lui ca existență-în-sine, desfrunzirea reprezintă înlăturarea aparenței („ce scorojire") și o revelare a esenței (indusă cititorului prin incantația versurilor și utilizarea refrenului, prin creșterea și descreșterea scandării, dezvoltarea unui motiv și revenirea la el), temeiul *real* care este aici lemnul și a cărui sacralitate o sugerează icoana. Adică exact ceea ce transmit instantaneu, prin șocul paradoxului, versurile „întoarce pe față apa aceasta/ să o văd, în sfârșit, să o văd" (*Inimile noastre sunt ca Insulele Malvine*, II). Poetul își propune să fotografieze „parfumul existentului pur", vădindu-se neinteresat, așa cum am văzut, să perceapă lucrurile și ființele în materialitatea formei lor, ci doar ca *prezență* („cât de ușor părea tot restul lumii", exclamă el la un moment dat), dar e mai mult de atât, căci parfumul reprezintă aici însăși dimensiunea ascunsă a vizibilului ca emanație a temeiului ultim („Silence olfactif" e un sugestiv mottou ales din Alain Corbin) și în acest sens în conștiința noastră „ceva există dacă are sau nu un parfum de ființă".

Simbolul esențial al acestei dimensiuni rămâne însă lumina, aceea a stelelor, „stelele primordiale", revelări ale luminii originare țintite de privirile poetului într-o *necontenită reverie* – intensa aspirație metafizică pe care o cunoaștem: „lifturi cu

inefabil le unesc cu stelele primordiale/ de unde se hrănesc cu fotoni/ cu ardoare în stare pură și cu azur./ stelele sunt iubiri/ pe cât de intense pe atât de molipsitoare/ lumina lor se revarsă în noapte și mult te iubesc,/ mult te iubesc/ doar privindu-te o, depărtarea mea" (*Excurs în mileniile cu minus*, III). Tensiunea aceasta o putem descifra și în scena cu vinul negru „băut până la exasperare" de cei doi prieteni, dubluri ale lui Ghilgameș și Enkidu, care privesc o noapte întreagă stelele pe un țărm de mare (*Ecranul de lână*, II), dar, atenuată, ea e tradusă muzical (într-un titlu ce constituie el însuși un poem: *„Îi pun mamei halatul pe umeri și evadăm în parcul spitalului. de pe o bancă din drugi de mesteacăn, privim la patru mâini cerul înstelat. de undeva de aproape, se aude liturghia intermitentă a greierilor*, III) sau prin mireasma unei flori și e convertită, în toate cazurile de mai sus în contemplare (a cărei obiectivizare este exprimată de identificarea poetului cu îndrăgostiții în general sau de faptul că sunt două persoane care contemplă). De fapt, e cunoscuta retragere în sine („acoperiți-vă fața cu o dantelă/ și priviți prin găurile ei imensitatea cerului – veți auzi distinct cum începe antichitatea" – *Insula de dantelă*, III; „preludiul oricărei imensități/ este abrevierea ochiului care o contemplă") și deschidere a conștiinței profunde (țărmul și parcul spitalului) înspre „imensitatea cerului" ca desprindere de pământesc, de „drugii" ce alcătuiesc banca („undeva în creierul meu/ un rege de aur/ seceră-n întuneric/ pălăriile de aur ieșite din pământ"), și dezmărginire, care nu țintește însă dincolo de marginile vizibilului. A imagina „universul/ îmbrăcat în infinitul lui" înseamnă a-l gândi ca manifestare a unei esențe aflate în expansiune („infinitul *lui*") și, în același timp, a-l percepe ca pe un *întreg* (cum e și densa livadă de portocali). Fiindcă această dezmărginire este simultan o primire a luminii de sus (stelele sunt „joase joase de tot", se spune într-un alt text) – imensa alchimie petrecută în spațiu („Noaptea e regele Midas") se răsfrânge în conștiința poetului – și o identificare: aparenta decapitare a fiului în lumina veiozei o face pe mamă să descopere izbitoarea lui asemănare cu tatăl, însă decapitate par păpădiile și aurul lor (a cărui semnificație

o cunoaștem) este identic cu cel ceresc.

Voi încheia cu o senină elegie, în care dealul pe care mama și fiul coboară în grabă pentru a prinde un tren înaintea zorilor devine un simbol al pantei descendente a vieții. Reluarea repetată și cu o continuă modificare a poziției ultimelor versuri revelează treptat faptul că nu vârsta, nici singurătatea, nici incertitudinea sfârșitului, ci vastitatea intimă a cerului înstelat, contemplarea splendorii transcendente a lumii constituie cauza înaintării lente de acum: „cobor/ de unul singur dealul/ e o noapte senină/ cu stele joase joase de tot./ am șaptezeci de ani/ nu mă grăbesc/ sunt singur/ e o noapte senină/ și nu există tren pentru direcția în care plec./.../ e o noapte senină/ nu mă grăbesc/ am șaptezeci de ani/ sunt singur/ și nu există tren în direcția în care plec" ([*Cobor cu mama dealul*], III). Dar nu pot să nu adaug concisa reprezentare a extazului nocturn din *De ce?*: „de ce o plantă cu florile albe și parfumate/ poartă numele de Regina Nopții?/ pentru că Noaptea e Regele."

Cornel NISTEA

Arhanghelul

Eram surprins să mi se încredințeze misiunea aceea tânărului ce eram, fără cea mai neînsemnată experiență în domeniu, din cadrul unor acțiuni pe care șefii le numeau mai degrabă de rutină, misiuni ce li se dădeau spre rezolvare doar unor inițiați, buni cunoscători ai zonei. Într-un fel, mi se părea interesant să merg călare șase ore dus și șase întors pe un traseu absolut necunoscut, prin localități cu oameni care mai trăiau într-un soi de primitivism, unde însă se petrecuseră fapte de luat în seamă.

- Faci cu șeful de sector o minimă documentare pe hartă, memorezi cu atenție obiectivele de pe traseu, ca în final să vezi starea echipelor din capul de linie. Predai plicul cu instrucțiuni șefului de sector, nu fără să ți se spună parola!

L-am privit oarecum surprins, iar el a continuat:

- Iei unul dintre caii cei mai buni, de care însă să ai grijă, cum atenție sporită să ai pe tot traseul, iar la revenirea în bază să întocmești raportul cu accent deosebit pe detalii.

- Cu atenție pe detalii, în care vom descoperi întregul, am zis eu, spre satisfacția șefului, încântat să-și recunoască dictonul.

Așadar, șase ore dus și șase întors călare printre colectivitățile de dincolo de defileu spre baza de la Bercașu, pe drumul de cară de-a lungul râulețului de munte ce curge zgomotos printre bolovani, cu apele care se izbesc vijelioase de stâncile din defileu.

Apoi de ce n-aș recunoaște că, deși proveneam dintr-o familie de munteni, nu-mi venea chiar la îndemână să călăresc douăsprezece ore pe un cal ale cărui reacții nu le cunoșteam, aceasta mai ales după ce, când l-a scos din grajd pe Pintea, am fost surprins de înălțimea ireală a calului.

- În două minute voi pune șaua pe el, sper să nu vă grăbiți prea tare, m-a asigurat omul de la grajduri.

- Nu, nici vorbă, ziua în septembrie încă e lungă, l-am asigurat eu.

- Totuși ar fi trebuit să plecați mai devreme pentru a vă putea

face treaba și a reveni tot astăzi înapoi, la bază, mai ales că ai la matale o geantă cu documente și destui bani de dus celor din sector.

- Ei, o geantă de bani, cu care n-ai putea cumpăra o mârțoagă de cal că acesta, am glumit eu.

- Fătul meu, Pintea nu-i chiar mârțoagă, are el niște ani, doar a făcut războiul până în Tatra. Dragului de el i se mai cunosc și acum urmele hamului de când a fost pus să tragă împreună cu Șura tunul.

- Să tragă tunul? Cum adică?

- Scrie în fișa calului, altfel de unde aș ști asta. Ni l-au repartizat de la o unitate militară dezafectată, a zis Cârstea în vreme ce înșeua calul.

- Ei bine, Pintea e un cal de tracțiune, cum de mi l-au dat pentru călărit.

- Dragul de el, calul acesta e bun la toate, numai să-i dai ovăz și să nu-l pui la poveri exagerat de mari...

- Interesant, mă bucur că-mi spuneți toate astea, sunt amănunte care contează. Sper să ne acomodăm degrabă unul cu celălalt, să mă accepte să-l călăresc?

- Oho, dragul de el, oho, câte va fi pătimit în timpul războiului până ce a fost rănit grav în Tatra...

- Rănit în Tatra? Păi asta înseamnă că e un cal erou. Va fi având și decorații?

- Scrie în fișa lui, dacă n-o fi destulă mărturia aceasta...

Am bătut crupa calului cu palma, i-am mângâiat gâtul și coama.

- A împlinit ieri 18 ani, ce mai, ar trebui pensionat.

- E încă vrednic după cum îl văd eu, e de folos bazei noastre.

- Da, mai toți îl preferă în misiunile din defileu și satele de pe traseu. Misionarii spun că este cel mai inteligent dintre toți caii ce-i avem. N-a făcut nimănui surprize...

- Așa, mă bucur să aud asta...

- Încălecați de jos sau vi-l trag la peron?

- Prefer să-l încalec de pe peron. Ați agățat de șa desaga cu ovăz?

- Era să uit, bine că mi-ați amintit. Și geanta... Dar arma, ce faceți cu ea?

- Ei, ei, omul tânăr! Aranjați-mi-le în oblânc, domnule Cârstea. Văd că dumitale ai grijă și de oameni, nu doar de cai...

- Da, da, aveți dreptate, uneori mai trebuie să avem grijă și de oameni...

Am încălecat, am luat hățurile în mână, am dat ușor pinteni calului și-am ieșit pe poarta sectorului marcat de-o oarece semeție, uitând să salut la despărțire pe domnul Cârstea, care mi-a strigat din urmă:

- La popasul de la Trei Cruci nu uitați să dați calului o mână de ovăz, apoi să-l adăpați la valău...

- Nu, n-o să uit, la Trei Cruci, am zis, măcar că acum auzeam prima dată de toponimul ăsta. Îmi spuneam că mă voi interesa pe traseu de la oamenii locului pentru a nu mai scoate harta din porthart să aflu despre locul unde mă aflu și încotro ar urma s-o apuc, aceasta cu toate că-mi era clară precizarea administratorului: Mergeți pe firul văii până la jilipul de la Popeni, apoi luați-o pe drumeagul de cară pe costișa până la borna înstelată. De acolo mai sunt două ore până la brigadă. Până una-alta, ai harta la matale.

Asta era, mă maturizasem dacă administratorul-șef mi se adresa cu acest matale. Aha, instituția asta avea un nou om de încredere, mi-am zis. Mi-am amintit deodată pe funcționara tânără Tinuța Iacob, care-mi admirase ținuta: „Arătați atât de bine în uniformă, cu pantaloni și veston de postav kaki, bocancii cu ținte și pălăria verde asemănătoare cu a vânătorilor de munte, cu smocul de păr de mistreț la panglică". Apoi arma, pe care am preferat s-o port în spate, o carabină ce părea nou-nouță, care-mi conferea autoritate, dacă nu și ceva semeție. E adevărat însă că mândria, da, da, mândria a apărut înainte de intrarea în defileu când am întâlnit primele case și am fost salutat de către sătenii de pe la porți și de prin curți. Privind oamenii de la înălțimea la care mă aflam, începeam să-mi dau seama că autoritatea era ceea ce declanșa salutările și plecăciunile, acum văzute sub chipul unui călăreț tânăr, impozant, cu o armă de război în spate.

- Bună ziua, bade, mai e mult până la Trei Cruci?, m-am adresat unui om al locului între două vârste ieșit la poartă.

- O, domnule dragă, să tot fie încă vreo două ore de mers, dar nu păreți de prin părțile locului.

- După cum vedeți, nu-s de pe aici...
- Cu oarece misiune prin locurile noastre?...
- Da, da, cu oarece misiune. Rămâneți sănătos.

Îmi părea de mirare asta, ca un om în misiune să intre în vorbă cu oamenii locului, dar eu simțeam nevoia asta, a străinului cu prea puține repere ale zonei, nici vorbă să cunosc câte ceva despre oamenii din defileu, cum nici ei nu știau mare lucru despre acei călăreți în kaki, cu smoc de păr mistreț în panglica de la pălărie și o carabină în spate, călărind un cal uriaș. Prea se întâmplaseră multe în zonă, iar tăcerea era dovadă de înțelepciune, nu de puține ori cei care au avut curiozități și și-au bătut gura avuseseră de pătimit. Știam prea puține despre pătimirile astea, dar destule pentru a-mi face o idee despre oamenii satelor de sub munte, care acum priveau cu oarecare temere călăreții în misiune, victime ale unor agresiuni teribile, pe care îi compătimeam pentru condiția de taciturni ai unei colectivități trecute prin multe.

Cum m-am apropiat de peretele stâncos al muntelui, mi-am propus să consult harta, dintr-o anumită curiozitate, la care curând am renunțat, furat de peisajul fabulos, de stâncile mărețe ce se înălțau de o parte și de alta a drumului și de vuietul ce-l făcea râul ce cobora vijelios în cascade. Când deodată calul de sub mine a scos un ihăit ciudat, de parcă ar fi vrut să-mi comunice ceva.

- Hai, Pintea, hai, de acum ne afundăm în defileu, ce voiai să-mi comunici?
- I-ha, i-ha...
- Știu, Pintea, știu, aici s-au dat lupte cumplite. Au murit zeci, poate sute de oameni de ambele părți.

Deodată, Pintea a grăbit pasul, măcar că aveam de urcat un povârniș destul de mare.

- I-ha, i-ha...
- Gata, Pintea, au trecut vremurile alea. Acum e pace...
- I-ha, i-ha-a-a...

Crevase de o parte și de alta, apoi croncăniturile corbilor, care de o vreme ne urmăresc pe traseu.

Trecem prin defileu cu senzația că suntem însoțiți de un vuiet. Să fie vuietul sufletelor celor căzuți aici în confruntările de atunci? Au trecut anii, nu prea mulți, dar au trecut după potopul

acela. Cei vii sau răniți stau azi prin curți sau pe la porți, doar e zi de sărbătoare. Și deodată, precum un anunț straniu, la ieșirea din defileu cele douăsprezece cruci de lemn, ușor înnegrite de vreme. Îndemn calul să grăbească pasul, de parcă aș fi dorit să împuținez reproșul lor, al morților fără nume din văgăună în preajma cărora un băiețaș își paște cele câteva capre.

- Bună ziua, băiete, mai e mult până la Trei Cruci?

- Bună ziua, mai e, mai e, dar nu chiar foarte mult...

Asta e, călăresc de trei ore cu soarele în ceafă, iar la valăul de la Trei Cruci cobor din șa și pun calului după cap traista cu ovăz. Îmi răcoresc mâinile și fața cu apă de la ciuciur, apoi iau carabina din spate și-o pun alături. Pe cer apar nori amenințători de ploaie, iar până la sector mai e cale de mers, noroc cu Pintea care a mai făcut drumul ăsta cu alți colegi aflați în misiune și regret că el nu poate să-mi împărtășească impresii, dar mă bazez pe el că nu poate rătăci drumul.

- Încă trei ore de mers, îi zic eu, iar el mă privește aprobator printre frânghiile traistei.

- I-ha, i-ha...

Curând îi iau traista cu ovăz și îndrept calul spre valău, iar el bea fără grabă de parcă ar vrea să-mi spună: Avem drum lung de făcut. Urmează depresiunea cu cele două sate de sub codru, cu oameni care te vor privi cu și mai multă curiozitate și suspiciune.

Încalec de data asta de pe marginea valăului și pornim mai departe.

- Hai, Pintea, hai băiete. Să sperăm că nu va începe prea curând ploaia...

Alte salutări de pe la porți și de prin curți, oamenii îmi spun bună ziua în loc să le spun eu, drumețul străin. Îmi salt arma în spate, ridic privirea mai sus, totuși nu disprețuitoare, nici umilă precum a călugărului ce făcea și el drumul acesta, habar n-aveau ei că era infiltrat și avea să-i cerceteze. Nu le putuse trece prin cap o așa găselniță, după care jumătate satul a fost evacuat și dus în lagărele din pustie, iar cei rămași continuă să dea binețe tuturor drumeților, doar așa se cuvine celor care trec prin satul lor, chiar fiind în misiune.

Îmi imaginez cu greu mirările lor când descopăr privirile, galeșe, mai ales ale bătrânilor, ce le-au mai rămas dincolo de uluire.

Salută călărețul care se strecoară agale pe ulița principală, pe lângă moara de apă și vâltoarea în care apa se învârte cu zgomot. Mă îndrept din spate și-mi controlez ținuta, dintr-o obligație minimală, convins fiind că o parte dintre privitori văd pe cal trimis al Domnului. Îmi simt arma în spate, o salt ușor, îmi pipăi porthartul, apoi îmi potrivesc pe cap pălăria în panglică cu smocul de păr mistreț. Este în regulă. Încă două ore de mers. Intru în pădurea de cer, drumul urcă tot mai accentuat spre laricet, uimit să constat că mă aflu în pustietate. Din când în când îmi taie calea câte-o vietate, vreun iepure sau vreo căprioară. Cum ajung la o bornă de hotar, cobor de pe cal și o cercetez, apoi o caut răbdător pe hartă cum mi-au precizat detaliile cei de la centru, doar făceam drumul acesta pentru prima dată, un novice neiniția-at în misiuni dincolo de înțelegerea mea. Ei, doar oare nu mă incluseseră cu câteva luni în urmă în echipele de convingere? Da, da, învățasem acolo câte ceva din multe, totuși nu destule pentru a fi convingătoare. Îmi acordaseră acum încrederea, nici nu se putea altfel de vreme ce directivele erau atât de clare, să implice în acțiune tinerii? Acum, la patru ore de mers spre sectorul din vest, începuse să mă preocupe asta: lipsa mea de înțelegere, dovadă că aveam mari lipsuri în documentare. Dar satele, oamenii pe care-i întâlnesc în călătoria mea spre sector, fețele, gesturile lor nu sunt tot atâtea elemente ale necunoașterii mele?

La Trei Cruci ar fi trebuit să-mi mănânc coltucul de pâine cu salam, dar n-am făcut-o, iar acum îmi e foame. Ei, la sector vor avea ei grijă de omul în misiune și îl îndemn pe Pintea la drum, când din dreapta mea aud o împușcătură. Trag de hățurile calului. Aud o altă împușcătură. Ce naiba poate fi? Până la sector mai e ceva cale. Mă îngrijorez, desigur. Sunt focuri de armă de război. Vor fi de-ai noștri sau nu i-au cules pe toți răzvrătiții din munte? Ei, nu mă vizează pe mine focurile astea de armă și dau ușor pinteni calului, pentru care cele câteva împușcături nu înseamnă mare lucru pe lângă câte a pătimit el pe front...

Cum intru în poiană, mă opresc doi militari, mai degrabă cu atitudini amicale.

- Ia, uite, a sosit Arhanghelul!

Mi-au făcut semn cu mâna să mă opresc.

- Știam că ai să vii. Te așteptam de două săptămâni. Ce bucu-

rie!...

Sunt derutat, nu știu ce să le spun, misiunea mea e să ajung la sector și să înmânez plicul șefului districtului.

- Bună ziua, nu sunt cine credeți dumneavoastră, merg la district. Sunt în misiune...

- Întocmai, oricine și-ar da seama de asta. Problema e de ce te-au trimis atât de târziu?...

- Ședința de lucru s-a ținut abia ieri, habar n-aveam că mă vor delega pe mine în misiune.

- Ei, cum să nu ai habar, doar era clar că te pregătesc pentru asta. Au găsit omul potrivit, iar pentru asta ar merita felicitări...

- E tocmai cum ni l-am imaginat: înfățișarea, vârsta, costumația, remarcă celălalt militar.

- Să știi că-ți stă bine cu ținuta asta militară în kaki, cu pălăria verde de vânător de munte pe cap...

- Nu înțeleg ce vreți să spuneți...

- Așteptăm vești. Ni s-a spus: Aveți răbdare, curând vi le va aduce Arhanghelul...

Dumnezeule!, îmi zic, de aceea mă salutau pe drum cu atâta venerație oamenii de prin sate, crezând că eu aș fi aducătorul de vești mântuitoare?

Iar unul dintre ei bănuindu-mi gândul:

- Cum, te mai îndoiești de asta?

- Păi, în documente scrie cu totul altceva...

- Că n-ai fi vestitor al bunei speranțe?

- Ei, nici chiar așa.

- Descalecă, te rog, vom merge pe cărăruie să te prezentăm căpitanului...

- Tot nu înțeleg ce se întâmplă...

- N-ai idee cât de mult ne bucurăm că ai venit, Vestitorule!...

Era probabil o lacună de informație a centrului să nu mă informeze de asta, de o posibilă întâlnire cu patrula ce-mi ieșise în întâmpinare, de vreme ce în zonă mai puteau supraviețui elemente dușmănoase deosebit de periculoase, care m-ar fi putut sechestra. La drept vorbind, după lichidările de anul trecut și deportările ce-au urmat, era de necrezut să-ți imaginezi asta, că aș putea fi o simplă momeală oferită unor firave formațiuni armate răzlețe din munte. Nu, asta era puțin probabil...

O luăm în stânga, pe marginea unei văgăuni, iar asta mă îngrijorează.

- Nu vă supărați, uitându-mă pe hartă, drumul spre cabană și sector era unul de cară, mai spre nord-est...

- Ei, drumul spre cabană, doar sunt atâtea scurtături într-un codru cu păduri seculare...

- Totuși, fără supărare, am nevoie de-o parolă...

- La ce ți-ar folosi, de vreme ce ne-au informat că va sosi curând la noi cu vești Arhanghelul.

- Dar la ședința comitetului executiv de alaltăieri nu s-a făcut vorbire de asta, de un asemenea cod.

- N-aveau motive s-o facă. Vei preda cum ajungem căpitanului porthartul cu documentele și te vei convinge. De două săptămâni așteptăm veștile astea, fără de care nu știam cum să acționăm...

- Cum adică să înmânez documentele căpitanului?

- Ei, îi zicem și noi așa, căpitanul, cum la fel de firesc i-am fi putut spune comandantul sau oricum altfel.

- Așa, uite că mai aflu câte ceva despre organizare. Hai, Pintea, de ce te poticnești întruna pe cărăruie?

- Se poticnește pentru că se lovește de crengile copacilor...

- I-ha, i-ha...

- Calul știe drumul, iar dumneavoastră...

- Am luat-o pe scurtătură. Ar trebui să știți că în munte oamenii folosesc frecvent scurtăturile?

- Ei, cum să nu știu asta, dar și eu sunt născut în munte.

Am coborât văgăuna și-am mers pe firul unui râuleț până între niște stânci ce ascundeau prăpăstii de nepătruns. În mijlocul lor, sub ramurile a doi copaci uriași, privirile-mi au întâlnit o colibă păstorească.

- Iată, am ajuns la cabană, iubite Vestitorule, drumul celălalt de care ne vorbeai nu era decât o conspirație. Lăsă calul să pască și vino cu noi să vă prezentăm căpitanului.

- Tot nu înțeleg.

- Vei înțelege curând, dar mai întâi ne spuneți câte cartușe vi s-au dat la plecare?...

- Păi, doar știți, s-a respectat regula. Mi s-au dat 24 de cartușe...

- Așa, tot atâtea li s-au dat și celorlalți martori vestitori care nu ne-au adus vești revelatoare.

- Nu mi s-a spus că au fost trimiși în misiune recent aici martori vestitori...

- Dar e atât de simplu. E de mirare că cei de la centru nu înțeleg că cu 24 de cartușe nu poți lichida o armată...

- Nu mă mir să-mi spuneți asta. Numărul de cartușe ce se dă unui misionar e o chestie pură de protocol și nimic mai mult.

- Asta susțin cei de la centru, dar realitatea e alta. Doar aveți ordin să trageți în orice suspect de-a lungul traseului...

- Nu, nu mi s-a spus asta. Aflu acum pentru prima dată de această eventuală misiune.

- Da, pentru că sunteți un novice încă insuficient inițiat.

- Nu pot nega asta, sunt destul de nou captat în departament...

- Dar nici într-atât de puțin încât să nu știți câte ceva despre pericolele de pe traseu. Lunile trecute un asemenea vestitor a fost căsăpit în bătaie de muntenii din Drașne, după ce fuseseră arestați mai mulți consăteni...

- N-am cunoștință de asemenea evenimente...

- Pentru că ele nu sunt făcute publice...

- N-am idee.

- E cartuș pe țeavă?

- Doar în magazia armei.

- Domnule, ce imprudență să nu ai cartuș pe țeava armei...

- Nu era cazul. Oamenii de pe traseu mi s-au părut binevoitori...

- După atâtea nenorociri, oamenii își ascund sentimentele în tăcere...

- Nu toată lumea. Unii au început să vorbească...

- Și spun ei adevărul? Doar știi ce s-ar întâmpla cu ei dacă ar spune adevărul.

- Ei, uite că nu știu, în ședința de analiză s-a precizat că s-au împuținat împotrivirile, că ele tind spre zero.

- Asta după lichidările din primăvară, de care se pare că nu prea ai habar...

- Poate e mai bine așa, că nu știu...

- Decât să ai coșmaruri participând la execuții.

- Exclus aceasta.

- Îl voi ruga pe unul dintre confrați să-ți deșeueze calul și să-i dea ovăz.

Curând am fost condus în coliba păstorească în care, pe un pătucean, sta întins căpitanul, căruia i-am fost prezentat:

- A sosit Arhanghelul. Nu putea fi altul decât un tânăr chipeș și isteț.

- Așa, carevasăzică ai sosit, Bine-vestitorule!...

- Mă scuzați, cred că e o confuzie...

- Așa cred toți care ne aduc vești, dumneata de ce ai face excepție?

- Pentru că nu sunt cine credeți dumneavoastră.

- Lasă-ne să credem ce dorim noi, că ești Arhanghelul pe care îl așteptăm să ne aducă veștile cele bune, doar că ai întârziat două săptămâni și astfel ne-ai îngreunat situația. Am fost obligați să ne reconsiderăm acțiunile, mai ales că în sate s-ar putea să fi fost înfiltrați agenți greu de depistat, cum a fost călugărul, căruia i s-au confesat babele satelor, crezându-l trimis al lui Dumnezeu, confesiuni în urma cărora a fost deportat în lagărele de muncă forțată jumătate satul care i-ar fi ajutat pe cei din munți...

- N-am cunoștință despre așa ceva, am zis, măcar că aflasem destule detalii despre ticăloșia aceea...

- Dezechipați-l și dați-i echipamentul cuvenit... Până pe seară să ne scrie raportul, cu detalii, nu înainte de a i se lua interogatoriul, a precizat căpitanul.

De ce n-aș recunoaște că mă aflam într-o confuzie de neimaginat, neputându-mi da seama dacă făceam parte sau nu dintr-un scenariu al comandamentului sau pur și simplu căzusem într-o capcană a ultimelor elemente înarmate din munți rămase nelichidate. Chestia e că prea se potriveau cerințele celor care mă sechestraseră cu cele ale șefului de departament care-mi cerea să scriu la reîntoarcerea la bază un raport detaliat despre constatările de pe traseu.

- Am totuși o dorință, am îndrăznit eu, costumația îmi aparține...

- Păi, da, doar că...

Am simțit cum un fior îmi trece prin tot corpul. Doamne, ce putea fi, de ce vor asta? Dar eram atât de mândru în echipamen-

tul ce mi-l alesesem, apoi călări pe Pintea, cu arma în spate, culesesem de pe marginea drumului admirația oamenilor, iar mai apoi să mi se spună Arhanghelul sau Bine-vestitorul. Îmi doresc atât de mult să pot înțelege, să descopăr un fir al rațiunii misiunii mele. Dacă într-adevăr, și de ce nu, aș avea o misiune deosebit de periculoasă de îndeplinit.

- Căpitanul e de acord să-ți păstrezi costumația, dacă ții atât de mult la ea. Vă roagă să vă spălați la izvor, să mâncați ceva, să vă odihniți, apoi să scrieți raportul...

- Cred că am intrat fără să vreau într-o lume ireală, m-am căinat eu.

- Vă înșelați, vă aflați într-o lume cum nu se poate de reală, de care vă veți convinge în curând. Se vede clar că vă lipsește experiența...

- De ce n-aș recunoaște asta. Am fost recrutat abia de câteva luni...

- Știam asta. De acum va trebui să vă pronunțați cu sinceritate despre adevăr, ceea ce nu va fi deloc ușor, dacă ținem seamă de ce se stipulează în documente...

- Aveam de dus la Districtul 23 câteva documente și niște bani...

- Și credeți că ați dat greș?

- Chiar nu-mi dau seama de asta. Problema e că am fost dezarmat...

- La ce v-ar mai folosi arma în tabără...

- Am semnat de primire pentru ea...

- Și are vreo însemnătate o semnătură pentru o armă când în jur vedeți zeci de arme?

- S-ar putea să aibă, să fiu tras la răspundere...

- Vă asigur că îngrijorarea matale nu se justifică...

În curând mă aflam la masa din stinghii de sub cei doi fagi uriași din vecinătatea șipotului cu o farfurie de tocăniță de căprioară în față și o bucată de mămăligă, lângă care mi-am așezat pălăria ce-mi era martoră întâmplării, când în unul dintre fagi s-a auzit cântecul unei mierle. O pală de vânt mi-a izbit fața, iar o rază de soare îmi nimerise în palmă. Păi, nu e aceasta realitate? constatam eu...

Totuși de ce m-aș grăbi cu întrebările, mi-am zis. Habar n-ai

tu în ce misiune te afli, de ce te-au numit Arhanghelul. Oare nu cumva e mai bine că nu știi ce se întâmplă cu adevărat?...

Curând mi-am adus aminte că la masa din coliba păstorească alături de căpitan, la interogatoriu, mai era un militar, ceva mai vârstnic, al cărui zâmbet mă sidera, cum mă uimea prin tăcere. Avea bărbia sfârtecată, probabil de vreo schijă, iar brațul stâng îl ținea atârnat pe piept cu o fașă de gât. Mă privea când sever, când galeș, când dezinteresat, iar la sfârșitul interogatoriului mi-a tras ușor cu ochiul, după care căpitanul a precizat:

- Sunt cele mai necesare vești pe care ni le-ai adus. N-am crezut că sunteți în stare de atâta sinceritate. Nu știați că asemenea mărturisiri se pedepsesc cu moartea?

- Sunt realități cotidiene, de ce m-aș mira?

- Pentru că la reîntoarcere vei fi obligat să nu mai fii sincer, altfel vei fi lichidat...

- Glumiți cu mine. De ce-aș fi lichidat?

- Ne pare nespus de rău, doar sunteți un om atât de tânăr...

- Nu înțeleg ce vreți să spuneți...

- Dar veți fi obligat să scrieți un raport...

- Și ce e rău în asta?

- Dumneata nu mai ești ceea ce ai crezut că ești. Ai devenit Arhanghelul!...

- Da, și ce e cu el?

- Va fi condamnat la moarte!...

- Așadar, nu sunteți cine credeam eu?...

- Ei, tocmai că suntem. Vă conducem la Districtul 23, le dați banii și documentele, apoi vă întoarceți la bază. Dacă veți scrie în raport că ne-ați descoperit, veți fi executat... Nu uitați că ați fost trimis într-o misiune în care era și probabilitatea aceasta, pe care tocmai ați cunoscut-o.

- Îmi vor cere să le dau detalii, să revin aici cu trupe?

- În speranța că n-a fost decât o secvență de viață și nimic mai mult pentru matale. Soluția e că începând de azi veți fi obligat să trăiți în tăcere... Imaginați-vă că ați trăit un vis pe care să vă străduiți să-l uitați, cum au făcut-o și oamenii din depresiune, despre care ziceți că știți atât de puține lucruri.

- Iată că nu prea știu ce să vă spun.

- Nu trebuie să spuneți nimic decât să-mi ascultați sfatul. Bă-

ieții tocmai v-au înșeuat calul. Într-o oră și jumătate dați banii și documentele celor de la District...

- Așadar rămâne să cred că întâlnirea cu dumneavoastră n-a fost decât un vis...

- Dacă vă convine varianta aceasta... Și nu uitați, peste două săptămâni, când veți reveni în zonă, să ne aduceți informațiile de care avem nevoie.

- Și de unde știu eu că peste două săptămâni mă vor planifica pe același traseu?

- Cunoaștem felul în care vă planifică la patrulare de la ceilalți doi colegi ai matale care ne aduc informații.

- Doi colegi de-ai mei vă aduc informații? am zis eu uluit să aflu asta, apoi, deodată gândul m-a ajutat să raționez: Dar dacă ce-mi spun nu-i decât o metodă de intimidare.

- Văd că sunteți surprins să aflați asta, că doi camarazi de-ai matale ne aduc informații prețioase...

- Pentru că doresc să trăiască?

- Întocmai, vor să trăiască, cum îți vei dori și matale, care ești foarte tânăr...

- Ciudat! Mi se pare chiar foarte ciudat...

- Că cei doi n-au fost lichidați încă?

- Nu, că trăiți periculos aici între stânci.

- Trăim periculos pentru că nu putem accepta ca țara să rămână de-acum înainte sub teroarea bolșevică. Sperăm, încă mai sperăm ca satele să se revolte, iar noi o să intervenim cu puținele efective militare care ne-au mai rămas.

- Efective militare?, m-am arătat eu surprins.

- Da, efective militare, asta și după ce am pus stăpânire pe cazarma vânătorilor de munte și ni s-au alăturat doisprezece oameni rămași în viață după luptele de acolo...

- Dintre cei rămași în viață?

- Întocmai. De unde știți?

- Nu știu, ați spus-o dumneavoastră. Și dintre cei doisprezece prizonieri nu vor fi și trădători?

- În urma evaluărilor noastre, nu pare niciunul dintre ei să trădeze.

- Ciudat...

- Vă văd speriat. Țineți minte: v-am lăsat șansa supraviețuirii

într-o misiune națională de cea mai mare și mai nobilă importanță: salvarea de la bolșevizare a țării. Prea multe crime înfăptuiește dictatura la putere la comanda rușilor sovietici. Apoi de curând ne-au executat mareșalul mișelește, or o asemenea ticăloșie nu va rămâne nepedepsită!...

- Oamenilor li se spune că sovieticii le-au adus zorii libertății, ai fericirii...

- Libertatea de a tăcea și fericirea de a trăi în sărăcie și umilință. Pari un tânăr inteligent, fă-ți temele și istoria va vorbi despre faptele tale de vitejie, a mai adăugat căpitanul.

Se însera când am ajuns la District, unde am dat șefului banii și plicul cu documente.

- Ai sosit atât de târziu, te vei întoarce la bază, desigur, doar mâine.

- După ce voi primi plicul cu raportul săptămânal.

- Întocmai. Voi da ordin să fii cazat în camera de oaspeți.

Toată noaptea m-am zbătut zadarnic în încercarea de-a înțelege ce mi se întâmpla. Grav mi se părea că nu fusesem avertizat de șeful bazei de o asemenea eventualitate, cum la fel de posibil era să nu mi se dea asemenea detalii în mod deliberat, nici vorbă să fiu avertizat că de altfel mă aflam într-o misiune de patrulare și cercetare în urma căreia urma să scriu un raport despre îndeplinirea misiunii cu detalii despre atitudinea sătenilor de pe traseu față de un element de siguranță al statului, cum le plăcea multora din sistem să se considere. Apoi, mă frământa gândul că în bază se aflau încă doi oameni pe ale căror fișe existențiale era pusă ștampila morții. Unul dintre aceste două cârtițe nu va fi primit oare ordin să mă supravegheze îndeaproape și la nevoie să mă lichideze?

M-am chircit în pat cu o durere teribilă de stomac. Mâncasem seara puțin dar cu toate astea aveam o senzație permanentă de vomă.

Arhanghelul! mi-am adus eu aminte, Arhanghelul! „De când te așteptam să ne aduci vești”, mi se adresase patrula care mă capturase la intersecția celor două cărări din munte în urmă cu nici patru sau cinci ore.

Așadar, partizanii din văgăună așteptau o revoltă generală a țăranilor satelor, obligați să renunțe la proprietăți și să se înscrie

în colectiv. Dar ce altceva însemna proprietatea decât manifestarea deplină a libertății, or când i se ia omului averea, el devine rob. E adevărat că nu prea mă gândisem la asta, măcar că făcusem parte și eu dintr-o asemenea echipă a convingerii prin constrângere în urma căreia se făcuseră mai multe arestări și fusesem martorul câtorva execuții. Eram tânăr, aveam ce-mi trebuie, mergeam la baluri și la întruniri tovărășești, iar acum îmbrăcam uniforma de patrulare de care eram foarte mândru, ba avusesem și curajul (prostesc!) să-mi notez într-un jurnal activitatea și evenimentele la care eram martor, cu sinceritate, fără să-mi dau seama că această sinceritate e mincinoasă, că ea poate ucide.

Și-ntr-adevăr, în octombrie, când țăranii au fost obligați să dea statului și puținul avut pe care îl mai aveau, oamenii din două sate din depresiune s-au revoltat, ca apoi să urmeze măcelul pe care căpitanul din grota muntelui nu l-a putut evita.

O lună mai târziu, securitatea mi-a descoperit Jurnalul. Vă puteți închipui ce a urmat.

Toate pătimirile de atunci le veți putea afla din romanul la care tocmai lucrez.

Aurel PANTEA

Fragmente despre indeterminat

Adesea, pe parcursul unui proces imaginativ, euforia descoperirii se transformă în spaimă. E curios că la începutul procesului simt că sînt acompaniat de cineva, de ceva destul de indistinct, ca să nu reușesc să-i acord o identitate. Prezența aceea e stimulatoare. Poate fi vorba de freamătul emoțiilor ce formează un corp, oricum, prezența provine din lăuntrul actului imaginativ. La alte nivele ale imaginării, mă simt deodată foarte singur și oarecum înspăimîntat. Companionul s-a dizolvat. Ce e mai curios e că dacă, în acele momente, încerc să-mi stabilesc abrupt o identitate, să mă întreb cine sînt, nu reușesc să dau un răspuns edificator, liniștitor.

Mă întreb dacă nu cumva am fost înlocuit de acea prezență, dacă nu cumva resorbția ei e numai aparentă. Înclin să cred că freamătul însoțitor al unui act imaginativ e decisiv și că subiectivitatea imaginatoare ajunge în situații cînd nu se mai recunoaște. A te recunoaște e un act ce presupune o orientare în funcție de niște repere. La acele nivele despre care vorbesc, nici structura subiectivității nu mai e aceeași, nici reperele.

***

Prima întîlnire cu indeterminatul am avut-o în copilărie, cred că aveam cinci sau șase ani. Aveam o cumplită reverie a unei mase uriașe și dense. Mi se „arăta", într-un fel de adîncime spațială, această masă de o culoare portocaliu-gălbuie. Palpita și eu îmi simțeam ființa amenințată de un fel de vertigiu. Îmi reveneam greu. Eram atras în acea masă. Cînd dispărea, aveam senzația unei eliberări. Nu eu doream să am reprezentarea ei. Ea „venea". Tot pe atunci trăiam groaza că voi muri. Mă trezeam din somn și plîngeam. Nu spuneam nimănui de ce. Plînsul meu era un fel de recviem.

***

În copilărie, un joc preferat era „de-a cocovana”. Luam din șanțuri noroi vîscos, negru, îl frămîntam și apoi alcătuiam niște forme ca niște vase, le ridicam și apoi le trînteam de pămînt. Gaura care se făcea trebuia umplută cu „vamă” – bucăți de noroi pe care ceilalți copii trebuia să le dea celui ce a realizat „capodopera”. Eram fascinat de vîscozitatea noroiului. Aveam puternice reverii ale acelei paste. Trăiam reverii mesomorfe (Bachelard) încă de pe atunci. Chiar actul imaginării e pentru mine o modalitate de a regăsi o fluență originară. Relația cu obiectele e una erotică. În absența erotismului, obiectele îmi provoacă neliniști, spaime. Ele sînt forme ale „lumii”. Iar, în copilărie, „lumea” era pentru mine un spațiu al necunoscutului și spaimelor teribile. Cînd mama era excedată de „răutățile” mele, mă trimitea „în lume”. Îmi punea furioasă cîteva hăinuțe într-o trăistuță și zicea „Du-te în lume!”. Era teribil. Lumea ca mediu ostil, față de care trebuie să fii extrem de precaut, e prezentă și acum în relațiile cu ceilalți.

***

Acum, despre donjuanismul meu, despre regele meu negru. A fost și este stăpînul meu de mulți ani. Dorința acută de femeie – nu aveam pe atunci conștiința noțiunii – a venit foarte de timpuriu. Pe la treisprezece ani au început primele reverii sexuale. Instinctul, odată izbucnit, cu mine așa a fost, necunoscînd traseele de desfășurare, se manifesta printr-o dramatică încîntare de sine. Jucau în mine Narcis și Priap. ÎșI disputau un prozelit. Încîntări de sine ale preadolescentului, frumusețI și tulburări frugale. Era o energie derutată de propria ei naștere, o naștere echivalentă unei revărsări. Am crescut la țară, într-un sat de care mă leagă numai instinctele: filiale, sexuale și, uneori, persistente melancolii fără obiect, subțirimi afective, avînd la capătul lor nopți nesfîrșite. Odată cu instinctul sexual, de atunci port în mine cele mai clare amintiri, am trăit primele sciziuni. Organicitatea paradisiacă s-a dizolvat, lăsînd locul luptătorilor. Acum e tot așa. O inocență cu idealuri christice merge prin lume, alături sau în mijlocul unor voci instinctuale cu statut mai vechi decît voința mea de a le înlătura. Cred că însăși voința mea de a le stinge provoacă aceste rînduri. Dorința de a le domina oarecum naște scrii-

tura. Textul ca ecran protector, un mod de eliberare etc. etc... baliverne. Bune pentru scriitori. Şi pentru poeticieni.

Între primele mele încîntări pline de suferinţă şi neclarităţi, mi-amintesc de momentele fascinante cînd, pitit pe după vreun gard, priveam anumite părţi ale trupului vreunei femei, ocupată cu lucrul prin curtea casei. Un braţ dezvelit şi alb, o parte a coapsei, zărită în fulgerări, datorită neatenţiei vreunei femei ce nu bănuia un spectator avid şi buimac, mă transpuneau în acute plăceri, pe care, de pe atunci, le bănuiam ilicite. Prima conştiinţă a erosului era însoţită de puhoaie de păgînătate şi de uriaşe temeri. Pe atunci, aceasta era masca unei solitudini, învinse mai tîrziu, după anii de liceu, într-o noapte, cu o fată ce nici ea nu prea ştia. Actul sexual în sine nu mi-a oferit prea multe noutăţi. Imaginaţia atinsese anumite zone, le presupusese cu destulă claritate, dar de atunci a izbucnit, cumplită, voluptatea (ceva uriaş) grea a cărnii. Aşa s-a născut nesaţiul, regele meu negru. Acum trăiesc în mijlocul unei haite. Uneori se retrage şi am momente de mare seninătate. Soţia mea, copiii şi o voce cu autoritatea unui for sînt criterii ale iubirii şi ruşinii, ce nu reuşesc de cele mai multe ori să obtureze această stihie.

***

Îmi plac obiectele moi. Le simt, mîngîindu-le, pielița subțire, feminină. Seninătatea voluptuoasă a atingerilor. Dar visez ape limpezi.

***

Un vis cu un rîu limpede. Stăteam pe malul său. Vedeam cum vin pe cîte un val oameni, purtînd suluri de pergament în mîini. Scenele curgeau. La un moment dat, am văzut lîngă mine un astfel de sul. Mi s-a părut firesc să îl ofer cuiva, avînd senzaţia că s-a pierdut. Nu am avut cui să-l ofer. M-am decis să sar şi eu în rîu. Am sărit pe un val şi am plutit. Am uitat să spun că oamenii cu suluri în mîini, purtaţi de valuri, ajungeau la baza unui munte şi, acolo, erau pur şi simplu proiectaţi dincolo de creasta acestuia. Am ajuns şi eu la poalele muntelui. Am fost proiectat. Dar am rămas atîrnat de munte.

***

Alt vis. Eram într-un camion. Urcam o pantă. Din cabina camionului, am văzut, pe şosea, în faţa noastră, o arătare aproape

lichidă, vîscoasă. Era o scroafă uriașă. Cît șoseaua. Urca. Mai mult se prelingea. În jurul ei, mult mai mici, impresionanți, totuși, mai mulți masculi. Încercau să o fecundeze.

***

Alt vis. Eram cu unul din frații mei. Stăteam pe spate, destins. Mi s-a arătat o ogivă pe cer. În lăuntrul ei , am văzut o catedrală. I-am arătat și fratelui meu catedrala. El nu o vedea. Și un altul. Mergeam cu tatăl meu pe un cîmp vast. Pe cer a apărut o cruce uriașă. Culoare de un alb strălucitor. Bătut cu diamante. Ne-am prosternat.

***

Unul din lucrurile dificile e imaginarea unui filosof cu viața în întregime conceptualizată – citind poezie. Mi-l imaginez în plină activitate de conceptualizare a celei mai inconceptualizabile dintre realități, ce abia așteaptă un alt filosof cu viața în întregime conceptualizată, oferindu-se și acestuia cu egală generozitate. Cinism al inconceptualizabilului? Mai degrabă ofertă fără rezerve a integralei prezențe inepuizabile.

***

Cine posedă șansa? Eu – cunoscându-te sau TU – oferindu-mi-te? Nu scăpăm decât arareori de Relație. Într-o relație e de presupus că Eu sau Tu posedă, adeseori, șansa – puterea de mântuire. Uneori – mântuirea vine din însăși Relația. Filosoful își ațintește obiectul ca pe un Tu epuizabil. În Relația filosofului triumfă subiectul și, eventual, se extinde tabla categoriilor. S-a afirmat că trăim, acum, o schimbare de epistemă. Trăim o realitate, deci, dintre cele mai poetice. Fizicienii și matematicienii au descoperit obiectul, comportându-se determinat de prezența subiectului, în funcție de acel tip de prezență a subiectului, singur esențial, prezent potențial și în obiect – așa se întâmplă cel puțin, spun fizicienii, la nivelul cuantic. Pentru poet e limpede că aceste descoperiri confirmă integrala prezență inepuizabilă. În lirismul autentic – Relația Eu-Tu nu mai există. Singura relație autentică e aceea care-i descoperă pe Eu și Tu drept niște simple prezențe retorice, elemente simple de orientare sau simple pre-

judecăți. În clipa lirică – totul e prezent, din toate părțile deodată. Clipa lirică e acategorială.

***

Unul dintre cele mai poetice fenomene: călătoria conceptelor de la un sistem filosofic la altul (vezi transcendentalul kantian și cel husserlian). Poetic e și destinul conceptelor fanate, al celor cu semantismul oprit. În acestea, prezența integrală inepuizabilă s-a întrezărit și apoi s-a îndepărtat.

***

Un cimitir e un topos cu totul avectorizat. Există și cimitire semantice. Pare o monstruozitate, dar există. Demonia, de pildă, duce la distrugere, la instalarea Răului. În Răul Absolut, totul stă, bălțuiește. Răul absolut e un cimitir semantic.

***

Teză-truism: spiritul e inepuizabil. Ofertă inepuizabilă în așteptare. Fac relația între conceptul de „orizont de așteptare" al lui Jauss și schimbările de epistemă. Aici, omul ca potențialitate infinită spre vectorizare. O schimbare de epistemă poate reactualiza unul sau mai multe orizonturi de așteptare în potențial infinite configurații. Acestea dau forma omului. Cultura, se știe, e spirit întrupat. Activ într-o epistemă anume, aflată în plină desfășurare. Potențial activ în celelalte. Spiritul nu cunoaște moarte, se știe. Responsabilitatea că nu e sesizat ne revine. Acum, spiritul poetic: în el se produc potențial infinite schimbări de epistemă. Starea poetică e situare în orizontul integralei prezențe inepuizabile.

***

Postmodernul marasm al genurilor. În acest marasm, neclintiți rămân doar mărturisitorii integralei prezențe inepuizabile și marii lucizi, evocatori ai ruinării reședințelor ei. În acest marasm, accentuat și de criza raționalismului și de noua conviețuire cu incertitudinea, pare cu totul nefuncțional să accentuezi specificitatea limbajelor. Literaritatea e o fantasmă prezentă și în scriitura fizicianului, și la filosof. Marile sisteme filosofice – ca tot atâ-

tea uriașe poeme. Acest provizoriu triumf al Textului poate anunța noi abordări ale diferențierilor. Diminuarea diferențelor dintre literatură și filosofie e explicată de Habermas prin triumful filosofiei limbajului asupra filosofiei conștiinței. Conceptul actual de literatură e el însuși produs al „acelor discuții filosofice care, într-un moment de cotitură care a condus de la filosofia conștiinței la filosofia limbajului, au întrupat acea variantă a cotiturii lingvistice ce a făcut, într-un mod absolut brutal, tabula rasa din moștenirea filosofică a subiectului", afirmă Habermas. Urmarea: dispariția limitelor între discursul serios și cel fictiv. Textul lui Habermas, din care am citat, datează din 1991. În „Încercare în politropia omului și a culturii", Gabriel Liiceanu, operând distincții între știință, artă și filosofie, se dovedește un demn reprezentant al filosofiei conștiinței, când scrie, pentru a demonstra apropierea de regim dintre artă și filosofie, că „Filosofia nu face altceva decât să conserve existența ca existență dedublată (subiect-obiect), să păstreze adică lumea cu conștiința ei cu tot". Și mai departe, și mai explicit: „trebuia ca un domeniu al spiritului să preia necesitatea de a păstra prin spirit felul egocentric de a fi al spiritului. I-a revenit filosofiei (și artei, în altă manieră) această funcție".

***

Am scris : „Scârba cea mare e că lumea se lasă imaginată/ din orice parte". Revin și spun: poate asta e chiar marea șansă. Oferta integralei prezențe inepuizabile:

***

Serie de crize: a istoricismului, a raționalismului integral, a conceptului de științificitate, a utopiilor, a conceptelor de om. În toate, raționalitatea a cunoscut triumful. Acum, tot raționalitatea se întoarce și-și constată eșecurile. Ce bovarism – hiperprecizia conceptelor! Sunt de presupus noi alianțe: a spiritului științific, a spiritului filozofic cu spiritul religios. În tot acest timp, chiar dacă în locul transcendenței pline a găsit imanența foșgăitoare, cu toate precaritățile ei, spiritul poetic a întrupat responsabilitatea supremă. Scrie Hugo von Hofmannsthal: „el simte ce a fost trăit din zile trecute până astăzi de îndepărtați moși și strămoși necunoscuți vreodată, de popoare dispărute, de vremuri apuse". Și mai departe: „El este locul unde forțele timpului cer să se îm-

pace între ele. El seamănă cu seismograful, pe care-l face să vibreze orice cutremur, fie și la mii de mile depărtare".

***

Cui se adresează lirismul? Filosoful marilor sisteme nu are destinatar. Singurul „personaj" care îl interesează e absoluta coerență narcisiacă, Prefer filozofii care aderă la propoziția următoare: „în locul eului impersonal ca agent absolut al Adevărului, *eul dramatic al filozofiei*"(s.a.) – Liiceanu – în *Cearta cu filozofia*. Paradigmă pascalian-nietzscheană. Cui, deci, se adresează lirismul? În răspunsul la întrebare – Eliot se întâlnește cu Benn și cu Valéry. Dar nu se întâlnesc doar acești mari poeți. Benn îl citează pe Richard Wilbur: „Un poem se adresează Muzei și aceasta are, între altele, menirea să învăluie faptul că poemul nu e adresat nimănui". Retorizarea statutului ontologic al Muzei a fost cunoscută și de anticii de după Hesiod. Valéry, spiritul cel mai dispus spre comprehensiune și conceptualizare, acceptă imposibilitatea conceptualizării stării poetice, recunoscând accidentalitatea ei, similară celei a stării de vis. Poetul e agentul unei alte ordini. El suspendă pentru un moment semantismul limbajului. Abia din acel moment se poate numi poet. Când întâlnește limba, „Vocea publică", spune Valéry. Acțiunea asupra limbii coincide cu întemeierea unui limbaj indestructibil, a limbajului ce nu se dizolvă prin comprehensiune în acte, în non-limbaj. Starea poetică e, firește, repetabilă. Fiecare intervenție a ei primește soluții diferite. Fiecare invazie facilitează spiritului poetic intrarea în alte și alte ordini semantice. „Starea poetică" a lui Valéry se numește „germen creator" la Benn. Situația lui Benn: germenul creator și cuvântul. Poemul se întemeiază din „ceva nelămurit și un principiu formal". Actualizarea, „concretizarea" acelui germene e întotdeauna „ratată" într-un poem. Ca și Valéry, Benn a intuit infinitul potențial semantic al cuvintelor. Limba are pentru el, Poetul, un regim potențial – e situată între natură și spirit. Acțiunea poetică coincide cu o activizare a acestei potențialități. Dar acțiunea poetică se declanșează doar în cazul „celor orientați adecvat". „Starea poetică" a lui Valéry, „germenul creator" al lui Benn sunt similare cu ceea ce Heidegger

numește „Poemul”. Poemul reprezintă unicul căruia poetul îi „este încredințat”. Există, pentru Heidegger, grade diferite de încredințare în funcție de care se măsoară măreția poetului. Acest Poem e „ratat” în fiecare poem. Relația cu poemele a conștiinței hermeneutice e încercare de aproximare a acestui unic Poem. Așadar: starea poetică-germene creator-Poem-limbă-limbaj în limbaj-semantism inaugural-poeme. Fascinantă în spusele de mai înainte e ideea Destinației poetului. Calea spre Poem poate începe de oriunde. Din nou – integrala prezență inepuizabilă. Germenele creator „ratat”, în fiecare poem produce „la prise de conscience” – iluminarea – așa cum spune Bachelard – pe urmele fenomenologiei. Iluminarea e declanșată de imaginea poetică – or, aceasta reprezintă „o nouă ființă a limbajului” – ea întrupează o variație a „arhetipurilor celor mai adânc înrădăcinate”. Bachelard distinge două axe ale Spiritului imaginativ: imaginația formală și cea materială. Cea de a doua e centrată spre adâncul ființei. Forțele ei găsesc în ființă „primitivitatea și eternul”. În imaginea poetică, întreaga noastră ființă e prezentă – imaginea poetică ne asigură integralitatea. Ea e putere inaugurală: „L`image littéraire ne vient pas habiller une image nue, ne vient pas donner la parole à une image muette. L`imagination, en nous, parle, nos rêves parlent, nos pensées parlent”.

***

Ar trebui însă un cutremur semantic absolut pe care forma noastră de acum nu l-ar putea suporta, pentru a ajunge la „vorbirea care vede” – lumina intuitivă – în care s-au resorbit toate succesiunile și diferențele – a vechilor indieni. Trăim în sciziunea subiect-obiect. Trăim sintactic. Chiar extazul misticilor – transpus sintactic – pierde esențialul. Jaspers: „prin orice limbaj ar încerca să se exprime misticul, esențialul rămâne de nerostit. Misticul se clatină în Cuprinzător”.

***

Nu ne putem retraversa. Sîntem de fiecare dată alții. Constanța este rezervată doar misticilor.

***

Aș dori ca imaginația mea poetică să devină o formă de rugăciune. Nu rugăciunea misticului. Rugăciunea unui om la viața căruia au privit intens cîteva păcate. Și încă privesc. Limbajul poetic, formă de elocvență a căinței. Paradigmă augustiniană.

***

Cînd scriu, „prind" un timp fără sursă.

**

Fiecare poem e o întîlnire întreruptă cu un chip al cărui cod ontologic vreau să-l aflu.

***

E foarte, foarte viu (pregnant) momentul cînd, agresiv sau chinuitor de lent, se impune prima structură. Un lucru e clar: scap de indeterminat. Orice structură constituie o treaptă, un grad al realului. A accepta ideea de grad al realului legitimează aspirația spre un stadiu maxim al acestuia. Poemul e doar o aproximare a acestui stadiu.

***

Unele grade ale realului se dovedesc, în mișcările spiritului ce elaborează, pure ficțiuni ale stadiului maxim, fantome ale sale, avatari ispititori. Elaborînd poemul devine „obiect estetic". Orice conștiință a poemului ca „obiect estetic" coincide cu o eliminare a spiritului creator din actul structurării. Poemul devine ficțiune.

***

În elaborare, se petrec periodice invazii ale conștiinței poemului ca „obiect estetic". Dacă o astfel de conștiință ar putea fi cu totul eludată, nu m-aș mai putea opri din scris.

***

Nu pot avea decît întîlniri întrerupte și parțiale. Imaginația poartă umbrele enorme ale indeterminabilului. Și, totuși, nu numesc dramatic sensul următoarei propoziții: fiecare poem oferă o salvare provizorie de indeterminat. Intuiesc în noi un fond foarte puternic ce nu se adresează decît timpului înțeles ca succesiune. Conștiința poemului ca „obiect estetic" e o repetată

intruziune a acestui fond într-un dinamism ordonator ce îl exclude. Ca urmare, nu scriu un poem, scriu poeme.

***

Ficţionalitatea unei activităţi ordonatoare a unui material psihic (Gottfried Benn), în ideea atingerii unui grad al realului, e proporţională cu forţa conştiinţei poemului ca „obiect estetic". Mi-o imaginez lucrînd ca leucocitele. Cînd pierde, spiritul creator operează o deschidere spre o altă formă a umanului.

***

O primă structură e o primă ieşire spre un prim orizont. Întîlnesc limbajul. În privinţa limbajului, îl cred pe Gottfried Benn care, la rîndu-i, îl credea pe Valéry. Cuvintele, spune Benn, „sînt pe jumătate spirit, jumătate au caracterul ambiguu şi organic al lucrurilor din natură". Convertirea materiei psihice la limbaj e realizată de un for operaţional ce le transcende pe amîndouă. E vorba de activitatea unei simpatii între un anume material psihic şi un anume cuvînt, de la prepoziţie şi conjuncţie, pînă la substantiv şi verb. Nu orice material psihic trezeşte orice cuvînt.

***

Scîrba cea mai mare e că lumea se lasă imaginată din orice parte. Şi, totuşi, e bine să cunoşti materialul psihic regent şi propoziţia poetică regentă. Numai prin ele ajungi la conştiinţa condiţiei poetice ca singura prezenţă maximă, în lume. E ceea ce credea Hugo von Hofmannstahl cînd scria: „Pentru el (pentru poet, n.n.), prezentul este întreţesut într-un mod indescriptibil cu trecutul: în porii trupului său, el simte ceea ce a fost trăit din zile trecute pînă astăzi de îndepărtaţi moşi şi strămoşi necunoscuţi vreodată, de popoarele dispărute, de vremuri apuse". A şti să te situezi astfel, a găsi această maximă adecvare, a deveni un ochi „fără pleoape", astfel încît **eu** şi **tu** să devină inoperanţi pentru definirea condiţiei tale, înseamnă a restitui şi celorlalţi conştiinţa că sînt fibre ale universului. Orice nouă formă poetică e o nouă formă de situare adecvată faţă cu lumea. În acest sens înţeleg cuvîntul **fictor**.

KOCSIS Francisko

Contesa florăreasă

Am cunoscut-o. Mai exact: am știut cine e, am vorbit cu ea, am admirat-o, am vrut să-i aflu povestea. Nu de la ea, desigur, ar fi fost o îndrăzneală prea mare, dar mereu găsești pe câte cineva care știe o secvență, știe o întâmplare, ține minte câte o vorbă, toate se adună într-o memorie a nimănui și a tuturor, memoria orașului, se transformă în legende, se îmbogățesc prin repovestire, devin literatură, uneori parabole politice. Astea erau cele mai frumoase, deși sunt mai greu de înțeles acum, atunci aveau însă o cheie pe care o știau toți, un fel de șperaclu care deschidea uși, ferestre, beciuri, guri, minți, aluzii și subînțelesuri, știa și sistemul, simțea ironia, râsul înfundat, de aceea se grăbea să închidă la loc totul, voia să pună și câte un lacăt în plus, dar nu-și dădea seama că-i trecea urechea numai printr-unul dintre inelele de prindere, lacătul era încuiat, nu și ușa. Sistemul își crea singur subiectele de dat în tărbacă. Își scria singur scenetele comice și își interpreta rolul cu mare talent, spre deliciul publicului de toate etajele. Mulți și-au riscat pielea jucând rolurile partenere, nu-i de neglijat numărul celor care au pățit-o pentru o vorbă, pentru un gest, pentru o faptă, dar s-au găsit mereu alți și alți amatori care să interpreteze rolurile de multe ori extrem de riscante. Contesa era una dintre aceste persoane. De două ori specială, o dată prin origine, a doua oară prin caracter. Era unic felul în care spărgea piper sub nasul cerberilor regimului. Unii ziceau că îndrăznea pentru că oricum nu mai avea ce pierde, că nu avea unde să cadă mai jos, dar nu era adevărat, îndrăznea pentru că a avut curaj în orice ipostază și întotdeauna, și nu era nici reculul disperării, ci trăsătura ei fundamentală. Se cunosc zeci de situații mai ingrate, mai periculoase, mai înjositoare decât decăderea din condiția de contesă la cea de florăreasă, de lucrătoare la grădina de flori a unui om cu școala elementară. Ca mulți alții, putea fi tracasată și ținută la beci pentru interogatorii fără sfârșit, umilitoare și absurde, putea fi molestată – ori și mai rău, femeie fiind – , putea fi bătută și torturată fizic și psihic, putea fi băgată la ba-

lamuc și transformată în legumă. O florăreasă care râde sub un portic, vorbește în germană și engleză cu trei perechi de străini e de-a dreptul împărătească față de o pacientă de la balamuc. Alții au fost lași și când n-au pierdut nimic. Ce să mai zici de oportuniștii deveniți turnători...

Târgul acesta a născut, crescut, școlit, adăpostit figuri geniale, caractere, savanți, aristocrați, edili, artiști, martiri, ironiști, bufoni, falsificatori de bani, prezicători, șarlatani, poveștile lor dau farmec ori fiori, smulg admirația ori trezesc ecourile vechilor blesteme, ispitesc curiozitatea, mâncărimea de a afla, de a ști ce au făcut, cum gândeau, cum trăiau, cum descâlceau firul destinului în zilele vieților lor. Asta cu atât mai mult cu cât clipa cosmică ți-a oferit șansa de a împărți segmente din același prezent cu unii dintre ei. Lucrul acesta are un nume care îți îndreaptă coloana și îți ridică fruntea, îți sporește lumina din inimă și minte, îți dă sentimentul că lumea ți-a rezervat un loc special în distinsa lor vecinătate. A celor buni, desigur, că pe ceilalți numai cei de teapa lor și-i doresc aproape.

Am cunoscut-o, așadar. Aș spune că a fost un privilegiu al sorții, dacă pentru ea condiția n-ar fi însemnat contrariul. La început nu știam cine e. Am văzut-o sub un portic al străzii Bolyai, aproape de liceu, cu eternul ei cărucior cu două roți, cu ramă de platbandă, cu gălețile smălțuite în care ținea florile, avea mereu raritatea numită garoafe albe, preferatele prietenei mele, așa că mă duceam destul de des pe la ea, deși mă împingea (mă gândesc acum) și un motiv subconștient, dorința de a ajuta pe cineva care zice sâc sistemului, pentru că locul în care vindea flori, felul în care o făcea era pură provocare, sare gemă în ochii regimului. Sau poate un reproș nedisimulat, „uitați-vă ce ați făcut din mine, dar nu mă las, nu mă dau bătut, vă stau în gât". Pusă la treabă, nici cea mai ingenioasă imaginație n-ar fi reușit să născocească o narațiune mai incredibilă. Dar realitatea, se știe, e imbatabilă. Când am aflat că e contesă, am fost convins că-i o metaforă pentru alura ei nobilă și pentru limbajul prea cultivat pentru o florăreasă de pe stradă, dar în cazul ei ordinea era răsturnată, contesa a ridicat metafora unui mod de viață și al unui fel de a supraviețui la rang aristocratic.

A fost o vreme când la ea găseai florile care lipseau din floră-

rii, care vindeau uscături pentru orice eveniment, vesel sau trist, iar când aveau flori vii, lipseau tocmai cele pe care le căutai. De aceea mergeam frecvent la ea, s-a obișnuit cu mine, stăteam de vorbă, mă întreba lucruri despre tinerii zvăpăiați ca mine, ce avem în cap, ce așteptări avem, dar eram extrem de reticent la curiozitatea ei, încrederea oarbă făcea rău în vremurile acelea, nu știai de la cine ți se poate trage necazul. Nu pentru că mi-ar fi dat de bănuit prin vreo vorbă ori prin felul prea iscoditor, ci pentru că prudența se transformase deja în reflex. Era în perioada când purtam numai veșminte negre, pantaloni trapez, plete lungi, pe care în timpul zilei le prindeam în coadă de cal sau cu agrafe, peste care legam un batic negru cu buline albe la cinci rânduri, cu diametre descrescătoare de la margine spre interior, înnodată strâns la spate sub coadă ori peste buclele prinse strâns în agrafe. Noi eram ecoul în stingere al frondei hippy, nu eram destul de știutori al acelor lucruri, nu aveam reguli de niciun fel, nici organizare și nici măcar o palidă opoziție politică, ci doar o mare dorință de a-i hârâi, sâcâi, sictiri, provoca pe milițieni, de a le arăta cât de neputincioși ar fi în cazul unei revolte adevărate. Ceea ce făceam noi era eternul exercițiu al generațiilor...

Cum am spus, o căutam destul de des pentru garoafe albe, construiam atunci ceva ce avea nevoie la temelie de flori, așa îmi imaginam că poți zidi ceva durabil, deși simbolurile singure – știu acum – nu ajung pentru asta, mai e nevoie de multe altele. Cum mergeam pe la ea frecvent, am întâlnit în câteva rânduri un bărbat distins, mai în vârstă decât ea, după judecata mea, cu care stătea de vorbă pur și simplu, nu era client, ci cunoscut. De fiecare dată când apăream și era și el prezent, se retrăgea, „să nu stric negoțul", l-am auzit o dată, după care a chicotit amuzat, poate nu atât pentru sensul concret, cât pentru vreunul ascuns, dar știut și înțeles de amândoi. După ce luam flori, stăteam de vorbă despre nimicuri ori despre ce i se cășuna din senin să mă întrebe (nu cred să fi părăsit vreodată modulul spontan, să fi pornit vreo discuție premeditată), îmi făcusem obiceiul de a bea o cafea la Central, unde mă cunoșteau și-mi dădeau țigări străine pe sub tejghea, lucru de apreciat și de răsplătit. Nu știu a câta oară l-am întâlnit atunci pe distinsul domn, care și-a luat la revedere înainte de a ajunge eu la florăreasă și am trecut unul pe lângă celălalt,

el coborând, eu urcând strada Bolyai. La întoarcere, când am intrat la cafenea, bătrânul domn ședea la o masă cu un suc de fructe de pădure în față. Când m-am așezat la o masă apropiată și ni s-au întâlnit privirile, a înclinat capul în semn de salut, la care am răspuns cu un zâmbet adăugat. Pentru că eram numai noi doi în cafenea, m-a întrebat dacă se poate așeza la masa mea.

– Bineînțeles, poftiți.

– V-am văzut de mai multe ori cumpărând flori de la ea. Pe mine mă cheamă Haller, suntem înrudiți de departe. Știți cine e?

– Ce ar trebui să știu în afară de faptul că e florăreasă?

– Că e contesă de sânge, de pildă.

– Cum să vă spun, domnule Haller, vă arde de glumă sau mă credeți fraierul bun de luat peste picior?

– Vai, deloc, vorbesc foarte serios. Nu caut să glumesc pe seama nimănui.

– În cazul acesta, dacă ziceți că sunteți rude, să cred că sunteți din celebra familie?

– Da.

– Și atunci ea cine e?

– E Teleki Gemma.

– Nu cred, cum să ajungă o contesă la condiția asta?

– E alegerea ei.

– E nu numai ciudată, ci de-a dreptul irațională o asemenea alegere. Știu că aristocraților li s-au oferit catedre, mai ales pentru a preda limbi străine.

– Ea a refuzat, asta vrea să facă.

– Și totuși, domnule Haller, trebuie să vă spun că nu cred că sunteți cine spuneți, deci nu e nici ea.

– Putem să-i întrebăm pe chelneri, ei mă cunosc.

– Am aflat că familia ei a plecat în străinătate.

– Ea a rămas cu părinții.

– Chelnerii vă știu după buletin?

– Unul mi-a fost elev.

– Iertați-mi ironia, trebuie să mă înțelegeți, e cu totul neașteptat pentru mine tot ce spuneți.

– Vă datorez și eu scuze, pentru că v-am spionat obiceiul de a sta la o cafea aici după ce luați flori. Am vrut să vă cunosc și să vă împărtășesc câte ceva din ce am discutat cu ea. Ar vrea să știe

cine sunteți, dar nu găsește drumul cum să vă întrebe. Vă scuturați de toate întrebările ei ca pomii de stropii de apă după ploaie. Sunteți neîncrezător.

– Nu chiar, mai degrabă prudent.

– Același lucru, diferă doar nuanța.

– Nu numai. Dovadă e chiar faptul că stăm de vorbă fără să ne cunoaștem. Nu-mi știți nici măcar numele.

– Dar o să mi-l spuneți. Din politețe.

– Da, asta mă obligă.

Și i-am spus cine sunt, dar fără amănunte. La insistențele exprimate prin lungi ocoluri de cuvinte – se dovedea un vorbitor abil, exersat, logic, transformând în argument orice, un zâmbet, o sprânceană ridicată, o pauză, un gest al mâinii, un accent, o repetiție, un demostene, ce mai –, i-am spus că nu m-am născut în oraș, dar am venit de mic la studii, mă simt adoptat.

– Vă întreb și pentru că aveți trăsăturile unei familii cunoscute, cu care ne-am înrudit pe vremuri, descendenții lor având moșii în multe locuri din Ardeal.

– Nu știu la cine vă referiți, dar trebuie să vă dezamăgesc, linia mea paternă vine din Slovacia imperială, cea maternă din vlahi scăpătați...

– Trăsăturile te pot înșela, Transilvania e locul celor mai fertile amestecuri.

– Să mă iertați, dar nu am timp de presupus arborele genealogic al nimănui, nu mă atrage.

– Scuze, n-am luat-o razna, dar și contesa avea impresia asta.

– O să-i spun că nu-s de-acolo.

– Ce voiam să vă spun e că vă place, chiar așa mi-a spus, pentru că aveți tupeul pe care l-a avut și ea în tinerețe, sunteți un rebel fără cauză, de dragul tinereții. Vă purtați altfel decât majoritatea tinerilor, hainele vă scot din mulțime. Dar asta înseamnă și că sunteți primul luat la ochi de milițieni.

– Asta e doar treaba mea. Alegere și risc, deși n-ar trebui să fie cazul, legea nu-mi interzice să mă îmbrac cum îmi place.

– Așa e, dar milițienii nu se remarcă la buchisitul legilor. Se leagă de ce nu le place. Ori li se pare subversiv, potențial periculos.

– Deocamdată n-am călcat în strâchini.

– Tinerii de azi imită o mișcare americană pe care n-o înțeleg, nici nu au cum, nu ajung la informații veridice.

– Nu imită, eu aș zice că sunt ecoul întârziat al unui cuvânt care nu mai poate fi deslușit.

– Se iau după ce aud, ce înțeleg, de multe ori greșit.

– Contează spiritul.

– Iată sinteza cea mai expresivă.

– Eu cred că e cea mai bună ocazie de a fi tânăr înainte de a fi cal de povară.

A râs, a mijit ochii și a rămas o clipă pe gânduri. L-am lăsat să încropească o continuare, eu nu știam ce aș mai putea spune. După un timp, de parcă toată această discuție n-ar fi fost decât o digresiune necesară ca introducere, a reluat:

– Contesa a fost mereu, de mică, o zvăpăiată, o rebelă, o nesupusă, nepusă în ham, cum se zice. Eu cred că a ales să fie florăreasă tot din spirit de frondă. Când era adolescentă, se îmbrăca băiețește, cu pantaloni și bocanci, lucra în grădină cot la cot cu femeile. Mai bine mătura curtea decât să stea la gherghef. Nu renunța la bocanci și șosete nici când nu lucra în grădină, dar schimba pantalonii cu fusta, mereu lungă până la glezne, ca și acum. Ofensa până și noțiunea de domnișoară, nemaivorbind de cea de contesă. Ca să scape de eternul conflict cu ea, părinții au măritat-o repede cu Teleki Károly, un om de societate sclipitor, dar un partener sâcâitor, sadic, capricios, de un egoism feroce. A rezistat cincisprezece ani alături de acest om, dar inevitabilul s-a produs la mijlocul războiului. În ‘45, când administrația și aristocrația s-au refugiat, a plecat și ea cu cei trei copii, a ajuns până la Viena, dar s-a întors. Fără ei, singură. S-a dus la Teaca, la conacul părinților, toți ceilalți membrii ai familiei căutându-și fericirea în străinătate. Când lucrurile s-au înrăutățit și au fost evacuați din conacul confiscat, Gemma și-a amintit că groful Teleki Sámuel și-a dăruit palatul și biblioteca orașului cu condiția ca oricare membru al familiei sale, în momente de cumpănă, să primească un adăpost sub acoperișul lui, așa că și-a pretins dreptul și i s-a despărțit un capăt de coridor cu o ușă, ea dormea deasupra dulapului, neavând loc pentru paturi.

– Poate ar trebui să vă faceți memorialist, vă pricepeți și aveți ce povesti.

– Pentru cine? Oricum mi-ar confisca manuscrisul, nu-i o temă pe placul celor tari acum.

– Nu vă contrazic. Dar ei n-ar trebui să afle ce scrieți.

– Ăștia află totul. Și dacă ai dat afară musca din casă. Și ora când ai închis fereastra după ea.

– Îi faceți zei...

– Nu-s, într-adevăr, dar se cred...

– Și cum a ajuns contesa, vorbitoare de germană, franceză, engleză, cu studii de muzică, după câte știu, florărească? Nu i s-a propus să predea limbi străine?

– Ba da, dar a refuzat.

– Și s-a gândit să vândă flori.

– Mai întâi a fost zilieră la un grădinar, vindea ce cultiva acolo, dar asta numai după ce și-a scos autorizația. Grea bătălie a dus. Dar e îndărătnică.

– Și când a revenit la frondă, la dreptul femeii de a purta ce-i place, de a se îmbrăca după cum îi dictează capriciile ori confortul?

– N-a renunțat de tot nici în timpul căsniciei, doar în primii ani, dar avea mereu bocanci dosiți prin șifoniere, prin cutii.

– Copiii ei au rămas la Viena?

– Nu, unul e în America, celălalt în Canada, numai fata, Marie-Agnes e la Viena.

– De ce n-o duc la ei?

– Ar trebui, mai întâi, să vrea și ea.

– Nu vrea?

– Nu, și n-o poate convinge nimeni.

– Dar nu-i merge prea bine aici...

– Măsura asta e relativă.

– Sau nu i se dă voie să plece.

– Ba da, a fost la Viena, la Marie-Agnes, dar s-a întors acasă.

– Poate e o inadaptabilă...

– E altceva... Dar să vă povestesc ceva savuros, știu chiar de la ea. Ginerele, știind că vine în vizită, a cumpărat bilete la Operă, dar când să pornească la spectacol, Gemma n-a fost dispusă să renunțe la fusta lungă până la glezne, cu croială dreaptă, din stofă ieftină, și la bocancii încălțați cu șosete răsfrânte peste șireturi. Adevărul e că nici nu avea o rochie potrivită pentru eveni-

ment, nu mai ducea de mult gândul rochiilor elegante, scumpe, la modă. Iar ale fiicei sale nu i se potriveau. Văzând jena ginerelui, a rezolvat totul în maniera ei, spunându-le că e prea obosită și mai bine renunță. Ce spectacol de antract ar fi fost contesa cu fustă și bocanci la Opera din Viena!

– Distracția snobilor!

– Nu numai, și a ei!

Aici dialogul nostru s-a poticnit. Chiar dacă aș fi vrut, nu știam despre ce aș putea să-l întreb, nu cunoșteam viețile private ale aristocrației și nici nu era un subiect de interes în perioada aceea, când mă preocupau mai mult furnicături pentru care cumpăram garoafe albe. Nu mă simțeam în încurcătură, doar ușor apatic. Nu voiam să-l supăr, a fost amabil și șarmant, plus că mi-a povestit lucruri interesante. Faptul în sine că luam garoafe albe pentru prințesa mea de la o contesă părea o parabolă, un poem, un semn, o predicție. La cât de idealist eram, lista e drastic de scurtă.

Trebuie să mă scuzați, nu mai am timp, se apropie momentul când garoafele acestea învață să vorbească.

Cu un zâmbet deschis, luminat poate și de amintiri, mi-a întins mâna:

– Sper că nu mă mai suspectați de disimulare.

– Nu v-am suspectat nici la început, a fost doar o mică stratagemă de învăluire. Dacă v-ați fi schimbat tonul, expresia ori luciul privirii, cuvintele acestea n-ar fi fost spuse.

– Deci are dreptate contesa...

– Sunt doar prudent, cum am spus.

Ne-am despărțit după ce mi-a întins mâna.

– Poate ne mai vedem, mi-a spus întorcând capul.

– Poate.

– Tot nu știu ce să-i spun contesei despre dumneavoastră.

– Nimic, doar că știu să ascult povești.

A trecut mai bine de o săptămână de la ziua în care am stat de vorbă cu Haller. Am revăzut în minte întâlnirea, am rememorat spusele, mi-am amintit de baroneasa Blanka și dintr-odată s-a trezit în mine o stranie curiozitate, să aflu dacă cele două doamne s-au cunoscut ori au auzit măcar una de alta. Pe doamna Blanka nu mai aveam cum s-o întreb, copilul de atunci nu avea

habar că va veni o zi în care va sta între două umbre aristocrate, una vie, cealaltă doar în amintire. Dar simțeam în mod straniu că nu-i deloc întâmplător că am aflat cine este una și mi-am amintit covârșitor de cealaltă.

Câtă vreme n-am știut cine e, m-am purtat simplu, obișnuit, respectuos cu ea, dar imediat după aceea am devenit cam ceremonios și mi s-au trezit în memorie formulele învățate în parte de la mama, aflată la capătul unei ramuri scăpătate, dar cu mândria neștirbită, în parte de la baroneasa Blanka însăși cu ocazia vizitelor la ea, când o însoțeam pe mama. Sigur că schimbarea de formulă și ton nu i-a scăpat, chiar dacă nu i-am spus după rang.

– Sărut mâna, doamnă!

A săltat capul surprinsă.

– De la cine ai aflat?

– De la un domn care spunea că-l cheamă Haller.

– Mare flecar, dacă nu l-aș ști, aș zice că s-a corcit.

– Domnul Haller a bănuit că eu sunt altcineva, de aceea mi-a vorbit.

– Dar nu ești.

– Nu, nu sunt, doar din apropiere. Dar asta nu contează.

– Ce mai contează acum? Nu te-am întrebat, am spus numai o vorbă.

– Din care să înțeleg ce trebuie, dacă pot.

– Nu căuta să înțelegi, ci să afli.

Nu știam ce ar trebui să aflu, la ce se gândea ea, dar știam foarte bine ce aș vrea să aflu de la ea. Nu avea nicio relevanță, de fapt, acest amănunt, dar simțeam că ar putea deveni o za care să ne lege într-o curgere universală.

– Nu știu dacă-i o îndrăzneală prea mare, dar aș vrea să vă întreb ceva...

– Doar mojicia e o îndrăzneală prea mare. Sper că nu ești.

– Nu.

– Atunci poți întreba. Asta nu înseamnă însă că la orice întrebare se răspunde.

– Am cunoscut, în locul de unde vin eu, o doamnă baroneasă care avea niște ochi pe care nu-i poți uita. O chema Blanka...

– Nefericita de ea, am cunoscut-o, ne-am întâlnit, dar atâta tot. Am aflat ce necaz a pățit, după care i-a fugit și feciorul în

străinătate. Noroc că oamenii au ajutat-o, le-a fost milă de ea, că n-a fost rea și arogantă și țâfnoasă ca altele. Dumnezeu îi dă omului sufletul cu care poate să treacă prin viață. Uneori avem impresia că loviturile sunt prea mari, dar nu ne poticnim chiar așa de ușor, dovadă că măsura e bună.

– Eu aș fi zis dimpotrivă, că nu e mereu bună.

– Depinde de cine măsoară și cu ce gând. Măsura lui Bolyai nu se potrivește cu a papei, de pildă. Unul știa matematică, celălalt simte compasiune.

– Sunt categorii diferite...

– Sigur că sunt, ca nevoile omenești. Am aflat că a murit de mult...

– Nu chiar așa demult, de vreo zece ani.

– Zece ani sunt o grămadă de vreme, depinde ce duci în cârcă. Pentru ea sigur a fost de zece ori mai mult decât pentru tine, chiar și pentru mine.

Tăceam. Aș fi ascultat-o oricât de mult, se schimbase tonul, se înfiripase o legătură, aveam în comun o imagine. În memoria mea se derulau fulgerător imagini, poate mai corect ar fi să spun că toate se petreceau concomitent, deși aveau cronologie, numai că secvența temporală dintre ele s-a comprimat la maximum, până la suprapunere. Eram cu mai bine de zece ani în urmă, la baroneasă. Aveam sentimentul că retrăiesc atât de intens totul, încât simte și contesa. Că mă însoțește în această întoarcere în memorie. Că tot ce văd, simt, gândesc îi sunt proprii și ei. Asta e iluzia celor copleșiți de trăirile prea intense, pârjolitoare.

Doamna Blanka nu poruncea niciodată, te ruga, dar o făcea într-un fel care nu îngăduia vreo abatere nici pentru copii, nici pentru adulți.

Baroneasa asta năpăstuită, paralizată, ducându-și zilele în căruciorul cu rotile, încă avea tăria de a zâmbi, de a spera, de a crede că mai are zile senine de trăit. Cred că în mare secret spera să afle vești bune despre băieții aflați la celălalt capăt al lumii. După ce amândoi feciorii ei fugiseră în America – așa știa ea, dar s-a aflat mult mai târziu că unul dintre ei, cel mare, s-a întors în Franța –, câteva femei din sat, printre care și mama, se duceau pe rând la conacul mic, unde s-a retras după ce palatul a fost demolat de mânia proletară – conac cu patru camere și bucătărie mare

la mijloc, cu credențuri aliniate cât era peretele de întins, cu cămări, pivniță și un cerdac lung cu stâlpi și arcade, având la cele două capete intrările în cele două apartamente, unul a fost pe vremuri locuință pentru bucătăreasă și soțul ei, care avea în grijă caii, caleașca, animalele de la grajduri, în celălalt trăiau două nobile bătrâne, una era sora baronului Kemény, cealaltă o verișoară de spiță mai îndepărtată, sărăcită și rămasă fără nimeni; dar elementul cel mai spectaculos al conacului era fațada dinspre drum, zidită până la înălțimea acoperișului, împărțită în trei elemente semicirculare, un trifoi stilizat, cel din mijloc înalt, celelalte două dispuse lateral, egale și mai joase, acoperite cu tablă zincată, ea însăși simbol de bogăție pe atunci – așadar femeile se duceau să deretice, s-o ajute să se schimbe, să-i facă de mâncare și să sporovăiască, lucru care de multe ori mi s-a părut mai important decât tot restul. Țin minte una din acele dăți, când mama i-a făcut lășcuțe – fidea, cum știm acum – întindea pătura de aluat până se făcea subțire ca o bășică de porc umflată iarna pentru tobă, când o ridica pe sucitoare în fața ferestrei aveai senzația că privirea o străbate, că vezi găinile alergând prin curte. O desfășura apoi pe o față de masă mare și aspră de cânepă întinsă pe pat și se apuca de cealaltă, de regulă făcea trei, le lăsa la uscat vreme de câteva ceasuri, spre seară le împăturea în opt sau zece rânduri și le tăia în felioare subțiri, aproape cât un fir de ață, apoi „le fremăta și le risipea" între degete, adică le frământa ușor, ca să nu rămână lipite între ele, să se afâneze, le lăsa la uscat pe aceeași față de masă, acoperită cu o țesătură rară, care permitea aerisirea și ținea muștele la distanță, rămâneau la uscat două zile, după care se puneau la punguță, astea fiind ori săculețe de cânepă, ori pungi de hârtie maronie aduse de la oraș. Nimeni nu-și putea imagina o supă de pasăre fără lășcuțe cu multe ouă, cu multe mărgele de grăsime galbenă, cu multe legume de toate felurile, fiartă la foc mocnit cel puțin două ceasuri. Era hrană și leac.

În timp ce mama transforma făina, apa, ouăle și ciupiturile de sare în artă, m-a pus să-i citesc din Biblie, nu mai țin minte pasajele, doar că m-a întrebat dacă înțeleg ce scrie acolo, am dat cinstit din cap că nu, cu o mică strâmbătură, poate, pentru că a râs și răspunsul a fost că o să am la dispoziție toată viața de apoi,

pentru că nici ea nu-i sigură că înțelege bine, că parabolele sunt vorbe de altă lume și altă vreme, potrivirea la zilele noastre o facem cum ne place și cum ne pricepem, nu înțelegeam nici asta, așa cum nu știam nici ce-i viața de apoi, credeam că e ceva mai încolo, adică mai apoi, cum e poimâine, răspoimâine, dar nu foarte departe, nicidecum așa de departe cum cred că înțeleg acum. La baroneasa Blanka am fost de multe ori, dar nu țin minte s-o fi auzit vreodată să se plângă. E posibil să se fi abținut în prezența mea, eram prea crud pentru a asculta văicăreli, dar nu țin minte s-o fi auzit vreodată pe mama ori pe vreo altă femeie vorbind între ele despre așa ceva. Dar nu uit că încheiau aproape invariabil într-un fel intrigant pentru mine, că-i grea crucea pe care trebuie s-o ducă, săraca de ea. Una pe care atunci n-am văzut-o, mintea mea încă nu folosea metafore.

– Te-ai dus cu gândul înapoi la ea, am auzit surprins vocea contesei.

– Așa e, iertați-mă, mintea mi-a fugit la ea fără să vreau. Mama se ducea des pe la ea, de multe ori mă lua și pe mine.

– Ai îndrăgit-o, poate.

– Nu cred, dar mai înainte de orice a fost lecția de respect. O știau și o învățau toți. Te simțeai fericit să fii respectuos cu ea.

– Săraca de ea, au lăsat-o fără nimic, nu-i așa?

– I-au lăsat conacul mic și necazul.

– Cum au făcut și cu alții.

– Ea nu s-a plâns. Sau nu știu eu...

– Nici eu. Nu m-a auzit nimeni. Doar cel căruia i-am bătut obrazul. El știe și lucrează. Dumnezeu nu te bate pe loc, cum vrea gândul omenesc, până simți lovitura meritată poate să treacă aproape o viață, sau e posibil ca pedeapsa să te ajungă numai în lumea cealaltă; dar nu te îndoi, sigur nu scapi; trebuie să fii puțin mai știutor în treburile astea, nu poți să fii popă în gânduri, acolo trebuie să fii măcar profet sau arhanghel.

– Ateii nu au gândurile astea.

– Se prefac numai, le au chiar mai des decât păcătoșii de rând.

– Ziceți că se prefac?

– Aproape toți.

Am tăcut. Nici contesa nu mai avea ceva de spus, eu încă nu mă puteam smulge cu totul din trecut, mai ales că în toată graba

de imagini era și mama. Am plecat cu nostalgii în suflet și dor de casă și de ai mei.

Trimis cu treburi în altă parte, am lipsit o vreme din oraș și n-am mai urcat strada Bolyai după flori. Când m-am întors, era iarnă. Contesa nu se afla la locul știut și nici în interiorul anticariatului în care se aciua pe vreme câinoasă. Pentru că eram un client obișnuit al anticariatului, am întrebat-o pe doamna de acolo dacă știe ceva despre ea. Mi-a spus că era plecată la Viena. Vestea asta m-a surprins și am crezut că n-o voi mai revedea niciodată.

Dar am greșit. La începutul verii am găsit-o la locul ei, neschimbată. Asta însemna că s-a întors și a doua oară. Sau a treia, dacă socotim și prima, după refugiu?

– Sărut mâna, doamnă contesă, i-am spus zâmbind.

– Bună ziua, tinere. Ești surprins?

– Sincer, mă așteptam să nu vă mai văd.

– Eu am pașaport cu care te poți întoarce.

Am rămas năuc. Nu înțelegeam ce înseamnă asta. Cred că am făcut o figură extrem de expresivă, pentru că a râs și mi-a spus:

– N-ai de unde să știi cum vine treaba asta. Pe cine vor să alunge, îi dau pașaport numai dus, și au scăpat de el.

– Asta-i o glumă...

– Nu chiar. Să-ți povestesc ce am vorbit cu tablagiul de la ghișeu. La vreo trei luni după ce am depus cererea, m-am dus să întreb dacă s-a aprobat. „S-a aprobat, doamnă, îl primiți mâine, dacă puteți veni pentru semnătură". „Pot să semnez și acum, dacă sunt aici". „Nu puteți, pentru că-i în seif". „Scoateți-l". „Nu pot, seiful se deschide numai o dată pe zi, dimineața, se scot numai pașapoartele celor de pe listă. Dacă puteți veni mâine, vă trec pe listă". „Vin", i-am spus. Și a doua zi m-am dus de dimineață, dar cheia e la șeful care nu se scoală devreme, așa că am așteptat până la unsprezece. Nu m-am băgat în față, chiar dacă nu erau decât patru oameni, pentru că aveam întrebările mele, după ce am aflat că pe unii i-au alungat din țară cu tertipul pașaportului fără întoarcere. Când am pus semnătura, l-am întrebat direct: „Vă rog să-mi spuneți, ăsta-i un pașaport adevărat?" „Sigur că e, de ce n-ar fi?" „Adică e din ăla cu care pot să mă și întorc, nu?" „Sigur că da, fără discuție". „Că dacă nu, n-am nevoie

de el". „Nici nu știu să existe din ăla, numai dus, chiar dacă unii ar vrea", a încercat subofițerul să glumească. „Fiecare știe ce vrea pentru el, eu pentru mine", i-am spus. Așa că nu mă pot păcăli, m-am întors, le-am predat pașaportul, să-l țină sănătoși și să ne vedem de treabă.

– De ce nu vreți să stați la copii? Cred că v-ar fi mai ușor.

– Copiilor mei le merge destul de bine, mi-ar putea plăti o chirie, sau m-aș putea duce la castelul vreunuia dintre numeroasele mele neamuri, nimeni nu mi-ar închide ușa în nas.

– Mai bine alegeți sărăcia de aici?

– Ăsta e locul meu. Sau destinul, cine știe. Copiii mei au o țară, le merge destul de bine, mai bine decât mie, sigur, dar nu au patrie. Acolo nu simt pulsul pământului. Dintre noi toți, cei din familia mea, doar eu sunt acasă, doar eu mai am patrie.

– Patria e locul în care te simți bine, în care îți merge bine. Ubi bene...

– Nu-i adevărat, romanii greșeau. Patria este locul în care ți-s îngropați strămoșii.

– Înseamnă că greșesc și copiii dumneavoastră?

– Bineînțeles. Atâta doar că tinerii au dreptul la naivitate, maturii iau bătaie pentru ea.

*

A trebuit să plec din oraș, mai întâi armată, apoi studii. Am lipsit câțiva ani. Am revenit în vizite scurte, dar niciodată nu am apucat să trec pe la florărească.

Când m-am întors, la începutul anilor optzeci, am găsit strada fără ea. Am aflat că regimul a găsit cum să scape de ea: au „pensionat-o". Au eliminat-o din peisaj, dar din memoria orașului nu aveau cum. Aș spune dimpotrivă, au pus-o pe piedestal.

Marta LÓPEZ VILAR

S-a născut în Madrid la 1 februarie 1978. Și-a finalizat studiile cu un doctorat în filologie materializat la Universitatea Autonomă din Madrid. În prezent, este profesoară la Catedra de Studii Romanice, franceze, italiene și traduceri, din cadrul Universității madrilene Complutense. ***Cărți publicate:*** **Poezie**: *Despre umbre și pălării uitate* (Amargord, Madrid 2007); cu această carte obține premiul „Blas de Otero" pentru poezie. Tot acum a publicat volumul de poezii *Cuvântul așteptat* (Hiperión, Madrid 2007) căruia Comunitatea Madridului îi acordă „Premiul Tânăra Artă de Poezie"; *În ploile din octombrie* (Bartleby, Madrid 2016) și *În marele codru* (Pre-Textos, Madrid 2019) îi aduc „Premiul Internațional Margarita Hierro". Este autoarea unor **ediții** precum *(Tras)lucida. Poezie scrisă de femei (1980-2016*) (Bartleby, Madrid 2016) sau *Visând cu Orfeu. Hermeneutica tăcerii și a scrisului în* Elegiile lui Bierville *de Carles Riba* (Trea, 2022). ***Traduceri:*** ca traducătoare de literatură catalană, a tradus și publicat cărțile: *Două călătorii ceva mai departe* (ELR Ediciones, 2005), *Elegii de Bierville*, ale poetul catalan Carles Riba (Libros del Aire, Madrid 2011) și *Cartea absențelor*, de Miquel Martí i Pol (Bartleby, 2022). Are o seamă de traduceri din portugheză și greacă apărute în revistele: *Salamandria, El Alambique, Hache* și *Revista Aurea*. **Poeziile** ei apar în antologii precum: *La voz y la escritura-Cuvântul și scrierea 2006* (Sial, Madrid 2006), *Hilanderas-Glume* (Amargord, Madrid 2006), *Los jueves poeticos-Joile poetice* (Hiperrión, Madrid 2007) sau *En Legales defensa – Poetas en tiempos de crisis – În legile apărării – Poeți în timpuri de criză*. Este prezentă și în domeniul criticii literare cu articole apărute în reviste precum: *Clarin, Ojos de papel* sau *Cuadernos Cervantes*.

Rit

Egale totdeauna nopțile ei,
egale zilele ei sub lumina soarelui...
Pindar

Cântă moartea și muzica ei e distinctă.
Țese aerul ca un păianjen solitar

care se dăruie cu blândețe osândirii sale.
La fel ca tine, care acum asculți cântecul ei
afundat, dar fără lacrimi,
între ploile din octombrie.

Din volumul *În ploile din octombrie*

Eleusis

Fuge de aici lumina,
o apropii de buzele mele ca pe o ofrandă străveche
pentru ca lumea să-mi dea înapoi
și impietatea ei caldă.
Este o libație care niciunui zeu
nu i se va oferi frumoasă
sau ascunsă. Nu va fi dulce în pământ,
nici la rădăcinile ei.
Liniștea aduce în mâinile ei
licoarea râncedă a ceea ce moare
și unge buzele mele cu un gol impur.
Este ce a mai rămas dintr-un zeu
la ce gust are gura mea.

Din volumul *În ploile din octombrie*

Melc

Mă uit la lentoarea ta,
urma de lumină ce o lași în urma ta
ca seva scursă din copaci.
Tu ești micul zeu al setei
care traversează frunzele și noaptea
în odihna ei infinită.
Te observ fără răni

și mă uit la mâinile mele: umbre de zăpadă
care au atins moartea cu aceeași pecete a ta.

Din volumul *În ploile din octombrie*

După

Am pus asupra lumii lumina clară a bucuriei tale.
Strălucea ca vocea unui copil
simțind inocența verii.
Corpul tău era întunecat de soare.
Erau plaje albe care nu se sfârșeau niciodată
și o barcă uitată pe acele țărmuri,
o scoică.
Nimic nu a atins această puritate,
doar prezentul.

Din volumul În ploile din octombrie

Sosirea

Există o pădure. Această pădure. Am venit la ea într-o vară și în curând s-a înnoptat. Am căutat animalele, urmele lor, mișcarea lor ușoară între frunze. Am intrat în ea, în Pădurea asta, ca unul care se abandonează. Îmi simțeam pașii scârțâind, gemetele slabe ale ramurilor. Așa era să trăiești în Pădurea Mare. Animalele, umbra lor, alimentele lor puține, urmele lor. Nu. Am ajuns aici într-o vară și în curând s-a întunecat. Nu știam ce să caut.

Din volumul În marele codru

Foamea

Dar mi-am cunoscut foamea, durerea de pe buze de foame. Crăpăturile ei. Am început să sap în pământ. Degetele săpând. Unghiile săpând. Mâinile îmi erau reci, umede. Tremurau. Dar

nu. Nu era mâncare. Nu era decât hrană pentru insecte și frunze. Am început să ling frunzele. Am început să le mestec. Am început să mănânc insecte umede. Ferigile. Și nu puteam vorbi. Asta a fost tăcerea. Între timp, Pădurea Mare privea.

Din volumul *În marele codru*

Torenții

M-am ridicat. M-am ridicat și mi-am pipăit pieptul. Și nu aveam nimic. Doar un curent de aer și apă. Pieptul meu ca o fântână întunecată și goală. Am început să umblu, fără urmă de visul meu. Toamna venise, dintr-odată. Din nou mi-am pipăit pieptul, acolo unde odată era limbajul meu făcut din sare și din vară.

Din volumul *În marele codru*

I

Nu ați văzut nicio imagine, ci doar o voce.
Tora, *Devarim (4:12)*

Acesta este corpul rănit al vocii mele: spirală mută, sunet subțiat prin lumină. Vocea mea care sună și nu se aude. Cheamă *zăpada*. Cheamă pe *Dumnezeu*. Îmi urmez traseul, ultimul lucru pe care l-am spus, amprenta delicată care m-a dus în Pădure. Trec prin frig, mă uit la mâinile mele și chem *unde*. Dar glasul meu rănit, ce nu spune nimic, va fi poate acea *zăpadă*, acel *Dumnezeu* și acel *unde*. Va fi tăcerea chemându-se pe ea însăși, fire care încep și se termină în aceeași tăcere. În același mod și memoria.

Sunt încă în Pădure. Mă întorc la acest corp rănit al vocii mele: albă scriitură care se înalță și moare. A număra și a dispărea. Chem păsările. Apoi, un cer gol. Vocea mea în absență, îngrozitoare tăcere, nimic nu se poate întoarce.

Din volumul *În marele codru*

Furtuna

Ploua și tremura ultima lumină a după-amiezii. Peisajul începea să se destrame. Încă o picătură: tramvaiul spart, sinagoga, Pădurea distrusă. Cerul suna și lăsa umbră. Uitați păsările. Neputința de a le salva. Adunați a doua zi urmele, a ceea ce nu mai este, ca un naufragiu. Reconstruiți tramvaiul, sinagoga, Pădurea de păsări. Și odihniți.

Din volumul *În marele codru*

Cafeaua

Am purtat în mine un alfabet obscur. Ca și cum, dintr-odată, fiecare cuvânt a ajuns scufundat într-un lac. A vorbi și nimeni nu îți mai răspunde. A cere cafea. A cere de mâncare. A cere mai mult zahăr. Vă rugăm să cereți.
Masa goală.

Din volumul *În marele codru*

Se apropie ultima zi

De asemenea, vei pleca de aici. Dar toate acestea au fost și ale tale: prima dezolare, furtuna care nu a ajuns niciodată, limbajul amputat. Vei lăsa tot în același loc în care l-ai găsit, ca o limbă îndepărtată. Dar nu vei ști cum să te întorci de unde ai început. Acum nu. Inima ta și Pădurea. Inima ta sau Pădurea.

Din volumul *În marele codru*

Traducere și note de Gheorghe VINȚAN

Mihai BARBU

Cum se face că sfaturile lui Calistrat Hogaș au fost urmate, intuitiv, și de Duiliu Zamfirescu și de Axel Munthe? (Toți trei au îmbrâncit literatura călătoriilor din drumul obiectiv spre cel subiectiv...)

Calistrat Hogaș a scris o prefață care trebuia să apară în fruntea volumului său intitulat *Pe drumuri de munte* dar această operație, nefiind finalizată, socotim că n-a avut noroc deloc. Din pricini încă obscure, volumul din 1912 a apărut fără acest „cuvânt înainte" care a rămas în manuscris și a figurat abia printre scrierile sale postume. Nu a fost singurul ghinion de care a fost urmărită cartea lui Hogaș. Prima ediție, tipărită la editura revistei *Viața românească*, a avut atâtea greșeli de tipar că a fost dată, imediat, la topit. Peste doi ani, *Viața românească* trage ediția a doua dar, fatalitate!, aceasta este mistuită de flăcări chiar în depozitele editurii. Cei vechi spuneau că au și cărțile soarta lor. Iată că, în ciuda atâtor nenorociri care s-au ținut lanț atât de autor cât și de editor, în cele din urmă au ajuns până la noi și cartea, și prefața. Aceste stranii întâmplări te pot pune serios pe gânduri. Primul gând e că orice carte poate apărea și fără un „cuvânt înainte". Al doilea gând care îți dă ghes e referitor la trista soartă a cărților care apar fără prefață. Citind cele scrise de Hogaș în prefața sa realizăm, oarecum tardiv, că altfel ar fi arătat alte „drumuri de munte" din literatura noastră dacă autorii ar fi ținut seamă de spusele înaintașului nostru. „Așadar eu am început a scrie cu gândul de a îmbrânci literatura călătoriilor din drumul obiectiv, didactic și aproape geografic de până acum, pe drumul subiectiv, pe care trebuie să meargă, după socotința mea, acest gen de literatură. Că am izbutit? Aceasta nu se caută; vorba e: am avut eu ideea? Am avut-o... (Ergo: scopul a fost atins.)" Hogaș pune punctul pe i. Mulți din cei care se încumetă să scrie cărți de călătorie vor să-și arate, în primul rând, marea lor erudiție apelând la documentate ghiduri de călătorie și uită complet povața hogaș-iană. Cititorul vrea să afle cum ai văzut lumea prin

ochii tăi ca să poată compara lumea ta cu lumea din capul lui. Am fost întotdeauna invidios pe cei care au avut timp, bani plus disponibilitatea de a-și lua lumea-n cap și care nu s-au cramponat de constrângeri ce țin de serviciu, familie, doctori și convenții sociale de tot felul. Am observat, la Xavier de Maistre, că și o călătorie în jurul camerei tale te poate face fericit și, la o adică, scriitor. Elev fiind, am fost fermecați de o frumoasă profesoară de geografie care ne propunea niște călătorii „personalizate" pe hărțile României și ale lumii. Ne indica un punct final pe una din hărți și ne solicita să facem respectiva călătorie în mod argumentat, ținând seama de drumuri, căi ferate, ape și aeroporturi. Era porția noastră de libertate într-o vreme când o ieșire până la Ruse era tot la ce aveai voie să visezi cu ochii deschiși. Dar, mai cu seamă, îi plăcea doamnei noastre profesoare să îi descriem, cu imaginația noastră infantilă, locurile și oamenii pe unde am trecut sau urma să trecem. Dincolo de chestiunile tehnice ale călătoriei noastre, frumoasa noastră profesoară ne cerea, neapărat, să-i argumentăm de ce am ales un traseu și nu altul. De dragul ei, eram gata să-i satisfacem orice hatâr. Un profesor de desen, pe care l-am avut în liceu, ne dădea note proaste dacă în compozițiile noastre plastice nu introduceam oameni. (El le zicea comuniști, ca să fie în ton cu politica partidului...) Nu știu dacă profesorul nostru (care era ungur) l-a citit pe Hogaș dar vorbea, în principiu, precum scriitorul moldovean: „Am dat oamenii și lucrurile așa cum se găsesc ele în măreața lor sălbăticie și poate prea bine să strâmbe din nas finul estet X și mult mai sensibilul decadent Y; eu îmi păzesc treaba și cu același deliciu cu care un Lucullus s-ar așeza înaintea unui ospăț vitellian de limbi de canar și de murine îngrășate cu carne de rob, mă așez și eu înaintea unui mojdei, a unei mari, fierbinți și oacheșe mămăligi, a unor ciuperci fripte pe cărbuni la umbra pădurilor sau a unui epic borș cu carne de oaie nu tocmai fiartă..." Hogaș se dă în vânt după bucatele fruste ale muntelui dar motivația lui gastronomică e de ordin superior. Asta era, pentru el, modalitatea cea mai plăcută în care putea sta de vorbă, pe îndelete, cu oamenii locului. „Apoi stau de vorbă cu el în limba lui, și, lucru nemaiauzit, m-am încredințat că mult poate cineva să învețe de la un ghiorlan cu căciula dintr-o oaie și cu ciubotele dintr-o vacă, unse cu păcorniță întreagă de dohot". Peisajul geografic disociat de peisajul

uman nu face doi bani. Ambiția lui Calistrat Hogaș era să aducă „o notă nouă în literatura românească" dar nu-și bătea, inutil, capul dacă era sau nu era destoinic pentru această performanță. „Aceasta n-are a face; e destul să ai ideea și poți socoti lucrul ca și îndeplinit". Când stai de vorbă cu un om trebuie să ai, înainte de toate, disponibilitatea de a-l asculta. Merită să pui întrebări doar dacă n-ai înțeles un lucru și ai vrea să-l lămurești pe deplin. O mare călătorie o poți face și stând pe un scaun și ascultând oamenii care își spun povestea lor. Unică și irepetabilă. Povești adevărate, de învins sau de învingător. De oameni care se scufundă în trecut precum căpitanul Nemo în adâncurile unei mări. De oameni care, dacă reușești să-i convingi, îți povestesc viața ca și cum s-ar spovedi. Ei vin la tine cu sufletul în palmă. Presa cotidiană, unde și eu, după Revoluție, am trudit vreo zece ani, te învață o mulțime de lucruri folositoare. Unul dintre cele mai importante e acela că, niciodată, nu trebuie să-l pierzi pe cititor din mână. El trebuie să devină prizonierul tău necondiționat care trebuie să te urmeze și să te citească până la capăt. Presa cotidiană nu-și permite să piardă cititori pentru că asta înseamnă pierderea audienței și, implicit, a publicității care te ține în viață și pe piață. Pentru final, voi apela din nou la maestrul invocat la început: „de cumva, iubite cetitorule, cele scrise de mine îți vor stârni o clipă măcar un zâmbet pe buze și de senin în suflet, să-mi scrii și mie, căci aceasta va fi critica cea mai dreaptă și mai sănătoasă ce se poate face scrierii mele; iar de cumva te va face să strâmbi din nas, zvârle cartea la dracu' și nu-mi mai scrie nimic". Acum și aici vom încerca și noi să încercăm a vă stârni un zâmbet pe buze și oarece senin în suflet cu o poveste despre Duiliu Zamfirescu, Capri & Anacapri, pe unde am fost odinioară, ca profesor, într-un minunat schimb cultural intitulat Comenius. O, tempora...

Capri, cu Duiliu Zamfirescu, en attendant Maiorescu

Am ținut și noi seamă de sfaturile lui Calistrat Hogaș. Am stat, inevitabil, de vorbă cu oamenii întâlniți în cale și i-am descusut despre cum e, în zilele obișnuite ale unui an oarecare, viața în Insula unde împărații romani socoteau că e minunat să nu faci nimic. N-am aflat mare lucru pentru că, peste tot, am întâlnit oameni grăbiți. Am dat însă, pe cale livrescă, de ceea ce scria despre localitatea unde era eram așteptați de colegii italieni un

important scriitor clasic român. E vorba de Duiliu Zamfirescu. Sunt câteva scrisori adresate lui Titu Maiorescu prin care diplomatul român aflat la post în străinătate încerca să stârnească interesul Criticului pentru a-l vizita la Castellamare di Stabia dar și să meargă, amândoi, spre nordul romantic: „De mai am un dor, cum zice bietul Eminescu, e să vizităm și Veneția împreună. Vreau să bem din limpeziciunea culorilor lui Tintoreto, să trăim în arhitectura lui Veroneze și Tiziano, să admirăm împreună luxul de sănătate al femeilor lor, să colindăm prin incomparabilul palat ducal, pe la Academie, pe la Madonna dell'orto, dei Frarri, pe canaluri, pe drumuri, prin aer; ia așa, să trăim în 1570." (Duiliu Zamfirescu către Titu Maiorescu din Frascati, în ziua de 11 sept. 1889). În plus, credem că scriitorul nostru voia, pur și simplu, să vorbească românește cu un compatriot faimos. Iată ce-i scria el, în acea vreme, d-nei Elena Miller-Verghy: „O să mă rog de mata să înveți românește pe puica asta mititică. Deocamdată o să vorbească greu de tot, fiindcă acum mamă-sa îi vorbește italienește, eu – românește, bona – nemțește, iar între noi – franțuzește sau italienește, așa că e o babilonie întreagă".

A fost odată ca niciodată...

Istoricul roman Suetoniu povestește că Octavian, care nu ajunsese încă împărat, a vizitat pentru prima dată insula Capri în anul 29 î.H. Cu această ocazie, un stejar uscat și căzut la pământ și-a revenit brusc și a înverzit. Potrivit lui Suetoniu, el și-ar fi recăpătat bucuria de a trăi tocmai în momentul când l-a „văzut" pe viitorul împărat. Iată că pe lângă Stejarul din Borzești (de care am învățat la școală că era strâns legat de viața lui Ștefan cel Mare), Stejarul din Capri a devenit nemuritor datorită comportamentului său vital în fața unui viitor împărat. Octavian a fost extrem de plăcut impresionat de isprava stejarului și a plecat, pe nepusă masă, la Napoli ca să facă un schimb de insule. A cedat Ischia și a primit, în schimb, insula Capri, pe care a transformat-o, ulterior,într-un domeniu privat al cezarilor romani. Când a ajuns împărat, Octavian Augustus a făcut din Capri un loc de ideal pentru odihnă și a ales Villa Jovis ca reședință aproape permanentă. În epocă, grecii îi ziceau zicea Insulei și „Apragopolis". Ceea ce în limba de astăzi ar însemna „Insula lui dolce farniente"...

Arc peste timp, pe urmele lui Duiliu Zamfirescu

Ca să ajungem cât mai repede la Napoli (ca să ne întâlnim colegii noștri de proiect Comenius, aflați la Castellamare di Stabia) am ales drumul cel mai scurt. Voiam să ajungem cât mai repede în locul unde, la sfârșitul secolului XIX, a fost și Duiliu Zamfirescu. În ziua de 11 august 1889, scriitorul îi scrie criticului Titu Maiorescu, chiar din Castellamare di Stabia, unde se așezase în urmă cu șase zile „cu marea în față, cu muntele în spinare și în mijlocul unui stol de contese, principese, baronese și alte dihănii blazonate, care ciripesc, vorbesc sau latră, după cum le e gușa și mintea". Cel pe care l-am citit, obligatoriu, la școală cu *Viața la țară* și *Tănase Scatiu* îi descrie severului critic o cu totul altă lume. Îi vorbește de „hotelul Margherita, un minunat fost palat al regelui celor două Sicilii" unde „viața, aceasta se începe pe la 4 după prânz, în pădure, și se urmează până la miezul nopții, pe terasă". Îi pune pe hârtie, ca un scamator, imagini nemaivăzute acasă: „sub niște stejari bătrâni care urcă drept la deal, pe malul râpelor, curg torente artificiale, ce saltă din treaptă în treaptă, tocmai din fundul întunecos ale Apeninilor, până sub un magnolia colosal, de unde împrăștie în gârlițe line pe sub bolte de viță, pe sub lămâi și portocali". În această lume, „berbanții stau întinși pe iarbă, la picioarele albelor lor stăpâne" și le zâmbesc acestora „cu surâsul plin de farmecul vieții al omului care vrea să placă". Femeile îi așteptau nerăbdătoare și se comportau „cu taina viteluşei ce-și întoarce nările sângerate de plăcere către taurul vecin." Duiliu Zamfirescu nu e un fariseu și e hotărât să-l surprindă pe Maiorescu până la capăt: „Negreșit, subiscălitul nu se deosebește întru nimic de ceilalți. Sunt vremuri în care *e o datorie să fii ticălos*, cum zice Caragiale. Mai cu una, mai cu alte, dă-i înainte, ca fochistul de la drumul de fier care ciocănește toate roatele până ce dă de cea aprinsă". Seara, la Castellamare, era ceva și mai și: „A, domnule Maiorescu, ce minune de frumusețe. Închipuiți-vă un imens balcon de 100 de metri de lung, cotit și învârtit în jurul palatului, la 600 metri înălțime, din care te uiți ca-ntr-o oglindă răsturnată în tot golful Napoli". Ei, dar aste lucruri au fost odată ca niciodată...

(Va urma)

Vasile MOGA

Aquila – însemnul Legiunii XIII Gemina

În vara anului 2016 cercetările arheologice întreprinse în zona parcului Custozza din Municipiul Alba Iulia au dus la dezvelirea Principiei castrului leg. XIII Gemina, unitatea militară ce a staționat între anii 106-275 la Apulum, astfel încât, după dezvelirea porții principalis dextra a castrului, s-a reușit punerea în valoare a celui de-al doilea obiectiv istoric și turistic legat de marele centru urban roman ce a funcționat aici la Apulum în secolele II-III.

Investigațiile au scos la lumină printre numeroasele artefacte instalațiile de încălzire centrală-hypocaustum, locul păstrării armamentului roman-armamentarium, al tezaurului monetar-aerarium, apoi olăria tipică figlinelor militare din care nu lipseau, desigur, țiglele, cărămizile etc. cu însemnele abreviate ale unității militare ce staționa aici și, nu în ultimul rând, numeroasele monumente de artă provincială, inscripții și alte obiecte din calcar organogen provenite din carierele de piatră din apropierea orașului Apulum.

Dintre toate aceste artefacte s-a detașat o bază din calcar cu dimensiunile de 130/89/55 cm.

Banda actuală a monumentului este decorată cu acrotere, pe vârful ei existând o montură ce a servit fixării unui text epigrafic cu numele celui care a comandat monumentul, respectiv *Aninius Firminus eqvo publico ex trecenarius primus pilus legionis XIII Geminae tetrastylum fecit et aquilam argenteam posuit* (Aninius Firminus călăreț public ales printre trecenari, primipilar în leg. XIII Gemina a ridicat un tetrastylum – construcție cu patru coloane în care a așezat o aquilă din argint – aquilam argenteam, pasărea nefiind altceva decât însemnul-signa militaris legiunii de la Apulum. Dintre steagurile armatei - signa militaris – se mai pot aminti capricornul leg. I Adiutrix, leul leg. IV Flavia Felix, taurul leg. I Italica, mistrețul leg. XX Valeria Vitrix etc., pe monumentele

găsite în provinciile unde legiunile respective fuseseră cantonate.

După toate probabilitățile, perioada cronologică în care poate fi încadrată inscripția pare să fi fost epoca domniei împăratului Septimius Severus. Odată cu conservarea *in situ* a acestui important obiectiv arheologic, poarta castrului (latura de sud a cetății), redată circuitului istorico-turistic al anticului Apulum, zona reprezintă un reper istorico-arheologic ce atrage, ca și principia, nu numai turiști dar și specialiști istorici și arheologi din țară și străinătate. Monumentele litice din interiorul construcției oferă celor care îi trec pragul felurite manifestări cultural științifice, întâlniri cu personalități din domeniul istoriei, filologiei sau culturii în general, dornice să cunoască sau să aprofundeze amănunte din istoria bimilenară a anticului Apulum.

Revista ***Vatra*** 7-8 pe 2025, bine structurată, cu materiale interesante. Desigur uneori sau de cele mai multe ori simpla prezență a unor personalități literare/culturale provoacă interesul cititorilor pentru ceea ce creează sau spun, un fapt valabil mereu și mereu, convingător de data aceasta în revista târgu-mureșană este farmecul cu care relatează Gabriela Adameșteanu în *Secrete de familie* cu subtitlul *Enigma legionară,* pagini de memorialistică într-o remarcabilă expunere, care provoacă curiozitatea cititorului și plăcerea lecturii. Alături, o altă veterană a literaturii, poeta Ana Blandiana, face elogiul unei noi ediții a *Infernului lui Dante la 100 de ani de la apariție* în îngrijirea lui Cristian Bădiliță, beneficiind de ilustrațiile sugestive ale lui Marian Zidaru, ca două pagini mai încolo să citim un excelent eseu al lui Petru Cimpoeșu: *Luăm o pauză (ca să vorbim despre iluzii)*, mai apoi cititorul se cufundă în *Elegiile franceze în stil clasic (2008) în traducerea autoarei* ale Magdei Cârneci, ca Sorin Antohi să ni-l readucă în memorie pe regretatul Virgil Nemoianu. De un interes aparte ni se pare prezentarea de către Ovidiu Pecican a cărții lui Mihai Bărbulescu, *Civilizația Daciei romane*, cu interesante ipoteze despre ce s-a întâmplat cu populația daco-romană după retragerea din Dacia în anul 275. Interesante notele de jurnal ale Magdei Cârneci, dar și mărturisirile din cotidianul trăit al scriitoarei Ruxandra Cesereanu, ca Ion Simuț să simtă nevoia devoalării unor destine literare ale unor redactori de la revistele literare.

O inițiativă benefică, așadar necesară, este prezentarea, la inițiativa lui Călin Crăciun, a *Paradei debutanților* din ultimul sfert de veac, cu producții, mai ales poetice, care parcă încearcă „să convingă", în urma lecturilor rar această ipostază întâmplându-se. La rubrica „chintă roială" semnează poezie Alexandru Ovidiu Vintilă, Iuliana Miu, Cornelia Fola, Lidia Zadeh și Ioan Groșescu, iar la „starea prozei scurte" o excelentă povestire semnată de Adrian Alui Gheorghe, apoi, ca o datorie de suflet, Iulian Boldea să ni-l aducă în memorie pe dascălul nostru de la filologia clujeană, Mircea Zaciu, ca Ștefan Borbély să facă o retrospectivă Thomas Mann; citim mai apoi pagini dedicate onor Mircea Petean, poet, eseist, publicist, dar mai ales cu o excelentă carte de vizită ca editor.

Specialiști de valoare în ale genului, Alex Goldiș, Al. Cistelecan, Cristina Timar, Senida

Poenariu prezintă noutățile editoriale primite la redacție. Alte texte care stârnesc interesul cititorului sunt semnate de către Victor Popa, Virgil Pană, Teodora Fărăgău, Rodica Grigore, Eugenia Sarvari ș.a **(C.N.)**

Revista ***Steaua*****,** nr.7/2025, debutează cu o lucidă și necesară analiză a directorului ei, Ovidiu Pecican, despre motivele ce au dus la „o scindare profundă a societății românești actuale" după alegerile prezidențiale din 2024, când „aproape jumătate din populația votantă s-a dovedit gata să parieze pe un lider necunoscut fără merite deosebite în serviciul public, admirator declarat al totalitarismului de tip răsăritean (moscovit)" când „printre apropiații săi s-au regăsit adepți ai unui (para)militarism de diverse formule (...) de tip Garda de Fier sau, în orice caz, având cultul Căpitanului și al mișcării antidemocratice a acestuia". Ce nu ne dezvăluie în articolul său de fond Ovidiu Pecican sunt cauzele acestei scindări, pe care de altfel le cunoaște toată lumea: incompetența, mercantilismul și lașitatea politicienilor guvernanți, care au împovărat țara cu datorii imense. Și Ovidiu Pecican, istoricul, literatul și sociologul, face o trimitere la asemenea scindări prezente în două romane ale lui Liviu Rebreanu, *Gorila* și *Răscoala.*

Revista de doar 64 de pagini își respectă statutul de periodic cu subiecte variate, scrise de personalități literare autentice, ceea ce conferă numărului densitate, de la analiza operelor unor clasici la contemporaneitate. Astfel revista debutează cu un studiu-eseu al lui Dan Gulea despre estetica poeziei lui Tudor Arghezi. De o însemnătate deosebită este aducerea în actualitate a unor momente dramatice din timpul dictaturii stalinist-comuniste ale unor personalități ale țării, de data aceasta în prezentarea de către Ionuț Costea a unei noi ediții a volumului *Iuliu Hossu – patru portrete,* apărut într-o primă ediție în 2019, îmbogățind cu această nouă apariție literatura memorialistică. Oarecum nu departe de această temă aduce în prim-plan criticul și istoricul literar Răzvan Voncu în *Marin Preda și spiritul totalitar,* care prezintă în paginile sale „O crudă și dureros de exactă evocare a prăpastiei degradării umane în care coborâse mișcarea legionară, punct culminant al ciocnirii dialectice dintre delirul individual și cel colectiv", ca Lukas Josef să ne invite să citim o remarcabilă ediție editorială la Casa Cărții de Știință din Cluj: *Tărâmul de dincolo de păduri* a

scriitoarei scoțiene Emily Gerard în traducerea doamnei Ana-Maria Stan, pentru a pătrunde în „anturajul unor membri ai dinastiilor exilate", apoi *Iorga și Italia* de Laszlo Alexandru, ca să aflăm că Iorga era „fascist și sedus de personalitatea carismatică a lui Musolini". Și, după ce Flori Bălănescu se întreabă „Câte generații de critici poate îndura un scriitor", să ne bucurăm derulând un dialog între George Motroc și Dinu Flămând cu cele două pagini de poezie ale jovialului creator de literatură, luând în atenție și numărul mare de traduceri, care, într-un fel, tot creație literară reprezintă. Proză captivantă de Adrian Alui Gheorghe și competente analize critice ale lui Ion Pop, Victor Cubleșan, Viorel Mureșan și Gheorghe Glodeanu, ca Vianu Mureșan să-și continue aventura despre „Opera de artă continuată", sau să citim prezentarea pe care o face Vlad Moldovan despre *Divina piață* semnată de către Dany Robert Dufoncu.

Și-n final, meritat, poeme de Markó Béla în traducerea lui Kocsis Francisko. **(C.N.)**

Revista ***România literară*** din 29 august a.c. apare într-un număr dublu, 36-37, păstrând structura devenită tradiție, redactorii și colaboratorii oferind o tematică bogată, de la studii despre clasici la creații și analize critice ale actualității literare, fapt relevant încă de pe prima pagină pe care este postat, mare, portretul lui Ioan Slavici. Ei bine, ne simțim datori să apreciem permanent efortul lui Gabriel Chifu, directorul executiv, ca în fiecare număr să vină cu un punct de vedere asupra fenomenului literar românesc, de data aceasta despre *„boli locale, efecte devastatoare: superlativita"* în care Gabriel Chifu face trimitere la puzderia de superlative descoperite în prefețe și postfețe, pline de adjective de felul: „Cutare prozator e mare, cutare prozator este excepțional, un vizionar de o nemaipomenită forță", formule regăsite și în varianta pentru autorii lirici, comportament critic reprobabil, „un beteșug, un defect moral, o gravă scădere să elogiezi scrierile unor autori ale căror însăilări de texte gem de stângăcii și neputință", ca în final Gabriel Chifu să se întrebe, cu scepticism, dacă fenomenul ar putea fi stopat. Noi credem că ar fi o soluție, ca aceste producții „critice" superlative, nejustificate să fie demascate în chiar *România literară*.

Desigur există un devotament nesimulat pentru creația literară dintotdeauna. Îi citim și azi cu emoție pe scriitorii și filosofii antici, cum a existat mereu gustul estetic, despre care vorbește Mihai Zamfir în

minieseul *La runele poeziei,* chiar dacă este vorba despre o traducere cu precizarea că o creație lirică se justifică în primul rând prin mister.

Găsim totdeauna în *România literară*, mai ales în rubricile de rezistență, permanente, materiale de analiză de interes, cum este cazul în *Contrafort* al lui Mircea Mihăieș, care în acest număr publică un fragment din viitoarea sa carte intitulată *Cele patru sinucideri ale Virginiei Woolf* sau retrospectivele despre clasici semnate de către Vasile Spiridon, acum despre Ioan Slavici, ca Răzvan Voncu să ne readucă în actualitatea publicistică prin prezentarea cărții de istoriografie *Schimbări de paradigmă* a lui Ovidiu Pecican; pe tema actualității Gheorghe Grigurcu face o atentă analiză a cărții lui Lucian Vasiliu *Meteorolog de serviciu.* Despre aparițiile editoriale recente semnează Horia Gârbea, Andrea H. Hedeș, Dan Gulea, Adrian Alui Gheorghe și Savu Popa, ca Angelo Mitchievici să prezinte *Amărăciunea de la capătul pământului*, o carte de interes semnată de Petre Barbu.

Poezie de calitate semnează în paginile revistei Liliana Ursu și Ioan Pintea, citim apoi un fragment de roman semnat de Gellu Dorian, ca pe mai multe pagini să citim răspunsurile a numeroși scriitori la provocarea lui Cristian Pătrășconiu despre „Jocurile copilăriei". Interesant interviul luat de același Cristian Pătrășconiu lui Remus Ștefureac pe tema *Memoria de impact a comunismului*. **(C.N.)**

de
Lucian PERȚA

Călin VLASIE

REZIDUU
(fragment dintr-un fragment)

*
despre poemele mele.
s-au scris multe
cuvinte grele
de informații culte
ca despre ceva ce a fost studiat
într-un **laborator spațial***
și e adevărat
că nu știu nici azi cât de real
a fost totul sau doar am visat;
oricum, recunosc deschis
că timpul petrecut, tot ce s-a-ntâmplat
în fața hârtiei,
a fost un **timp de vis**
și, dincolo de unele **mici întâmplări,**
nu m-a ajuns niciodată umbra poeziei
și nu mi-a umbrit pașii.
„ai fost văzut totuși la literare serbări
stând la umbră – îmi spun cârcotașii”

*Cuvintele scrise cu aldine reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorului

